ANUL VII. — No. 274

6 LEI EXEMPLARUL IN TARA
12 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminica, 7 Martie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

De vorbă cu d. D. D. Patrașcanu

De d. Patrașcanu am auzit, pentru întâia oară, mulțumită unei întâmplări ciudate. Tocmai ieșise de subt tipar volumul „Schițe și amintiri". Nu mult după aceea, un doctor din Iași istorisi un caz medico-literar, petrecut în secția lui. Se întâmplase într'adevăr un lucru neobișnuit: Un bolnav, Gh. Spiridon, șeful stației Verești (acum șef-magazioner la Oradea-Mare), în urma unei operații, ceru o carte distractivă. Atunci i se aduse volumul d-lui Patrașcanu. Bolnavul începu „Amintirile lui Casian". D. Spiridon începu să râdă, — și râse-râse... până când i se rupseră ațele cusuturii dela pântece. Spitalul se alarmă. Doctorul veni în grabă și repară ravagiile făcute de literatura umoristică. Opera d-lui Patrașcanu fu interzisă în secția chirurgicală, pentru ca — din pricina râsului — să nu se primejduiască viața pacienților.

Auzind de această întâmplare, mai mulți elevi ai Liceului Internat am pus mână dela mână și am cumpărat un volum de „Schițe și amintiri". Volumul a umblat dela unul la altul. După ce l-au cetit coproprietarii în clasă subt bancă, în ora de repetitor — acoperit de-un caet cu calcule, sau noaptea în odaia cu lavoarele... volumul a trecut la ceilalți colegi și apoi la băeții din alte clase. Volumul era zburlit, deșelat, plin de pete. El și-a dat duhul în mânile directorului. (Pe atunci nu era voe de citit literatură în școală: poate de aceea se cetea atâta!).

„Amintirile lui Casian" și romanul „Cu palosul" au fost cele mai încântătoare cărți pe care le-am cetit în adolescență. Intâmplările dela școală, dragostea cu d-ra Albertini — ne erau atât de aproape de suflet, încât parcă eroii d-lui Patrașcanu se amestecaseră printre colegii noștri, iar d-ra Albertini printre prietenele pe care le aveam.

Pe urmă au apărut la răstimpuri celelalte volume de schițe și nuvele ale acestui strălucit povestitor, înzestrat cu spirit de observație, umor și putere de a da viață personagiilor și întâmplărilor. Fiecare pagină scrisă de d. Patrașcanu este un model de stil: cuvântul este pus la locul lui dând frazei eleganță și mai ales ritm. In acea privință „Actul al VI-lea" din „Trei Comedii" și „Viețile Sfinților" sunt opere neintrecute.

D. Patrașcanu nu-i din rândul scriitorilor, izolați în artă, ca 'ntr'un turn de fildeș. D-sa are altă părere despre misiunea scriitorului. Acest exemplar de elită al societății trebuie să ia parte, cot la cot cu mulțimea, la lupta pentru libertate, pentru dreptate, pentru pace și frăție între oameni. D. Patrașcanu este înainte de toate un luptător pasionat, onest și cu o inimă de aur. De câte ori îl întâlnești — îți vorbește de pildă de șeful unui birou de recrutare din Basarabia, care—opunându-se unei formidabile afaceri—a fost aruncat pe drumuri... sau de atâtea și atâtea nedreptăți, săvârșite zi cu zi subt ochii noștri.

Un mare nedreptățit este și d. Patrașcanu. A suportat prigoana pentru ideile lui. O astfel de prigoană înobilează însă victima.

Pe d. Patrașcanu îl găsesc în bibliotecă, alături de rafturile cu volume și de vitrinele cu antichități. D-sa îmi arată o colecție de monede vechi: de aur, argint și bronz — cu steme și slove felurite. Apoi pumnale cu lamele încrustate și cu mânerul de fildeș. Icoane străvechi — cu ramele și cu mâinile sfinților de argint. Metanii de chilimbar. Pistoale cu cremene. Oale preistorice. — Trecutul, cu armele, ustensilele și podoabele lui, e aici — sub sticlă. Imaginația bogată a d-lui Patrașcanu animează desigur pumnalele și pietrele. Vede pe ostașii de-odinioară, cari s'au războit cu paloșele. Ii vede pe boerii bătrâni mâncând lapte dulce cu lingura de lemn, pe coada căreia-i sculptat chipul lui Petru Rareș. O vede la fereastră pe maica Minodora dela Agafton, trecând pe fir una după alta boabele metaniilor, făcute din sâmburii unor fructe de pe alte tărâmuri. Vede domnițele cu podoabele, care atârnă acum în cuele vitrinei.

Dar d. Patrașcanu nu-i un om al trecutului. De-acolo ia parcă forță pentru viitor. Increzător în bunătatea oamenilor, în rosturile drepte care vor veni, după cum reconstituește lumea de altă dată din efigiile ruginite, d. Patrașcanu clădește viitorul din indicii disparate și fugare. Entuziast, cu ochii plini de lumină, se uită spre un soare care răsare. Mă uit și eu într'acolo, dar nu văd nimic. In fața d-lui Patrașcanu mă simt vechi și desamăgit. Intervievatul meu însă parcă-i un tânăr de optsprezece ani.

Am stat de vorbă cu d. Patrașcanu câteva ceasuri, am notat răspunsurile aproape cuvânt cu cuvânt. Poate-am greșit ceva: de vină-s podoabele vitrinei cu antichități, care — din când în când — îmi deviau atenția.

— Spuneți-mi ceva despre biografia și familia d-voastră — am început eu.

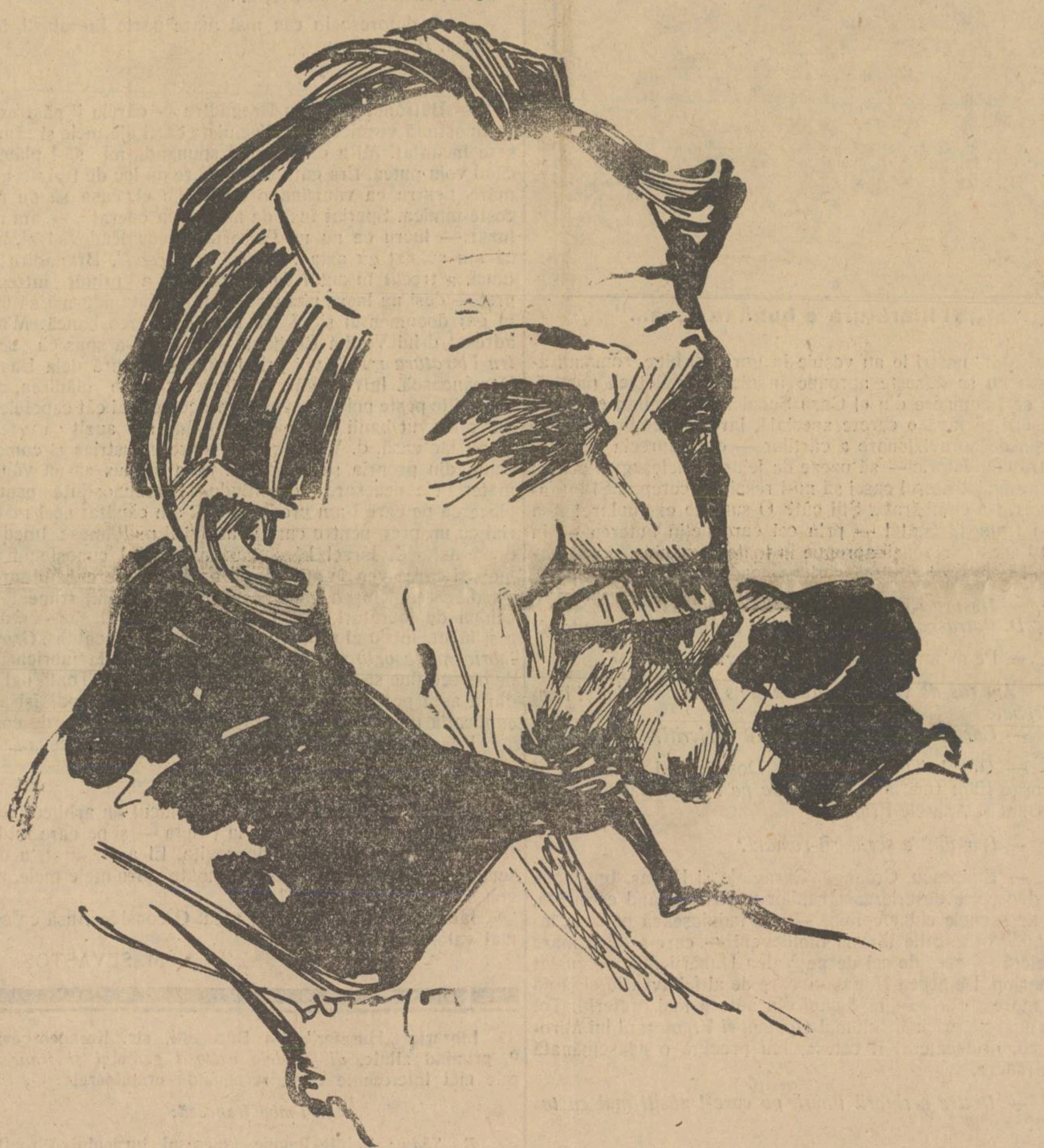
M'am născut în satul Tomești, din județul Iași, o regiune plină de podgorii, unde părinții mei aveau mai multe proprietăți : în Tomești, Goroni și Isac.

De pe mamă mă trag din neamul lui Vicol, o familie de răzeși moldoveni, originară de pe lângă Piatra, care mai are și astăzi câțiva reprezentanți: între alții, generalul Vicol, fostul șef al medicilor militari. De pe tată scoborîm din familia Costaki— care la sfârșitul veacului XVII s'a despărțit în două stirpe : una ce se trage din sulgerul Ion Costaki, care a trăit pe vremea lui Irimia Movilă. — *familia Costăkiască*—ai cărui urmași viețuiesc și astăzi— și a doua *Gavriliteștii*, numiți așa dela marele vornic Gavriliță Costaki care, între 1670 și 1684, a ocupat mari dregătorii în Moldova. Urmașii săi s'au împărțit în mai multe ramuri: Epureanu, Negel, Lățescu, Talpan,, Bărăîlescu Stoeșescu și Patrașcanu.

Ambele ramuri, Costăkeștii și Gavriliteștii, sunt drept scoborâtoare din marile vornic Boldur și soția lui, Kneghina Marina, fiica lui Dragomir Banul. Despre Boldur, Ureche spune că la 1497, după înfrângerea Leșilor în Codrii Cozminului, auzind Ștefan cel Mare că-i vine în ajutor Craiului Albert o ceată de mazuri, a trimes împotriva lor pe acest boier „ca să le dea războiu". Și vornicul luând oaste îndeajuns „a trecut Prutul Sâmbătă sara și Duminică dimineața, Octomvrie 29, le-au dat războiu. Și multă vărsare de sânge s'a făcut atunci în oastea leșească, la sat la Lențești"...

— Pentru originile familiei ați cercetat documente?..

— De loc. Chestiunea strămoșilor nu m'a preocupat niciodată. Iți spun și eu din ceeace au scris alții: Ion Mălinescu, Andrei Vizanti, Octav George Lecca, etc. Gh. Sion, în Arhondologia Moldovei, spune că familia mea este coborîtoare din Veveriță Postelnicul, care împreună cu Vornicul Moțoc și cu Stroici au voit să răstoarne pe

Lăpușneanu. Se știe însă că pe Arhondologia lui Sion nu se poate pune mare temeiu. In ce mă privește, ori că mă trag dintr'un postelnic ori dintr'un mare vornic, mi-i perfect egal: m'am deprins cu ideia că familia mea începe dela mine...

— Cu toate acestea...

— In Cronica lui Huru — căreia i se mai zice și Izvodul lui Clănău — *îmi taie vorba d. Patrașcanu* — un strămoș al meu este arătat ca fiind cumnat cu Dragoș-Vodă. In acest caz descind direct dela Descălecare... *(D. Patrașcanu râde. Râd și eu).*

— Și părinții d-voastră?

— Tatăl meu se ocupa cu agricultura și iubea cu pasiune florile și albinele. Mama era o femeie vrednică și înțeleaptă. Dela dânsa pot spune că am cunoscut farmecul limbii noastre.

Copilăria mi-am petrecut-o la țară, în Tomești și în satul Ruseni — a cărui moșie o ținea tata în posesie. Am considerat totdeauna ca o întâmplare fericită pentru mine. faptul că de mic copil am avut legături directe cu țarinile și ogoarele Moldovei ; așa am învățat să iubesc pe țăranii noștri.

— In lucrările d-voastră pomeniți ceva despre epoca asta?

— Da. în Amintirile lui Casian — care de altfel este și singura autobiografie a mea.

— Dar studiile unde le-ați făcut?

— Toate studiile le-am urmat la Iași. In clasa III primară, d. I. Răducănescu trecuse pe un certificat: „foarte bun la învățătură, purtarea însă lasă de dorit". Nu pricepeam ce vasăzică asta, dar simțeam că lucrul nu-i bun. Acasă am explicat mamei că profesorul îi făcea cunoscut că... mă port așa de bine, încât *„ar fi de dorit să mai fie și alții ca mine"*. Mi se pare că cei de acasă au crezut. In clasa II primară am avut o preparație: învățam cu un coleg când mă duceam după amiezile acasă, pentru care primeam... doi lei pe lună. Imi amintesc și acuma emoția mea când am căpătat primul salar: poate de douăzeci de ori, pe drum, am scos din buzunar piesa mare și grea de argint. Mama m'a întrebat ce-am să fac cu banii. Avea dreptate biata mamă să se intereseze; primisem leafa într'o valută forte ! Și într'adevăr, parte din ei i-am cheltuit la vestita librărie Leon Kleiner, altă parte s'a dus în tejgheoua unei bragagerii (pe firmă era trecut *Confiserie*, iar restul, fiind Paștile aproape, l-am consumat la scrânciob cumpărând dela o căruță divină portocale, alune, strafide și coarne de mari. Ah, ce gustoase au fost delicatesele acelea : erau doar din produsul muncii mele !

Clasele secundare le-am făcut la *Academia Mihăileană,* cum ziceau bătrânii pe atunci liceului Național din Iași. Eram intern, dar internatul nu mi-a priit de loc sufletește, așa că am scăpat iute de el. In cursul superior am avut colegi mulți evrei, cu care am trecut apoi la Universitate. Evreii erau elevi silitori și camarazi foarte buni. Nimeni nu se gândea că s'ar putea duce o luptă împotriva lor. Personal, nu știu dacă în liceu ori în Universitate am avut în vedere vreodată diferența de religie între mine și vreun coleg al meu. Dacă însă i-am fi tratat pe colegii noștri evrei așa cum îi tratează — vorba vine — tinerii de astăzi pe ai lor, iată pe cine ar fi trebuit să batem și noi:

I. Glicsman (cunoscutul medic și scriitor, doctorul Ygrec), *L. Ghelerter* (luptătorul socialist), *A. Steuerman* (poetul Rodion, mort în timpul războiului), *I. Grossman* (reputatul medic specialist în boli de stomac), *Carol Hirsch* (Alex. Cerban, profesor de drept la Universitatea din București), *B. Weisengrün* (gentlemanul atât de cunoscut în societatea bucureșteană),*D. Feder* (profesor la Universitatea din Constantinopol), *I. Popper* (director la banca *Uniunea Română* din Iași(, *A. Granet* (profesor la Universitatea din New-York), *C. Wortman* (distinsul avocat din București, o podoabă a baroului).

Imi închipui pe unii din aceștia alungați dela cursuri. cu coastele rupte... Dumnezeule! Aud că azi și studentele sunt lovite și desigur nu cu flori. Ingrijitor simptom ! Albertina lui Casian era evreică: studenții însă o divinizau... Nu, pe atunci *numerus clausus* era un fruct necunoscut, iar generația noastră n'a fost se vede așa de „patrioată" ca cea de astăzi. E drept însă că învățam cu toții carte și nu cunoșteam alt sentiment decât emulația...

In timpul cât am urmat la Universitate, am fost și elev al Școalei Normale Superioare din Iași. Aici am petrecut cea mai frumoasă parte din viața mea. Legăturile mele prietenești, pe care le-am păstrat apoi, aici le-am făcut. Și desvoltarea mea sufletească tot aici s'a desăvârșit. Toate convingerile umanitare și democratice care au alcătuit rostul meu pe pământ, le-am căpătat în mediul acestei instituții admirabile. Pentru mine, universitatea n'a însemnat nimica: școala mormală a fost totul!

— Când ați început a scrie?

— Dacă prin aceasta înțelegi când am început să public — atunci trebuie să știi că eu am fost o natură tardivă. Aveam peste 30 de ani când am tipărit cea dintâi bucată literară. Și ceeace e mai ciudat este că n'am avut nici o ucenicie ca scriitor: am apărut fără mari pregătiri. De aceea și bucățile mele dela început au defecte de stil...

— Dar în tinerețe n'ați scris niciodată?

— Ba da. Eram prin clasa II de liceu când am cetit pentru întâia oară pe Eminescu. Imediat am căpătat gustul să scriu și eu ca dânsul

Am început deci să fac versuri. Un caiet gros — l-am umplut cu felurite poezii — de care eram foarte mândru. Subiectele erau cât se poate de variate: dela animalele domestice până la regele creațiunii și dela fenomenele meteorologice până la sentimentele cele mai sublime. In fiecare zi trebuia să acopăr câteva pagini, iar când nu făceam asta, aveam impresia că nu mi-am făcut datoria.

Peste un an am început să mă gândesc la teatru, fiindcă mama mă luase într'o vară la grădina *Tivoli* din Iași, unde juca o trupă de actori. Am scris atunci două comedii: una, o satiră socială în trei acte și cealaltă, o farsă într'un act. Mă gândeam și la o dramă puternică cu subiect din viața dela țară, care trebuia să se sfârșească cu o revoluție țărănească, cu incendiu și cu împușcături pe scenă. Când mă gândeam la pocniturile pistoalelor — eram sigur de succesul meu strălucit — care însă, mulțămită unor vitrege împrejurări, n'a venit niciodată.

După ce am terminat Universitatea și am absolvit Școala Normală Superioară din Iași, am fost numit profesor de istorie la liceul din Focșani și apoi la cel din Bacău. Apărea în acest oraș un ziar *Crainicul* pe care-l scotea fostul polițal, Emil Rey. Aici am debutat! Mi se pare că era prin 1903. Cele două-trei articole, cerute cu multă insistență de către „directorul gazetei", erau iscălite cu o inițială. Tot cam în vremea asta am publicat într'o revistă a d-lui I. Găvănescu o cuvântare pe care o ținusem în 1904 — după cererea lui Spiru Haret, la Borzești, pe valea Trotușului, cu ocazia împlinirii a 400 de ani dela moartea lui Ștefan cel Mare. Acel care m'a îndemnat să-mi public numaidecât discursul a fost pictorul Strâmbulescu, pe care i-am cunoscut atunci, zicând că voiu face cu asta mare plăcere lui Vlăhuță.

In 1906 am publicat în *Natura* — revistă ce apărea sub îngrijirea profesorilor G. Longinescu și Țițeica, trei bucăți: Diamantul, Mărgăritarul și Chihlimbarul — care au avut un succes mare în lumea universitară fiind cetite la cursuri și prin seminariile Universității. Eram hotărît atunci să mă specializez în genul acesta — mai ales că primeam încurajări mari dela directorii revistei din București. Dela acest gând m'a întors Ibrăileanu — sfătuindu-mă să mă ocup cu literatura.

Tot în 1906 a apărut și revista *Viața Românească* — la care eu trebuia să redactez partea istorică. Dar lucrurile s'au întâmplat altfel: căci în direcția asta n'am publicat decât o recenzie a unei broșuri a d-lui Lepădatu, actualul ministru de culte.

Cel dintâi articol tipărit în revista dela Iași este un studiu asupra poveștilor noastre, căutând să explic istoricește oarecare manifestări din epica populară — iar prima bucată literară a fost DIN AMINTIRILE LUI CONSTANTIN CASIAN — care a avut, spre surprinderea mea, un răsunător succes, ceeace m'a îndemnat să continuu mai departe pe această cale.

— Cum obișnuiți să scrieți?

Bucata o plănuesc numai în linii mari — și. după ce „se coace" mă apuc de o scriu. Nici odată însă nu știu ce va ieși până la urmă, cu alte cuvinte scenele îmi revin sub condei. Greutatea pentru mine este *să încep*, iar pentru asta, îmi trebuie sforțări mari ca să m'așez la biurou: foaia albă îmi inspiră oroare. Odată ce prima schițare e așezată pe hârtie—de cele mai multe ori sunt cuprins de un fel de frenezie pentru lucru. Mi s'a întâmplat să stau câte 16 ceasuri cu condeiul în mână. Refac, corectez și adaug — totdeauna adaug și pe urmă șterg. Pe eroii mei îi văd mișcându-se, dar mai ales îi aud vorbind. In vremea de pe urmă, ceeace mă preocupă mai mult la scris, este ritmul frazei; numai acest ritm dă adevăratul ton bucății. Intr'o scenă *minoră,* ca să mă servesc de limbajul muzical, frazele lungi alternând cu cele scurte, contribuiesc la tonalitatea povestirii. In *Păcat* al lui Caragiale stilul e telegrafic, abrupt: numai propozițiile acestea se potriveau cu caracterul nuvelei. De altfel, pentru a sfârși o bucată nu-mi trebuie vreme atât de îndelungată. Când Caragiale a auzit că Episodul din tinerețe al lui Constantin Casian l'am scris în două luni și jumătate, s'a mirat mult. El mi-a spus cu această ocazie că pentru *Hanul lui Mânjoală* i-a trebuit 9 luni, pentru *Păcat* un an, iar pentru *Kir Ianulea,* doi ani. „Și tot am scăpat un cuvânt nepotrivit"...

— Care? l'am întrebat eu.

— Moștenitori....

— Și cum trebuia?

— Clironomi.

Pentru ca să-mi iau îndemnul mai ușor la scris, ar fi trebuit poate să fi fost măcar un an gazetar. Dar gazetar în toată regula — care scrie pe colțul unei mese, la orice oră din zi sau din noapte și după anumită măsură. Totdeauna am regretat că nu mi-am făcut ucenicia în ziaristică: poate așa oroarea foii albe ar fi dispărut...

Continuarea în pagina II-a

— Dar persoanele din nuvelele d-voastră au vreo legătură cu realitatea?

— Unele da. Eroul din *Timotheiu Mucenicul* este Parthenie, răposatul mitropolit al Moldovei, iar istoria acelei plimbări nocturne, în săptămâna patimilor, mi-a fost povestită de preotul Gh. Carp, fostul revizor eclesiastic al Mitropoliei din Iaşi. *Arhanghelul Mihail* — din bucata cu acelaş nume — e într'adevăr un maniac religios pe care l'am intâlnit la mânăstirea Neamţului şi a fost alungat din acest locaş pentru pricini asemănătoare cu cele ce spun eu. *Jalnica tragodie a Căpitanului Pontbriant* este o întâmplare reală d'n timpul războiului nostru, şi *Gogu Tăsică* am auzit şi eu c'ar fi un profesor universitar. *Condica d-nei Pompiliu* nu vizează pe nimeni, dar vreo cinci directoare de pension din Bucureşti şi câteva din provincie, s'au recunoscut acolo. Iar Victor Antonescu, din un *Gambetta travestit,* este chiar formidabilul bărbat politic pe care-l cunoaştem cu toţii...

— A propos, cine este personajul căruia i-aţi adresat scrisoarea dela sfârşitul volumului Domnu Nae?

— Te interesează într'adevăr?

— Fireşte.

— E d. Constantin Cocias.

— Şi de ce nu s'o fi ţinut el oare de rămăşag?

— S'a temut să nu-l deie afară din slujbă Vintilă Brătianu.

— Incă ceva. In volumul In faţa Naţiunii *trimeteţi pe cetitor în câteva rânduri la o lucrare:* PROCESUL MEU. *Această carte însă nu se găseşte în librărie.*

— Da, nu se găseşte. Am avut intenţia s'o public odată cu *In faţa Naţiunii,* dar pe urmă m'am răsgândit. De oarece lucrarea asta se referă la prigonirea pe care adversarii mei — şi mai ales oamenii lor — au îndreptat-o împotrivă-mi, am crezut de cuviinţă s'o amân până când apariţia ei va trebui să fie urmată, în chip practic, de satisfacerea mea completă. Inţelegi prin urmare că până acuma vremea nu mi-a fost prielnică. In curând însă, — foarte curând — voiu da-o la lumină şi atunci te asigur că toţi acei care au luat parte la aşa zisul *Procesul meu,* vor petrece un urît sfert de ceas.

— Vieţile Sfinţilor ce dimensiune vor avea?

— După socoteala noastră întreaga lucrare va trebui să cuprindă opt volume. S'ar putea întâmpla însă ca cifra să nu fie tocmai exactă — depinzând de numărul capitolelor la care ne vom opri. Acuma pregătim volumul III. Am găsit cetitori — şi încă mulţi — entuziasmaţi pentru gândul ce l-am avut de a prelucra această mare operă, tradiţională în viaţa poporului român.

— Credeţi că există o criză literară?

— Criză? N'aş putea spune numaidecât că în timpul nostru avem o strălucită eflorescenţă literară — dar, mi se pare, că şi ideia de criză trebuie respinsă. Suntem predispuşi — prin firea lucrurilor, să vedem merite mari în trecut şi să depreciem totdeauna prezentul. Pricina trebuie căutată mai ales în relaţiile zilnice care banalizează totul. In *Jurnalul* fraţilor Goncourt se vorbeşte şi despre Turgheneff, care trăia la Paris în societatea lor. Insă cum? Ca de un om mediocru. Iar despre încântătorul roman *Ape de Primăvară,* ce apăruse tocmai atunci, cei doi fraţi sunt de părere că e o lucrare nereuşită, cu toate că — spun ei — autorul credea altfel. Balzac era duşmănit de aproape toţi scriitorii din Paris care erau foarte înclinaţi să-i tăgăduiască oricând talentul.

Anul trecut am făcut cunoştiinţă cu un domn din Muşcel, cam de prin locurile pe unde a copilărit Topârceanu. Deşi îl cunoştea bine pe poet, nu prea era în curent cu rostul lui în literatură. Ştia numai că scrie. Spunându-i că Topârceanu e un literat de rasă, a rămas foarte uimit: — „Cum se poate — se minuna el — doar îl cunosc foarte bine. Am cunoscut pe tatăl lui şi pe mama lui, iar pe dânsul îl ştiu de când era numai atâta". Şi-mi arăta câteva palme dela pământ. — „Are mare talent" îi spun eu. — „Hm! Foarte ciudat... Venea pe la noi şi se juca cu fraţii mei. Dacă nu l'aşi şti... aş zice... dar aşa?" Şi i se părea într'adevăr curios ca Topârceanu să fie scriitor mare, fiind că în copilărie se jucase cu fraţii lui... Cam aceasta e psichologia tuturor contimporanilor — şi, din pricina asta, aproape totdeauna e criză literară. Dar... la urma urmei, mai ştii, poate chiar este...

— Despre publicul cetitor ce părere aveţi?

— A,iată unde e criza! Astăzi mai ales avem desigur o criză de cetitori ce se accentuiază cu greutăţile tot mai mari ale vieţii. Faţă cu nevoile fizice care abia pot fi satisfăcute, cartea e abandonată. Totuş, şi fără asta, numărul cetitorilor n'a fost nici odată mare la noi: gustul cetitului nu-i o trebuinţă decât pentru foarte puţini. Fundaţia Principelui Carol îşi luase ca misiune la început răspândirea în popor a lucrărilor bune. Ce bine ar fi fost dacă s'ar fi mărginit numai la această activitate! Stând în legătură cu armata, cu băncile populare şi obştiile săteşti — şi în general cu întreaga mişcare cooperativă rurală — Fundaţia ar fi putut produce rezultate cu totul îmbucurătoare, dacă nu şi-ar fi asumat atâtea sarcini — unele din ele chiar inutile.

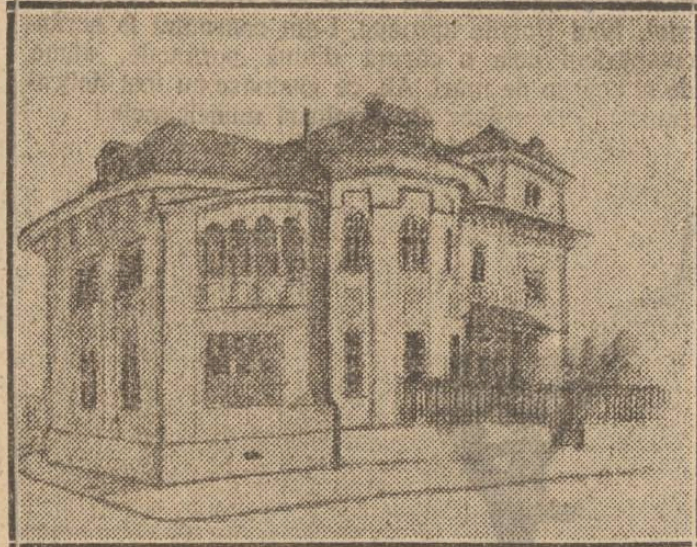
Cu toate acestea nu trebuie să fim prea pretenţioşi. Cărţile bune s'au vândut totdeauna — cam cu greu, nu e vorbă — dar s'au vândut. Se înţelege că nu ne putem compara cu ţările străine, unde lucrările de samă ajung la sute de ediţii.Decât, şi aici trebuie să facem o mică rezervă. Ediţiile franceze sunt de câte o mie de exemplare, iar mia variază după capriciul fiecărui editor. Pentru unii, ea se compune din 500 de exemplare, pentru alţii din 250. Ba chiar sunt editori a căror mie e numai de 150 de volume. Prin urmare, când vedem pe un roman francez a 160 ediţie, de pildă, trebuie să ştim mai întâi ce fel de mie are editorul respectiv. La noi desigur nu se poate vorbi de numere aşa de mari, dar miile sunt pretutindeni de câte zece sute. Făcând acuma o mică socoteală se poate vedea care e realitatea aici. Fiindcă nu sunt în măsură să-ţi vorbesc despre cărţile altora, îţi voiu da un exemplu cu ale mele. *Schiţe şi Amintiri* le-am tipărit în trei ediţii — cele două dintâi de câte 5.000 de exemplare, iar a treia de 10.000. In total am scos deci 20.000 de exemplare, adică douăzeci de ediţii franceze. Dacă însă mia ar fi numai de 500, ar veni 40 de ediţii, şi dacă o facem de 250, avem 80 de ediţii — o cifră destul de impunătoare... Partea slabă nu-i însă aici: aceste 20.000 de exemplare au fost scoase în 15 ani — şi nu sunt încă epuizate. Iată unde e buba!

Să sperăm însă că odată cu răspândirea învăţământului la sate se va lăţi şi gustul de cetit. Apoi, când minorităţile vor învăţa bine româneşte şi se vor convinge că se găsesc şi la noi lucruri interesante de cetit, scriitorul bun va putea trăi din munca lui. Până atunci d. Brătescu-Voineşti va continua să anunţe la începutul fiecărei legislaţii sosirea Regelui în parlament, d. Jean Bart va fi mai departe staroste de cersetori la Ocrotorile sociale, iar d. Ionel Teodoreanu va trebui să urce mereu, cu geanta la subsuoară, treptele tribunalului...

— Nu credeţi însă că Statul ar trebui să aibă vreun rol la încurajarea literaturii?

— Se înţelege că ar trebui — căci o ţară nu se face cunoscută numai prin grâul şi porcii ei — fie ei oricât de simandicoşi. Dacă lucrările de valoare ar fi selecţionate cum trebuie de către oameni cinstiţi şi pricepuţi, şi răspândite pe la bibliotecile publice sau chiar deadreptul în anumite pături sociale, rolul Statului ar fi suficient. Te-ai uitat însă vreodată într'o bibliotecă publică? Fă-o şi-ţi vei pune mânile în cap. Broşurile tuturor rataţilor — prietini însă cu oamenii puternici ai zilei — conferinţe răsuflate ţinute acum 20 de ani pe la Atenee şi pe care nici cu ocaua nu le-a cumpărat nimeni şi alte lucrări netrebnice sunt trecute în cataloagele acestor locale de cultură, ca să facă gust de cetit!

In asemenea condiţii, bibliotecile, cu care se laudă unii atâta, devin aşezăminte inutile. Pentru ca să vezi cum lucrează aceşti furnizori oficiali, îţi voiu da numai un singur exemplu: *Cu Paloşul,* de Radu Rosetti este, după cum ştii, un roman încântător. Cine îl ceteşte, rămâne fermecat de vitejia trecutului, de reînvierea acelor figuri legendare cântate din moşi-strămoşi, şi de frumuseţile ţării. Vasăzică trecutul, pământul şi eroii, tot lucruri pe care

„Şi litaratura e bună la ceva..."

„patrioţii" noştri le au veşnic în gură. Ei bine, romanul acesta nu se găseşte aproape în nici o bibliotecă publică. Ca să-i cumpere din el Casa Şcoalelor, a trebuit ca Radu Rosetti să facă o cerere specială, iar un membru din comisia de aprovizionare a cărţilor — care aprecia lucrarea bătrânului istoric — să uzeze de felurite vicleşuguri pentru ca administratorul casei să nu-i respingă cererea. Şi într'adevăr, i-a cumpărat... Ştii cât? O sută de exemplare! Aşa că-i frumos? Statul — prin cei care deţin puterea — în felul acesta lucrează aproape în toate domeniile, şi rezultatul îl vedem cu toţii: am ajuns coada lumii!

— Despre romanul românesc ce ziceţi?

D. Patraşcanu stătu o clipă pe gânduri, apoi zâmbind:

— Pe onoarea mea, dacă zic ceva...

Am râs de vorba cu dublu sens a scriitorului şi l'am întrebat:

— Care sunt autorii d-voastră preferiţi?

— Gogol, Turgheniefff şi Dostoiewski. Dickens şi George Eliot (mai ales *Moara de pe Floss*). Balzac. Maupassant şi Anatole France.

— Dar dintre scriitorii români?

— Eminescu, Creangă, Caragiale şi Hogaş. Imi place cu deosebire descrierea ţăranilor noştri şi, când e reuşită, — fie scenele chiar comice — mă înduioşează până la lacrimi. Vorbesc de ţăranii moldoveni — care-s de o mare nobleţă — căci de cei de pe Valea Dunării m'a desgustat Visarion. De aceea Hogaş — care de altfel avea în el ştofă de mare scriitor — este unul din autorii mai preferiţi. Tot din această pricină, volumul *Oameni şi Vremuri* al lui Mironescu, oridecâteori îl cetesc, îmi procură o neasemănată mulţămire.

— Dintre scriitorii tineri, pe care-l găsiţi mai cu talent?

— Pe Titus Hotnog. *Vrăbioiul alb* este o mică capodoperă, iar scena aceea de *Consiliu comunal* — pe care a publicat-o *Adevărul Literar,* poate fi iscălită în toată voia de Caragiale. Păcat că tânărul acesta nu scrie mai mult. Ar trebui îmboldit. Eu i-am trimes o scrisoare în sensul acesta.

— Care e cartea d-voastră de căpătâiu?

— Anatole France.

— Unui scriitor îi cereţi să fie numai artist, ori şi cetăţean?

— In ce mă priveşte, nici nu pot concepe altfel pe un scriitor. Deosebindu-se de comunul muritorilor printr'o fire mai aleasă şi având la îndemână un instrument atât de puternic pentru a-şi răspândi ideile, scriitorul este dator să ia parte la toate durerile semenilor săi şi să-şi spuie limpede şi răspicat părerea. De va tăcea el, cine să vorbească? Şi apoi cine poate avea credit mai mare asupra mulţimii decât un scriitor iubit şi respectat? A te mulţămi numai cu crearea operei tale — fie ea oricât de merituoasă din punct de vedere artistic — mi se pare că nu e de ajuns. Că te aşteaptă calomnia şi insulta — de multe ori chiar din partea acelora pe care-i aperi — asta n'are a face. Scriitorii iluştri au avut în toate timpurile foarte mult de suferit. Renan a fost destituit dela catedra lui, Byron alungat din patrie, Brandes eliminat dintre profesorii universitari. Shelley izgonit din Collegiu, huiduit şi lovit pe stradă, Dostoiewski deportat şi întemniţat, Victor Hugo exilat... Persecuţiile acestea au împiedecat oare pe urmaşi să se închine în numele lor şi să le binecuvinteze amintirea? Şi mai încoace Zola şi Anatole France, ce exemple frumoase şi înălţătoare de curaj cetăţenesc! Iar în ţară la noi, pentru ideile lor susţinute cu tărie, Maiorescu a fost destituit de trei ori din învăţământ, Haşdeu şi Ion Nădejde de asemenea.... Da, scriitorul nu trebuie să tacă... Altfel ar însemna că se solidarizează cu toate ticăloşiile vieţii. Şi când Heine a spus că pe sicriul lui să nu i se puie o cunună de lauri — căci poezia pentru dânsul a fost numai o sfântă jucărie — ci o sabie, pentru că a fost un soldat curajos în lupta pentru libertatea omenirii, ce simbol mai înălţător se poate concepe pentru rostul unui scriitor?

— Despre problema păcii, ce părere aveţi?

— După cum ştii, am fost un partizan al războiului — însă nu aşa cum a fost făcut. Condus de istoria trecutului şi de solide consideraţii politice şi economice, am crezut că războiul nostru — în special pentru binele neamului — trebuia purtat cu altfel de aliaţi. Mi-am spus părerea cinstit, fără nici un ocol, atunci când am crezut de cuviinţă, şi am atacat pe acei care în mod uşuratic au deslănţuit nenorocirea şi umilinţa asupra ţării. Toate acestea se găsesc în volumul meu *Vinovaţii* — din care mai apoi adversarii mei au făcut împotrivă-mi capul lor de acuzare. Pentru chestiunea însă pe care mi-ai pus-o, esenţialul este că am fost şi eu un *războinic.* Dar, când am văzut mai târziu că duşmănia între popoare — lichidată prin ruine şi masacre — a adus Europa aproape de mormânt, am înţeles că războiul — astăzi mai ales — nu poate fi pentru nimeni de nici un folos. Spiritul meu a evoluat. Popoarele trebuie să se înţeleagă între ele şi să se folosească de toate cuceririle ştiinţei numai pentru uşurarea vieţii, nu pentru distrugerea ei. Umanitarismul trebuie predicat pretutindeni, ca un *credo* al viitorului. De aceea nu cunosc menire mai frumoasă decât a acelora care şi-au luat această măreaţă misiune. Dar, pentru ca aceste nobile idei să prindă rădăcini în sufletele oamenilor, întreaga educaţie trebuie schimbată. Din nenorocire însă suntem departe de asta — căci din punct de vedere moral războiul ne-a dat cel puţin cu două veacuri înapoi.

Intervievul era terminat. M'am uitat în jurul meu — apoi am spus:

— Frumoasă casă aveţi...

— O datoresc în cea mai mare parte literaturii, *îmi spune d. Patraşcanu.*

— Anume, cum?

— Bătrânul Dumitru Bragadiru — căruia îi păstrez o recunoştinţă veşnică, — cetise nişte cărţi ale mele şi rămăsese încântat. Mi-a dat terenul spunându-mi să-l plătesc când voiu putea. Era gata să-mi ofere un loc de trei ori mai mare, pentru ca vânzând o parte din el, casa să nu mă coste nimica. Speriat însă de asemenea operaţii, — am refuzat — lucru ce nu mi l'a iertat Alecu Radovici zicând că am scăpat cu asta *„Meritul comercial"*. Bragadiru atunci, a trecut în actul de vânzare că a primit întregul preţ — deşi nu luase nici cinci parale, sfătuindu-mă să pun în gaj documentul şi să iau bani dela vreo bancă. M'am adresat d-lui Vintilă Brătianu — care mi-a spus că *„pentru literatura mea"*, voi primi suma necesară dela Banca Românească. Intr'adevăr, am ipotecat acolo clădirea, am dat poliţe peste poliţe, am plătit procente mai cât capetele — dar am avut banii la dispoziţie. Când s'a auzit că vreau să-mi fac casă, d. Vălimăreanu, mare industriaş şi comerciant, din propria sa iniţiativă, mi-a propus să-mi vândă materialele necesare „datorându-mi recunoştinţă pentru plăcerea pe care i-am produs-o". Şi am căpătat acel material cu un preţ, pentru care şi astăzi îi mulţămesc. Imediat după asta, d. Israel Blechman—pe care-l cunoşteam de mult şi care avea în antrepriză pe atunci Cercul Militar—s'a oferit tot dintr'o generoasă pornire—să-mi trimeată o echipă de lucrători cu un contra-maistru al său—ceeace a şi făcut. Intr'o zi primesc o carte poştală iscălită *„Gross, fabricant de oglinzi"*. Mă invita să trec pe la fabrica lui, de oarece ţine să-mi furnizeze el acest articol. Toată oglindăria asta pe care o vezi (mai am încă şi 'n pod) îşi are explicaţia numai pentrucă am avut-o cu preţul de cost.

Prin urmare vezi că şi literatura e bună la ceva....

— Dar planul cine vi l'a făcut?

— A, da! Uitasem. Planul mi l'a făcut un arhitect ceh, Victor Richter, care acuma e la Praga — şi pe care mi l'a trimes anume răposatul Grigoroviţa. El a măsurat, a desenat şi a supraveghiat totul. Cu toate stăruinţele mele, n'a voit să primească nici un ban.

Iată cum mi-am făcut eu casa. O consider însă ca cea mai valoroasă operă a mea.

M. SEVASTOS

Librăria „Hasefer" din Bucureşti, str. Karageorgevici 9, primind zilnic, *direct dela editorii germani şi francezi,* cele mai interesante cărţi, recomandă următoarele:

In limba franceză:

B. Shaw: Sainte-Jeanne (succesul turneului Pitoeff); L'homme du destin (comédie), Le héros et le soldat (comédie).

Johann Bojer: celebrul scriitor norvegian: Les nuits claires, Puissance du mensonge, Maternité, Dernier Viking, Caméléon, Grande faim.

Octave Mirbeau: Jardin des supplices, La 628—E.—8.—, Dingo, Farces et moralités, etc.

Adès et Josipovici: Le livre de Goha le simple (prefaţat de Mirbeau).

Matei Roussou: Et nous nous sommes aimés là... (ultimul roman mult lăudat de critica franceză).

In limba germană:

Upton Sinclair: Der Sumpf, Jimmie Higgins, Hundert Prozent, Man nennt mich Zimmermann şi ultimele două romane din viaţa miliardarilor americani, Metropole şi Die Wechsler (bursa şi trusturile).

Max Brod: Reubeni, Fürst der Juden, Tycho Braches Weg zu Gott etc.

Landsberger: Berlin ohne Juden.

Heinrich Mann: Der Kopf (marele roman al claselor conducătoare din timpul împăratului Wilhelm, cari au dus la dezastrul Germaniei).

Feuchtwanger: Jud Süss (cel mai insemnat roman din ultimii ani).

Knut Hamsun: Sklaven der Liebe (nuvele), Pan (romanul pentru care a obţinut premiul Nobel), Hunger, Mysteren, Segen der Erde.

Kellermann: Brüder Schellenberg, Der Tor, Ingeborg, Das Meer, Jester und Li.

Hanns Heinz Ewers: Ameisen (ultima operă), Geisterscher, Nachtmahr, Besessenen, Begräbniss, Zamberlehrling, etc.

Librăria „Hasefer" procură în timpul cel mai scurt, orice cărţi franceze şi germane literare sau de ştiinţă, în condiţiunile de plată cele mai avantagioase. Răspunde la orice întrebări bibliografice (a se alătura marca respectivă pentru răspuns). Comenzile din provincie se trimit contra unui acont, restul ramburs

Biblioteca „DIMINEAŢA"

LEI 60. — ZECE VOLUME

ADICA LEI 6.— în loc de LEI 6.—, 8 şi 10.— VOLUMUL

Suma de mai sus se va înainta prin mandat postal, la Administraţia ziarului „Dimineaţa", Bucureşti, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco

AU APĂRUT PÂNĂ ASTĂZI URMATORELE NUMERE:

No. 1. — **Războiul balcanic** de M. Sadoveanu.
No. 2. — **Diavolul** de I. Agârbiceanu.
No. 3. — **Spitalul** de P. I. Jouve (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — **Mâna vrăjit** de Gerard de Nerval (trad. de Eug. Boureanu).
No. 5. — **Crima Lordului Arthur Savile** de Oscar Wilde (trad. de Ion Popa).
No. 6. — **Şeful gării** de A de Herz.
No. 7. — **Lăcustele** de Gleb Uspenski (trad. de M. Sevastos).
No. 8. — **Toamne de odinioară** de Gala Galaction.
No. 9. — **Fantezii humoristice** de Edgar Poe.
No. 10. — **Secretul lui Don Juan** de Rémy de Gourmont.
No. 11. — **Nuvele** de Gh. Brăescu.
No. 12. — **Viaţa lui Eminescu** de Gala Galaction.
No. 13. — **Adio** de H. de Balzac (trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14. — **Xanthis sau vitrina sentimentală** de Albert Samain (trad. de M. Carp).
No. 15. — **La Montmorency** de H. Sanielevici.
No. 16. — **Imprumutul răposatei** de Blasco Ibanez.
No. 17. — **Domnişoara Roxana** de Anatole France (trad. de N. Davidescu).
No. 18. — **Viaţa în armată** de Anton Bacalbaşa.
No. 19. — **Poeme** de Ştefan Petică.
No. 20. — **Ziua apelor** de Bojena Niemţova.
No. 21. — **Surpriză** de J. Dongorozi.
No. 22. — **Poveştile lui Hinu Ion** de Sandu Teleajen.
No. 23. — **Omul cu obrazu 'ncrustat** de Jak London.
No. 24. — **Flămânzii** de I. Ciocârlan.
No. 25. — **Lupii** de Eug. Boureanu.
No. 26. — **O sărutare** de J. H. Rosny (trad. de M. Carp).
No. 27. — **Homunculus** de Al. Ciura.
No. 28. — **Viaţa mea,** povestirea unei ţărănci din Rusia de Leon Tolstoi (in rom. de V. I. Popa).
No. 29. — **Prima Turcoaică** de N. Batzaria.
No. 30. — **Patru cuvântări** de Jean Jaurès (trad. de D. I. Suchianu).
No. 31. — **Păiajenul** de Hans Heinz Evres.
No. 32. — **Faust,** tragedie, de Goethe (trad. de Iosif Nădejde).
No. 33. — **Amintirile unui băiat de familie** de I. Petrovici.
No. 34. — **Tristan** de Thomas Mann.
No. 35. — **Amazoana,** culegere de eşeuri scrise cu o artă specific feminină de Natalia Negru.
No. 36. — **Laguna** de Joseph Conrad.
No. 37. — **Descântecul** de I. Vinea.
No. 38. — **Crainquebille** de Anatole France (trad. de M Carp).
No. 39. — **Povestiri din Danemarca** de Drachman (trad din nemţeşte de I. Botez).
No. 40. — **In tren** de H. Sanielevici.
No. 41. — **Secretul contesei** de Regnier
No. 42. — **Singurătate** de I. Agârbiceanu.
No. 43. — **Balzac şi Stendhal** de Brandes.
No. 44. — **Crima din str. Nopţii** de N. Davidescu.
No. 45. — **Livada de măslini** de Maupassant.
No. 46. — **Sărutul cel mai dulce** de Septimiu Popa.
No. 47. — **Din minunile instinctului la insecte** de J H. Fabre.
No. 48. — **O mireasă la loterie** de W. A. Hoffman
No. 49. — **Radeş** de D. N. Teodorescu.
No. 50. — **Werther** de Lazăr C. Lazarevici.
No. 51. — **Domnul Şef** de Adrian Pascu.
No. 52—53. — **Profesiunea D-nei Warren** de Georg Bernard Schaw.
No. 54—55. — **Cum am ucis pe Rasputin** de V. Purişkevici.

PRIMELE ŞEASE NUMERE SUNT EPUIZATE

A apărut

ARIPI FRÂNTE

— Dramă în 3 acte în versuri — de A. de HERZ

Librăria „Universala" Alcalay & Co

A Apărut

Un om în toată firea

„Particularii de clasa întâi, în sala de desen!"

O sală albă, simplă, cu pereții plini de foi de bloc pe care mâni de începători lăsaseră cu ajutorul cărbunelui urmele stângăciei lor sub formă de jumătăți de nasuri, ochi singuratici, profiluri banale, sau schițe de arhitectură școlărească, cu case lucrate după un singur tipic, numai în dreptunghiuri. fără stil, fără nici o viață. Sub o poliță lungă de stejar lustruit stau atârnate câteva reliefuri de ipsos: figuri de fauni; chipuri suave de copii, ciorchini de struguri și alte felurite modele; iar pe poliță, înșirate la rând, minuni de ale olăriei naționale gătite cu împestrițări de motive românești: urcioare, ploști, vase pentru flori și străchini.

Mulțimea candidaților dase năvală pe ușa care le stase închisă mai bine de un ceas. In câteva minute băncile se acoperiră până în fund cu băeți și fete de toate vârstele: învățătoare fără diplomă lângă mici liceeni în uniformă, sergenți, plutonieri, lângă fete de doisprezece ani. un amestec de capete mici, mari sau țuguiate, cu părul pieptănat sau în neregulă, cu trăsături fine sau grosolane, cu fruntea nefiresc de lată sau supărător de îngustă, întocmai ca într'o sală de cinematograf.

Toamna trimetea, prin geamurile larg deschise, până în fundul clasei, o adiere de belșug, de porumb strâns în hambare, de fructe coapte. Un sfârșit de Septembrie îmbrăcat în aur, copilăros și fraged ca o zi de Mai după ploaie.

Un băiat dela cancelarie, călcând țanțoș, trecea din bancă în bancă, punând pe coala de hârtie a fiecăruia, stampila liceului.

Dela o biserică din apropiere se auzea trăgând clopotele, pentru că a doua zi era Duminecă. Cântecul lor mănăstiresc aducea în clasă fiori de zi mare. S'ar fi părut că e săptămâna Paștilor, dacă un tei bătrân dela fereastra din fund nu și-ar fi tot tremurat pe pânza albastră a cerului câteva ramuri cu frunze rare, îngălbenite, pline de neastâmpăr.

In locul profesorului de Științe, care era bolnav, directorul veni în clasă cu un necunoscut. Povățui pe toți cei de față să asculte de *domnu doctor,* strânse prietenos mâna acestuia și plecă.

In ochii tuturor sclipeau lumini de bucurie. Profesorul titular era un om rău, care nu iubea copiii. La concursul pentru catedră nu-l întrebase nimeni dacă-i sunt dragi.

Domnul Doctor dete subiectele, rugă pe candidați să se poarte cinstit, se plimbă puțin prin clasă uitându-se la nimicurile din perete, apoi se așeză la masa din fată și începu să cerceteze pe rând chipul fiecăruia.

O albină mânată de instinctul iernei apropiate, căuta adăpost, cercetând călimările, speriind fetele. Dacă nu le-ar întuneca teama de necunoscut și de note rele, ceasurile acestea de lucru la probele scrise, de muncă în comun a minților tinere, ar înnota în desăvârșită liniște și poezie.

Privirile distrate ale doctorului urmăriseră mult timp jocul vântului în frunzele galbene ale teiului dela fereastră. Dar cu încetul ele fură prinse în spre mijlocul băncii a cincea de o faptă care la început îl necăji, iar în urmă îl făcu să zâmbească: Un om în toată firea, copia fără sfială de la vecina lui, o fată pipernicită, cu ochii mici și obosiți, cu părul castaniu și neîngrijit, cu degetele dela mână mai subțiri și mai galbene decât tocul de os cu care scria.

Ce lipsă de obraz — se gândi doctorul — să furi munca unui copilaș, să te bucuri ca un trântor la avutul agonisit cu cine știe câtă trudă de o fetiță de unsprezece ani.

Figura omului în toată firea avea însă ceva care pusese stăpânire pe doctor și-l făcea să amâne mereu mustrarea: niște mustăți groase, pe care teama de a nu fi prins i le mototolise cu totul sub nas. Scriind, el își țuguiase buzele mult, fără să-și dea seama, și le mișca într'una amestecând, ca un copil când suge.

Numai când și alții din clasă începură să bage de seamă, doctorul se ridică dela locul lui, se opri în fața băncii întâia, și întinse mâna în spre locul acela, vorbind de departe:

— Domnule, cum te chiamă pe dumneata?

— Matei Stelian.

— Ești slujbaș unde-va?

— Da. Telegrafist la calea ferată....

Vecinul fetei cu ochii mici avea fruntea îmbrobonată de sudoare; iar în colțul gurii lui încremenise la adăpostul mustăților o zâmbire batjocoritoare, pe care numai cine nu știe ce e disperarea poate săvârși nedreptatea s'o osândească.

Dar doctorul era om încercat și cuminte. Pricepu încurcătura și se întoarse iute către fată:

— Bine, fetițo, tu nu ești în stare să-ți păzești înscrisul? Dacă dumnealui nu se sfiește să copieze de la tine, învață-l tu cel puțin minte. Fă-l să simtă că te fură, fă-l să priceapă că e destul de rușinos ca un om mare să se bucure așa la munca unui copil. Sunt sigur că nici nu-l cunoști.

— Ba da...

Și lacrămi mari ca picăturile unei ploi după secetă— începură să cadă cu repeziciune din ochii mici și stinși ai fetei, de-a dreptul pe bancă.

— Sunteți rude?

— Da. E tăticu....

O sguduire electrică, venită par'că din scânduri pătrunse deodată clasa întreagă.

Doctorul își adună toate puterile ca să se stăpânească. Se sili să alunece spre glumă:

— Bine, dar când ai plecat de acasă, nu ți-a spus mama să nu lași pe tăticu să copieze?...

Un râs prietenos isbucni — ca o firească ușurare — din toate părțile.

Dar tăticu țuguiase din nou buzele. Intinse gâtul, închise ochii pe jumătate și zise ca dintr'un vis:

— N'are mamă... Suntem singuri...

Doctorul nu mai zise nimic. Fugi îndată spre fereastra din fund, ca și cum l'ar fi chemat cineva acolo. Și stătu de vorbă cu frunzele îngălbenite de tei, până când cel din urmă băiat părăsi clasa.

Când fu singur, începu să caute printre colile de hârtie. Puse de-asupra probele iscălite cu numele Matei Stelian și Matei Irina și se duse—aproape alergând — în cancelaria directorului.

După o săptămână — când se dete rezultatul — tată și fiica își citiră, tremurând, numele pe lista promovaților

I. A. BASSARABESCU

„ZOOLOGICE"

Burlescă

Harnic, un cocoș în depărtare,
Pregătindu-și vocea de tenor,
A trezit din somn întreaga zare,
C'un solfegiu vesel și sonor

Prin grădină, a luminii salbă
A 'mpletit pânzet de-argint vioi;
Gâștele în rochia lor albă,
Și-au pus ghete galbene și noi.

Cu o barbă lungă ca de popă,
Trece-un țap cu coarne îndrăznețe:
De căldură, cade în sincopă,
Și se culcă vântul prin fânețe.

La pupitrul crengilor bogate,
Dirijează-atent, cu frenezie,
Un maestru, 'n chip de rândunică,
Imbrăcată 'n frac de dirijor;
Imprejurul ei, aliniate, —
Pe o partitură mititică, —
Un motiv burlesc de simfonie
Cizelează pasările 'n cor...

Rațele fac bae de nămol...
Și în depărtarea opalină,
Ciocârlii ce sboară 'n rotogol,
Ciugulesc grăunțe de lumină.
Fluturi—dungi de orizont, discrete
Fac o înflorită bigamie;
Viespile 'narmate cu stilete
Perforează zarea aurie...

Un măgar a prins în bătătura
Răgușeală cronică — pe semne —
Căci, strident, răsună vocea-i dură
Ca un ferestrău, ce taie lemne;

Iar motanu 'n mantie de nea,
Face băi de soare, tropicale,
Și din teaca lui de catifea,
Scoate, leneș, vârfuri de pumnale...

ALEXANDRU BILCIURESCU

SOCIETATEA SCRIITORILOR ROMANI
a premiat volumul
SURPRIZA
nuvele de ION DONGOROZI
apărut în „BIBLIOTECA DIMINEAȚA" No. 21

Manifestul Asociației Femeilor Americane pentru pace

Acum un timp, prin îngrijirea Femeilor americane pentru pace, s'a răspândit în Statele-Unite acest manifest, pe care-l reproducem din prea interesantul „Bulletin du Groupe d'études scientifiques *din Paris, de sub conducerea prietenului nostru* Paraf Javal.

Aveți oare idee că budgetul Statelor-Unite pe 1920 cuprindea pentru războaele trecute: 3.856.402.856 dolari. Pentru războaele viitoare: 1.424.138.577 dolari. Pentru educație și științi, numai 57.093.551 dolari?

Aveți idee că crucișetoarele pe cari le-am construit au costat, fiecare, câte 8.000.000 dolari? Mai mult de cât s'a cheltuit pentru construirea colegiului din Harvard.

Aveți idee că crucișetorul modern costă acum 40 mil. dolari? Cu cât s'ar întreținea nouă universități, ca cea din Colombia, vreme de-un an?

Aveți idee că 68% din budgetul țărei noastre sunt pentru războaiele trecute? 25% pentru războaele viitoare? Și că pentru operele de pace se rezervă numai 7 la sută?

Cunoașteți oare personal atitudinea deputatului sau senatorului vostru, față de războiu și de pace? Votat-a el oare ca 93 la sută din venitul nostru național să se întrebuințeze pentru războiu? Și dacă a votat, mai reprezintă el oare, în timpul de față, părerea voastră față de război?

Vă dați oare seama că războiul chimic e într'atât de perfecționat în cât armate întregi, orașe întregi pot fi distruse într'o singură noapte prin niște bombe și gaze nouă, făcând astfel de prisos puternicile armate de uscat și de mare? Asta ar putea să vi se pară ciudat, dacă

Nu cunoașteți că, cu puțin înainte de armistițiu, Germanii își întocmiseră planurile pentru un dublu *raid* nocturn asupra Parisului. Primul grup de aeroplane trebuia, într'o sută de locuri, să răspândească fosfor aprins, care nu se poate stinge cu apă. Prin lumina incendiului, al doilea grup trebuia să aleagă punctele cele mai însemnate ale cetății, ca să arunce asupră-le puternice bombe.

La sfârșitul războiului, Statele-Unite fabricau un gaz lewisit, pentru campania 1919. Gazul acesta e invizibil: el pătrunde în pivniți și subterane și ucide pe dată ce-i respirat. Asupra pielei produce o otravă care pricinuește moartea. El are o capacitate de răspândire de 55 de ori mai mare decât orice gaz întrebuințat până azi. Experții socotesc că 12 bombe de calibru mare ar putea ucide populația unei cetăți ca Chicago.

Să nu credeți că acești agenți de distrugere poate să-l monopolizeze numai America. De îndată ce se știe că un produs oarecare chimic există, descoperirea lui aiurea e lesnicioasă. Chiar și este inventat un gaz și mai puternic decât lewisitul, care, se crede, nu numai că va ucide indivizii și vegetația, ci va face, vreme de șapte ani, orice viață cu neputință.

Să nu vă înșelați, conferința care-i vorba să se întrunească la Washington, n'are de loc de gând să organizeze dezarmarea. Tot ce urmăresc delegații se mărginește la o scădere a cheltuelilor (mai cu seamă pentru statele mai bogate), reducând armamentele. N'avem nici un motiv de a crede că delegații vor face ceva ca să asigure o pace statornică.

N'ați voi oare să stăruiți alături de noi pentru desființarea războiului, până nu se distruge neamul omenesc? Noi ne-am organizat pentru a lucra la dezarmarea imediată, universală și permanentă.

ASOCIAȚIA FEMEILOR PENTRU PACE

(Rugăminte: Manifestul acesta de trecut mai departe).

Asociațiile femeilor de la noi, duse de nobile preocupări și ele, neapărat, văzând activitatea consorei americane, vor căpăta negreșit un și mai mare imbold pentru intensificarea stăruințelor lor, al căror orizont îl vor întinde poate și 'n alte domenii, pentru care le credem fără îndoială capabile.

P. MUȘOIU

Din micile povestiri ale lui Sam Joe

Anny are un picior minunat, piciorul Cenușăresii din poveste. Și ea știe lucrul ăsta.

— Prietene, spune ea lui Marcel, curtezanul ei—mi se pare că mi s'a desfăcut șiretul la ghiată. Vrei să aștepți un moment?

— Lasă-mă pe mine, te rog, imploră Marcel plecându-se repede.

Anny, cochetă, primește, întinde piciorul și....

— Eu,.. da,.. vezi... băigue Marcel zăpăcit.

Și Anny abia acum își amintește și roșește brusc: se încălțase dimineața cu ghetele cele cu nasturi.

Anecdote

Fostul director al ziarului *Gaulois*, Arthur Meyer, era un om căruia nu-i lipsea niciodată prezența de spirit. Odată ducele de Orléans îi adresă o scrisoare insultătoare, pe care Mayer se gândi, ca răsbunare, s'o publice în pagina întâia a ziarului său. Dând-o secretarului de redacție îi spuse numai aceste cuvinte:

— Tact și... corp 9.

* * *

Rousseau arătă lui Voltaire oda sa, adresată posterității.

„Domnule", răspunse Voltaire, „oda d-v. este o scrisoare care nu va ajunge nicicând la destinație".

Rousseau nu-i putu ierta acest răspuns răutăcios. Din acea zi, cei doi scriitori deveniră dușmani de moarte.

* * *

Șahul Persiei, care a fost detronat nu de mult, petrecu câteva zile la Paris. El întâlni la cabaretul „Guzganul mort" pe Manuel, fostul rege al Portugaliei. La masa lor fiind un loc liber, un domn foarte distins ceru voie să-l ocupe. Cei doi monarhi consimțiră — și musafirul cel de al treilea petrecu vorbind cu ei până în ziuă. La plecare, acesta zise către cei doi:

— Desigur îmi va rămâne o amintire foarte plăcută de această sară. Ași dori însă să-mi reamintesc numele dumneavoastră.

— Eu sunt regele Portugaliei — zise unul din ei.

— Și eu, șahul Persei. Dar d-ta?

Celălalt, convins că cei doi tovarăși aveau gust de glumă, zise râzând:

— Eu? Marele Mogol!

* * *

Prințul de Galles debarcă la Paris într'o zi de ceață groasă. La sosirea lui, văzând negura, zise făcând pe miratul:

— Călătoresc incognito, așa că mult mă mir cum a putut ceața din Londra să mă urmeze până aici.

* * *

Un francez, un german, un englez și un polonez pleacă în Africa să studieze obiceiurile elefantului.

Francezul stă în Africa trei săptămâni și întorcându-se, scrie într'o revistă un articol brillant: Elefantul și amorurile sale.

Englezul după două luni publică un volum asupra comerțului de fildeș.

Germanul șade patru luni și întors în țară scrie patru volume documentate: Elefantul din punct de vedere filozofic, economic, politic și social.

După nouă luni se întoarce și polonezul și publică o broșură în șase limbi: Elefantul și chestia poloneză.

* * *

Octave Mirbeau invită într'o zi la dejun pe un amic al său, medic.

Amicul, fiind ocupat, îi răspunse că-l va anunța în una din zile, când va putea veni. Și, în adevăr, peste câtva timp, îl anunță printr'un bilet. Dar biletul era de necitit:

Atunci Mirbeau se duse la farmacistul de peste drum, fiind sigur că un specialist va descifra scrisul unui medic.

Farmacistul examină scrisoarea cu atenție, deschise un dulăpaș și, scoțând un flacon, îl întinse lui Mirbeau:

— Costă 8 fr., domnule!

* * *

Soția unui locotenent de marină, plecat în China, este urmărită stăruitor de un tânăr care îi face curte. In momentul când o prinde în brațe, ea scapă și esclamă, indignată:

— Asta nu domnule! bărbatul meu este pe mare, ar fi josnic din partea mea. Când are să se întoarcă, nu zic nu!

* * *

Un autor dramatic este invitat la masă, cu fiica sa, la o contesă, — persoană foarte simpatică, ale cărei moravuri însă cam lăsau de dorit. La ora mesei, autorul sosește singur.

— Cum! n'ai adus pe fiica dumitale? De ce?

— Pentru două motive, scumpă doamnă: al doilea este că e răcită!

* * *

D-ra L... foarte bârfită la Paris, se arată într'o zi la Bois întovărășită de o doamnă în vrâstă.

Cineva o întreabă:

— Cine-i doamna asta?

— E mama, răspunde ea.

După două zile este văzută din nou, cu aceași doamnă și cu un copil de doi ani.

— Ce-i cu copilul ăsta? o întreabă.

— E copilul meu... Vreau să mă fac femee de treabă și *îmi montez o familie.*

In numărul viitor:

De vorbă cu d. I. A. Bassarabescu

Ludmilla Pitoëff

Realizările bizare, îndrăznețe, uneori deconcertante, alteori aproape grandioase, ale soților Pitoëff, ne-au cucerit încet, încet, cu caracteristica infiltrație lentă a lucrurilor profund gândite și profund trăite.

Ludmilla Pitoëff!

In cabina ei, după M-elle Bourrat.

Nu o întreb nimic, nu cer să-mi răspundă, mă mulțumesc s'o ascult, s'o privesc, să mă îmbib de calda și curata ei personalitate.

E mică, obosită. Cu gesturi de cea mai înduioșetoare simplicitate se dezbracă de costumele scenei, se îmbracă pentru oraș. Imprejurul ei, nici flori, nici toalete luxuriante. nici fracuri, nici plastroane — o reculegere tăcută, aproape monastică. Chipul ei modest, de madonă primitivă, scoborât acum depe piedestalul scenei și-a pierdut iluminarea. Blânda flacără interioară a amorțit, dar e destul să-i vorbești de arta ei, pentrucа ochii mari să se aprindă, gura să i se anime, gura ei care adună în gama infinită a zâmbetelor, toată expresivitatea pe care se zice că Duze o împrăștia din mâinile ei.

Am văzut-o în M-elle Bourrat și Sainte-Jeanne, cele două crucificate, căci e ușor de văzut că numai convenientele scenice au aruncat o perdea trandafirie asupra sfârșitului primei martire, sfârșit, pe care de altfel noi nu l'am putut regreta, din moment ce ne-a dat prilej să ne bucurăm de deliciosul zâmbet printre lacrimi ce a luminat tristețea spectacolului, ca un melancolic scherzo de Beethoven, după un dureros adagio.

„Oh, je pleure toujours, je pleure même trop. Je ne peux pas m'empêcher... Je me consume, je m'épuise. Eh bien! Tant pis! Je vais mourir plus tôt!" și zice: mourir! cu glasul cu care nenorocita fetiță din M-elle Bourrat spune: „Papa! Je veux mourir!" Mourir!, în gura ei vorba are ecouri de tristeți rezemnate și tragice neînchipuite. Creația ei esențială, acolo unde e întreagă și inimitabilă, spectacol de splendidă realizare artistică, e M-elle Bourrat, căreea s'a zis că i s'ar putea adăoga ca subtitlu instinctul matern. Ludmilla Pitoëff e mamă a cinci copii, și trebue s'o fi auzit zicând „mon petit" pentru a avea revelația.

Piatra de încercare a unui artist dramatic e interesul pe care-l deșteaptă în public soarta personagiului pe care-l interpretează. In M-elle Bourrat, o tristețe tragică te strânge de gât dela primii pași în scenă ai nenorocitei și glasul ei dulce cu inflexiuni de contralto și ușoare vestigii de trăgănări orientale, îți intră în suflet, te urmărește multă vreme ca un reproș. In sală, nici un singur zâmbet echivoc. Tot ce e superficial, artificializat, dispare. Rămâne doar dezvăluirea unei suferințe mari la care ți-a fost dat să fii martor.

Negarea cabotinajului, iată ce aduce cu ea Ludmilla Pitoëff. Cu ea întrevezi zorile unui teatru nou. Ea face din meșteșugul de actor infestat de rețete mucigăite, o artă nouă, inspirată și strict personală. Disprețuind complect vechile convenții teatrale succesul ei nu se datorește nici însușirilor de femee, căci în afară de grația supremă pe care i-o dă o înnaltă spiritualitate și o profundă bunătate, nu-i văd alte însușiri „scenice" — succesul ei e datorit în primul rând sincerității depline și apoi muncii inteligente. „Lorsque je sens que je n'ai pas assez étudié mon rôle, que je ne le comprends pas assez, eh bien. Je ne joue pas!" Totul e studiat, construit, creat, în cel mai perfect înțeles al cuvântului, pe canavaua adeseori foarte largă și arbitrară a textului. „Il faut composer son rôle dans le détail comme si on le créait pour la seconde fois, pas seulement avec le sentiment et l'intuition mais aussi avec la pensée."

Preocuparea intelectuală e de altfel prezentă în toate realizările soților Pitoëff. Din ea a ieșit acea minunată și originală creație a lui Carol al VII-lea din Sainte-Jeanne, de aci însă și exagerările pirandeliene. Chemarea marilor artiști e să adune în ei drojdia tuturor posibilităților de suferință și de exaltare omenească, să dea un conținut nou și turburător noțiunilor banalizate prin uzul de toate zilele.

In creațiile Ludmillei Pitoëff triumfă spiritul creștin. Umilă și bună, inocentă și inspirată, Sainte-Jeanne pare gata să rostească cuvintele Evangheliei: „Iartă lor Doamne, că nu știu ce fac!" și dacă pe alocuri, i-a lipsit, poate din pricina fizicului ei prea gracil și copilăros, dar mai ales din pricina excesivei verbozități, a textului, acel aer suprapământesc pe care trebue să-l fi avut eroina istorică, în schimb, sinceritatea, simplicitatea deplină, tot omenescul caracteristic personalităților puternice, îți lasă în suflet nostalgia unor regiuni superioare innaccesibile.

Turneul Pitoëff ne-a dat o desfășurare savantă de spectacole, dela drama de moravuri, minunat pusă la punct după normele cele mai burghez obicinuite ale legilor teatrului (M-elle Bourrat), până la drama istorică rafinat incrustată în reliquile de muzeu ale trecutului (Sainte Jeanne) și până la drama ultra modernă, înjghebată numai din negări, (lipsă de personagii, lipsă de acțiune, lipsă de construcție teatrală, lipsă de decor). — Cele șase personagii. — Nicăeri partea materială a spectacolului nu înnăbușă senzul spiritual al operei, ce i se substitue cu o discreție, un tact, și un simț al nuanțelor de o rară finețe. Efectele plastice obținute parcă prin puterea întâmplării și fără sforțări aparente, evidențiază totuși, tot felul de intenții de compoziție, o artă savantă a grupării personagiilor, a alegerii atitudinii caracteristice, o știință a coloritului. Decorul propriu zis e imobil, mereu acelaș. Un cadru imobil, trei înnalte ogive de lemn, ca în Sainte-Jeanne, care încadrează ca într'un triptic primitiv adevărate realizări picturale. Chipul Fecioarei iluminate, în tunica-i albastră cu cruce pe piept se detașează ca o figură luminoasă de puritate din mijlocul grupurilor lăsate intenționat în umbră.

Aceeiași gradație ca a valorilor de culoare, pentru glasurile omenești. In „șase personagii", ceeace am admirat mai mult, a fost sublinierea temei principale, susținută într'un rinforzando continuu a celor șase personagii îndoliate, pe fondul de acompaniament al restului trupei.

In asemenea ansamblu supra-rafinat, arta Lidmullei Pitoëff apare curată și naivă. Această femee excepțională, încarnează în ea, — în mijlocul producției artistice contimporane unul din cele mai profunde adevăruri omenești: Acela că marea artă se face cu modestie

GENA FLORU

Gide, în româneşte

Sunt cărţi pe care le scrie un singur om, acela iscălit pe copertă. In schimb. altele au ca autor o ţară întreagă. „Logica" lui Wundt, bunioară, sau „Tratatul" de Drept civil al lui Planiol nu traduc numai ştiinţa profesorului de la Sorbona sau pe aceea a filozofului dela Lipsca. Puterea lor reprezentativă e mai vastă: sunt simboluri ale ştiinţei franceze în genere sau ale gândirei germane în totalitate. Nu-s „contribuţiuni" ci „instituţiuni", monumente naţionale. Originalitatea lor nu e personală omului care le-a redactat. E — dacă se poate spune o originalitate „colectivă", care rezultă nu din noutatea intrinsecă a elementelor, ci din aranjarea materiei. din viziunea arhitectonică a ideilor, din frumuseţea ansamblului, din arta indefinisabilă a ordonanţei.

„Cursul" de economie al lui Charles Gide e şi el dintre acestea. E mai mult decât bilanţul acelei ştiinţe suple şi clare cu care, ani de-arândul, profesorul dela Şcoala de Drept, a inundat sufletele generaţiilor nouă. Dar ar fi să ne exprimăm orografic, am spune că este ca un punct de vărsare a înţelepciunei franceze întregi, a celei mai specific-franceze dintre manierele de a cugeta. Căci în Gide putem vedea un ultim vlăstar din strălucita familie a aşa zişilor „moralişti", din care Franţa şi-a făcut întotdeauna o necontestată specialitate. Dar ce sunt aceştia?

Se numeşte „moralist" în înţelesul franţuzesc al cuvântului gânditorul care se ocupă în deosebi cu aspectul moral — adică social — al psihologiei omeneşti. Montaigne. La Bruyère, France, Taine, Buffon, Barrès, Pierre Janet — citez la întâmplare — Istoria Franţei e plină de asemenea scriitori. Sociologi esseişti şi totuşi adânci, preocupaţi foarte mult de forma literară, şi totuşi scrupuloşi observator ai realităţii. precauţi fără pedantism apăsat, ajungând la o mare rigoare critică, dar mai mult dintr'un fel de instinct al ordinei în idei decât dintr'o deprindere învăţată, — într'un cuvânt: talent infailibil pentru adevăr în genere, pentru adevărul social în specie — aceasta este „mentalitatea" intelectuală din care Gide constitue un strălucit exemplar. Cărţile sale sunt aşa de franceze, în cât le putem trece în rândul monumentelor naţionale, alături cu Statuia Ioanei d'Arc sau cu cocarda tricoloră...

Cât despre „Cursul" său de economie, îl putem defini: un maximum de cunoştinţi profitabile într'un minimum de pagini tipografice; şi, cu un minimum de preocupare metodică de căutare a adevărului, un maximum de succes în găsirea acestuia.... In sfârşit, totul prezentat cu o graţie, cu un „abandon" artistic inimitabil.

* * *

Nu-i decât foarte firesc că o asemenea carte e tradusă în mai toate limbile europene. Există — mi se pare chiar şi o versiune japoneză. Nu se putea să nu existe şi una românească.

Şi totuşi se putea. Era chiar foarte posibil ca întreprinderea să fie imposibilă.

Intr'adevăr să ne aducem aminte că la un moment dat se începuse a se vorbi de întocmirea unui manual de Economie Politică *românesc*, direct românesc. Ba chiar se instituise şi un concurs premiat în acest scop. Ne aşteptam deci la o emisiune, la o „inflaţiune" de manuale autohtone. Căci toată lumea, de la Nistru până la Tisa, avea interes să facă un Tratat de acesta „original". La traduceri nu se gândea nimeni, ele fiind *a priori* inutile. Intr'adevăr, studenţimea, în rarele momente când citeşte, citeşte compendii după cursul profesorului respectiv. Aşa dar, profesorii asiguraţi de un asemenea început de debuşeu, puteau scrie un manual, cu multe probabilităţi de succes comercial. Apoi, să nu uităm stimulentul premiului ; 25.000 de lei, plus editarea gratuită , plus nu mai ţin minte ce alte avantagii — tot argumente excepţional de serioase.

In această situaţie — cine era să se gândească a traduce un tratat străin, şi încă unul în două voluminoase volume ca acela al lui Charles Gide?

Şi totuşi, s'a găsit cineva care, în loc de toate aceste socoteli concrete, să-şi fi făcut una mai generală : De ce— se va fi întrebat acesta, să încercăm a scrie manuale naţionale proaste, când există acea minune a publicisticei care se chiamă „Cursul" de Economie al lui Charles Gide?

Acest om a fost d. Alexianu. Cu tot vântul advers, d-sa s'a pus la această muncă înalt-binefăcătoare pentru Cultura noastră naţională. Şi — lucru curios — s'a întâmplat ca d Alexianu să aibă dreptate!

Intr'adevăr. In ciuda concursurilor premiate şi a grandomaniei naţionaliste, în ciuda tuturor intereselor şi contrar tuturor aşteptărilor : premiu, concurs şi manual au rămas literă moartă. Iar în locul lor, apărea în librărie, încet-încet, mai întâi primul, apoi cel de al doilea volum al traducerei cursului lui Charles Gide.

Oricum, societatea omenească e mai puţin ilogică de cât vor s'o facă unii.

Rareori am avut mulţumire mai mare, şi mulţumire mai altruistă, ca atunci când am văzut în galantar tratatul lui Gide în româneşte. Căci — nu este aşa ? — valoarea culturală a unei cărţi se măsoară nu atât prin doza de noutate intrinsecă a elementelor, cât şi prin cantitatea de fericire publică pe care o aduce în lume. Şi volumele lui Gide sunt de acelea care fac pe cetitor să se depăşească pe sine, să crească în propria lui stimă. Lectura lor nu numai că informează, dar oarecum civilizează ; deşteaptă curiozitate pentru ceeace nu-i scris în carte, sugerează idei personale, şi, oarecum, face pe cetitor să se simtă mai inteligent ca de obiceiu. Regândind lucrurile odată cu lectura textului, lectorul se contaminează el însuşi de puterea şi eleganţa cugetării autorului...

Mă gândesc, în deosebi, la populaţia ardeleană care nu ştie ceti franţuzeşte. Ce lecţie profitabilă de bună-graţie intelectuală, de amor dezinteresat pentru paradoxe şi controversă poate găsi în cetirea lui Gide! E o întreagă mică revoluţie pedagogică în fapta d-lui Alexianu.

D. S.

Roma viitorului

Solemnitatea investirii noului „Guvernator al Romei", a fost marcată de un discurs pronunţat de Mussolini, care a spus că peste puţini ani „Roma a treia" va deveni cel mai minunat oraş din lume, fiindcă nici o altă capitală din Europa, nu se poate mândri cu asemenea situaţie naturală frumoasă, cu atâta abundenţă de monumente şi ruine din antichitate şi din prima eră a creştinismului.

Această părere a dictatorului italian nu surprinde pe acei care cunosc planurile grandioase ale refacerii şi modernizării „oraşului etern". O problemă principală s'a discutat de mult: care punct să devină centrul Romei viitorului? La fel cu cele şapte oraşe elene, care îşi disputau onoarea de a fi locul de naştere al lui Homer, şapte pieţe din Roma au pretins să-i fie centrul. Mussolini a declarat că această onoare va cădea asupra pieţei Campidolio.

Celebrul architect italian Armando Brasini va trebui să realizeze aceste planuri în cinci ani. Grandiozitatea problemei nu-l sperie pe Brasini, care încă din tinereţe se agită mereu cu proectul „Romei viitorului". In primul rând, mausoleul lui August va fi izolat şi clădirile care îl înconjoară, vor fi dărâmate. Mausoleul va intra din nou sub grupul de pini înalţi de odinioară. Apoi o mare stradă va fi tăiată prin cartiere şi va forma prelungirea căii Biala-Parioli, în linie dreaptă, spre Tibru. Pe colina Acua Aceta se va clădi „Gara de Nord" întoarsă cu faţada spre Tibru; râul acesta va fi utilizat pentru transportul mărfurilor şi al pasagerilor.

Deocamdată, se va deschide în curând un mare muzeu archeologic care poartă numele lui Mussolini. In prima sală vor fi expuse: blocurile de piatră cioplită, rămase de la templul lui Zeus din Capitoliu, statuia lui Zeus, capul Gherei şi celebra Athena de la piaţa Sciarra. In a doua şi a treia sală sunt adunate monumentele erei republicane din istoria Romei, inscripţiile, urnele funerare. şi toate rămăşiţele culturii latino-etrusce. In sala a patra se află relicvele secolului al IV-lea dinaintea erei creştine; în a cincea — fragmentele culturii elene. Două etaje de sus sunt predestinate pentru expoziţia naţională de pictură şi sculptură, care se va deschide în primăvară. Au şi fost recepţionate 120 acvarele de celebrul Ressler.

Pentru „Roma viitorului" se mai proectează şi o reformă generală a uniformelor. Romanii s'au plictisit cu fracurile, cravatele albe şi jobenurile celor de la primăria şi prefectura Capitalei. Pe când alţi demnitari apar sclipitori şi multicolori, reprezentanţii Romei nu produc nici o impresie. De acuma înainte, dat fiind că guvernatorul Romei nu se mai alege ci e numit, el va purta o uniformă specială. Grija mare se îndreaptă şi asupra problemei: ce uniformă să se dea vice-guvernatorului şi celor 20 de rectori ai Romei?... Apoi poliţia va primi şi ea o uniformă, care va semăna cu a poliţiei britanice, însă va fi mai luxoasă. Regimul crede că poliţia îmbrăcată altfel, impunător, se va bucura de o mai mare stimă decât până acuma...

O mare romancieră: Sigrid Undset

Scriitoarea norvegiană Sigrid Undset, ultima laureată a premiului Nobel, a debutat în literatură în 1907, cu un fel de studiu sociologic, sub formă de jurnal, asupra femeii şi asupra căsătoriei intitulat: „Doamna Marta Oulie". In 1908 publică romanul „Vârsta fericită", iar în 1918, într'o lucrare („Jenny") plină de patetism, de convingere şi de generozitate, autoarea expune în termeni violenţi dar sinceri şi înţelegători, problema vieţuirii împreună a bărbatului cu femeia. E poate prea mult subiectivism în această lucrare, totuş în ea se ascunde o reală certitudine emotivă.

In 1914, apăru „Primăvară"; în 1915, „Regele Arthur şi cavalerii"; în sfârşit în 1920 apăru „Kristin Lavransdatter" — opera capitală a doamnei Undset, — romanul cu care a dobândit cea mai mare distincţiune mondială, şi cartea unde cercetarea cea mai rafinată a sufletului se îmbină cu o cruzime de-un realism neînduplecat. Aci, ca dealtminteri în mai toate romanele sale, Sigrid Undset aşează femeia pe planul întâi: o arată superioară bărbatului şi ca inimă şi ca manifestări. Bărbatul e tolerat în opera ei, nu-i privit ca o necesitate: îl înfăţişează aşa cum îl vede, dar nu-l judecă.

Din vâltoarea vieţii, scriitoarea norvegiană numai pe femeie o ridică sus, numai femeia este capabilă — după ea — de jertfa neprecupeţită de sine, numai femeia iese neprihănită sufleteşte din tina lumii.

Idealizarea aceasta, evident, e dusă câteodată prea departe. Neîndoios însă, că împrejurările o justifică uneori.

* * *

Kristin Lavransdatter fiica unui ţăran înstărit, Lavrans, un om conştiincios şi cumsecade a primit o educaţie rudimentară şi severă. Ea evoluează încet către o deşteptare tumultoasă a sufletului de femeie. O vedem desgustată şi îngrozită când se află pentru întâia oară în faţa instinctului brutal al unui om din popor, care încearcă să o violeze; o întâlnim apoi emoţionată înaintea propriilor sentimente de dragoste pe cari le încearcă pentru întâiaşi dată, spre ruşinea ei, când îl întâlneşte pe Erland Nikulausson, după ce aproape inconştient i s'a dat acestui cavaler uşuratic. Ni se zugrăveşte minunat lupta dintre instinct şi educaţie, dintre dragostea ei pentru Erland şi respectul ce-l datoreşte religiei şi părinţilor, pe cari i-a înşelat atât de urât.

Erland o cere în căsătorie, dar Lavrans se opune, ştiind că el nu poate fi un om de ispravă. Kristin se îmbolnăveşte de durere şi se teme ca taina ei să nu fie descoperită. Printr'o viclenie, Erland obţine totuş mâna fetei. Are loc cununia, şi Kristin suferă cumplit ştiind că ofensează pe Sfânta Fecioară purtând coroana virginală pe frunte, când ea nu mai e fată; dar frica de mânia părinţilor şi de dispreţul lumii, o face să tacă.

Sigrid Undset ne poartă în căsnicia celor doi, trasând conflictele de neînlăturat ce se ivesc întotdeauna între bărbat şi femeie; ni se relevă cele mai mici amănunte prin cari aceste fiinţe se jignesc una pe alta; ni se arată cum prin neglijenţă, prin nepotrivire de caracter şi de gusturi, ei se torturează fără pic de inimă, pentruca apoi să se împace într'o îmbrăţişare fierbinte.

Kristin are doi copii, dintre cari unul moare puţin după naştere.

Erland o părăseşte, se aventurează în viaţa politică, pleacă într'o misiune. Singură, ea se întoarce spre credinţă şi face un pelerinaj în picioarele goale, cu pruncul nou născut la sân, până la Trondhjem, pentru a obţine dela Sfântul Olav iertarea păcatelor din tinereţe. Erland reapare din când în când. Kristin e din nou mamă.

După luni de sbucium şi de desnădejde, ea se refugiază la mânăstire. Aici se încheagă cel mai frumos capitol al acestei cărţi minunate. Izbucneşte ciuma; oamenii mor cu miile; mânăstirea îşi deschide larg porţile pentru a primi pe muribunzi. Câţiva oameni din popor, păgâni, răpesc în noapte un copil ca să-l îngroape de viu şi astfel să înduplece milostivirea forţelor oculte. Atunci se desfăşură în cimitir o scenă emoţionantă, sublimă: Kristin soseşte împreună cu călugăriţele, pentru a-i împiedeca pe criminali să săvârşiască nelegiuirea. La lumina torţelor, înconjurată de călugăriţe, tremurând de spaimă, Kristin — încrezătoare în Sfântul Olav şi în Sfânta Fecioară — duce o luptă aprigă împotriva necredinţii.

Oamenii însă nu vor să cedeze.

— Da! dacă ea se va duce să caute cadavrul bătrânei care-a murit de ciumă într'un bordei pierdut în pădure, atunci ei vor crede că Sfântul Olav este atotputernic, că bunătatea Sfintei Fecioare e neţărmurită.

Sfârşită de oboseală, tremurând din tot trupul, bolnavă, Kristin se îndreptă poticnindu-se, spre pădure, urmărită în noaptea rece şi duşmană, de urletele de groază ale mulţimii. Apucă în braţe cadavrul vechi de câteva zile, intrat în putrefacţie, porneşte,.. dar la jumătatea drumului se prăbuşeşte leşinată.

Cercetaşii trimişi într'un târziu dela mânăstire în căutarea ei, o duc la spital: Kristin e ciumată.

Urmează agonia liniştită, duioasă, a unei femei pentru care cea mai mare parte din viaţă n'a fost decât o luptă continuă pentru mântuirea sufletului...

Alături de idealismul acesta reconfortant, întâlnim pagini de un realism crud şi brutal. E originalitatea neliniştită a autoarei, care răzbeşte până în fundul sufletului, trezind ecouri nebănuite.

Sigrid Undset e artista care ştie să emoţioneze, să pătrundă şi să domine.

H. B.

CH. BAUDELAIRE

Cugetări şi Paradoxe

FEMEEA

Cine-i acela care n'a sacrificat prea mult acestui înfricoşător idol: femeea? Şi cine nu ştie că tocmai acela care i s'au închinat cu tot sufletul au avut să sufere mai mult.

* *

Ceeace face să ne fie şi mai scumpă femeea iubită e desfrâul trăit cu celelalte femei. Cu cât îi răpim din plăcerile sensuale, cu atât o adorăm. Conştiinţa că ai nevoe să fii iertat te face mai curtenitor.

* * *

Cu cât o femeie e mai străină de noi, cu atât o iubim mai mult.

* * *

Ceeace nu e puţin diform are aerul banal, de unde reese că neregularitatea, adică neprevăzutul, surpriza, uimirea sunt o parte esenţială şi caracteristică a frumuseţii.

* * *

Despre nevoia de a bate femeea: — Poţi să baţi pe acei care-i iubeşti, exemplu: copiii. Dar aceasta înseamnă să suferi când i-ai dispreţui.

* * *

E scris femeii să fie suggestivă, ea trăieşte cu sufletul în închipuirile pe care le aprinde şi pe care le fecundează.

* * *

Femeea n'are puterea abstracţiunii: nu ştie să separe spiritul de corp, e simplistă ca toate animalele.— Un satiric ar spune: pentru că n'are de cât corp.

* * *

Femeea este naturală, adică de nesuferit

* * *

Intre unele femei şi panglica Legiunei de onoare e o asemănare: nu-ţi mai plac pentru că s'au murdărit în contact cu unii oameni.

* * *

Mulţumită unei acţiuni a spiritului cu totul specială îndrăgostiţilor când sunt poeţi, sau poeţilor când sunt îndrăgostiţi, — femeea se înfrumuseţează cu toate farmecele naturei înconjurătoare, şi natura se bucură întâmplător de farmecele pe care femeea iubită le revarsă, fără să ştie, cerului, pământului şi valurilor.

* * *

Oamenii cei mai puţin pudici iubesc ca femeea lor să fie pudică.

* * *

Prostia e adeseaori podoaba frumuseţei, căci ea dă ochilor acea strălucire tristă de heleştee întunecate şi acea linişte greoaie, uleioasă, de mări tropicale. Prostia e totdeauna păstrătoarea frumuseţei; ea alungă sbârciturile; e un cosmetic divin care ne apără idolii de muşcăturile pe care cugetarea le păstrează pentru noi, neputincioşi savanţi ce suntem.

* * *

Totdeauna m'am întrebat de ce li s'a dat voe femeilor să intre în biserici. — Ce pot oare vorbi cu Dumnezeu?

* * *

Voluptatea bărbatului care întreţine o femee are în acelaş timp ceva de înger şi de stăpânitor. Binefacere şi cruzime. Ea este independentă de sex, de frumuseţe şi de genul animal.

Culese şi traduse de AL. T. STAMATIAD

„Rumänische Revue"

(15 Ianuarie 1885 — 30 Decembrie 1984)

Va fi o lucrare interesantă aceia, care se va ocupa de publicistica română în limba germană de dinaintea războiului mondial.

Românii din fosta monarhie austro-ungară au ţinut să arate în curs de lungi decenii: cine sunt şi ce doresc; au ştiut să se apere vitejeşte în potriva atacurilor şi a presiunilor germano-maghiare şi să-şi pledeze curajoşi şi singuri drepturile lor politice contestate.

Dintre publicaţiile, cari au urmărit aceste scopuri mari patriotice, merită o menţiune specială revista „Romänische Revue". Şi acum, când ne-am văzut idealul naţional înfăptuit, este o chestiune de dreptate şi recunoştinţă, de a-i releva străduinţele, jertfele şi meritele pentru cauza românismului subjugat de altădată.

Revista a început să apară la 1 Ianuarie 1885 în Reşiţa ca „revistă lunară politică-literară", având ca editor pe *dr. Cornelius Diaconovich*, cunoscutul publicist şi autor al „Enciclopediei române" (1898—1904).

Dela 1889—1892 revista apare la Viena, iar la 1893 se mută la Sibiu, unde apare cu numele schimbat de „Romänische Jahrbücher" având ca director pe cunoscutul publicist german, filoromân, *W. Rudow*, autorul cărţii „Geschichte des rumänischen Schrifttums bis zur gegenwart" (1892).

In anul al zecelea (1894) şi ultimul al vieţii sale revista se publică la Timişoara, având din nou ca editor pe dr. C. Diaconovich, iar ca redactor responsabil pe cunoscutul publicist şi ziarist *dr. Valeriu Branişte*.

In cei zece ani de apariţie revista a tipărit articole politice documentate, ocupându-se în ele în prima linie de problema politică românească din Ungaria; apoi articole istorice, cari aveau de scop a justifica şi sprijini ideile şi doleanţele politice ale Românilor din Austro-Ungaria.

Pe lângă aceste articole aflăm în revistă o serie foarte bogată de traduceri din operele literaţilor noştri, poeţi şi prozatori, şi din literatura noastră populară.

Revista ţinea să-şi informeze cititorii săi pe larg despre mişcarea culturală-literară românească. In acest scop publica biografii, bibliografii, recenzii şi dări de seamă regulate despre lucrările „Academiei române" din Bucureşti.

Istoricul, în special cel politic, va afla în revistă un bogat isvor de informaţiuni, privitoare la viaţa şi luptele politice ale Românilor din fosta monarhie austro-ungară.

Dacă vom ţine să arătăm, cel puţin acum după războiu şi Unire, că avem şi noi o bogată literatură naţională (prin antologii şi crestomaţii bine întocmite), nu vom putea trece cu vederea traducerile din această revistă. Pe lângă traduceri din literatura noastră populară de pretutindeni, mai aflăm traduceri din următorii scriitori români: Alecsandri, Barac, Bolintineanu, Caragiale, Coşbuc, Creangă, Creţianu, Matilda Cugler-Poni, Barbu Delavrancea, Densuşianu Aron, Eminescu, Gane, Iarnik-Bârseanu, Ispirescu, Marian S. Fl., Marienescu Atanasie, Micle Veronica, Petrino, Pop-Reteganul, Popescu N. D., Sbiera I. G., Şerbănescu T., Sihleanu, Sion, Slavici, Speranţă T., Stamati C., Stăncescu D., Ureche Nestor, Urechiă V. A., Vulcan Iosif, etc., etc.

Traducătorii sunt în cea mai mare parte neromâni (germani, evrei) şi numai a treia parte români. In afară de anonimi aflăm următorii traducători: Bachelin L., Broşteanu G., Densuşeanu Elena, Diaconovich Al., Eremie Gh., Fischer L. V., Franken A., Frenţiu Lucreţia, Grigorovitza Emanuel, Heinzendorf K., Herz Edgar, Hirsu M., Kremnitz Mite, Last Adolf, Matheiu A., Miller Eug., Toni Matilda, Rudow W., Schönfeld Leon, Stern Adolf, Tismana C.-dela, Troll Gustav, etc.

Câţiva din aceştia şi-au câştigat merite necontestate printr'o serie lungă de traduceri bune iar unii din ei şi le-au retipărit în volume separate, contribuind astfel în măsură mai largă la cunoaşterea literaturii noastre de către germani.

După celebrul proces al „Memorandului" din 1894, care a înăsprit mult condiţiile de trai naţional ale Românilor din Ungaria (şi asupra căruia revista relatează pe larg în No. 4—6 din 1894), revista îşi încetează apariţia, luându-şi rămas bun dela cititorii săi printr'un duios cuvânt de încheere („Schlusswort").

Scopul revistei „R. R." a fost „a întemeia un organ, care să informeze conştiincios ţara şi străinătatea despre situaţiunea şi aspiraţiunile Românilor din Ungaria şi Transilvania într'o limbă bine răspândită". Şi revista şi-a dat toată silinţa de a dovedi, că cele trei milioane de Români de sub coroana Sfântului Ştefan sunt „un element excelent patriotic" (?!) şi că ştirile tendenţioase, răspândite atât în Ungaria cât şi în străinătate, că Românii ar fi „un popor duşman Statului şi inaccesibil progresului culturei", sunt neadevărate şi trebue deci să fie combătute.

Totuşi străduinţele revistei de a prezenta pe Românii supuşi Ungariei ca un „excelent element patriotic" nu şi-au atins scopul. Chiar dela început erau iluzorii orice sorţi de izbândă în această direcţie, întrucât opinia publică maghiară şi şovinismul orb al maghiarilor nu puteau admite o astfel de limpezire a relaţiunilor dintre Români şi Maghiari, cum încerca să o facă revista, şi din care trebuiau să răsară drepturile Românilor asupriţi.

Incercările pe cât de loiale pe atât de naive ale revistei, de a mijloci înţelegerea între Români şi Maghiari fură considerate de aceştia chiar dela început ca o „tendinţă protivnică Statului". In consecinţă toate silinţele româneşti de peste Carpaţi, de a căuta cu orice preţ un „modus vivendi" cu Maghiarii, fură urmărite şi înăbuşite prin numeroase procese politice.

Cu toate greutăţile şi duşmăniile, ce i-se puneau în cale, revista a reuşit totuşi să trăiască zece ani încheiaţi ţinând pe de o parte vie conştiinţa naţională românească iar pe de altă parte câştigând o parte din opinia publică străină pentru dreptatea cauzei româneşti.

Indărătnicia şi curajul, cu care directorii revistei au ţinut desfăşurat în mâini stindardul de luptă, isvorau din convingerea că cel puţin apusul Europei civilizate (în primul rând Viena şi Berlinul) va înţelege în sfârşit sbuciumul chinuitor, suferinţa adevărată a Românilor asupriţi de Maghiar şi că prin urmare mistificările tendenţioase ale presei maghiare şoviniste nu vor afla ecoul dorit.

Şi interesul Românilor pentru revistă creştea mereu. Cu timpul ea deveni cel mai serios şi important izvor de informaţiune în chestiunea Românilor transcarpatini atât pentru presa bucureşteană cât şi pentru cea din apus (Austria şi Germania), care se ocupa, mai cu seamă dela Conferinţa naţională din 1890, de aproape de soarta Românilor ungureni şi transilvăneni.

Astfel interesul pentru această chestiune odată deşteptat şi continuu alimentat, ea deveni de actualitate, iar presa străină ţinea acum să se informeze direct din revistă.

„Faza actuală (spune revista în „Cuvântul de încheere" dela 1894) a situaţiei noastre cere organe mai mobile, pentru a putea duce lupta cu succes". Acest motiv de ordin tactic cât şi uriaşele jertfe materiale ale editării au făcut să dispară acest excelent organ de informaţie şi luptă.

„Cuvântul de încheere" se termină cu o aspră înfruntare adresată Maghiarilor, cari nu se puteau împăca cu gândul ca un organ naţional-românesc să lupte „pentru statul maghiar şi contra duşmanului său celui mai mare: şovinismul maghiar" — după cum l'a numit însuşi contele Ştefan Széchény, marele patriot maghiar.

Se vede însă că această lovitură dureroasă, primită din partea Maghiarilor — dispariţia forţată a revistei — a deschis mai bine ochii Românilor naivi şi utopişti, cari credeau în posibilitatea unei apropieri şi convieţuiri paşnice dintre Români şi Maghiari.

Dorinţa revistei ca alţii să continue cu deplin succes munca începută de ea, în vederea realizării scopului ce şi-l propusese, a rămas totuşi neîmplinită până la 1916, când au intervenit armatele Regatului român cu sabia în mână peste Carpaţi, pentru a resolvi această problemă încurcată, care desesperase pe toţi diplomaţii şi bărbaţii politici români.

LIVIU MARIAN

TRANDAFIRII

Strada liniştită, tivită cu garduri înalte peste care se uită, curioase, tufe de liliac, urcă lin coasta dealului. La o răscruce, Moldova îşi licăreşte pânza de lumină. Deasupra ei se clatină abur transparent prin care se străvăd, departe, ca nişte prăbuşiri de pâclă, munţi zimţuiţi cu contururi subţiri şi schimbătoare.

Un cocoşel pestriţ ciuguleşte iarba de pe marginea trotuarului. A găsit, se vede, o gâză. O priveşte nemişcat — şi fără veste începe să joace pe loc pe picioarele galbene şi să cheme, cu glas semeţ şi nesigur, găinile inexistente.

La casa prietenului meu mă 'ntâmpină dela poartă parfumul narciselor albe ş'al tufelor de iasomie. Bătrânul e în grădină. In jiletcă, cu o pălărie veche de pai pe cap, pare foarte ocupat. Pe un scăueş, alături, stau înşirate cuţitaşe nichelate ca scoase din trusa unui chirurg. Prietenul meu îşi altoeşte trandafirii.

Imi trimite în cale un zâmbet, fără să se deranjeze. Stă în genunchi şi ţine între dinţi capătul unui fir de rafie pe care-l înfăşură domol în jurul tulpinei, cu gesturi delicate.

— Vezi, aici e tot meşteşugul: să legi altoiul, zice el. Nici larg, nici strâns. Nici departe de ochiu, dar nici să-i atingi ochiul — că s'a isprăvit! Noroc că am mână uşoară. Totdeauna se prinde după mâna mea. Să vezi ce trandafiri o s'avem! Uite, aista e *Imbricata:* miroase a garoafe. Cel din capăt e *Roza Alpina* şi are parfum de rozetă. Cel care-i cu coif de hârtie în cap, face flori cu miros de piele rusească şi numai Dumnezeu ştie dece i-au zis franţujii *Souvenir d'Espagne*. Dar *Pimpinellifolia Ripartii!* Infloreşte toamna. Şi stai sub el şi te crezi în Mai, aşa miros de lăcrămioare răspândeşte... Ai să vezi."

Ochii mici râd în umbra pălăriei. Bătrânul se ridică, îşi scutură genunchii cu palmele şi se uită cu un ochiu la trandafir.

— Acuma-i gata. Dacă-i vra mata, om sta amândoi pe bancă ş'om face din jurnale câte o chivără pentru fiecare trandafir, să nu-i bată soarele. Că se chiamă că-s bolnavi, săracii..."

Ne-am aşezat pe banca verde. Vânt de pe apă trece uşor peste grădină. Albine, străvezii în soare, coboară pe inima narciselor, ca 'n cuiburi făcute anume pe măsura lor. Bătrânul pătureşte jurnalele cu mâni uscate şi îndemânatece.

— Trandafirul altoit, dudue Olguţă, e ca un copil pe care l-ai opera de mititel ca să crească mai frumos şi mai bun... Eu sunt încredinţat c'avem s'ajungem cu vremea şi la asta... Da' mai întâi, trebue găsit ceva ca să nu-i mai doară pe trandafiri când îi altoesc. Nu te uita aşa la mine. Ii doare. Ii doare, precum ne doare şi pe noi cuţitu 'n carne. Eu am simţit asta. Şi de multe ori mi s'a părut că dacă aş avea simţurile oleacă mai fine, aş auzi cum bate mai iute şi mai neliniştit inima lor de lemn... Vezi, răsura asta... Până acum un ceas era veselă — parcă râdea. I-am scrijilit puţin tulpina şi i-am pus un beţişor străin în trup. Şi uite, abia a ajuns-o soarele, şi şi-a plecat frunzele. Dece-crezi că le-a plecat? Fiindcă o doare. Pe urmă, n'are s'o mai doară. Bucăţica de lemn străin are să se prindă, cu firişoare nevăzute, de trupul ei şi are s'o inobileze. Seva are să meargă delaolaltă. Şi peste o lună, când o rămânea pe locul altoit abia o coajă subţire s'o deprinzi cu unghia dacă am să implânt cuţitul în creanga cea care acuma-i străină, — toate crengile au să se plece către pământ, cu durere... Pe mine lucrurile acestea mă minunează totdeauna Şi de-aceea zic că la grădinărie trebue să ai suflet de poet şi mână de chirurg... Am mai auzit eu o minune. Zice că un american vroia să mute din loc nişte copaci de soiu, într'o grădină. Ii scotea cu grijă, îi aşeza pe loc îngrăşat, îi apăra de soare, — degeaba. Copacii mureau. Işi zvârleau frunza de pe ei, îşi răsuceau crengile şi mureau. Ş'atunci s'a gândit omul în fel şi chip. Şi la urmă, i-a dat în minte că poate-i doare. Ş'atunci, *a adormit* copacii înainte de a-i muta. Le-a făcut câte-o injecţie cu cloroform. Şi pe urmă i-a mutat din loc — şi copacii n'au mai murit, pentrucă n'au mai simţit durere..."

Pacienţii şi-au primit fiecare umbreluţa de hârtie. Ş'au rămas în soare ca nişte ciuperci albe pe picioare înalte şi subţiri. Prietenul meu îşi îndreaptă cravata, îşi coboară mânecile şi se aşează pe bancă, oftând uşurel.

— Acuma, dudue Olguţă, pot şi eu să mă odihnesc în linişte, căci mi-am împlinit datoria faţă de trandafirii mei... Eu de mic am avut patima trandafirilor. Am moştenit-o dela bunicu-meu. Mă ţineam după el, ca un mânz, prin grădina asta, care a fost a lui. In vreme ce tovarăşii mei de joacă înălţau smeie pe malul Moldovei, eu învăţam să aleg crenguţele nefolositoare ori sălbatice şi să le curăţ cu băgare de seamă, fără să vatăm arbustul. In ziua când am împlinit paisprezece ani, — era primăvară, — bunicul m'a chemat în grădină. Avea un aer tainic şi puţin îngrijorat. Ş'aici, lângă o mladă de răsură, am găsit coşuleţul lui cu instrumente. Bunicul mi l-a întins, cu un fel de solemnitate. Am văzut atunci că-i tremurau mânile. Şi mi-a zis:

— „Uite, nepoate, răsura asta. Ş'aici, uite un firişor de altoi adus cu mare grijă şi cheltuială dela grădinăria lui Graboveski, din târgul Ieşilor. Acu, să te văd la lucru, ucenicule. Şi dacă te-i arăta vrednic, a ta să fie şi grădina asta, şi acareturile toate, că înseamnă că le las pe mâni bune...

„Atunci am făcut eu cel dintâi altoi. Şi pare-se că am lucrat cu măestrie şi cu delicateţă, de vreme ce bunicul m'a sărutat pe amândoi obrajii şi mi-a dat în samă grădina lui cu trandafiri.

„Eu, pentru trandafirii mei, aşi face o poznă. De dragul lor am rămas singur pe lume, fără tovarăşă şi fără copii. Şi să nu crezi mata că am fot totdeauna bătrân şi slut ca acuma. Şi nici sălbatec n'am fost. Am avut şi eu o tinereţă... Mă duceam pe la serate, şi fiindcă eram băiat cuminte şi frumuşel ş'aveam slujbă bună, în multe case eram poftit. Pe vremea aceea trăia în târguşorul nostru un căpitan pensionar care avea o fată. Căpitanul era văduv şi hursuz, fuma tutun cazon, bea cafele una după alta şi se uita la oameni pe la coada ochiului. Nici de vorbit nu vorbea cum trebuie, ci numai mârâia, ca un mops bătrân. Pe fată o chema Margareta, şi era subţirică şi bălaie şi toată ziua râdea. La ei în casă nu mă poftea nimenea, da, eu acolo mă duceam mai des. Margareta cânta la pian şi râdea. Căpitanul mârâia şi se uita urât la mine. M'am dus la ei, aşa, o iarnă întreagă. In primăvară, am înţeles că viaţa mea apucă pe alt drum, şi m'am bucurat. In primăvara aceea, mi-am desgropat şi mi-am desvălit trandafirii cântând. Parcă eram pe altă lume...

„Aveam un trandafir scump care trebuia să-mi înflorească întâia oară. Il căpătasem cu trudă şi cu multă pierdere de vreme. In vară, murise domniţa cea tânără a lui Sturza Scheianul, şi prinţul adusese de prin străinătăţi, ca să împodobească mormântul, trandafiri negri. Când am auzit eu de asta, m'am dus la Scheia ş'am intrat în vorbă cu grădinarul curţii. Grădinarul era un neamţ beţiv şi surd pe care-l chema Iohan. La început se făcea că nu înţelege. Am stat patru zile la Scheia s'am băut cu neamţul cât n'am băut pe urmă toată viaţa mea. Da m'am întors c'un altoi de trandafir negru. Şi 'n primăvara tinereţii mele, trebuia să-mi înflorească 'n grădină cea dintâi minune...

„Când am desfăcut vârful arbustului flexibil din capişonul de câlţi şi paie, mi-am pus în minte ca în ziua în care s'o desface floarea, să-mi adun tot curajul şi să cer mâna Margaretei.

„Trandafirul meu îşi răsfira încet aripioarele frunzelor închise. Incepuse să fie cald, şi când ieşeam dela slujbă de multe ori o întâlneam pe Margareta, ca din întâmplare, în drumul meu. Ridica sprincenele în sus, cu prefăcută mirare. Şi mie mi se părea atunci că trandafirul cel negru n'are să mai înflorească niciodată...

„Intr'o dimineaţă, am descoperit între frunzele din vârf un boboc de floare, — unul singur, ascuns acolo ca o gâză vicleană. In câteva zile a ieşit la iveală, pe o codiţă roşie. Era delicat ş'avea sepalele subţirele şi pufoase. Stăteam cu ceasurile lângă el, parcă aşteptam să-l văd crescând. Uneori uitam şi de Margareta, cu gândul la minunea care se înfăptuia acolo, între frunzuliţele lipite. Pe urmă, bobocul s'a desfăcut puţin, ş'a lăsat să se vadă un con de catifea întunecată. Peste o săptămână s'a deschis. Era o floare ciudată, de un negru care numai în lumină bătea în roşu-violet, cu petale grase şi răsfrânte, cu inima închisă încă. Se întâmplase să fie o zi cu soare mult şi cald... Ştiam că Margareta trebuia să se ducă la o prietenă, prin părţile mele. I-am eşit în cale. S'a bucurat ş'a râs cu înţeles. Purta o rochie cenuşie strânsă la mijloc cu o cureluşă roşie, ş'o pălărie de pai cu două aripioare roşii în frunte. Prin mănuşile subţiri i-am simţit mânile calde. Trebuia să treacă pe aici. Când am ajuns în poartă, m'am oprit. Nu ştiam cum să 'ncep. Fata a înţeles îndată şi, fără s'o rog, a călcat uşoară pragul grădinii mele. Zâmbea din ochi, puţin sfioasă, dar gura strânsă arăta hotărîre. Plouase în ajun. Nisipul călduţ şi umed a păstrat multă vreme după aceea două rânduri de urme înguste. Până ce nu le-a şters vântul şi ploaia, n'am îndrăznit să calc pe ele... Ne-am aşezat pe-o bancă verde, care demult s'a risipit. Margareta şi-a scos o mănuşă şi şi-a privit mâna subţire, fără podoabe. Aştepta. Eu mă gândeam: — Trebue să 'ncep... uite, când s'o ridica albina de pe narcisa cea galbenă, am să-i spun.

„Margareta se plecase şi luase de jos o crenguţă uscată de trandafir. Trecea printre degete crenguţa, cu ochii aiurea. Respira scurt şi des... Albina s'a ridicat şi s'a topit în lumină. Am început:

— „Dudue Margareta...

„Mi-a răspuns un ţipet scurt. Un ghimpe străveziu, subţire şi curb ca o ghiară de pisică, i-se prinsese în vârful unui deget. Am luat mâna Margaretei în mâna mea, am scos ghimpele. In locul lui a rămas o mărgică roşie.

— „Te doare?

„Nu, n'o durea. A scos din pungă o batistă cât palma şi mi-a întins-o:

— „Leagă-mă.

„Am făcut din degetul Margaretei o păpuşică albă. Pe urmă am aşezat încetişor mâna bolnavă pe braţul meu. Ea a zis, alintată:

— „Iar mă doare... Mă tem c'a rămas vârful spinului în deget. Parcă mă înţeapă...

„M'am ridicat.

— „Dudue Margaretă, aşteaptă-mă puţin. Mă duc să aduc o sticlă cu colonie, un ac ascuţit şi un pacheţel de vată. Dacă într'adevăr vârful spinului a rămas în deget, o să-l scoatem fără întârziere. Să nu te temi. Eu sunt chirurg, am mâna uşoară. Dacă nu mă crezi, întreabă în lipsa mea trandafirii, că ei ştiu.

„Margareta a râs, scuturând aripioarele roşii de pe pălărie. M'am dus în casă. De multă grabă, nu mai găseam nimic. Când m'am întors, Margareta era în picioare în mijlocul aleii. Işi ţinea degetul bolnav la colţul gurii şi zâmbea viclean, cu ochii micşoraţi de râs şi de lumină.

— „Nu mai trebuie nimic. Era un vârf subţire şi l-am scos cu dinţii.

„Mi-a arătat degetul înroşit şi umed.

— „Vezi? Nici nu se cunoaşte. Eu sunt ca pisicile, mă lecuesc singură. Iar pe trandafirii dumitale, care-ţi întâmpină prietenii cu spini şi cu duşmănie, m'am răzbunat! Uite...

„Atunci am văzut, prinşi în cingătoarea roşie, un mănunchiu de trandafiri, — bieţi trandafiri cu cozile sfâşiate barbar, cu frunzele boţite. Şi între ei, rupt cu toată creanga dispreţuit, strivit, cu capul în jos, — minunea mea, trandafirul negru. Nici nu-l luase în samă. Il rupsese la rând cu ceilalţi, distrată. Am simţit ca o răceală până 'n adâncul sufletului, ş'am înţeles că fără intervenţia spinului era să fac o prostie. Am pus pe bancă sticla cu colonie şi pacheţelul de vată. Imi simţeam degetele de lemn. Am înfipt acul în reverul hainei şi am răspuns ceva, o nerozie. Margareta s'a uitat la mine nedumerită. Chipul ei parcă trecuse dela lumină în umbră. Pe urmă a plecat. N'am oprit-o. Ba mi se pare chiar că, puţin mai înainte, am scos ceasul, aşa, ca din obişnuinţă. După ce s'a dus, am cules de jos o petală neagră. Am dus-o la gură. Era moale şi avea un gust puţin acrişor.

„Pe Margareta am ocolit-o o vreme. Ce puteam să-i spun? Dacă i-aş fi mărturisit adevărul, ar fi înălţat sprincenele castanii şi n'ar fi priceput. Pe urmă am auzit că s'a măritat cu un locotenent de roşiori. N'aş putea spune că n'am suferit. Dar nici că am suferit n'aş putea să spun...

„Iar trandafirul cel negru n'a mai dat altă floare. Il rupsese Margareta cu altoi cu tot. A rămas măcieş. Nici dela Şcheia n'am putut căpăta altoi nou, căci şi acolo au pierit trandafirii negri. Poate că i-a ucis, în seră, duhul otrăvit cu spirt al lui Iohan grădinarul. Ori poate că nu le-a priit nici soarele, nici locul. Erau aristocraţi de pe alte tărâmuri, şi vântul de pe Siret a fost prea aspru pentru făptura lor gingaşă şi puţin artificială.

OTILIA CAZIMIR

EUGEN HEROVANU
PROF. UNIVERSITAR

Procedura civilă

— Tratat teoretic şi practic —

(Organizare judecătorească şi competinţă)

PREŢUL 300 LEI

Paisle Psaltul spune...

Palinodie

...Sub candelă mi-i gândul mai domol,
Şi-s mai sărac în vreri necugetate...
— Vin ape din adâncuri turburate
Şi scot' pe maluri dâmburi de nămol...

Le văd în noaptea liniştii deapururi
Dospind ispita vechiului păcat
— Şi buzelor le pui, hain, lăcat,
Că plin sunt de metehne şi cusururi...

Şi, cum mi-aplec, — fruct copt prea timpuriu,
De-mi razăm fruntea arsă pe ceasloave, —
Aud în şoaptă stihuri şi voroave
Şi tâlcul lor îl ştiu şi tot nu-l ştiu...

Şi-atunci mă 'ntorc spre Tine, — că pre lume
N'am cunoscut nici când stăpân un altul,
Şi, rogu-mă umil, să ierţi că Psaltul
Ades lua 'n deşert slăvitu-i nume...

GEORGE SILVIU

Şezătoarea scriitorilor ieşeni

Joi a fost la Bucureşti o şezătoare unde cei mai mulţi dintre scriitorii-cititori erau ieşeni. Se înţelege prin *„scriitor eşan"* acela care colaborează în principal la „Viaţa Românească". I se mai zice şi „poporanist" — pentrucă programul politico-social al revistei acesteia se chema aşa. Iată de ce, şi pentru a dispensa publicul de anumite confuziuni, s'a crezut nimerit a se începe şezătoarea cu o conferinţă — cu o semiconferinţă mai de grabă, căci n'a durat decât o jumătate de oră — în care să se arate ce este acest poporanism misterios, neînţeles atât de adesea de către politicianii şi literaţii bucureşteni.

D. Mihai Ralea s'a însărcinat să ne spuie că poporanismul e o doctrină nu literară, ci politico-socială şi numai indirect aplicată la artă. Politica sa e esenţialmente *atenuatoare*, şi face parte din familia doctrinelor „reformiste". Căci la fel cu socialismul reformist al lui Bernstein, menit să tocească puţin ascuţişul exagerărilor marxiste, poporanismul, şi el, a încercat o adaptare a ideilor socialiste apusene la starea socială a României.

El a cerut, mai presus de toate, *europeizarea* ţării noastre. In numele unei sociologii sensibil diferită de cea marxistă, poporaniştii cred în putinţa de a se introduce în societatea noastră formele politice şi culturale apusene, chiar dacă structura economică nu este încă identică aceleia din ţările imitate.

Decât, aci, un obstacol. Orice se poate importa din străinătate: un singur lucru nu. Este arta, şi, din toate, literatura mai cu seamă, căci ea e legată de specificitatea ireductibilă a limbei naţionale. Bun înţeles, a spune că arta trebuie să fie specifică şi autohtonă nu înseamnă s'o admirăm pe eterna Rodica dela eterna fântână. Este clar că citind pe Cocteau şi pe Meyering, aceasta ne fertilizează vigoarea productivă şi operele astfel inspirate vor fi încă mai specific naţionale. Aşa că poporanismul nu-i o şcoala estetică, editoare de canoane tehnice şi reguli de evaluare critică. Lasă libertate absolută scriitorului. Dar îi cere să fie specific naţional, sub pedeapsă de a nu fi de loc.

D. Ralea este un conferenţiar a cărui „qualité maitresse" constă dintr'o inimaginabilă naturaleţă. Nici odată nu mi-a fost dat să văd un orator aşa de total lipsit de cabotinism.

Au citit apoi din operele lor, în ordinea următoare d-nii Al. Teodoreanu, Jean Bart, Ionel Teodoreanu, Sadoveanu, Mihai Codreanu. Subtilul pictor al sufletului adolescent a putut oferi publicului, în toată puterea cuvântului, un „physique de l'emploi"; căci Ionel Teodoreanu seamănă la chip cu Dănuţ, eroul romanului din care d-sa a citit un fragment. D. Sadoveanu a procedat ca de obicei: a dat impresia unui Demiurg (şi el are „le physique de l'emploi"!) care fabrică oameni adevăraţi şi de toate soiurile: moşi, copii, ţărani, boieri, evrei, profesori, meseriaşi, cu uşurinţa cu care noi umblăm şi respirăm. Ş'apoi citeşte d. Sadoveanu, cum nici Caragiale nu citea!

A lipsit dela şezătoare un număr din program: Topârceanu. Lumea poate că nu a regretat. Topârceanu încă nu-i de nasul nostru. Este prea desăvârşit pentru a-l putea deja percepe ca atare. Şi să nu ne fie ruşine. Francezii n'au început ei prin a vedea în Jules Renard un simplu făcător de spirite bune, sau în Daumier un caricaturist de talent? Filistinismul omului serios cu greu se împacă cu ideia de a trata în egal pe humorist, pe acela care „face pe caraghiosul" în mod profesional. Să nu vă îndoiţi un moment: dacă bunioară Sadoveanu, pe lângă calităţile sale, ar mai avea şi humor, i s'ar prefera fără discuţie Dragoslav.

Ar trebui să mai vorbesc de Topârceanu. El a fost personagiul principal al şezătoarei, căci la el s'au gândit tot timpul acei ce iubesc incomparabila mişcare literară dela Iaşi. Pentru aceştia voiu aminti de o întâmplare din lumea astronomilor. Se vorbea odată de „canalele" din planeta Marte, dâre regulat geometrice, şanţuri, zice-se făcute pentru irigarea artificială a plantaţiunilor într'o lume săracă în apă ca cea din astrul de peste drum de-al nostru. Concluzie: geniul agronomic deosebit al Marţienilor. Or, văzute mai bine, aceste canale s'au arătat, în lunetele puternice, a fi compuse din pete cu totul neregulate, şi perfect asemănătoare acelora ce se văd pe orice corp ceresc. Lentilele mai perfecţionate au împrăştiat iluziunea. Iar odată, când un astronom american a fost întrebat de un coleg european cum se prezintă, la aparatele sale, aceste faimoase canale, astronomul Yankeu a radiotelegrafiat lapidar şi anglo-saxon:

„Lunetele noastre prea tari pentru canale".

Aşa şi d. Topârceanu. Capetele publicului nostru sunt „prea tari" pentru fineţea desăvârşită care se ascunde îndărătul canavalei pur-formale de spirite şi glume din bucăţile sale. Şi astfel, nu ne apare decât cheresteaua, decât contururile adeseaori iluzorii ale lucrurilor...

D. Topârceanu este foarte important ca termometru literar. In momentul când d-sa va fi considerat ca un mare poet liric, va fi semn indiscutabil de oarecare dezimbecilizare în spiritul nostru critic.

D. I. SUCHIANU

Cronica ştiinţifică

Guşaţii

Vă aduceţi aminte de sigur de versurile lui Eminescu din „Srisoarea" III-a.

Incât fonfii şi flecarii, găgăuţii şi GUŞAŢII
Bâlbâiţi cu gura strâmbă, sunt stăpânii astei naţii.

Marele nostru poet îşi exprima astfel prin primul vers onomatopeic toată scârba şi revolta împotriva cretinilor politiciani. Nu se gândea de sigur la veritabilii guşaţi, nefericiţii locuitori purtători de guşă din judeţele noastre muntoase, precum când vorbia de găgăuţi nu se gândea la paşnicii agricultori din Dobrogea, acei români creştini care vorbesc limba turcă şi poartă numele de.... Găgăuţi.

In cronica mea de azi voiu vorbi de guşaţii în sens propriu al cuvântului, de acea boală care loveşte de obicei pe locuitorii noştri dela munte, cum loveşte pe mulţi din Elveţia, Norvegia, etc. Dacă n'ar fi decât defectul estetic pe care-l constituie umflătura cea dinaintea gâtului, poate nu i s'ar fi dat atâta atenţiune de către igienişti, de obiceiu însă guşa e însoţită de o debilitate intelectuală încât statisticile noastre medicale au de obiceiu alăturate rubricile guşaţilor şi a cretinilor, cum şi în versul lui Eminescu găgăuţii stau alăturea de guşaţi.

Chestiunea e interesantă şi din punct de vedere practic.

Am avut prilejul să am ca client un tânăr, care fusese trimes „la munte" să se întremeze şi la înapoierea lui din vilegiatură observa cu groază că începuse să-i crească o guşă ca la guşaţi. Noroc că i-a dispărut după un tratament cu iod. Până astăzi nu s'a ştiut originea acestei curioase şi periculoase boli.

Cei mai mulţi învinovăţeau apa de băut. Ci-că apa din regiunile cu guşă ar fi lipsită de unele substanţe chimice *(iod)* şi această lipsă ar determna apariţia guşei.

Alţii atribuind tot apei atribute *„goitrigene"* (noi am zice: *guşigene)* credeau, că 'n acele ape dela munte ar exista un microb, un parazit.

Erau însă numai ipoteze, nedemonstrate ştiinţificeşte şi fără urmări practice.

Medicului englez *Mac Carisson* îi revine meritul de a fi găsit adevăratul agent patogen şi — mi se pare — şi mijlocul de a stârpi urâta şi periculoasa boală. Descoperirea a făcut-o în India, într'o regiune bântuită endemic, pe lângă Himalaia.

Prin admirabile experienţe pe oameni şi animale el dovedeşte că pricina bolii e un virus (microb) care trăieşte în *intestinele oamenilor de acolo* şi epidemia se propagă prin materiile fecale, care infectează apa de băut, întocmai cum se întâmplă cu *febra tifoidă*.

Zona pe care a studiat-o e formată din 7 comune aşezate dealungul unui râu în care locuitorii îşi spală rufele murdare. Cu cât apa era mai murdărită (în satele de mai la vale) cu atât epidemia era mai întinsă.

Observaţia lui Carisson fu confirmată de alţi doi savanţi care studiară guşa la somni (peşti) într'o mare crescătorie de somni formată din bazinuri de apă ce comunicau între ele şi aşezate la nivele deosebite.

Intr'unul din aceste bazinuri în care venea un curent de apă de reînoire (curată), somnii nu aveau guşă. Tot astfel se întâmplase într'una din comunele aşezate într'un punct al râului în care venea un confluent cu apă neinfectată.

Ca să se convingă, Carisson a experimentat *pe el însuşi* şi pe mulţi oameni care s'au oferit voluntar. A luat apă din râu şi a filtrat-o. Unui grup de oameni i-a dat să bea apa filtrată; altuia reziduul rămas dela filtrare şi unui al treialea grup aceleaş reziduu dar fiert. Ei bine! Cei cari băuseră apa filtrată nu pătiră nimic; cei care au băut reziduul căpătară cei mai mulţi o guşă ; iar acei cari băură reziduul fiert, n'au pătit iarăşi nimic!

Povestesc aceste experienţe ca cititorii noştri literari să-şi facă o idee cum se fac descoperirile prin experienţe în biologie.

Rezultă deci din aceste experienţe următoarele trei concluziuni:

1) O guşă (şi cu urmările ei nenorocite) poate fi obţinută în câteva săptămâni de om, dacă înghite substanţa ce erau într'o apă şi din care fură scoase prin filtrare din ea.

2) Guşa nu apare dacă rezidiul de filtrare nu e fiert.

3) Filtrul poate scoate din apă agentul patogen.

Aceleaşi experienţe au fost făcute — cu acelaş succes — pe şoareci. Mac Carisson a infectat apa de băut a unor capre cu materii fecale a altor animale guşate şi caprele nu numai că au luat guşă, dar au dat naştere unor iezi guşaţi!

* * *

Acum când se cunoaşte adevărata cauză a guşei, putem spera s'o vedem dispărând din omenire. Carisson a reuşit deja să asaneze o regiune bântuită. Vom putea începe şi noi o campanie contra guşei endemice. Va fi deajuns să purificăm apa de băut din regiunile noastre muntoase unde se văd focare de guşă. Acei care vor veni la munte, vara, în acele regiuni n'au decât să bea numai apă fiartă, răcită (ceai, etc.).

Dar ca şi împotriva tifoidei, se fac acum experienţe şi cu un vaccin contra acestei boli.

E nădejde iar să vedem o descreştere a cretinismului.

Un medic ieşan îmi comunică deunăzi că profesorul dr. Parhon, cunoscutul nostru endocrinolog, pleacă în judeţul Mehedinţi spre a studia acolo guşa în regiunea muntoasă.

Va face probabil experienţe în sensul lui Mac Carisson.

DOCTORUL YGREC

Origina lui Schopenhauer

Este cunoscută mania Germanilor de a susţine că toţi oamenii celebri ai omenirii au origină germană.

O asemenea tendinţă pare că-şi face loc şi în Franţa.

Intr'un număr din „Figaro" se pretindea că familia lui Schiller ar fi originară din Grenoble, aceea a lui Luther din Tarascon şi a lui Goethe din Grande Bretagne.

Un bibliofil francez susţine că bunicul lui Schopenhauer, se numea Arthur Chevalier.

Pe când se găsea ca grădinar la mareşalul d'Estrée i s'a schimbat numele în Topinambour, găsind că numele de Chevalier nu-i potrivit pentru slujba de grădinar.

Trecând în serviciul la electorul de Brandebourg numele său a fost germanizat devenind Schopenhauer.

Nici unul din biografii lui Schopenhauer până acum n'a făcut nici o aluzie asupra originei franceze a marelui filosof.

Cronica artistică

Tehnica goală nu face nici doi bani dacă nu şi-a câştigat fărâma de suflet care s'o dea vieţii.

Firescul şi puritatea culorii se obţin fără greutate când artistul simte născându-se într'însul creaţia. Dacă vrea însă numaidecât şi cu orice preţ să facă ceva fără a aştepta momentul contactului cu divinitatea —inspiraţia—atunci opera întocmită voliţional n'are vitalitate în artă.

Pictorul trebue să se pătrundă de rostul tehnic al elementelor de structură în tablou: viaţa şi consistenţa lucrului nu poate fi redată decât prin desen. Culoarea este aparenţa lucrului, iar desenul sufletul lui. Compoziţia e raţionament şi psihologie, proporţie, simetrie şi ritm, adâncire şi apoteoză. Viziunea e momentul iniţial şi călăuza permanentă în faţa şevaletului. Subiectul e în pictor şi pictorul se topeşte 'n subiect. Liniile sunt caractere; umbra şi lumina sentimente. Acestea nu's motive, sunt directivele ce se pun înaintea efortului de elaborare artistică.

Gândul de vecinică înoire,— străin de accentele vii ale artei şi de normele ei clădite în tainiţele sufletului, — nu va zămisli ceva temeinic, cum nici respectul servil al naturii n'a adus nici o capodoperă.

E însă cea mai tragică situaţia celui ce nu se ştie limpezi în nici un fel pe sine : e cazul pictorului Gh. Raicu, care într'o expoziţie numeric săracă, îşi defineşte şi calităţile şi defectele.

Dela gama de simplitate aproape primitivă, la complexitatea nervoasă dar fără izbucnire a culorii, — distrat deopotrivă şi la sufletescul şi la picturalul naturii,— Raicu reflectează o fantezie şovăelnică, sumbră şi chiar enigmatică cele mai adese ori. Sunt aici anume rezultate cari nu par a fi provocate de vre-o voinţă estetică, ci mai de grabă de un talent neîntregit de dânsa.

Inegal şi inconsecvent, el se regăseşte şi se afirmă cu sârg în: „Moş Costache lumânărarul", „Zugravul", „Surprins" şi „Voluptate". In ansamblul lucrărilor însă, nu se poate urmări decât anevoie individualitatea artistului. Apropiindu-şi o statornicie în paletă, Raicu va afla drumul spre un succes meritat.

* * *

I. L. Cosmovici aduce în peisagiul său o stăruitoare licărire de personalitate, dovedind că iubeşte şi pricepe natura mai adânc şi mai real decât alţii. Desenul lui e corect, iar culoarea senină, liniştită şi caldă.

Ceruri umede, valuri ce izbesc cu furie spumoasă ţărmul de granit, o fărâmă de ţarină, un zâmbet de lumină din Târgul Ocona, din aşi ori din Balcic—şi de aci cele mai bune: „Vederea din mahala" şi „Morile în plină lumină" — spun mai mult despre ţara noastră, decât toate jongleriile patriotice ale obsedaţilor de ieftină realizare. Peisagiul acesta e însă puţin în dezacord cu vigurozitatea schematică, unde compoziţia pare că cedează analizei luminei şi efectelor ei.

Dar dacă netezimea pastelului şi aquarelei lucioase îndulceşte uneori prea „de ilustraţie" peisagiul lui Cosmovici, în schimb vecinul său Briese afişează o culoare sgrunţuroasă din care cu greu am putut remarca „Gospodăriile turceşti". De asemenea „Ţiganca" şi „Portretul Marioarei" sunt lucrate într'o manieră deosebită, în care credem că artistul acesta ne-ar putea da lucrările cele mai bine închegate.

In unele din bucăţile de azi Briese apare pueril şi stângaci, ca—spre exemplu—în „Balcicul" 78. Concentrându-se însă, şi apăsând mai neted culoarea pe pânză, el va reprezenta un ideal. Astăzi, fără regularitate de trăsătură, cu pasta groasă şi grea, pictura lui e nelimpezită, neterminată şi mediocră.

* * *

Foarte plăcut ca linie, delicat în culoare şi formă, armonios, larg şi nervos în concepţie,—ceeace îl deosebeşte pe Horaţiu Dimitriu de acei numeroşi confraţi cari se complac în condiţia intermediară dintre meşteşugar şi artist, este tocmai calitatea simbolică a vieţii interioare ce strecoară în pânzele lui, cari impresionează numai prin contrastul dintre sobrietatea mijloacelor şi intensitatea vitală de care se pătrund.

Păstrând viu contactul cu natura, sensaţiile îl năpădesc şi el nefilosofând asupra vieţii, neinterpretând-o geontric în disocieri de planuri şi volume,— n'o complică inutil: o trăieşte în desenul şi în culoarea lui...

In expoziţia dela Casa Artei am găsit laolaltă întrunite cele mai alese bucăţi ale sale.

Sinceritatea şi discreţia tonurilor, armonia contururilor şi atracţia tainică ce exercită tablourile lui Dimitriu, nu se află nici odată paralizate de dificultăţile tehnice: el a trecut de mult dela opera de învăţătură şi nesiguranţă la opera de temperament. Desenele lui sunt abile şi originale; pictura lui fuge de locuri comune; execuţia e viguroasă şi se abate rar dela nervozitatea liniei.

Situat, ca posibilitate de progres către adevăratul specific românesc, între Şirato şi Teodorescu-Sion, împrumutând (în portret) ceva din expresivitatea germană a lui Eder,—arta lui Horaţiu Dimitriu se remarcă totuş prin sine însuşiri ce trebuesc în vreme definite...

H. BLAZIAN

B. NEMŢEANU
Antologie
Edit Casei Şcoalelor
Preţul Lei 200

Cronica muzicală

Concert simfonic la Ateneu.—Povestirile lui Hoffmann la Opera Română

Al nouălea concert simfonic, dirijat de d. Georgescu, pe lângă două compoziţii cunoscute de Mozart şi Rimsky-Korsakow, — cuprinde două noutăţi: o rapsodie pentru piano şi orchestră de Bela Bartok, şi Scherzo pentru orchestră mare de Filip Lazăr.

In simfonia în „mi bemol" se reflectă toată sensibilitatea lui Mozart. Această simfonie are un menuet celebru, precum şi un final cizelat, plin de umor, fineţă şi viaţă.

Impăratul Austriei s'a pronunţat odată asupra lui Mozart în termenii următori: „Muzica aceasta este prea savantă pentru urechile noastre şi găsesc că conţine prea multe note". I s'a replicat însă: „Sire, nu sunt mai multe note de cât trebuie". Şi în această simfonie nu e o notă, care să nu fie la locul ei sau să fie de prisos.

D. Georgescu dirijă, cu multă stăpânire operele lui Mozart, deşi are de luptat cu o orchestră puţin obosită de numeroasele repetiţii impuse de programul concertului excepţional de greu.

Concertul pentru piano şi orchestră de Béla Bartok este scris în stil unguresc, modernizat. Această lucrare conţine multe părţi inutile. In ansamblu, este vorba de-o lucrare grea, de mult efect şi cu toate însuşirile unei rapsodii.

Nimeni mai bine ca autorul nu putea executa o compoziţie atât de complexă.

Publicul a aplaudat nu numai pe compozitor, ci şi pe pianistul remarcabil. Succesul d-lui B. Bartok era însă asigurat de mai înainte, deoarece acest artist este cunoscut la noi cu o colecţie de 350 cântece populare româneşti şi cu seria nouă de muzică populară, culeasă la Românii din Maramureş.

Compoziţia d-lui Filip Lazăr, executată pentru prima dată la acest concert simfonic, merită primirea caldă, pe care i-a făcut-o publicul nostru. D. F. Lazăr se află în plin progres. D. Georgescu, cu multă pricepere a pus în valoare caracterul de scherzo al operei, destrămând motivele româneşti, care formează canavaua acestei remarcabile compoziţii orchestrale.

Rimsky-Korsakow, într'un stil pompos şi cu motive ruseşti, invocă — sub formă de uvertură — o muzică destinată să caracterizeze „Sfintele Paşti ruseşti". Acest mare compozitor a ştiut să găsească tonalităţile cele mai nimerite, pentru ca să dea impresia unei catedrale măreţe, plină de lumină şi evlavie, din care se înalţă sunetele clopotelor şi armoniile corurilor religioase.

Cu această compoziţie s'a sfârşit interesantul concert dela 22 Februarie.

* * *

Opera Română a avut buna inspiraţie să monteze Povestirile lui Hoffmann, ultima lucrare a lui Offenbach. Este o operă în adevăratul sens al cuvântului, plină de inspiraţie muzicală. Ultimul act ajunge la o forţă dramatică extraordinară.

Cine nu cunoaşte *barcarola* celebră din actul al doilea, — o pagină unică de pasiune şi de seducţie? Opera Română merită toată lauda şi pentru frumosul decor veneţian, în cadrul căruia se cântă barcarola. Am umplea o biblioteci cu tot ce s'a scris despre acest fantastic compozitor.

Offenbach, originar din Colonia, a fost violoncelist la început, şef de orchestră la 1847, la Comedia Franceză, unde şi-a dat primele încercări de compozitor.

A abordat toate genurile: opereta, opera comică, baletul, opera bufă, genul „vaudeville" cu cuplete; şi în fine, ultima operă în stil mare: Povestirile lui Hoffmann.

El a trecut de la opere vesele la opere spirituale şi satire; iar genul Offenbach se caracterizează printr'un ritm prozaic, alături de o melodie armonioasă şi plină de poezie. Invenţia melodică este prodigioasă la acest compozitor şi în nici o lucrare, ca în Povestirile lui Hoffmann, nu găsim această bogăţie, de cea mai sinceră şi mai pură muzicalitate.

Offenbach a avut o epocă de glorie ca nici un compozitor de muzică sau de teatru. A tronat mai bine de un sfert de secol. Când Wagner a apărut la orizont, era natural ca acest spiritual compozitor să se asocieze cu cei ce nu puteau admite muzica, de care se făcea caz dincolo de Rin. El a întreţinut această campanie şi l-a făcut pe Auber să spună — după ce a ascultat o operă de Wagner: „Comme ce serait mauvais si c'était de la musique!" Publicul era „montat" şi numai astfel se explică cum, la un moment dat, în şapte teatre din Paris, se jucau compoziţii de Offenbach. Acest succes câştigă, în scurt timp, toate scenele din Europa şi ajunse chiar în America.

Povestirile lui Hoffmann fac parte din patrimoniul istoriei artei muzicale universale.

D. Niculescu-Basu a făcut, din rolurile lui Lindorf, Coppelius, Dapertuto şi D. Miracol, creaţiuni demne de acest mare artist.

D. Mircea Lazăr este foarte bine în rolul lui Hoffmann, iar d-nele Snegine, Babici şi d-ra Giovanelli, au cântat cu multă pasiune rolurile: Iulietei, Antoniei şi Olimpiei.

O menţiune onorabilă d-nei Dobrescu şi d-lor Rabega şi Petrovicescu, cari, împreună cu ansamblul Operei, au asigurat succesul Povestirilor lui Hoffmann.

I. FLORESTAN

Cronica teatrală

Teatrul Central: Şapsay Zwy

Mister dramatic în trei acte şi patru tablouri, după Schalom Asch şi J. Julavsky

In literatura idişistă, Schalom Asch s'a afirmat, din capul locului, ca unul dintre scriitorii cei mai europeni. Deşi specificul rasei se vădeşte în tot ce a produs acest temperament complex, inspiraţia lui depăşeşte cadrul limitat al înţelegerii strict naţionale. Paginile lui Asch se citesc de către iniţiaţii rafinaţi în scrisul contemporan, cu multă înlesnire.

A început să scrie într'o vreme bine marcată în istoria socială evreească. Anume: în vremea în care omnipotenţa *rabinatului* şi a beth-hamidraşului (bisericii) scăzuseră simţitor. Până la Asch, evreul simplu trăia sub tutela spirituală, aproape absolută, a rabinului şi a sinagogii. Literatura timpului se resimţea, câte odată obsedant chiar, de influenţa covârşitoare a păstorilor religioşi, făcători de minuni. Schalom Asch a apărut după *înlăturarea* absolutismului rabinic.

Sufletul lui s'a dovedit romantic: regreta unele aspecte poetice, ale epocii trecute. Le regreta şi le evoca măestrit.

Volumul său „In vremuri grele" mărturiseşte această delicată părere de rău, învestmântată într'o formă cuceritoare.

Aceeaş stare de suflet se imprimă şi în poemele reunite sub titlul — simbolic în limba idiş — „Orăşelul".

Acolo, — strada evreească poetizată, prinde, sub condeiul inspirat al scriitorului virtuţi nebănuite. Un panteism impresionat în duioşia şi simplitatea lui, e impregnat în fiecare strofă.

„Istorioare din Biblie" reliefează, de asemenea, talentul de însufleţitor al lui Asch.

Discipol al lui I. L. Peretz, Schalom Asch a fost totuş un duşman implacabil al şovinismului.

Inspiraţia sa n'a fost încadrată de anumite hotare. A abordat şi teme exotice. „Intr'o noapte de carnaval" — înfăţişează drama fecioarelor evreice, care, din pasiune pentru Thora (legile evreeşti), jertfesc lui Titus, cuceritorul Ierusalimului toate darurile, strânse cu grijă, pentru logodnicii lor.

„Dumnezeul răzbunării" — ca şi „Şapsay Zwy" — sunt lucrările accesibile în deosebi marelui public, de toate rasele şi de toate condiţiile culturale.

Dacă în tot ce a scris predomină *generalul* şi *omenescul* asupra *particularului* şi *naţionalului*, — în aceste două lucrări, mai cu seamă, — scriitorul se prezintă deasupra considerentelor de rasă şi de elean.

Unii critici au socotit această evadare din mediu — ca o greşală şi au apreciat, cu multe rezerve, atât „Dumnezeul răzbunării" cât şi „Şapsay Zwy"

* * *

Ce este „misterul" acesta „dramatic" reprezentat de către trupa din Vilna?

Un răspuns precis şi categoric e greu de dat.

Poporul evreu are nevoie din când în când de un *mântuitor*. Dacă nu-l naşte, geniul rasei şi idealismul masselor îl inventează. O nevoie imperioasă, năvalnică, inconştientă, — creiază, ca altădată Dumnezeu, din pulbere şi lut, *eroi*.

Şapsay Zwy este Messia plămădit din imaginaţia şi setea nepotolită de purificare a judaismului.

Un biet evreu, din secolul al XVI-lea, e *uns* de către contimporani cu virtuţi supra-pământeşti, se auto-sugestionează; se identifică, în chip complect, cu imaginea creiată de popor.

Evreii, chinuiţi, ofensaţi, dispreţuiţi, arşi pe rug, torturaţi, — nu disperează. Cândva va veni *Messia*, — mântuitorul lor. La epoci diferite, nădejdea mistică şi colectivă se agaţă cu disperare de cineva, — indiferent cine. De astădată, Şapsay Zwy a fost alesul. Şi tocmai pe timpul când sfânta inchiziţie trecea prin fier şi foc naţia.

Eroul, îndumnezeit de popor şi purificat prin chinuri şi privaţiuni, — se duce la Sultan să-i ceară coroana. Faima lui Messia, întreţinută abundent de psihoza populară, impresionează pe Sultan.

O luptă îndârjită se dă între acesta şi mântuitorul evreilor care venea să-i surpe puterea şi gloria.

Şapsay Zwy ar fi învins.

Dar pământescul se înfăţişează în trupul diabolic al *femeii*. Sapsay Zwy — care nu e decât un om, un fals Messia, un Dumnezeu al pământului, — cade învins.

Sultanul înţelege că n'are în faţa sa decât un biet evreu, sclav ca toate popoarele subordonate puterii sale, — şi primeşte, cu zâmbet, declaraţia de credinţă a lui Şapsay Zwy.

Falsul Messia se converteşte. Işi reneagă chemarea şi religia şi misiunea. Devine om, ca toţi oamenii....

El moare în chinuri, cum au murit atâţia din neamul lui şi cum vor mai muri de aci — încolo.

* * *

Piesa, cu nota ei simbolică şi mistică, tinde să evidenţieze, încă odată, latura obscură a sufletului colectiv evreesc: nădejdea absolută, absurdă şi eternă, în *izbăvire*.

Refăcută din necesităţi scenice, — Şapsay Zwy a găsit în actorul cu multiple resurse care e d. *Bülow* un interpret ideal.

Femeia — Sarah — cuceritoarea pământescului Messia — a fost realizată de d-şoara *Ana Bras*, cu un ritm al mişcărilor şi cu o exteriorizare a frământărilor interioare care o clasează printre cele mai bune comediane, pe care le-am văzut.

In rolul Sultanului cretin — d. *Samuel Iris* a exploatat toate calităţile d-sale de actor inteligent. Restul interpreţilor — destul de omogen.

I. PELTZ

ION BOTEZ
HAMLET
In tragedia shakespeariană
PREŢUL 20 LEI

Curiozităţi

Ninsoare roşie

Pe la mijlocul lunii Februarie, anul acesta, la Saint-Paul, în America, a început deodată să cadă o ninsoare ai cărui fulgi erau roşii ca sângele, iar alţii arămii — care a ţinut câteva ceasuri — şi care a atras luarea aminte a oamenilor de ştiinţă.

D. I. N. Ryker, meteorologistul oficial, atribuie pricina acestei coloraţii neobişnuite unei cenuşe vulcanice — aduse în localitate de vânturi.

Alţii socotesc că coloarea a fost provocată de o plantă roşietică care acopere întinderi mari în regiunile arctice.

Ceartă de dănţuitoare

Secţia III-a a tribunalului civil din Paris — unde de obicei se judecă neînţelegerile literare şi conflictele artistice, a avut de judecat un proces ciudat — între d-ra Jeana Chasles, profesoară la Conservator şi directoarea danţului la Comedia franceză şi d-ra Olga Şuţu, prima dansatoare dela Academia Naţională de muzică.

Domnişoara Chasles, — care imaginase choreografia unei piese intitulată *Cele trei sultane*, scrisă în veacul al XVIII-lea de Favart — protejatul d-nei de Pompadour — a acuzat pe d-şoara Şuţu că a executat acele danţuri cu o aşa libertate, încât i-a pricinuit daune morale şi materiale pentru care cere despăgubiri 25.000 fr.

Apărătorul d-şoarei Şuţu — a dovedit însă că paşii aşa cum erau reglementaţi prin jocul d-şoarei Chasles — erau prea simpli şi nu puteau conveni unei artiste de talia clientei sale. Ei se potriveau cu o începătoare de comedie— aşa că ceeace făcuse clienta sa era numai în folosul danţului şi nu spre paguba lui. Dar advocatul autoarei spuse că d-şoara Şuţu termina danţul culcată pe spate şi cu picioarele într'o poziţie care aruncă discreditul asupra operei d-şoarei Chasles. Atunci apărătorul executantei scoase o fotografie şi o arătă tribunalului spunând că-l roagă să stabilească el ce anume vede partea adversă în poziţia de care se plânge.

Magistraţii luară fotografia, o trecură din mână în mână şi pe figurile lor se văzu un sentiment care nu era indignarea.

Dar partea adversă susţinu că danţul aşa cum l'a executat d-şoara Şuţu era şi o călcare a dreptului de autor şi o înfrângere a moralei.. Pe feţele membrilor tribunalului neputându-se vedea ce efect a făcut afirmarea aceasta, apărătorul d-şoarei Suţu a spus că clienta sa, pentru edificarea onoratului tribunal, e gata să execute figura înaintea lui, — şi aceasta cum vor decide magistraţii: ori în sala de şedinţă în faţa publicului, ori în camera de chibzuire. D-ra Şuţu, auzind propunerea, consimţi şi ridicându-se în picioare, începu să-şi scoată blana de hermină cu care era îmbrăcată, gata să se producă pentru luminarea desbaterilor. Dar preşedintele — cu o vădită părere de rău — refuză dovada, rămânând să se pronunţe asupra „speţei" mai târziu, după un surplus de anchetă artistică.

O problemă asupra transporturilor

Companiile de transporturi din America au cerut autorizaţie de a mări tariful bagajelor — pentrucă — spun ele — femeile port astăzi o îmbrăcăminte aşa de puţină şi de uşoară, încât ele îşi duc o întreagă toaletă într'un simplu pachet de mână sau o mică valiză. Din această pricină moda nouă femenină aduce pierderi însemnate companiilor de transporturi de oarece, dintre beneficiile rezultate trebuie excluse aproape cu totul ceeace le revine din bagajele sexului frumos.

Se poate ca aceste societăţi să izbutească. Dar nu va trece mult şi desigur că şi serviciul poştal îşi va arăta în privinţa asta pretenţiile sale. Căci se spune că la o reprezentaţie, ce se dădea la unul din teatrele mari din Paris, o actriţă refuza cu încăpăţânare să intre în scenă. Intrebând-o directorul care e motivul ei de nemulţumire, actriţa a declarat:

— Nu e nici o nemulţumire. Aştept o scrisoare recomandată.

— Şi ce are aface asta?

— Cum ce are a face — răspunse actriţa. In plic e rochia mea din astă seară.

Aur

Când s'a găsit — nu de mult — mumia faraonului Tut-ankh-amon — la deschiderea sicriului s'a găsit o mare cantitate de aur — de oarece toate obiectele puse acolo erau de aur curat. Cele două coroane ale Egiptului, sceptrul, amuletele foarte numeroase, juvaeruri multiple, diversele podoabe cu care era gătit faraonul — toate erau de aur. Dar mai ales a impresionat sicriul care era tot aur masiv şi atâta de greu, încât şase oameni de abia au putut să-l urnească. Pe vremile acestea de hârtie-monedă — găsirea unei cantităţi aşa de mare de aur — nu e lucru de dispreţuit.

Medic vrăjitor

In oraşul Bordeaux s'a întâmplat o ciudată afacere — care deşi adusă în faţa justiţiei a rămas totuş fără soluţie, de oarece cazul nu era prevăzut în codul penal.

Un funcţionar fiindu-i soţia bolnavă, chemă un medic care trebui să intervie la urmă chirurgical. Dar femeia muri îndată după operaţie — lucru pentru care bărbatul ei se crezu în drept să nu achite onorarul medicului.

Atunci medicul îi scrise următoarea scrisoare:

Domnule,

„De 45 de ani de când sunt medic n'am întâlnit decât un singur om ca d-ta. M'a chemat să-l vindec de o cangrenă diabetică de care suferea la piciorul drept. L'am îngrijit vreme de doi ani şi cu multă silinţă am izbutit să-l vindec, păstrându-i piciorul.

Vindecat, n'a voit să-mi achite onorarul, întocmai caşi d-ta. Insă mânia cerească mă răzbună.

Un an după asta, cangrena îi reveni la piciorul stâng de astădată — şi bolnavul acesta păcătos n'a mai găsit un medic atât de devotat cum am fost eu. I s'a tăiat piciorul şi după câtăva vreme, diavolul i-a luat sufletul său ticălos — căci omul meu muri. Aşa are să fie şi cu d-ta.

Vreau să te uit cât mai repede — dar d-ta n'ai să mă uiţi pe mine — te asigur — căci vei fi distrus de remuşcări şi de boală. Şi ce boală încă".

Adresantul scrisorii s'a plâns justiţiei — dar procurorul i-a răspuns că n'are ce-i face de oarece asemenea lucruri nu sunt pedepsite de legi.

CARȚI ȘI REVISTE

Prima revistă românească pentru orbi

In lumea celor fără vedere, se inregistrează un eveniment cultural de o mare importanță. In România nu a existat până acum o publicație periodică în relief, după cum există nenumărate in alte țări.

Biblioteca orbilor, la noi, n'a trecut dincolo de cărțile de școală și de unele transcrieri din Carmen-Sylva, căci imprimarea în acest sistem implică multe dificultăți tehnice și multe cheltueli cari nu sunt prevăzute in bugetele instituțiilor respective.

A intervenit din afară o binefacere pe acest teren. O societate americană creeată pentru cultivarea intelectuală a orbilor, anume „American Braille Presse" de sub președenția d-lui Nelson Cromwel, pune mari mijloace pentru tipărirea in relief, în toate limbile, de cărți și reviste, cari sunt distribuite gratuit celor ce vor să le aibă.

Acum câtva timp, când a fost în București d. Leon Feraru, profesor la Columbia University din New-York, centrala din Paris a societății americane prin D-sa a luat legătura cu instituția invalizilor orbi de răsboi și cu direcțiunea Vetrei luminoase. Primele volume tipărite în românește: povestiri de Ioan Creangă și nuvele de Bassarabescu, formează inceputul unei intregi biblioteci ce se va alcătui rând pe rând. Paralel cu volumele, cari vor cuprinde tot ce e mai de seamă din literatura românească, a apărut *„Revista Braille"* redacția și administrația la Azilul de orbi „Vatra luminoasă Regina Elisabeta", de sub direcțiunea d-nei dr. Adela Leonida Paul, București, str. Vatra Luminoasă fostă Mărcuța.

Această revistă, care se înfățișează bine ca format și hârtie, este tipărită în puncte la tipografia din Paris, rue Lauriston.

Primul număr (30 pagini mari) e închinat protectoarei orbilor, reginei Elisabeta. Iată sumarul:

1. Cuvântul nostru (redacția).
2. Viața și opera reginei Elisabeta de dr. Adela Leonida-Paul.
3. Programul ceremoniei de inaugurare a statuii Reginei Elisabeta, (din curtea vetrei luminoase, 31 Octombrie 1925) in prezența suveranilor.
4. Discursul d-lui I. I. C. Brătianu.
5. Cuvântarea d-lui B. M. Missir, președintele comitetului de efori.
6. Cuvântarea d-lui amiral Gratzowsky din partea fostei case regale.
7. Cuvântarea d-lui A. L. Ivela din partea internilor.
8. Poezia ocazională a elevului intern Ștefan Pop pusă pe muzică de elevul intern Alexandru Giangălău.

La informațiuni, direcția revistei invită pe toți orbii din România știutori de carte în relief să-și dea adresa la Vatra luminoasă ca să primească gratuit această revistă care va apărea regulat odată pe lună în 60 pagini. Adresa să fie clar scrisă, arătând institutul unde se află acum sau unde au învățat. Deasemenea redacția primește spre publicare orce articol dacă prezintă un interes pentru cauza orbilor din România.

Ar fi nemerit ca scriitorii noștri să colaboreze anume trimițând câte un articol doveditor de prietenie pentru cei ce vor să-și lumineze sufletul. A. L. I.

Dmitri Merejkowsky

In ultimul număr al *Vieții Românești* apărut în librărie, d-l Aureliu Weiss publică un excelent studiu asupra scriitorului rus Dmitri Merejkowski.

Autorul „Invierii Zeilor" este analizat în opera sa literară și critică, și d-l Aureliu Weiss se oprește cu oare care stăruință și asupra concepției sale social religioase.

Isbutind să fugă din Rusia în Decembrie 1919, scriitorul rus a devenit în Apus unul din cei mai zeloși propagandiști împotriva Sovietelor. Bolșevismul e prezentat de autorul *Domniei lui Antechrist* ca o întrupare a răului absolut și ca o primejdie pentru progresul Europei.

Educația lui religioasă a contribuit mult la influențarea in acest senz a întregii sale opere sociale și literare.

„Convingerile sale religioase în sânul *intelliguentsiei*", — scrie d-l Aureliu Weiss, — „care profesa un ateism fără rezerve, au creat dela început lui Merejkowski o situație specială, care-l supunea tuturor suspiciunilor. Declarațiile sale împotriva autocratismului bisericii ruse, nu puteau depărta impresia că există o afinitate între convingerile sale și temeiul unei puteri dominante în statul rus, mai ales că, în reformele mântuitoare pe care le întrevedea, biserica nu era exclusă. Apoi, lipsa de bază economică a principiilor lui reformatoare și absența unui program practic de reforme sociale și politice, făceau să se vadă în profesia lui de credință mai mult jocul unei dialectice abile, decât emanația unei convingeri serioase și fecundă în rezultate."

D-l Aureliu Weiss arată pe Merejkowsky ca pe un partizan al panortodoxismului creștin pacific și al dispariției Statelor pentru integrarea lor în sânul bisericei ecumenice. Mântuirea pe care o întrevede Merejkowsky prin triumful credinței religioase este însă mai mult o viziune de estet, căci îi lipsește complect baza unor reforme practice.

Preocupările religioase lasă urme adânci în întreaga operă literară a scriitorului rus. „Personalitatea literară a lui Merejkowsky" — scrie d-l Aureliu Weiss, — „e atât de pătrunsă de sentimentul religios de care ne-am ocupat la început, încât preocuparea de a desluși existența sau lipsa credinței religioase în operele scriitorilor analizați, sau în spiritul eroilor evocați în propriile sale creațiuni literare, devine pe alocuri, o adevărată obsesie."

Figura lui Leonardo da Vinci e descrisă în *Invierea Zeilor* cu tonul unei mustrări ascunse pentru lipsa lui de religiozitate, iar în opera critică, scriitorul rus aruncă săgeți împotriva lui Cehov, An. France și Jaurès. Admirația lui Merejkowsky se îndreaptă către Dostoewsky și Calderon dela Barca, probabil din cauza puternicului lor sentiment religios. „Merejkowsky vrea torente de pasiune aprigă, semn al tendințelor sufletești furtunoase."

Și d-l Aureliu Weiss încheie astfel articolul: „E ușor de închipuit senzația neplăcută și iritația ce o va fi resimțit un asemenea temperament în fața operei reci și măsurate a unui Cehov, care e menită a tăia, prin calmul ei suveran, elanul metafizic, abondența dialectică și frământarea mistică a lui Merejkowsky. E deasemeni lesne de înțeles dece, apropiindu-se de Anatole France prin vasta sa cultură enciclopedică, prin profunda cunoaștere a antichității grece și romane și a Renașterii, prin iubirea pentru artă și frumos, prin înclinarea de a discuta problemele religioase, politice și sociale, s'a simțit, totuși, depărtat de spiritul sceptic și rece și de expansiunile măsurate ale autorului *Istoriei Contemporane*.

„Și totuși, cu toate deosebirile fundamentale ale firii lor, îi văd pornind din aceeaș tulpină culturală, cu sensibilități, credinți și manifestări opuse: unul incarnând în societatea contemporană păgânismul antic, ca generator de lumină spirituală și de frumusețe, — celălalt, iubind trecutul, dar aspirându-i lumina numai spre a o proecta asupra fondului său de credință creștină, în care vede mântuirea omenirii și nădejdea progresului ei viitor".

Intre două nopți

Astfel se intitulează poesia d-lui T. Arghezi din revista „Lumea" (No. 49, *1926*). Pentru frumusețea imaginilor și tainica sensibilitate ce le înfășoară, reproducem aci poesia întreagă:

Mi-am implântat lopata tăioasă în odaie,
Afară bătea vântul. Afară era ploaie.

Și mi-am săpat odaia departe subt pământ,
Afară bătea ploaia. Afară bătea vânt.

Și-am aruncat pământul din groapă, pe fereastră,
Pământul era negru; perdeaua lui, albastră.

S'a ridicat la geamuri pământul până sus,
Cât lumea-i-era piscul și 'n pisc plângea Isus.

Săpând, s'a rupt lopata. Cel ce-o știrbise, iată-l,
Cu moaștele-i de piatră, fusese însuș Tatăl.

Și m'am întors prin timpuri, pe unde-am scoborât,
Și în odaia goală din nou îmi fu urât.

Și am voit atuncea să sui, și 'n pisc să fiu.
O stea era pe ceruri. In cer era târziu.

Edgar Poe, Poesia și Amorul

Câteva precisări asupra poeziei publică *„Revue de Genève"* în numărul său din urmă (2, 1926). Sunt o parte din însemnările romancierului Edgar Poe, care privesc deopotrivă frumusețea operei de artă, ritmul și rima sau motivul de inspirație perpetuă a poetului.

După ce definește poezia ca o „creațiune ritmică a frumuseții", Edgar Poe se oprește la temele poetice obicinuite, printre care recunoaște ca mai însemnată: Amorul, sub forma lui adevărată, divinul Eros, Venus Urania. Elementele prime care produc, după Ed. Poe, cel mai mare și mai adevărat efect poetic, sunt acelea pe care le enumeră mai departe.

Ambrozia cu care se hrănește sufletul poetului, el o recunoaște în căile luminoase ale cerului, în corola florilor, în grămezile de tufișuri, în legănarea lanurilor de grâu, în albastrul depărtat al munților, în mișcarea năvalnică a norilor, în scânteierea pârâiașelor, în strălucirea argintată a fluviilor, în liniștea lacurilor, în fața adâncă a puțurilor părăsite unde se oglindesc stelele. Ambrozia aceasta el o găsește în cântecele păsărilor, în harpa lui Eol, în suspinele vântului de seară, în vocea gemătoare a pădurii, în loviturile valurilor care-și îngână plângerile lor la țărmuri, în proaspăta boare a crângurilor, în parfumul violetelor, în mirosul voluptos al iacintului, în parfumurile ațâțătoare care, într'amurgit par archipelaguri necunoscute și depărtate, în sumbrul infinit al mărilor necercetate. El o recunoaște în toate gândurile înalte, în tot ceeace nu se inspiră dela lume, în toate actele cavalerești, generoase, devotate. El a gustat din frumusețea femeii, din grația și umbletul ei, din strălucirea ochilor ei, din melodia vocii, din dulceața râsului, din suspinurile ei, din armoniosul foșnet al rochiei ei; el o simte adânc, în farmecul gingășiilor ei, în entuziasmul ei fierbinte, în actele ei de nobilă caritate, în umilință și resemnare, dar mai ales, el adoră această ambrosie, o adoră în genunchi, în credință, în divina majestate a amorului acestei femei.

Lirismul „odelor" lui Horațiu

După aproape patru secole de filologie și de comentare a literaturilor vechi, încă n'au fost lămurite toate frumusețile ce închid în ele operele clasice. Un caz destul de elocvent îl afirmă odele lui Horațiu. Imitate, comentate și traduse în toate limbile, ele ascund încă frumuseți nebănuite. In articolul său din *„La Revue de France"* (No. 2, 1926) Auguste Dupouy constată că nici nu s'a pus până acum problema antinomiei dintre odele grave și odele ușoare ale lui Horațiu. De ce atâta ușurință într'o parte, de ce ton atât de grav, în alta? Desigur, răspunde Dupouy, avem de-aface aci cu o dublă personalitate: un Horațiu sincer, și unul care nu era sincer. Sinceritatea poetului se vede mai ales în odele în care el cântă amorul vesel, cana cu vin, dulcea adăpostire în preajma focului, sau la umbra răcoroasă de-afară, după anotimp. Toate odele din cartea a treia, acelea ale poetului cetățean, „Carmen saeculare" și altele, sunt compozițiile unui Horațiu oficial, cântând după comandă sau entuziasmându-se din ordin.

Odele lui Horațiu sunt, spune Dupouy, asemenea lucrului pe care-l fac albinele, alcătuit din parfumuri răzlețe și din sucuri extrase la întâmplare. De o parte avem grija lui Horațiu de a lucra minutios la o operă perfectă, pe de altă parte, aptitudinea lui de a se risipi, pentru bucuria de a umbla hoinar în întinsul câmp al formelor, al culorilor, al cărților, a tot ceeace poate seduce imaginația bogată și simțul delicat al artistului. In odele lui stă semnul unei senzualități estetice, pe care au cunoscut-o bine parnasienii, Chénier și poeții pleiadei lui Ronsard în Franța. Trandafirii, parfumurile, flautele, paloarea amanților și ochii lor cu cearcăne liliachii — et tinctus viola pallor amantium — coronițele de ierburi, cântecele plăcute cari făceau podoaba ospețelor, serenadele sub ferestrele femeilor — toate acestea le reținem din odele lui exotice.

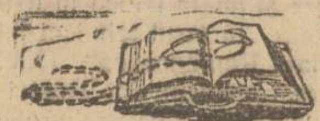
Limba latină, strofa și versul lui Horațiu au exprimat cu proprietate admirabilă gândirea și pasiunea odelor lui. Poezia, fiind mai mult sinteză decât analiză, cere o exprimare precisă, o limbă capabilă de a aduna un maximum de idei, de imagini sau armonii într'un minimum de spațiu. Limba latină este o limbă eminamente sintetică. Prețios avantaj pentru amatorii de stil lapidar, oratori sau poeți. Dar o odă nu este un discurs, ci un cântec. Și toate acestea în geneza unei ode de Horațiu, bănuim că elementul esențial poate fi cadența unui vers, după cum aiurea el stă în imagine, sau în grupe de cuvinte. Insuși strofa alcaică, frecventă în odele lui Horațiu, exprimă, după I. Pichon, pasiunea.

Simțământul atât de discret, atât de impersonal ce stă la baza odelor lui Horațiu, a făcut ca adesea ori să fie judecate drept ode severe sau reci, deși se convenea a fi numite ode de iubire. Dupouy răspunde: „dans le lyrisme il y a lyre: il n'y même pas autre chose". Pentru că Horațiu a fost un mare artist.

Kropotkin și Guyau

Teoreticianul anarhist, *Petru Kropotkin* a scris pe la sfârșitul vieții sale o operă, rămasă neterminată: *„Etica*, origina și evoluția moralei". Primul volum n'a apărut încă în franceză, dar fragmente importante încep să fie publicate.

Intr'un capitol reprodus de *„L'en dehors"* (No. 73, Ian. 1926) Kropotkin studiază filosofia lui *I. M. Guyau*, a cărui operă: „Esquise d'une Morale sans obligation ni sanction" a influențat atât de mult pe Nietzsche. — Cu toată mistica universalistă și cu toate restricțiunile impuse de mediul burghez în care trăia, Guyau a fost totuși un adevărat individualist, un dărâmător de erezii, pe care il revendică și anarhiștii de azi. Guyau considera plăcerea ca o urmare firească a vieții, dar contrar utilitariștilor el credea că viața nu e „calcul" ci acțiune. Principiile de morală nu rezultă din legi sau religiuni, ci din viață. Guyau a căutat să întemeeze etica pe baze pur științifice, fără elemente supranaturale, fără impuneri exterioare; el a mai vrut să separe de domeniul moral interesul material personal sau aspirația spre fericire pe care își întemeiază utilitariștii morala lor. Concepțiile morale ale lui Guyau sunt sprijinite de ideile lui Epicur, dar Guyau a știut să le adâncească. Morala epicureană a degenerat în „morala calculului"; dar Guyau are marele merit de a fi creat o morală naturală, care se desvoltă prin sentimentul sociabilității. Această sociabilitate nu robește elanurile individuale. Morala lui Guyau, ținând seama de firea omenească, n'a ajuns să predice (ca alți filosofi laici ori religioși) ca leac contra „imoralității inăscute" a omului, biciul și închisoarea în lumea aceasta și caznele eterne în lumea cealaltă.

Balzac și arta romanului

Articolul, cu titlul de mai sus, este semnat de un alt romancier al Franței, Paul Bourget, și a apărut în *„Revue des deux mondes"* (15 Februarie). Balzac, autorul celebrei opere din „Comédie, humaine", a avut totdeauna darul adevărului profund, așa cum l'au avut Shakespeare și Molière. Toate caracterele lui sunt datate cu o precisiune extremă și săpate până în fundul cel mai ascuns al umanității. Romanele au un dinamism rar întâlnit; ele sunt creaturi vii, care vorbesc imaginațiunii noastre.

Căutând a preciza mai de aproape, și cu numeroase exemple, arta lui Balzac, Paul Bourget recunoaște, mai întâi, că acesta a avut darul observației mediului social, cum nu l'a avut nimeni altul; dar că această observație a fost provocată de o idee directoare, împrumutată din Geoffroy Saint-Hilaire, aceea din „Unité de composition organique". Intr'o prefață, ea se află rezumată în felul următor: Există numai un singur animal, care-și ia forma exterioară, sau, ca să vorbim mai exact, diferențele formei sale, în mediuri în care el este chemat să se desfășoare. Spețele zoologice rezultă din aceste diferențieri.

Aplicând ipoteza aceasta societății, Balzac conchide că nu există decât un singur om, dar care se diferențiază sub influențe, nu mai puțin puternice, decât acelea care modifică diferiții tipi ai animalității. Această similitudine a procesului merge atât de departe, că marea lege afirmată de Geoffroy Saint-Hilaire, aceea, de exemplu, a cumpănirii organelor, atât de ușor de verificat în speța animală, nu se rezolvă tocmai greu chiar în speța socială. La aceasta, ca și la cealaltă, orice desfășurare excesivă a unui organ, aduce o atrofiere corespunzătoare altuia.

Totuși, această atrofiere, oricât de intimă ar fi ea, nu ajunge la o identitate. Balzac n'a făcut greșala atât de frecventă la unii din scriitorii cu spirit științific, de a face să intre sociologia în biologie. El a avut grija să noteze că viața, dacă este atât de simplă la animale, este mult mai complicată la om. Balzac dă astfel notație lucrurilor, adică reprezentările materiale pe care le indică gândurile, concepția de viață a personagiilor.

Concepând romanul în felul acesta, Balzac a trebuit să acorde, în povestirile sale, o parte preponderentă mediului social, după el: diferențele specifice pe care vrea să le fixeze. Câtă multiplicitate de descriere a orașelor în care evoluiază personagiile lui! Câtă importanță dă scriitorul interioarelor, mobilelor, pe care le inventariază ca un adevărat agent de percepție! Ereditatea, ea însăși este un mediu, pe care iluzia noastră îl consideră retrospectiv, dar care totdeauna e prezentă. De aceea Balzac ridică totdeauna planuri secundare, în care evoluiază părinții, strămoșii.

Rămânând la stilul lui Balzac, Bourget remarcă teoriile care l'au combătut, pentru a recunoaște că stilul acesta este propriu romanelor din „Comédie humaine". Stilul unui Flaubert, de pildă, nu convine technicei romanului.

Rasputin, misteriosul personagiu care a jucat un rol atât de insemnat la curtea țarului Nicolae al II-lea preocupă mereu pe toți acela cari caută să pătrunză misterele ultimilor Romanovi.

Extrem de interesantă este descrierea lui Purișkevici, apărută în Biblioteca Dimineața. „Cum am ucis pe Rasputin". Se știe într'adevăr că Rasputin a căzut lovit de un glonte tras de românul basarabean Purișkevici.

Prețul unui volum este zece lei.

In jurul tomului IV din operele complecte ale lui Gherea

Tratativele

A trecut aproape neobservat un fapt de însemnătatea apariției unui nou volum din criticele lui Gherea — și încă a unuia de semi-inedite. Căci pentru cititori — dintre cari poate unul la zece mii are putința și dorul de-a se cufunda în cercetarea literaturii socialiste, a celei beletristice și celei sociologice, dela „Drepturile omului" până la „Viitorul Social" — volumul IV de Gherea cuprinde lucruri în cea mai bună parte necunoscute din activitatea polemistică a întemeietorului criticei științifice la noi.

Un singur recenzent a binevoit să se ocupe până acuma nu de volumul în sine, ci de ceeace d-sale i se pare că ar fi fost nimerit să *nu* cuprindă cartea, ca și de ceeace *lipsește* dintr'insa și pe care d-lui o consideră oarecum drept o nepicasă omitere. Recensentul este d. Lotar Rădăceanu. Asupra părții unde d. L. R. vorbește de cercetările cari se cuvinea să fie suprimate din volum, respund, în treacăt, următoarele:

Când cineva declară — de o pildă — că într'un volum al lui Gherea ar cam fi de prisos scrisoarea adresată de acesta lui Dimitrie Anghel în chestia Societății scriitorilor români, face o afirmație, sau o insinuare, de-a dreptul riscată. E ca și cum ar fi spus că și alte scrisori: *Scrisoarea II, O scrisoare dela Muselim-Selo, Scrisoarea pierdută*, puteau lipsi fără pagubă, din opera complectă a lui Eminescu, a lui Coșbuc, a lui Caragiale. In polemicele lui Gherea, scrisoarea către Dimitrie Anghel stăpânește prin umorul ei, prin ingrănitarea într'o formă de-o masivitate impecabilă, și prin însuși subiectul ei, care, la noi, dobândește o mereu împrospătată actualitate. Și apoi (cred că și asta contează) e un mărgăritar de capitol autobiografic al Magistrului.

Să nu insistăm însă: a fost, în această privință, din partea d-lui L. Rădăceanu o mult-neserioasă debarcare pe tărâmul estetic.

D-l recenzent are însă observații de ordin bibliografic. *Aici* putem sta de vorbă. D-sa se 'ntreabă dece n'a fost satisfăcută îndrumarea ori indicația lui Gherea ca 'n volumul al patrulea să apară *Asupra tratativelor*. Răspund: pentrucă o cercetare, cu acest titlu, a lui Gherea n'a existat și nu există. Gherea a cerut să i se retipărească ciclul de articole *asupra traducerilor*. Acestea, da, se și găsesc în volumul IV (primul din seria de tomuri menite să apară sub îngrijirea maijosiscălitului). Ele se află în număr de trei, sub titlurile: *Inrâurirea traducerilor* (pag. 96), *Ce trebue să traducem* (pag. 106), *Traducerile și limba literară* (pag. 109).

Ce-i, însă, cu tratativele de cari vorbește d. Rădăceanu? D-lui a cetit prefața ediției III a volumului al 3-lea de Gherea. Or, această ediție a volumului al treilea, ca și ediția II a volumului al doilea, au fost aruncate pe piață pline de blamabile erori tipografice*). Zisa greșită prefață din amintita edițiune copleșită de păcate, pomenește într'adevăr de „tratative". D-l Lotar Rădăceanu mai inocent în ale bibliografiei decât o hulubiță albă și decât însăși Agnès, n'a știut că trebue să cerceteze și edițiile anterioare (de exemplu, ediția din 1897) unde ar fi găsit cu litere corp 12 și între ghilemele „Asupra traducerilor". Fără să mai pomenim că ar fi fost poate corect să ne indice — în colecțiile pe cari vrea să ne facă să credem că le cunoaște deopotrivă ca noi, ori și mai mult, — locul unde se află articolul „Asupra tratativelor".

Aș putea să-mi manifestez părerea-de-rău pentru faptul că, dela întâii d-sale pași în bibliografia critică, d. L. Rădăceanu a avut parte de o scrintitoare poticneală. Marturisesc că, *de astă dată*, îmi pare bine. Și iată de ce. E vorba de Gherea al nostru! Și se înțelege că între el și d. Rădăceanu — care sub cuvânt că vrea să acopere o pretinsă goliciune a dascălului, s'a îndreptat către acesta, la fel cu Iafet, „mergând d'andaratele" — îmi e mai aproape, mult mai aproape cel care, prin *Judecata posterității și judecata contimporanilor* ne-a dăruit o etică, după ce prin zeci de studii și articole ne înzestrase cu *un crez* și cu metode de cercetare în domeniul sociologic și cel literar.

BARBU LAZAREANU

*) Ediția II a volumului 2 era atât de încărcată de erori tipografice, încât într'o conferință publică am propus admiratorilor lui Gherea să adune printr'o vastă subscripție sumele necesare pentru răscumpărarea tuturor exemplarelor acestei edițiuni și arderea lor pe un splendid rug. Iar când mi s'a încredințat de către Universala, îngrijirea ediției III a acestui volum i-am disperat pe zețari și paginatori prin 3 corecturi și o revizie. — B. L.

Artur Gorovei: „Partea sufletului"
Fălticeni, 1925
Un vechiu obiceiu juridic al poporului român

Broșura d-lui Artur Gorovei, membru corespondent al Academiei Române, este un extras din revista de folklor „Șezătoarea", în care autorul studiază chestiunea „partea sufletului" spre deosebire de ceeace în codul civil se numește „cantitatea disponibilă".

„Partea sufletului" este o parte din averea pe care testatorul o lasă, oral în fața martorilor, sau chiar în scris, — urmașilor, pentru a avea grijă de sufletul său, după moarte (pomeni, slujbe și celelalte, potrivit obiceiului locului). Pe când de partea sau cantitatea disponibilă testatorul poate dispune oricum ar voi, „partea sufletului" este destinată numai la grijile lui sufletești, cu caracter pur religios. Ultima voință, testatorul o manifestă înaintea rudelor și prietenilor celor mai de aproape. Aceasta este tradițiunea rămasă poporului dela Romani, mai sigură, crede el, și mai practică. Tradiția aceasta a rămas neschimbată în popor, cel puțin în ce privește „partea sufletului". Făcând această demarcațiune, d. Artur Gorovei arată totuși că între „partea sufletului" din obiceiul pământului, și între „cantitatea disponibilă", din dreptul scris, este o asemănare, dar numai în raportul că amândouă sunt dispozițiuni testamentare; altfel, între „partea sufletului" și „cantitatea disponibilă" este o deosebire fundamentală.

Spre a-și ilustra și mai mult afirmațiunile, d. Gorovei scoate această precizare a obiceiului pământului din mai multe acte și izvoade vechi, sau din „Pravila dela Govora" (1640) a lui Matei Basarab, în care sunt pagini întregi privitoare la „partea sufletului".

Lucrarea pare a fi un răspuns la un articol al d-lui Al. Lascarov-Moldovanu, din revista populară „Albina", în care „partea sufletului" era confundată cu „cantitatea disponibilă" din art. 841 al actualului cod civil.

G. B.

INSEMNĂRI

Intre Proust și Tolstoi

Cu observații sigure și multă logică în expunere este studiul d-lui Ion Gherea: „In jurul tehnicei lui Tolstoi", publicat în revista „Viața Românească" (XVII, 11-12). Autorul studiază tehnica romanelor lui Tolstoi în comparație cu acea a lui Proust din „A la recherche du temps perdu", găsind asemănări evidente dar și deosebiri fundamentale.

Intre Proust și Tolstoi, cel dintâi are o predilecție marcată pentru detaliile minuscule, subconștiente. El descrie în pagini întregi o percepție sau un sentiment de o clipă și rezumă alături, în câteva rânduri, durate lungi și fapte importante. Sunt în adâncul conștiinței omenești atâtea colțuri pe care nu le cunoaștem. Proust știe să le scoată din umbră, îndreaptă asupra lor atenția întreagă prezentându-le mai mari, monstruoase, chiar puțin comice. „Construite din detalii alterate și calitativ și cantitativ, personagiile lui Proust capătă o nuanță direct coșmarescă". D. I. Gherea afirmă chiar că „întortocherele și parantezele lui nebuloase, germanizarea frazei franțuzești, impune o osteneală inutilă cititorului".

Tolstoi, cunoaște și el poezia detaliului, dar a detaliului exact și caracteristic, elementul din care el și-a construit opera întreagă, un termen mediu între individual și general. Detaliile acestea sunt prezentate jucând rolul pe care-l au, mai totdeauna în viață: importanța rolului însuși, stă iarăși în importanța pe care el o are în viață.

Tot ce povestește. Tolstoi actualizează, punând totdeauna proporția naturală între detaliile interne și cele din afară. Tolstoi dă realitatea, așa pestriță și luminoasă cum e: naturalul exprimării mărește impresia totală de adevăr. Așa dar, conchide d. I. Gherea, dacă arta lui Proust e asemănătoare microscopului, cea a lui Tolstoi poate fi comparată cu un stereoscop prin care vedem fictiunile cu relieful și în planurile succesive ale realității.

Moartea lui Gustave Kahn

Intr'o notiță de câteva rânduri numai, ziarele au anunțat moartea poetului francez, Gustave Kahn.

După Arthur Rimbaud, Paul Verlaine sau Stephane Mallarmé cel dintâi care fixează adevăratul caracter al școalei simboliste franceze a fost poetul Gustave Kahn, prin aceea că proclamă, mai întâi, absoluta eliberare de formele tradiționale.

Pătruns de adânci influențe muzicale, el încearcă să dea versului și ritmului, în genere, proporțiuni determinate de ideea la care ele corespund. Kahn este, prin urmare, după cum însuși afirmă în prefața culegerei „Premiers Poèmes", creatorul versului liber în poesie. Poet elegiac, cu sensibilitate dureroasă, Kahn a reușit să realizeze maximum de artă în acele cântece dulci și misterioase, ca muzica lui Schumann, de pildă, al cărei adept neobosit era.

Des chevaliers qui sont partis....
Dans des rêves clos j'ai bâti mon rêve.
Filles de Bagdad qui partez en mer....

Sunt câteva versuri din aceste cântece naive, scrise în formă poporană, dar în care sensibilitatea trădează rafinamentul civilizației actuale.

Gustave Kahn moare în vârstă de 67 de ani.

O scrisoare

Colaboratorul nostru d. I. Dongorozi ne roagă să anunțăm că d-sa a trimis, în chestia premiilor, următoarea scrisoare d-lui Președinte al Soc. Scriitorilor Români.

Stimate d-le Rebreanu,

In ce privește premiul ce mi s'a decernat, și despre care aflu din gazete, cu siguranță că-i o eroare la mijloc, deoarece nu fac parte din nici un „clan literar", și nu am legături cu „factorii hotăritori" din S. S. R.

Nădăjduesc că înștiințarea de față o veți primi la timp, și astfel nu se vor mai îndeplini unele formalități de prisos.

Cu distinse salutări,

ION DONGOROZI

Craiova, 1926, Februar în 26.

Bursa valorilor literare

...O preconizează poetul și academicianul francez Paul Valéry într'un articol din revista „L'Europe nouvelle" (No. 413, 1926):

Orice cooperațiune intelectuală între națiunile de limbi diferite pretinde, în mod esențial, ca operele capitale ale acestor diferite națiuni să poată fi — într'o oarecare măsură — cunoscute dela una la alta. (Este bine înțeles că unele opere, nu de mică importanță — și mai ales operele a căror valoare stă mai mult în formă — nu pot fi niciodată apreciate decât în textul original. Ceeace vreau să spun se aplică în special cărților, al căror interes stă în faptele sau în ideile pe care le cuprind). Am propus deci sub-comisiunii să supună Societății Națiunilor un proiect relativ la instituirea de premii destinate să recompenseze pe traducători sau, mai exact, traducerile.

M'am gândit la instituirea unei comisiuni speciale internaționale, convocată odată pe an, care să aibă drept scop exprimarea, după ce le-a adunat, a dorințelor națiunilor și să discute apoi compunerea unei liste de opere recomandate traducătorilor. Aceasta ar fi, de fapt, o veritabilă „Bursă a valorilor literare transmisibile". (Pentrucă sunt și valori intransmisibile — poeții o știu). Ar fi o Bursă a valorilor grație căreia jocul „ofertei" și al „cererei" ar putea să se exercite.

Un popor va spune altui popor: „Nu știi ce am eu mai bun!" S'a întâmplat — rarecri — (dar lucrul acesta paradoxal s'a produs uneori) ca o națiune să găsească, cu valoare, o carte pe care ea a produs-o — și pe care n'a cunoscut-o de loc. Ea ar găsi-o tradusă, și în cinste, într'o literatură streină. Este întâmplarea cunoscută, cu opera lui Edgar Poe, pe care traducerile și laudele lui Baudelaire au făcut-o celebră în toată lumea — chiar în țara lui de origine. Este cazul lui Gobineau, căruia atenția de care s'a bucurat în Germania, i-a ajutat la nașterea lui în Franța. In rezumat, comisiunea ar avea de obiect, egalizarea, prin mijloace artificiale — mai întâi prin traduceri — a comorilor de lectură din diferite limbi, și de a umple lacunele, uneori surprinzătoare.

In afară de acest organism, alte premii vor fi instituite în favoarea traducătorilor în general. Pe lângă acestea, ca o măsură de încurajare a acestor producțiuni, s'ar interveni pe lângă directorii de reviste și casele de editură, pentrucă în mod practic vorbind, traducerea și editarea ei sunt lucruri inseparabile.

In sfârșit, aș vrea să se completeze acest ansamblu de măsuri prin recompense destinate scriitorilor cari fac să se cunoască, prin analizele lor critice, literaturile streine, și cari creiază dorințe, pe care traducătorii vor putea să le satisfacă.

Oscar Wilde critic

Dacă operile literare, ca și tragicul destin al lui Wilde, sunt foarte mult cunoscute, — scrierile sale critice sunt puțin răspândite.

S'au adunat de curând, din revistele și ziarele engleze, numeroasele articole de critică literară, scrise de Oscar Wilde între anii 1877 și 1890. Din ele se poate constata solida cultură clasică pe care marele scriitor o căpătase în focarele de elenism și latinism din Oxford și Cambridge.

Avea întinse cunoștințe asupra literaturii vechi ca și asupra celei moderne. Cu aceiași competință vorbește despre Homer ca și despre Balzac sau Flaubert.

Intr'un articol scrie:

„Franța are un mare geniu: Balzac a inventat metoda modernă de a privi viața. E într'adevăr, un mare artist. Flaubert însă e maestru impecabil al stilului.

„Influența acestor doi oameni se găsește aproape în toată literatura franceză contemporană. In Englitera nu avem asemenea școli literare, de cari am putea vorbi.

„Dickens n'a avut influență de cât asupra jurnalismului. Deliciosa și superficiala filosofie a lui Thackeray, superba sa putere narativă și ingenioasa satiră a societății nu a găsit destul ecou. Tvollope n'a lăsat moștenitori direcți".

Despre Stendhal spune că este poate cel mai mare romancier francez.

Pentru George Sand avea un cult. Oscar Wilde credea că această scriitoare, a făcut pentru Franța, ceeace Ruskin și Browing au făcut pentru Anglia.

Asupra scriitorilor englezi, arată mare admirație pentru Elizabeth Barett Browing și detestă pe Swinburne. „Are, scrie el, prea mult vid într'o enormă emfază de lirism. Ii lipsește sufletul".

Ceeace frapează în opera critică a lui Oscar Wilde este adânca și frumoasa erudiție, pe care o are acest mare poet. Pe lângă o arzătoare imaginație se dovedește a fi fost și un perfect umanist. — *Trotuș.*

O nouă grupare literară în Germania

Revistele germane de avantgardă publică următorul comunicat:

Subsemnații scriitori s'au asociat într'o grupare intitulată „Gruparea 1925, Comunitatea scriitorilor" (Gruppe 1925, Schriftstellergemeinschaft).

„Gruparea" adună în jurul ei scriitori de seamă cari sunt legați de mișcarea revoluționară intelectuală a timpului, cari manifestă aceasta în atitudinea lor față de Stat și societate și o documentează în lucrări artistice, esseiste, critice sau general-științifice.

„Gruparea" vrea să scoată pe acești scriitori din izolarea lor și să-i promoveze și întărească prin o asociere colegială. In afară, „Gruparea" are de scop să evidențieze în sfârșit, o reprezentanță a acestei mișcări moderne de radicalism intelectual. „Gruparea" dovedește existența ei prin întâlniri regulate și luând atitudine față de chestiuni cari îi par importante.

Comunicatul este semnat de 24 scriitori dintre cari remarcăm pe cunoscuții poeți Johannes R. Becher, Alfred Wolfenstein și Albert Ehrenstein, pe dramaturgii Walter Hasenclever și Ernst Toller, pe esseistul subtil și supraintelectual care e Alfred Döblin.

Ceilalți semnatari sunt: Ernst Blass, Friedrich Burschell, Manfred Georg, Bernard Guillemin, Willy Haas (redactorul revistei „Die literarische Welt"), Walter von Hollander, Hermann Kasack, Kurt Kersten, Klabund, Rudolf Leonhard, Ludwig Marcuse, Eugen Ortner, Ioseph Roth, Hans Siemsen, Eduard Trautner, Adrien Turel, Hermann Ungar și Paul Westheim.

Thomas Carlyle

Printre reprezentanții științelor istorice și morale, sunt puțini scriitori cari să fi avut o mai mare înrâurire decât scoțianul Carlyle (1795 — 1881), o individualitate puternică, de o distincție covârșitoare.

In firea lui se amestecau cele mai bizare contradicții. Oricât de vaste și conștiincioase fuseseră studiile ce le făcuse pentru limpezirea adevărurilor istorice, totuși subiectele ce le trata, nu erau pentru el, în fond, decât niște texte de predică ale unui puritan zelos. Necontenit, originalitatea lui excentrică și umorul lui fantastic, sparg barierele firești ale expunerei.

In stilul lui, care ne pare atât de propriu, sunt totuși imitări ale manierei germanului, pe atunci ilustru, Jean Paul, și în genere s'a educat la literatura germană, și la opera marilor ei personalități, încă recente, Schiller și Goethe. El deveni prin aceasta un puternic inel de legătură între spiritul germanic și cel englez. Scrierea sa „Viața lui Schiller", marea lui lucrare istorică „Viața lui Frederic cel Mare", traducerea lui „Wilhelm Meister" al lui Goethe dovedesc aceasta.

Dar mult mai mult l-a înrâurit filosofia naturii, a romanticilor. Idealismul său inălțător își are rădăcinile în Berkeley; dar prin Schelling și mai presus prin Novalis, s'a pătruns de misticism. In problemele ultime profesează un optimism încrezut, și deși nu stimează pe oameni, el lucrează necontenit și cu râvnă la educarea lor.

Caracter despotic, el înclina spre absolutismul politic. Credea în misiunea dominatoare a oamenilor mari, — și în faimoasa lui carte „Eroii", în care ne prezintă personalitățile lui Moise, Crist, Mahomet, Cromvell, Napoleon, etc., el apără teza că oamenii mari „Geniile", „Eroii", nu sunt „sub vremuri" ci ei le cârmuiesc și le imprimă directive și făgașe noi și pun secolului pecetia personalității lor. Cultul eroilor e astfel pe deplin motivat și devine un mare element emulator pentru omenire.

Cartea aceasta, care acum vre-o 15 ani a apărut într'o foarte elegantă traducere a d-lui Const. Antoniade, a avut o mare înrâurire în evoluția sufletească a lui A. Vlahuță al nostru. Pentru acesta, revelația manierei producătoare a scrierilor lui Carlyle, în genere, a însemnat o răspântie în viață. De atunci începe Vlahuță seria de scrieri cu tendințe educative și morale, ale ultimei lui faze.

In alt sens, teoria „Eroilor" lui Carlyle a determinat, în chip de netăgăduit, teoria „Supraomului" lui Nietzsche

De acelaș spirit al cultului eroilor, sunt și celelalte opere capitale ale lui Carlyle, precum: „Istoria Revoluțiunii franceze", „Discursurile și scrisorile lui Cromwell", scrierile lui social-politice, s. ex. „Trecut și prezent", etc.

Carlyle a fost, în rezumat, un poet în știință, un predicator în poezie, subiectiv până la bizar și totuși un fin desenator de caractere și personalități. Totdeauna frapant și înlănțuitor, neîntrecut generator și transmițător de impulsiuni morale.

Venea o moară pe Siret...

In criza actuală de cetitori, un volum de proză: schițe, nuvele, roman se epuizează de obiceiu în patru-cinci ani. Prima ediție însă a romanului „Venea o moară pe Siret..." de d. Mihail Sadoveanu s'a epuizat în câteva luni. Acum a apărut ediția II-a a acestei opere în editura „Cartea Românească". Prețul unui volum: 70 lei.

Rasputin

In biblioteca „Dimineții" a apărut broșura: „Cum l-am ucis pe Rasputin" de Purișchevici.

Rasputin a jucat un mare rol în Rusia, cu deosebire la Curte — unde el își impunea de multe ori părerile. In jurul lui poporul a creat mulțime de legende scandaloase. Istoricii restabilesc acum adevărul. Printre documentele cele mai însemnate pentru reconstituirea vieții și a faptelor lui Rasputin este și povestirea lui Purischevici. Dar despre această broșură vom vorbi într'un număr viitor.

MARUNTE:

— „Asociațiunea pentru studiul civilizațiunilor orientale", fundată la Paris în 1925, are ca scop imediat cunoașterea între ele a tuturor civilizațiunilor orientale. Toate popoarele Asiei și Africei nord-estice au intrat în această asociațiune, care năzuește, în al doilea rând, recunoașterea valoarei ei cultural-artistice de către mediul civilizat al Apusului.

— Volumul de poeme al poetului N. Milcu a apărut, în editura literară a Cassei Școalelor și se intitulează „Grădina de sidef", iar nu „Soare stins" cum din eroare s'a publicat într'unul din numerele noastre din urmă.

— In aceeaș editură a apărut „Antologie" din poeziile poetului B. Nemțeanu, alcătuită de d. Mihail Dragomirescu. Se anunță pentru jumătatea lunei Martie, tot la „Casa Școalelor", volumul de nuvele „Minunea" datorit d-lui Adrian Hurmuz.

— Poetul Dimitrie Nanu, anunță într'un interview dat gazetei „Viața literară" că are gata pentru tipar un volum de essai-uri și altul de traduceri din poeții secolului al XIX-lea, intitulat „La umbra titanilor". In acelaș timp, intenționează reeditarea unei noui ediții a volumului de poeme: „Nocturne".

— Librăria editoare „Universala" Alcalay și Co., a pus, de curând, în vânzare al IV-lea volum din „Studii Critice" de Ion Gherea (C. Dobrogeanu), tipărit sub îngrijirea d-lui Barbu Lăzăreanu, cunoscutul bibliograf și istoric literar.

— Se anunță reapariția revistei literare „Sburătorul", care promite a avea caracter mai mult critic.

— Revista de cultură italiană „Roma", de sub conducerea d. Ramiro Ortiz, a deschis o anchetă cu titlul „Trebuie păstrată italiana în liceele noastre?" Au răspuns pentru această menținere a limbei, d-nii N. Iorga, Ovid Densușianu, V. Bogrea, I. Bianu, N. Șerban, E. Lovinescu și Julian Teodorescu.

— Revista „L'Est Européen" publică în numărul său pe Ianuarie 1926, un foarte interesant și documentat studiu asupra operei romancierului polonez Ladislau Reymont, laureatul premiului Nobel pentru literatură.

— „Les Nouvelles littéraires" publică în ultimul număr (175) un reportagiu din București. Viața noastră literară e oglindită prin anunțarea sumarului unui număr din revista „Integral", iar ca titlu de senzație se anunță că domnul poet integralist Ilarie Voronca se află, actualmente la Paris.

— Academicianul francez Henri de Régnier începe, în „Revue de Paris", publicarea unui nou roman, intitulat „Escapade".

— A apărut, la Paris, o nouă lucrare „Spiritul clasic și comedia" datorit d-lui Pierre Kohler, autorul unei opere definitive intitulată „Madame de Staël și Elveția". Autorul lucrează la o vastă contribuție în sprijinul cunoașterei spiritului clasic francez, din care lucrarea de azi este numai un fragment. Cartea aceasta în care o erudiție vastă și precisă se însuflețește grație fericitelor apropieri cu literaturile străine și contimporane, mărturisește o vie intuiție a trecutului literar francez.

— D. Henry L'Héritier pregătește o carte de aur pentru celebrarea și în amintirea lui Henry de Bataille. D-sa a stăruit pe lângă municipalitatea din Nimes, orașul natal al lui Bataille, ca să se dea unei străzi de acolo numele autorului „Marșului nupțial".

— Tot Franța rămâne, până acum, țara inspirațiilor fericite. La Paris s'a instituit un comitet de scriitori, tineri și bătrâni, dintre cei mai buni și aparținând diferitelor genuri literare, cari selecționează — lunar — cărțile de literatură noui apărute. Asociațiunea aceasta se intitulează „Sélections mensuelles Sequana" și fac parte din ea: René Boylesve, Henry Bordeaux, Joseph Bédier, Henri Robert, Paul Valery, Pol Neveux, Jacques Bainville, Pierre Lyantey, Henri Massis, André Maurois și Fortunat Strowski. Iată și numele scriitorilor și cărților alese, ca bune, pentru luna Noembrie 1925: Maurice Genevoix: „Raboliot"; Martial Piéchaud: „Vallée heureuse"; Bernard Lecache: „Jacob"; René Benjamin: „La prodigieuse vie d'Honoré de Balzac"; Henri Béraud: „Ce que j'ai vu à Moscou"; Jacques de Gachons: „Gens de France au labeur" și Abel Hermant: „Platon". — Totul, recunoaștem, e făcut pentru inițierea publicului mare.

— Duminică 7 corent, ora 5 seara, domnul profesor Ramiro Ortiz, directorul institutului de cultură italiană va vorbi la Fundația Universitară Carol I, despre: *Gabriele d'Annunzio, marile lui ode.*

— La Avignon au avut loc, iarna aceasta, mari sărbătoriri care au avut de scop cinstirea memoriei marelui poet italian Petrarca.

BIBLIOGRAFIE

IOAN-NICU DINULESCU: *Petale de Soare* (versuri) Vaslui, Prețul 50 lei.

Viața Românească No. 1 (Ionel Teodoreanu: Drumuri; N. Davidescu: Estetica poeziei simboliste; Mihail Sadoveanu: Negustor lipscan; Aureliu Weiss: Dmitri Merijkovski; Lucia Mantu: Instantanee; Cezar Petrescu: Scrisori din București; M. Ralea: Militarism ideologic; G. Ibrăileanu: In jurul limbii literare; D. I. Suchianu, Dem. Botez, Otilia Cazimir, I. Petrovici, Gh. I. Brătianu, Octav Botez, M. Sevastos, etc.)

Gândirea No. 1 (Tudor Arghezi: Ulcica de porțelan; Ion Darie: Scriitorii și politica; Cezar Petrescu: Revistele; Alex. Marcu: Există romantism în Italia?; Tudor Vianu, Nichifor Crainic, Lucian Blaga, Ion Buzdugan, Gib Mihăescu, Em. Bucuță, Pamfil Șeicaru, Ștefan Nenițescu, Oscar Walter Cisek, Ion Marin Sadoveanu, Eug. Titeanu).

Lumea No. 49 (M. Sadoveanu: Americanism; T. Arghezi: Versuri; Cincinat Pavelescu, A. Hefter, C. Pelmuș, Em. Serghie, P. Comarnescu, etc.)

Universul Literar No. 9 (Dragoș Protopopescu, I. Al. Basarabescu, Adrian Maniu, B. Cecropide, etc.)

Revista Universitară No. 2 (D. Gusti, Em. Grigoraș, Mircea Eliade, etc.)

Năzuința Românească No. 2 (Ramiro Ortiz, V. Voiculescu, T. Păunescu-Ulmu, I. Dongorozi, N. I. Herescu, George Voevidea, I. Pillat, etc.)

Idealul No. 2.

Viața Literară No. 2.

Neamul Românesc Literar No. 14 (N. Iorga, Ion Sân Giorgiu, Al. Lascarov Moldovanu, etc).

A apărut
„Lectura" No. 56
— Floarea literaturilor străine —
CAROLA PROSPERI
Ceasul de nebunie
Trad. de ANA-NICULESCU-CODREANU
Lei 4.— Scrierea completă
La chioscari și librari

A apărut
CUM AM UCIS PE RASPUTIN
de V. PURIȘKEVICI
BIBLIOTECA „DIMINEAȚA" Nr. 54-55

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 275

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
12 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 14 Martie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

De vorbă cu d. I. A. Bassarabescu

Personalitatea. scriitorului Amintiri din trecut. Primele începuturi. Felul de a scrie. Romanul românesc. Autori preferați români și străini. Rolul Statului în încurajarea literaturii. Nedumerirea publicului cetitor. Scriitorul ca cetățean și om de luptă și teoria artei pentru artă.

D. I. A. Bassarabescu este un scriitor cu o rară distincție artistică și sufletească și cu o mare sensibilitate intelectuală.

Farmecul și fantezia artei sale vădesc la d-sa o anumită concepție de viață și mai presus o intuiție literară cum se întâlnesc numai la scriitori înzestrați cu o cultură superioară.

D-sa a creiat un gen literar nou: genul descrierii naturii moarte. E o creațiune cum a fost în școala flamandă pictura de genre.

Felul cum descrie d-sa cu duioasă ironie, viața socială îndreptățește foarte mult aprecierea din vasta enciclopedie: „Die Rumänischen Literaturen und Sprachen". *a marelui savant* Hindenburg, *care încă din anul 1910, a considerat pe acest scriitor „ca pe unul din cei mai mari prozatori realiști din literatura română."*

Am găsit pe d. I. A. Bassarabescu singur în cabinetul său de lucru.

Distinsul om de litere mă primi cu amabilitatea-i caracteristică — deși părea preocupat cu lectura unui interesant studiu al lui Robert de la Sizeranne „Le miroir de la vie", *despre care îmi vorbi cu mult entuziasm.*

Tablouri de artă împodobesc din belșug interiorul biroului, — tablouri în care se observă, gradat, întreaga evoluțiune artistică de la Grigorescu și Obedeanu, *până la* Luchian, Băncilă *și* Iser.

Sosirea mea neașteptată surprinse pe d. I. A. Bassarabescu care-mi oferi locul său de la birou, spunându-mi următoarele cuvinte:

— Vrei un interview. Nu-i așa?

Uimit de această întrebare, îmi dădui seama că orice ezitare e de prisos.

Ii mărturisii deci adevărul.

— Aș vrea să-m spui ceva despre începuturile d-tale literare, am zis eu cam timid.

— Văd că ai venit să mă scoți din obiceiurile mele vechi, *îmi răspunse maestrul zâmbindu-mi prietenește.* Imi ceri, vasăzică, destăinuiri?... Până acum nu le-am făcut la nimeni. Credeam că sunt numai ale mele.

Intelesei că am atins pe scriitor în ceeace formează fondul firii sale discrete și modeste. Dar d. I. A. Basarabescu, cedând insistențelor mele, îmi răspunse:

— Trebuie să caut prin ceața trecutului și a copilăriei cam îndepărtate.

In clasa întâia de liceu, aflându-mă în vilegiatură, într'un sat pitoresc din regiunea Muscelului, am adus cu mine acasă, toamna, venind în București, o întreagă lume de impresii din cercul de băeți și mai ales de... fete cu cari petrecusem.

Atunci am scris o bucată în proză. intitulată *„Intâia Furie"*, pe care mi-a publicat-o revista *„Generația viitoare"* care apărea în acea vreme.

In clasa a treia de liceu, un mediu favorabil a putut închega o societate literară sub președenția mea, având ca membri pe colegii de bancă *C. Banu,* fostul ministru și director al revistei *„Flacăra"*, *Const. Conțescu,* actualul ministru în „Comisiunea Dunăreană Europeană". *Ion Livescu,* artist al Teatrului Național, poetul *Dem. Moldoveanu* și alții, colaborând cu toții la o revistă intitulată pretențios: *„Studentul Român"* din care au apărut, cu mari greutăți și jertfe, vre-o două numere.

La această revistă am publicat cele dintâi încercări literare în proză din copilăria mea.

Ca student, în primul an de facultate, am fost rugat, împreună cu un grup de colegi, mânuitori ai condeiului, să colaborăm la *„Românul Literar"* al lui *Vintilă Rosetti.*

Am scris la această revistă un an sau doi.

Apoi *B. P. Hașdeu* m'a chemat la *„Revista Nouă"*, unde am publicat aproape în fiecare număr timp de trei ani.

Bucățile tipărite până la această epocă n'au fost adunate în vreun volum și nici nu le-aș publica vreodată, având toate cusururile începuturilor.

In anul 1895, am fost chemat de *Titu Maiorescu* la *„Convorbiri Literare"*, unde am rămas printre colaboratori, până astăzi. Bine înțeles, la răstimpuri n'am putut rezista rugăminților lui *Ilarie Chendi* care conducea *„Viața Literară"*, unde iarăș am scris foarte mult timp.

De asemenea am fost câtiva ani printre colaboratorii *„Luceafărului"*, pe atunci condus de d. *Tăzlăuanu,* care izbutise să-i dea toată amploarea, primind cu toată inima să dau contribuția mea și revistei *„Transilvania"* a societății *„Astra"* din Sibiu și, în marginile puterilor, și *Românului* din Arad al d-lui *Goldiș,* înainte de războiu.

Printre revistele la cari am mai colaborat pot să citez: *„Flacăra"* d-lui *C. Banu* și *Făt-Frumos* al lui *Gârleanu.*

— Intrebuințezi vre-un meșteșug, vre-un procedeu deosebit, când scrii?

— Aș putea să răspund pe scurt la întrebarea d-tale: nici o metodă, nici un tact: dezordine peste tot.

Dar fiindcă mă iei prea repede și mă faci să-mi pun și eu această întrebare odată cu d-ta, pot să-ți spun că clipa de dispoziție pentru scris n'a coincis întotdeauna cu libertatea mea de-a scrie.

De aceea, între lucrările mele literare, am făcut adesea mari pauze, fiindcă niciodată nu m'am hotărît să scriu o bucată decât atunci când am avut și dispoziția de-a o face.

Tipurile din schițele mele sunt luate bine înțeles din viața reală, turnate pe calapodul împrejurărilor impuse de subiect, iar subiectul mi-a răsărit adeseaori spontan, într'un moment când nici nu mă așteptam, inspirat de cine știe ce cauze prielnice cari izbuteau să închege ceeace aveam în suflet, sub formă haotică.

Câteva clipe de răgaz, cari vin când nu le aștepți, sunt rare, dar unice pentru inspirație.

Am crezut totdeauna scriitorilor cari nu pot făuri o bucată după comandă. Vorbesc, bine înțeles, de scriitorii cari știu să se ferească de banalul umpluturilor.

Metodă de lucru nu am.

N'am scris însă niciodată fără să am subiectul de mai înainte bine format. Cele mai multe manuscrise le am cu

I. A. Bassarabescu

creionul pe foi libere, pline de ștersături. Uneori am redus pagini întregi la o singură frază.

— Cari lucrări reflectă mai bine, viața dtale?

D. I. A. Bassarabescu începu să râdă cu multă jovialitate, spunându-mi:

— Prin grele încercări mă faci să trec astăzi. La această întrebare n'aș vrea să-ți răspund. Dar fiindcă mi-e teamă să nu născocești, cu talentul d-tale, cine știe ce povești în locul meu, îți voi spune pe scurt: In nici una. Dar risipit, mai în toate.

— Acum văd, iubite maestre, cât ești de intransigent când e vorba de discreție. Vreau să te rog să-mi spui altceva: de ce nu scrii un roman?

— Nu știu dacă nu-l voiu scrie. Il am în gând și în note. Dar lucrul nu e ușor. Viața noastră socială românească în primitivitatea moravurilor ei, e mai grea de studiat decât aceea a popoarelor cu un trecut cultural mai vechiu. Nu văd un roman izbutit care să-mi redea în culori vii o societate când ea ar fi lipsită de rafinamentul civilizației. *N. Filimon* și *Duiliu Zamfirescu* sunt singurii cari au înțeles acest lucru, dovadă că și-au luat subiectele numai din clasa noastră boerească.

Subiectele luate din celelalte clase sociale, la noi, dacă nu sunt mânuite de un talent desăvârșit, riscă să rămâe searbede și să nu aibă decât o valoare documentară, care să arate, cel mult străinilor, moravuri de-ale noastre, precum și până unde se pot întinde conflictele sufletești, într'o societate simplă. Iți trebuie un profund simț artistic tradiționalist pentru ca, în asemenea împrejurări, să poți găsi izvoare noui și interesante de inspirație, care să te ridice deasupra altora. Oricât s'a silit, de pildă *Pierre Loti,* să studieze din punct de vedere social popoarele din Orient, n'a izbutit s'o facă așa cum o găsim în minunatul roman: *„Le Livre de Goha le simple"* a doi scriitori naționali egipteni, *Albert Adès* și *A. Iosipovici,* despre cari *Octave Mirbeau* spune cu drept cuvânt „că au desăvârșit o operă de geniu care poate fi pusă alături de *Gargantua* și *Don Quichotte* și de toate capodoperele lui *Stendhal, Flaubert* și *Tolstoi.*

Intrucât mă privește, n'am avut norocul să încerc romanul, pentru că mi-a lipsit totdeauna timpul potrivit.

— Te rog să-mi spui cari sunt autorii d-tale preferați, români și străini?

— La această întrebare îți pot răspunde numai în parte.

Autori preferați români am destul, dar mă feresc să ating susceptibilități chiar cu puținii pe cari nu-i prefer.

Dintre scriitorii străini sunt silit să rămân la cei francezi, pentrucă nu cunosc altă limbă. iar din traducerile imperfecte pe cari le avem la îndemână, nu se poate prețui, în dreaptă măsură, o scriere.

M'am apropiat cu sufletul încă de mult de scriitorii școalei realiste: *Flaubert, Alphonse Daudet, Frații Goncourt, Balzac* și mai ales *Maupassant.* M'a înduioșat delicateța sufletească a lui *Anatole France,* iar dintre cei mai noui prefer pe *Henry Bordeaux* și pe minunații frați *Tharaud.*

— Ce operă ți-a rămas mai adânc săpată în minte?

— Una din lucrările autorului meu preferat: *„Sur l'eau"* a lui *Maupassant* care mi se pare capodopera acestui geniu extraordinar. Mi se pare că 'n ea găsesc cercetate toate cutele sufletului omenesc. Maupassant e unicul scriitor după citirea căruia m'am întrebat ce s'ar putea scrie nou când în opera lui, ai impresia că s'au atins toate subiectele.

— Despre scriitorii actuali ce impresie ai?

— Că sunt mulți nechemați cari fac rău celor puțini aleși. Parodia acopere cu ceață originalul și publicul nostru cititor nepregătit încă la o literatură serioasă, neștiind să aleagă, îi înlătură pe toți.

Nimic mai ametitor și mai dezorientabil ca vitrina librăriilor de azi.

— Ocupațiile profesionale sunt ele piedici în producerea operei literare?

— Sunt cea mai mare piedică, pentru că literatura fiind la rândul ei tot o profesie, nu poate presupune că ar încăpea sub dominație. Pe lângă aceasta, orice profesiune tinde la unilateralism și scriitorul cade pe nesimțite și fără voia lui, cu timpul, sub influența profesiunii sau ocupației din care trăiește.

— Care crezi că e rolul statului în încurajarea literaturii?

— Generația trecută și cea de azi n'au avut norocul unei încurajări serioase din partea statului. Cuvântul *scriitor* a rămas la noi sinonim cu sărac. Când atâtea profesiuni sunt încurajate cu lefuri mari și sinecuri nefolositoare, nu s'a putut găsi o întrebuințare și pentru arta scrisului, atât de utilă unui popor în formație.

Ar trebui ca statul să recunoască talentului literar dreptul la viață. Mijloacele practice sunt destule.

Gândul bun al unei inițiative se vede răsărind ici și colo: crearea unui minister al artelor, încurajarea, incontestabil superioară față de trecut, a scriitorilor și a artiștilor, sunt semne îmbucurătoare că scriitorii cari vor veni după noi vor fi mai norocoși.

— Ce părere ai asupra publicului cititor dela noi?

— Iată un mare și puternic anonim ale cărui capricii sunt foarte greu de urmărit. Cunosc edituri obscure, editând scriitori și mai obscuri și făcând afaceri foarte productive cu astfel de scrieri.

La noi citesc mai mult femeile decât bărbații chiar și în lumea intelectualilor. Adeseori bărbații cunosc subiectele din literatura noastră numai din auzite, după spusele femeilor.

Faptul acesta dă naștere la următorul fenomen pe care, mărturisesc, l-am anchetat cu tot dinadinsul:

In bibliotecile unor intelectuali cu pretenție am găsit scrieri cari nu erau semnate nici *Sadoveanu,* nici *Brătescu-Voinești,* nici *Patrașcanu,* nici *Liviu Rebreanu* și nici unul din scriitorii noștri cunoscuți, ci din aceia cari continuă să rămână necunoscuți prin numele lor, dar foarte citiți pentru titlul operelor lor.

Pentru mine, aceasta este semnul evident că pe un scriitor adevărat nu-l consacră niciodată marea mulțime, ci o minoritate de elită veșnic veghietoare și conștientă.

— Care e părerea d-tale asupra datoriei scriitorului ca cetățean, față de chestiunile politice și sociale, cum ar fi de pildă problema păcii sau a umanitarismului?

— La această întrebare foarte importantă nu pot să falșific realitatea, dându-ți un răspuns factice și pretențios. De aceea încep prin a-ți face o categorică mărturisire:

— Sunt un adept al principiului artă pentru artă. Nu înțeleg nici pe scriitorul oligarhic, nici pe cel revoluționar. Se poate trata teoria naționalistă sau umanitaristă, în articole speciale de ziare cotidiane sau de revistă cu greutate. Dar n'am înțeles niciodată rostul demonstrării unei teorii sau convingeri politice, sociale ori economice, într'o lucrare literară.

Literatura nu-i o problemă de algebră și nici o arenă de dat lupte sociale.

Societatea cu clasele ei poate fi un admirabil izvor de inspirație, dar această inspirație trebuie să rămână numai sub forma ei pur artistică, în opera literară. Iată de ce nu scriitor poate fi un ireproșabil cetățean, un intransigent umanitarist, sau un aprig susținător al războaielor, dar el va păcătui foarte mult când va lăsa să se întrezărească toate aceste principii ale sale, în producția sa literară.

Sau cu alte cuvinte, ca să fim bine înțeleși, chiar când a[...] un anumit obiectiv politic, social sau umanitarist, atunci s'o faci în așa fel ca totul să fie perfect distilat prin arta scriitorului, întocmai după cum o haină bine croită, ascunde defectele conformației corpului. Arta presupune înălțime și nu trebuie să se coboare la patimile de toate zilele. Scriitorul ca și artistul e un cetățean al lumii.

. . . .

D. Bassarabescu se așezase la birou, în fața mea și la lumina becurilor electrice, observai, pe figura sa de obicei calmă, că izbutisem să-i răscolesc în suflet multe amintiri și impresii.

Scriitorul părea adâncit în gânduri.

Eu începusem să-mi strâng hârtiile, când o ușă se deschide pe neașteptateși — în tropot sgomotos de pași mărunți — o păpușă de cinci ani, cu fața albă și ochii ca seninul, năvăli în odae și alergă drept spre scaunul tatălui ei.

Venea să ne aducă aminte că e târziu...

L. LEONEANU

Ploești 14.II.926.

Noutăți despre Baudelaire

O gazetă franceză publica deunăzi mai multe scrisori inedite de ale lui Baudelaire către mama sa. Aceste rânduri sunt interesante și triste. Căci ne explică, lămurit, una din marile pricini care l-au făcut pe poetul „Florilor Răului" să deteste familia în genere, și pe cea burgheză în special.

Din treisprezece scrisori, șapte conțin cereri de parale. Să nu se creadă însă că Baudelaire avea vre-o asemănare cu clasicul fiu risipitor și stricat, pe care maică-sa îl adoră și-i cedează mereu, și care sfârșește prin a ruina pe biata femee. Cererile de bani ale marelui poet nu depășau trei poli. Ele oscilau între 30 și 60 de franci. Și insistența febrilă care transpiră din scrisori dovedește că obținerea acestor sume nu era o întreprindere prea ușoară:

„Dragă mamă, mi-e îngrozitor de frică să-ți devin nesuferit, dar gândește-te la cei 30 de franci. Cu cât vor sosi mai repede, cu atât mă vor ușura mai bine."

Pe de altă parte, reesă că mama sa trăia într'o stare de opulență relativă, și că doi trei napoleoni mai mult sau mai puțin nu ar fi stingherit-o. In timpul acesta, fiul ei scria:

„Scumpă mamă, sunt dezolat că te necăjesc iară. Dar dacă vrei motive, află, între altele, că totala lipsă de pantaloni și de pălărie mă împiedecă să ies".

Uneori, îl vedem exasperat:

„Șaizeci de franci —, este oare un lucru imposibil, și trebue să renunț a găsi, până și la mama mea, o ultimă îndatorire?"

Și să nu uităm că e vorba, în toate acestea, nu de cadouri, ci de împrumuturi, căci:

„Inutil să-ți spun — scrie el într'un Post Scriptum — că peste 15 zile voi veni să-ți aduc înapoi cei 60 franci."

Și, în altă scrisoare:

„Te voi aștepta până la ceasul două. Vei găsi scaune și nimica din ce ar putea compromite caracterul tău de mamă."

E ușor de înțeles ce anume lucruri erau de natură a „compromite" acest nobil „caracter de mamă".

Uneori, poetul, exasperat și desgustat, izbucnea:

„Numai când voi fi redus la ultimele extremități, adică atunci când îmi va fi foarte foame, mă voi adresa dumitale, într'atât aceasta mă desgustă și mă plictisește..."

„Nu mă sui la d-ta pentru că știu cu ce *insulte, necazuri* și *umilinți* voi plăti aceea de ce am nevoie. Aștept răspunsul jos. Distruge scrisoarea, căci *ar fi rușinos pentru dumneata* ca cineva să o găsească."

Acum cunoscutul „satanism" al lui Baudelaire, ciuda lui pe alcătuirile moralei curente, nevoia de a scandaliza pe partizanii așezămintelor venerabile, rânjetul său de destrărat cetățean al Universului, într'un cuvânt toate trăsăturile care făceau din el un monstru moral, acum se explică. Afecțiunea sa naturală pentru maică-sa, se lovea totdeauna de răceala exasperantă a unui suflet prozaic și calculat, care umilea pe genialul poet dela înălțimea celor 20—30 de franci mai mult pe cari îi avea în buzunar și pe cari înțelegea să-i lase mai departe acolo.

Și totuși, frământat de foame atunci când aceasta — cum spunea el cu simplitate — ajungea să fie „foarte mare"; chinuit de acel lucru între toate deprimant care se chiamă „totala lipsă de pantaloni", Baudelaire compunea bucată cu bucată, catehismul poeziei celei nouă, punct de plecare al întregei simțiri lirice de după el...

Și, pentru a sfârși: vreți să știți origina inextricabilelor sale încurcături financiare? Apucase să cumpere câte-va obiecte de artă, cu cari se păcălise. Și toată viața a plătit această păcăleală...

Pare —, nu este așa? — inventat, într'atât e de literar și de înduioșător... Și totuși, este strictul adevăr...

Acum înțelegem amărăciunea celui ce sfârșise odată prin a spune:

O! Satan, prends pitié de ma longue misère"..

D. S.

RADU ROSETTI

S'a dus încă *un om*.

„Dar ce om!, ce om! Nu ştiţi ce om era!" Aşa spunea Radu Rosetti când vorbea despre unii din generaţia părintelui său. Cine a avut norocul să-l audă exprimându-şi prin aceste cuvinte admiraţia pentru câţiva dintre bătrânii pe care i-a cunoscut în tinereţe, ştie ce este cultul strămoşilor, cum nu se poate şti din cărţi.

Accentul emoţionat şi convin« ce punea în aceste cuvinte pe care — în cursul fermecătoarelor lui povestiri — le repeta de mai multe ori ca un refren, era de o elocvenţă care sapă în suflet urme ce nimic nu le mai şterge.

Cine a auzit pe Radu Rosetti spunând, despre C. Negri de pildă, „Ce om!, dar ce om!, nu ştiţi ce om era!", va înţelege că nu este vorbă cu care să poată fi mai bine cinstită memoria lui însuşi, decât tot acestea:

„Dar ce om!, ce om!, Nu ştiţi ce om era Radu Rosetti!"

Cu el s'a stins, poate, ultimul boer. Desigur, mai sunt şi vor mai fi boeri în ţara noastră: Boeri care respectă tradiţiile onorabile ce au moştenit, boeri în suflet, care la rândul lor întemeiază rase noi şi puternice, ţinând seamă de suggestia morţilor neamului. Dar caracterul boeriei vechi cu nuanţa patriarhală a vremurilor eroice, dispare cu totul.

Radu Rosetti, născut dintr'o Domniţă, iar, după tată dintr'o şi mai mare familie moldovenească, şi-a trăit primii ani în atmosfera de cald şi luminat patriotism al acelei părţi din protipendada Moldovei, care lucra cu zel şi entuziasm la ruinarea puterei şi averilor ei. El a învăţat istoria neamului din povestirile bătrânilor răzăşi din munţii Bacăului şi a câtorva călugări înţelepţi şi cărturari de moda veche, ce se mai aflau, acum o jumătate de veac, prin unele mânăstiri şi schituri. Adică a învăţat să înţeleagă şi să simtă trecutul nostru atât de original şi de complex.

Cartea nu l'a silit să se depărteze de scumpele lui păduri şi dumbrăvi, prin care hoinărea după vânat, în tovărăşia unor iubiţi pădurari şi puşcaşi. Tatăl său, marele Logofăt, i-a adus în casă pe toţi profesorii mai de seamă din Iaşi, aşa încât curtea lui era cunoscută în toată Moldova sub numele de *Universitatea dela Căiuţi* (numele moşiei). Insă dorinţa unor studii mai superioare l'au decis până la urmă, să plece în străinătate. Şi-a ales sudul Franţei şi a urmat cursurile Facultăţei de drept din Tuluza. Aici, tânăr de 20 de ani, stăpânit de avânturi cavalereşti, s'a lăsat repede prins într'o aventură romantică: cel de al treilea *carlism*. O seamă de nobili spanioli, francezi, italieni, l'au înrolat în vesela şi îndrăzneaţa gardă a pretendentului spaniol.

Intors în ţară,... dar nu într'un articol se poate urmări, pas cu pas, viaţa şi mai ales evoluţia sufletească a unui asemenea om.

Radu Rosetti poate fi găsit pe de a întregul în vasta lui operă. Rar ni este dat să citim pagini mai exact reprezentative ale celui ce le-a alcătuit. „Scris cu peniţa înmuiată în inimă", este o formulă de mult banalizată, care însă capătă viaţă şi adânc înţeles, când ai în mână o carte de Radu Rosetti; fie un studiu istoric, fie un tablou social, fie o amintire personală.

Sinceritatea lui Radu Rosetti lua proporţii epice; el ducea scrupulozitatea dincolo de limitele obişnuite. Nu şi-a întrerupt, oare, 14 ani publicarea lucrărilor despre raporturile dintre boeri şi ţărani, pentru un scrupul de conştiinţă?

Acest episod din viaţa regretatului dispărut, trebue pe larg povestit, fiind cu totul caracteristic. Imi voi permite câteva citaţii mai lungi, care, de altfel, prin ele însile au o deosebită valoare în opera lui Radu Rosetti.

Prin 1904 Radu Rosetti adresează d-lui Bianu o lungă scrisoare, care începe astfel:

„De nenumărate ori întrebatu-m'ai dece nu urmez studiile mele despre clasele agricole din Moldova, începute în „Revista Nouă, acum douăzeci de ani când prietenia noastră era tânără ca şi noi. Mărturisesc că la întrebările „d-tale făcute totdeauna în chip desluşit, am dat numai „răspunsuri foarte încurcate. Dăunăzi iar m'ai întrebat pentruce nu complectez aceste studii şi eu iar ţi-am dat un „răspuns din cele mai nedesluşite. Atât de neadevărat chiar, „încât mi-a fost, la urmă, ruşine şi mie. De-aceia, luându-mi „inima în dinţi, viu să-ţi mărturisesc, în sfârşit, pricina „adevărată pentru care am încetat să mă ocup cu *Clasele „agricole din Moldova.*"

„Această pricină este: frica."

„Deoarece ştii că nu sunt om fricos, cred că acest „răspuns are să te mire cumplit şi că ai să întrebi: Cum? „Pentruce? De cine?"

„Ascultă şi vei înţelege."

„Au trecut patrusprezece ani de atunci. Era în noaptea „de 2 la 3 Ianuarie 1892, şedeam la Târgul-Ocnei în fosta „casă a lui Costachi Negri, de peste vale, pe care, precum „ştii, o supranumisem cu toţii Castelul crapat. Lucram la stu„diul asupra claselor agricole. Aveam sub ochi şirul tu„turor aşezămintelor statornicind, sau menite a statornici „raporturile dintre ţărani şi stăpânii de sate şi făceam o „asemănare între ele. Din această asemănare se vedea „în chip drastic şi lămurit cum fiecare din acele „legiuiri alcătuia câte o înrăutăţire a stărei ţărănimii, „câte o ştirbire însemnată a drepturilor ei strămoşeşti; căci „prin fiecare din acele *urbarii* câtimea muncei şi a havale„lelor impuse ţăranului sporea; iar la urmă, odată cu această „sporire a muncii, mai scădea şi partea de pământ de „care el se bucura. Mi se mai vădea că acest *processus* îşi „atingea culmea şi se sfârşea prin îngrozitoarea hrăpire să„vârşită de Regulamentul Organic, care mai sporeşte încă „mult munca şi havalelele peste celace erau sub Fanarioţi; „iar din părticica de pământ lăsată ţăranului de ultimele „*urbarii*, se lua mai mult de jumătate."

„Ceteam jălbile boerimii către Domni şi *arzmagzaru„rile* ei către Poartă, acte care dăduse loc la parte din „aceste schimbări; îmi aduceam aminte de oare-şi-cari rân„duri din scrisorile lui Kisseleff şi mărturisesc că, în mintea „mea, judecam pe boerii din acele vremuri într'un chip cu „desăvârşire aspru. Deoarece miezul nopţei trecuse de mult, „m'am dus să mă culc, dar capul îmi era plin de aşeză„minte, de boeri, de fruntaşi, mijlocaşi şi codaşi. Chiar „în pat urmam să judec pe boeri, ceiace mă împedeca să „adorm. De-odată îmi trecu prin gând: dar printre aceşti „boeri pe care îi judec eu atâta de aspru, se află şi ascen„denţi de ai mei. Oare ce ar zice ei de mine, dacă ar „şti ce cuget despre faptele lor?"

„Gândul acesta mă făcu să zâmbesc şi să-mi închipu„esc mânia fiecăruia dintr'înşii şi astfel am adormit."

Rosetti continuă ,povestind un minunat vis: Judecata lui, în sala tronului din palatul domnesc din Iaşi, de către umbrele celor vreo treizeci de boeri-mari Roseteşti, care, în timp de aproape trei veacuri, au stat pe planul întâi al istoriei moldoveneşti. După descrierea umbrelor şi al rostului fiecăruia, Rosetti rezumă astfel rechizitorul pronunţat de „Constantin Cupariul cel bătrân":

„Cupariul începu prin a deplânge amara datorie ce „erau chemaţi s'o îndeplinească. Apoi, aminti greutăţile de „tot felul cu care avusese de luptat boerii: cheltuelile mari „pricinuite lor de slujba ţării, primejdiile înfruntate pentru „a stăvili întru câtva urgia şi lăcomia păgânilor, setea de „aur şi nedreptatea domnilor, darurile însemnate făcute bi„sericii şi săracilor, silinţele boerimii de-a găsi ocrotire „pentru ţară pe lângă puternicii săi vecini dela răsărit şi „dela apus... Greutăţile boerilor, jertfele ce erau siliţi să „le facă, tot mai mari din zi în zi, era firesc ca ei să „caute ca veniturile moşiilor lor să crească şi ele cu atâta „căci altfel cum ar fi putut ei să urmeze cu acele cheltueli „şi cu acele jertfe? Ce s'ar fi făcut poporul de rând dacă „nu ar fi avut în capul lui o boerime bogată, în stare, „la vreme de nevoe, să se pue pentru el?.... Ar fi cerut „Cupariul, urmează Rosetti — ca osânda mea să fie moartea, „ca să nu mai am vreme să urmez calea păcătoasă ce o „apucasem; dar dându-şi seamă că răspunderea acestei fapte „nu cade numai asupra făptuitorului, ci întru câtva şi asu„pra înaintaşului său, hatmanul Răducanu, care — fără a „voi să facă rău — aruncase el cel dintâiu sămânţa acestei „ticăloşii...

...Urmează apărarea şi condamnarea, cu scene deosebit de interesante, cărora le pune capăt apariţia umbrei lui Grigore-Vodă Ghyca, unul dintre continuatorii gândirei şi politicei *„cârvunarilor"*, cei dintâi Români înţelegători ai vremurilor noi.

Iată şi sfârşitul povestirei visului:

„....M'am aruncat în genunchi înaintea Domnului, care „îmi întinse mâna, pe care am sărutat-o mulţumindu-i. Tu, „zise el, ridicându-mă şi sărutându-mă pe frunte, fii de „acum înainte mai cu băgare de seamă în judecăţile ce le „aşterni pe hârtie asupra oamenilor şi asupra lucrurilor „din trecut. Mai ales nu-ţi închipui că-i poţi cu dreptate „judeca după împrejurările de azi. Pentru a nu fi nedrept cu „ei, ar trebui să te muţi cu totul în vremurile în care trăiau. „Păcate au multe, dar păcătoşi suntem cu toţii, ş'apoi pentru „multe din acele păcate ale lor sunt vinovate împrejurările „şi nu ei."

„Tu şi eu de am fi trăit pe atunci, cu creşterea, cu „cartea şi cu deprinderile lor, în mijlocul în care trăiau, „poate că făceam şi mai multe păcate de cât ei. Fereşte-te „de judecăţi pripite asupra bătrânilor, care poate în multe „au păcătuit cu cuget curat. De pedeapsa lor n'ai grijă, „căci nu mai sunt primejdioşi, dar bagă de seamă să nu te „mustre cugetul"...

„...Multe şi înţelepte sfaturi mi-ar mai fi dat fără „îndoială bunul şi blândul Domn, dar...

„...Şi acum judecă, iubite amice, dacă nu trebue să „tremure inima în mine când mai gândesc la *clasele „agricole!"*

Cu greu m'am stăpânit să nu reproduc în întregime acest vis. Prin preciziunea amănuntelor, şi prin culoarea arhaică a tablourilor, el este şi o preţioasă pagină de istorie. Şi nu este de mirare, fiindcă pe atunci Radu Rosetti trăia numai între hrisoave, iar în subconştientul lui trăiau acumulate urmele de viaţă bogată şi intensă pe care au trăit-o înaintaşii săi.

Conflictul dintre dreptatea teoriei lui „Constantin Cupariul cel bătrân", şi dintre dreptatea cauzei ţărăneşti susţinută în „Clasele agricole", a fost conflictul care 14 ani a sfâşiat mintea şi sufletul lui Radu Rosetti.

Că visul a născut conflictul, sau că conflictul a născut şi înfrumuseţat visul, este o chestie de psihologie, fără importanţă aici. Dar că conflictul a dăinuit şi a paralizat 14 ani un bărbat de felul lui Radu Rosetti, este o *realitate* impresionantă.

Se poate o mai înaltă conştiinciozitate?

* * *

Radu Rosetti n'a făcut ceiace se cheamă politică, deşi a fost prefectul lui Lascar Catargiu, deşi într'o vreme era socotit liberal, deşi în timpul marelui război a fost carpist. Concepţia lui politică însă, dacă ar trebui să fie pusă sub o firmă, vom zice că era junimistă. „N'am fost niciodată junimist" spunea el la orice ocazie, înţelegând prin aceasta, partid şi acţiune politică; dar junimistul era exact ceiace era şi Radu Rosetti: un conservator liberal din generozitate, un liberal conservator prin dezinteresare.

Bătrânul Carp spunea într'o zi lui Rosetti:

— „D-ta nu mi-ai fost niciodată partizan...

— Şi nici nu ţi-oi fi", se grăbi să întrerupă Rosetti.

— „Dar — continuă Carp — tare aşi vrea să fiu ajutat de toţi partizanii cum sunt de d-ta."

Şi într'adevăr, se cuvine o lacrimă pe mormântul lui pentru serviciile ce a adus ţărei sub ocupaţia duşmană.

Radu Rosetti — în timp ce unul din fiii săi era rănit în fruntea regimentului ce comanda, în timp ce fiica sa şi un alt fiu se istoveau în serviciul Crucei Roşii, — el, ca Efor al Spitalelor, ţinea piept lăcomiei armatelor duşmane. Iar ca prieten al lui Carp şi prin prestigiul său personal, a obţinut multe îndulciri a regimului de ocupaţie. Acei care întorcându-se de pe front şi-au găsit copiii şi casa în mai bună stare decât se aşteptau, trebuiau să-şi dea seamă că au de adus multora un omagiu; iar printre aceştia fiind şi Radu Rosetti, se cuvenea să-i aducă la mormânt o floare în semn de veşnică pomenire.

Radu Rosetti şi-a găsit răsplata în conştiinţa lui; era prea mândru şi prea generos ca s'o aştepte dela alţii. Aceste calităţi nu au lipsit din nici o acţiune, mare sau mică, a vieţei sale.

Mândria şi generozitatea erau temelia caracterului său, dupbă cum probitatea gândirei era temelie inteligenţei sale.

Printre hârtiile lui Radu Rosetti au rămas câteva caete de însemnări din timpul ocupaţiei duşmane. Când se vor publica — dacă se vor publica vreodată — mulţi nedreptăţiţi îşi vor găsi acolo o reabilitare, multe situaţii intenţionat falşificate vor fi puse la punct şi mai ales, multe gloriole vor fi spulberate.

Dar cea mai importantă lucrare manuscrisă şi aproape terminată, este un foarte voluminos studiu asupra războiului nostru, a pregătirei lui şi a epocei de neutralitate. Primul capitol, cât un întreg volum, cuprinde o privire generală asupra războiului mondial, alcătuită cu scrupulozitatea ştiinţifică şi cu vasta documentare, ce Rosetti punea în toate lucrările sale.

Cartea avea să poarte titlul suggestiv de: *„O partidă de stos"*. Radu Rosetti socotea că în marea dramă mondială, neamul românesc a fost condus, ca jucat la *stos*. Când totul s'a sfârşit mai bine decât s'au putut aştepta chiar cei mai optimişti, nimeni n'a fost mai fericit decât el. „Mă bucur. Nu ştiţi cât mă bucur!, că m'am înşelat în ce priveşte rezultatul", spunea adeseaori; şi câteodată, când împrejurările politice erau grave, adăuga, cu un ton trist, impresionant de trist după entuziasmul primelor cuvinte: „dar ştiu că nu prea se puteau păstra moşiile câştigate la stos." Bine înţeles, un simplu chip de a-şi spune îngrijorarea şi mâhnirea văzând incapacitatea conducătorilor fiindcă nu putem crede că n'ar fi avut destulă încredere în vitalitatea neamului.

Ardealul îl iubea aproape cu aceiaşi patimă ca şi pe scumpa lui Moldovă. In vara anului 1919 am cutreerat împreună întreaga provincie. Odată, la Mediaş, mi se pare, în faţa unei pitoreşti clădiri, mi-a spus aşa: „Vezi dragul meu, cunosc de mult, în lung şi în lat ţara asta minunată, dar parcă zidurile acestea sunt şi mai frumoase de când sunt româneşti."

Era un vajnic partizan al strămutărei capitalei la Braşov. ţigănie„ la Braşov.

Ardelenii cuminţi, mai ales preoţii şi fruntaşii satelor, acei care nu gustaseră încă din otrava politicianismului, îl primeau cu adâncă veneraţie. Ei nu puteau uita fiorul de mândrie naţională ce le-au dat unele rânduri din romanul *Cu Paloşul*, pe care Ungurii socotindu-l, cu superficialitate, simplu roman inofensiv, l'au lăsat — pe vremuri — să apară în *Foaia Poporului*.

Ar fi operă nu numai de pietate, dar şi de mare utilitate socială, publicarea manuscriptelor, care umplu sertarele acestui prodigios muncitor intelectual. Vor fi acolo greşeli... doar numai cine nu gândeşte nu greşeşte. Insă sinceritatea, are prin ea însăşi o fecundă virtute ascunsă. Credinţa este neasemănat mai creatoare decât orice altă putere omenească.

* * *

Radu Rosetti istoricul şi minunatul povestitor al vremurilor apuse, n'a fost membru al Academiei.

Radu Rosetti teoreticeanul exproprierei şi al drepturilor ţăranului asupra pământului ce munceşte, n'a fost chemat să lucreze la înfăptuirea ideilor lui, nici să reprezinte naţiunea în parlament.

Ţara nu şi-a plecat steagul la mormântul lui Radu Rosetti, fiindcă n'a avut nici o decoraţie.

D. V. BARNOSCHI

Rasputin, misteriosul personagiu care a jucat un rol atât de însemnat la curtea ţarului Nicolae al II-lea preocupă mereu pe toţi aceia cari caută să pătrunză misterele ultimilor Romanovi.

Extrem de interesantă este descrierea lui Purişkevici, apărută în Biblioteca Dimineaţa. „Cum am ucis pe Rasputin". Se ştie într'adevăr că Rasputin a căzut lovit de un glonte tras de românul basarabean Purişkevici.

Preţul unui volum este zece lei.

Umorul lui Bogdan Petricelcu Hasdeu

Aghiuţă

A apărut primul număr al revistei de literatură bibliografică şi de documentare intelectuală *Cartea* („Le livre", „Das Buch"), publicaţie lunară şi trilingvă, în 32 de pagini compacte la cari s'au alăturat o serie de file de anunciuri menite să semnaleze cele mai noi produceri ale librăriilor franceze, germane şi româneşti. La rubrica *Să vorbim despre...* găsim şi un subcapitolaş intitulat „Dela Haşdeu cetire". Il transcriem:

„Pe vremea când Gherea ţinea, cu mare succes literar şi culinar ,restaurantul gărei Ploeşti, Hasdeu, în trecere spre Câmpina, se opri la Ploeşti să ia masa. Işi comandase o porţie de sarmale. Zărindu-l, Gherea se apropie şi-l întrebă:

— Iţi plac sarmalele, d-le Hasdeu?

Hasdeu, învârtind mâna în aer, în semn de admiraţie, răspunse:

Mai presus de orice *Critică*.

In alt rând, Gherea îi zice lui Hasdeu:

— Cum de-ai isbutit d-ta, domnule Hasdeu, să scrii fraze scurte, clare, precise, în spiritul latin? Ştii că noi, cei cu educaţia în Rusia, scrim fraze lungi cât podul peste Dunăre.

— Foarte simplu, răspunse Hasdeu. Eu scriu întâi cum cuget în ruseşte. Apoi şterg şi şterg până ce-mi rămâne fraza concisă.

— O să fac şi eu aşa, zise Gherea.

— Dar vezi: după ce-i şterge, să mai rămână ceva, adause Hasdeu".

Prima autentică vine să corijeze o anecdotă de acest fel raportată mai de mult şi lungită din cale-afară de N. Mihăescu-Nigrim (şi, fără motiv, atribuită de acesta lui Titu Liviu Maiorescu), într'un volumaş asupra humorului.

Cealaltă anecdotă pune — fără să vrea — problema: *cum scria Haşdeu*, problemă ce merită un essai aparte, pe care n'oi lipsi să-l dau, cu confruntări de texte în sprijinul lui, într'un număr viitor.

Deocamdată a venit din nou (şi bine c'a revenit!) chestia umorului lui Hasdeu, o lature a talentelor lui care a mai fost tratată, prin câteva zeci de cercetări, în „Adevărul Literar". E însă o materie neepuizată şi dintr'acelea cu cari face să mai întreţii blazata luare-aminte omenească. Cu atât mai mult, cu cât Haşdeu reprezenta, într'o anume epocă, dacă nu întreg *umorul* românesc, în orice caz o bună parte din *zeflemeaua* politico- literară a timpului. El însuşi, convins de acest lucru, nu se arăta în totdeauna vesel de succesul producţiilor lui vesele. Se găsea nevoit să-şi anunţe astfel unele lucrări din domeniul istorico-cultural:

De vânzare la administraţiunea lui Aghiuţă şi a Buciumului scrierile ne-umoristice ale lui Hasdeu:

1. Luca Stroici, părintele ortografiei latino-române; broşură de 54 pagine; preţulu 1/2 sfanţŭ.

2. Filosofia portretului lui Ţepeşŭ; broşura de 46 pagine, preţulŭ 1/2 sfanţŭ.

3. Câte-va analyse litterarie esterne; broşura 120 pagine, preţul 1 sfanţŭ.

Era pe vremea lui „Aghiuţă" (1863—1864), publicaţie condusă de Hasdeu şi care se vindea cu 60 parale numărul. *Aghiuţă* împărţea faima „umoristică, satirică şi critică", cu „practicele" ambulante ale lui Cilibi Moise şi cu ghiduşiile *Nichipercei*. Nici una şi nici unul aproape dintre figurile şi tipurile politice şi culturale de pe atunci, nu scăpa de butadele lui Bogdan Petriceico-Hêjdeu, care-şi semna articolele şi notiţele cu finalele numelui său... *n... o... u...*, ceeace constituia cuvântul *nou*, în opoziţie cu învechirea şi demodarea pe care le vedea el în loviturile date de *coditele, coarnele, arţagurile* şi *ghiarele* drăcuşorilor lui N. T. Orăşanu.

Mihail Kogălniceanu, C. A. Rosetti, Ioan C. Brătianu şi bietul Grigore Heliade, cu atât mai mult Pantazi Ghika (a cărui activitate se şi preta la glume) erau obiectul verve comice a lui Hasdeu. Iată — de pildă — ce spunea el cu privire la proprietarul-administrator al ziarului „politic, comerciale şi literare *Conventiunea*". (In treacăt pentru o mai deplină înţelegere a unuia din nenumăratele jocuri de cuvinte de mai la vale, amintim că 'n limba latină *beatus* însemnează *fericit*):

In redacţia *Conventiunei* s'a găsit o poezie, care se începe aşa:

Vino, dragă, te deşteaptă:
Vinul dulce te aşteaptă,
Vinerea-i o zi d'amor
Vinele-mi tresar de dor
Vindecă-mă de-a mea boală:
Vina e a ta, Marghioală
etc., etc., etc.

Toate versurile se încep cu silaba *vin*, ceeace este într'o minunată armonie cu *spirtul* şi litra, vreau să zic ca spiritul şi litera acestui ziar pururea fericit, adică latineşte, *beat*.

Ca să insinueze un fel de... damblagire intelectuală a lui Costache Rosetti, şi ca să arate că unele articole ale „Românului" n'ar fi tocmai frumos odorante, Hasdeu dă următorul buletin medical:

„Românulu sufere de o bucată de timp de o boală foarte tristă, cunoscută în medicină sub numele de *reu-matism*".

Pe Rosetti (în a cărui gazetă, Hasdeu avea mai târziu să scrie un şir de studii şi polemici: *Municipalităţile române, Limba şi ortografia unui vechiu document românesc, Părţile României, Transilvania şi Austria, Hârtia-Brătianu şi hârtia Blaremberg, Confesiunile boerismului, Polemica cu Ştefan Greciann, Dreptul meu, Ultima situaţiune a boerismului, Polemică cu generalul I. Ghica, Politica trecutului şi politica viitorului, O călătorie prin Basarabia meridională, Jurisdicţiunea consulară în România*), pe Rosetti, — ca şi pe secretarul său Eugen Carada — îl pândeşte mereu, şi-i consacră, în Aghiuţă, articole de fond, frânturi, ilustraţiuni. Iacă o bucăţică dintr'o rubrică *Toate-vrutele*, o corupere sau o calamburizare a lui Tutti-frutti:

„D. Rosetti are ochi mari şi urechi mici; d. Brătianu are ochi mici şi urechi mari. D. Rosetti aude cu urechile d-lui Brătianu, şi d. Brătianu vede cu ochii d-lui Rosetti. De ce oare ambii nu se pot ajuta unul dela altul pentru a *judeca sănătos*"?

Lui Pantazi Ghika — pe care o să-l urmărească, apoi, şi prin *Satyrul* dela 1866, şi care la rându-i avea să încerce a-i răspunde, vai! prin Térra — îi consacră, între altele, următoarele rânduri:

D. F...., profund cunoscător al muzicei şi omul de spirit, dă cu ochii de d. Pantazi Ghika.

— Mă bucur că te văd, d-le Redactor al Independenţei: voiam cu tot dinadinsul să te întâlnesc pentru să-ţi fac o mică întrebare. Cu ce drept te apuci d-ta de critice muzicale mai înainte de a învăţa ceeace este muzica?

— Cu dreptul unui „homme de goût", domnul meu, răspunde d. Pantazi Ghica, clipind din ochi şi ridicând în sus cu mândrie ţuguiul capului.

— Poznaş drept, domnule Redactor; vrea să zică după ideia d-tale pe care sum sigur că am înţeles-o, e music fiecare „homme d'égoût"?

Cum istoriograful din mine este numai din când în când *furat de Aghiuţă*, dar repede se deşteaptă pentru a da tot felul de lămuriri, iată cu ce aride explicaţiuni viu să stric nostima caracterizare de mai sus. *F...* adâncul cunoscător într'ale muzicei e Filimon Nicolae, autorul romanului *Ciocoii vechi şi noui*, şi admirabil critic muzical al epocei (a scris despre muzica şi opera maghiară, despre muzica şi opera italiană în „Revista Carpaţilor" din 1860 şi în „Independinţa" din 1861). Iar Pantazi Ghika era un personagiu care-şi plimba pretutindeni incompetinţa zgomotoasă, scria: revista din năuntru, revista din afară, situaţiunea de facie (articole de 4, 6, 7 şi 8 coloane), schiţe din societatea română, portrete după natură, studiuri giudecătoreşti, basme, cronici literare asupra mărgăritarelor lui Alecsandri, necrologuri.... Era firesc ca, înlăturându-l pe N. Filimon dela foiletonul artistic, să scrie el, Pantazi Ghika, sau Tapazin sau G. Paisiu, cronica muzicală de care pe bună dreptate îşi bate joc Filimon prin pana lui Hasdeu, sau Hasdeu prin graiul lui Filimon.

BARBU LĂZĂREANU

PESTE OCEAN

de JEAN BART

LA NIAGARA *)

Până la Bufalo trenul extra-rapid, fără să oprească atinge numai în goana-i nebună orașe moderne și prozaice, botezate pompos de americani cu nume poetice din antichitate: Salmira, Siracuza, Itaca, Roma.

Străbatem o bogată regiune industrială. Câmpia verde îi pătată de negrul fabricelor, afumată de monstrele locomotive *Pacific*, tăiată peste tot de rețeaua aeriană a cablurilor electrice, sfâșiată în sbor de mii de automobile cu miros de benzină și nori de praf în urmă.

Cine ar recunoaște în haosul civilizației moderne sălbatica și pitoreasca vale *Mohawk*, teatrul de altă dată al marei epopei romantice, descrisă de celebrul romancier american *Feminore Cooper*.

Aci, în sânul unei naturi aspre, în cadrul de apă și pădure, de-alungul marilor lacuri s'au desfășurat odată acele filme încântătoare de aventuri și peripeții eroice, în cari pionierii îndrăzneți și războinicii indieni, superbii tatuați *Ciorapi de Piele* și *Ochi de Vultur*, ne aprindeau imaginația copilăriei, purtându-ne în deliciu printr'o lume primitivă, măreață și fantastică.

Jean Bart

Un murmur surd, continuu și vag ajunge până la noi venind de undeva din depărtare.

— E glasul Niagarei, îmi spune tovarășul de drum.

După un ceas ajungem. Ne oprim pe malul unei ape mari. Pare un fluviu de lățimea Dunărei. Nu-i fluviu. E un canal săpat de natură, într'o albie de stâncă, pe o lungime de 60 kilometri: un imens jgheab de piatră prin care se scurge apa din lacul Erie în lacul Outario. Diferența de nivel dintre cele două lacuri este de o sută de metri.

Stăm pe mal și privim. Prima orientare.

In susul apei, cât pot cuprinde ochii, vezi fața netedă a undelor clare, alunecând c'o repeziciune ametitoare. In josul apei, la câteva sute de metri, fundul de calcar e rupt brusc și acest fluviu lat, cu tot volumul lui de apă, — *coloană de deluviu*, cum i se spune, — se prăvălește deodată și cade dela înălțime, spărgându-se jos pe un pod de piatră. Un nour de pulbere de apă plutește la orizont, veșnic suspendat în aer.

Acolo e cascada. Nu se vede încă bine. Auzi numai sgomotul detunător, neîntrerupt. Simți parcă plutind în juru-ți o atmosferă de mister și primejdie.

Ne oprim. Un bloc de stâncă c'un buchet verde de arbori bătrâni, *Insula Caprei*, rămasă ciudat în mijlocul torentului, desparte cascada în două. Căderea despre țărmul american e mai mică. Cea despre țărmul canadian, în forma unei imense potcoave, arată marea cataractă în toată splendoarea ei.

Enormul volum al torentului — douăzeci și cinci de milioane de tone pe oră — strâns între pereții de stâncă, se bombează ca și coama unui monstruos val de ocean. La mijlocul cascadei masa fluidă e așa de groasă că pare solidă — o masă compactă colosală, se rostogolește vertiginos și cade brusc în abis spărgându-se pe stânca de jos în miliarde de bucăți. Și în tunetul groaznic ce sgudue pământul, răsbate un fel de muget de uragan perpetuu ce umple văzduhul ca o cumplită amenințare de cataclism.

Simți, asurzit, căderea fără să poți vedea spargerea jos, în fundul acelui satanic cazan clocotitor, ce fierbe ca un crater de vulcan în erupțiune. Apa pulverizată izbucnește năvalnic în vârtejuri fumegânde, ca niște nouri fantastici de aburi irizați. Și în jocul razelor de soare, sub unghiuri diferite, praful lichid tremură bizar într'o orgie de culori îmbinate în dungi străvezii, ca o panglică de curcubeu solar.

Aspectele Niagarei, după starea cerului, variază la infinit. La mijloc, în pătura profundă a torentului, e un verde închis slăbind din ce în ce mai pal spre lături. Coloane de mercur, șivoae metalizate, curg pe margini printre stânci pierdute jos într'o fierbere de argint topit. Și fluviul, până departe, se acopere c'un strat de spumă fină, ca o dantelă capriţios destrămată pe un alb câmp de zăpadă.

Răpit, înfricoșat, rămâi ceasuri întregi, cătând în extaz la spectacolul grandios ce te reține împietrit în sentimentul profund al micimii omului în fața eternelor fenomene ale naturii. Misterul nepătruns și groaznica ei maestate niciodată nu s'au putut descrie sau zugrăvi.

Imbrăcați ca niște scafandrieri, în haine de pânză gudronată ne scoborâm sub cascada centrală pe o scară strâmtă și udă, alunecând la fiecare pas. Un negru buzat, c'un trup de atlet, ne conduce și ne susține până jos la piciorul stâncei mâncate de apă. In spațiul strâmt rămas între peretele de piatră și masa lichidă, ce fac în cădere o curbă perfectă, e întinsă o punte îngustă în spatele cascadei, *Grota vânturilor*, pe care n'o pot trece de cât oamenii cu nervii sănătoși.

Avalanșa de apă cade c'un tunet asurzitor. La depărtare de o palmă de ochi ai înainte peretele lichid ca o cortină gigantică. Păturile de aer sunt izbite cu atâta putere că vâjie vântul într'un vârtej de curenți, c'un urlet sălbatec și răutăcios, pe care nu-l poți auzi de cât în largul mării pe timpul marilor furtuni.

Asurziți, orbiți, biciuiți de plumbii de apă rece, uzi leoarcă până la oase, ne strecurăm prin pânzele dusurilor torențiale, pe puntea îngustă, încleștându-ne mâinile înghețate de balustrada lunecoasă. Insfârșit am scăpat la lumină. Ameţiți, ne oprim să răsuflăm. De frig ne clănțănesc dinții în gură. Cu puterile sleite, urcăm treptele până sus în capul scării. Ne urcăm la soare înfiorați de-un tremur de tensiune nervoasă și stăpâniți încă de-o ciudată senzație: o profundă mulțumire de salvare, o ascunsă mândrie de biruință — parcă am trecut teferi prin centrul unei trombe marine

EROII NIAGAREI

A doua zi dimineața, cu tramvaiul electric, facem circuitul Niagarei, oprindu-ne pe diferite poziții ca să vedem cataractele sub toate aspectele. Trecem celebrul pod suspendat. O minune tehnică, o pânză de paianjen țesută în aer la o înălțime ametitoare deasupra abisului. Intrăm pe pământul Canadei. Nici o formalitate, nici un control. Numai uniformele stacojii ale soldaților englezi ne atrag atenția că pășim pe teritoriul unei colonii britanice.

Rezemați de-un grilaj de fier la marginea prăpăstiei, urmărim jos pe apă mișcările unui vapor, *Zina Negurilor"*, plutind vînzolit de frământarea talazurilor înspumate. Văzută de sus, mica navă pare o insectă imprudentă atrasă de pericol; se apropie de cascadă și de odată se retrage cu groază, urmărită de rafale de ploae, de jerbele cari țâșnesc din uriașa căldare în clocot infernal.

— Și când te gândești, spune tovarășul meu, că minunea asta a naturii se distruge pe nesimțite. Baza stâncii de calcar este roasă mereu de apă. Căderea se retrage cu jumătate de metru pe an. Va veni o vreme când în locul cascadei va rămânea numai un canal strâmt, prin care apa se va scurge fără să cadă dela înălțime.

— E adevărat răspunse un american, dar geologii au calculat că asta are să se întâmple peste vre-o 30.000 de ani, așa că o putem admira în liniște.

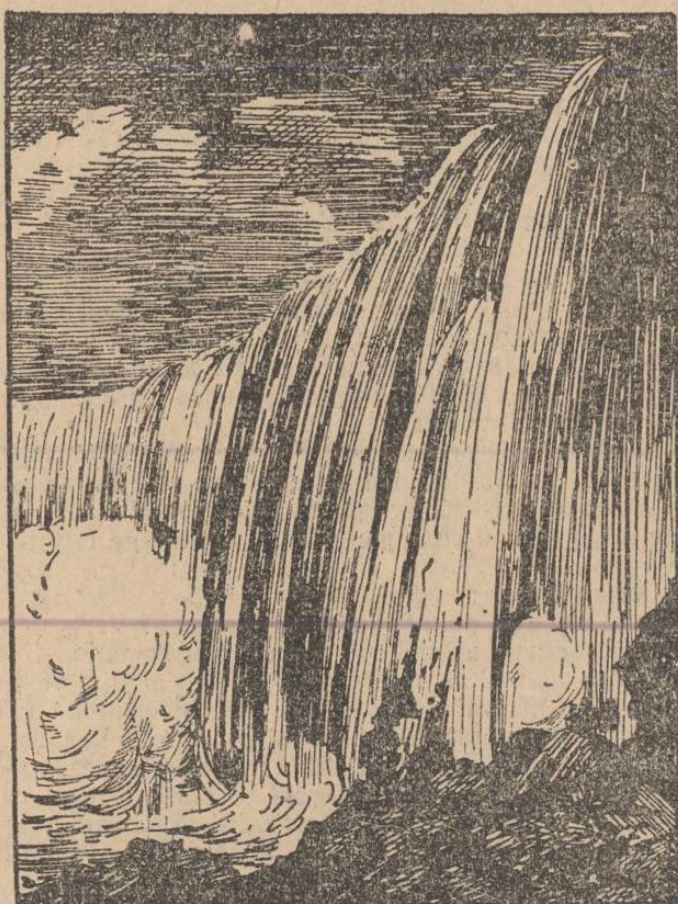
O sumă de legende circulă asupra acelor îndrăzneți campioni, cari — seduși de vecinătatea primejdiei și de vanitatea reclamei — au înfruntat prin nebune aventuri puterea Niagarei.

Celebrul echilibrist Blondin a traversat cascada, mergând pe o frânghie de sârmă întinsă de la un mal la altul. Purtând o mică sobă în spate, echilibristul s'a oprit la mijloc, a spart câteva ouă din care și-a preparat o omletă, ospătându-se liniștit pe sârmă deasupra cascadei.

Un oarecare Robert Flack, construindu-și o barcă specială și-a dat drumul în cursul apei, dar a fost înghițit de torent chiar sub ochii soției și ai copilului său.

Mai fericit a fost înotătorul Graham, care avu ingenioasa idee de a construi un butoi lestat la fund pentru a-i păstra poziția verticală. Cu chipul acesta, a traversat de câteva ori cascada. Mulți înotători l-au imitat, dar câți din ei n'au plătit cu viața sfidarea nebună și curajul steril al unui eroism inutil.

Pieile Roșii, tribul Irochezilor, vechii stăpânitori ai Niagarei se adunau pe malurile aceste aducând odată pe an o tragică jertfă marelui *Spirit* al apelor. Pregăteau o barcă, o albă *pirogă*, împodobită cu ghirlande de flori și încărcată cu fructe și cu felurite daruri.

Cascada

Dintre fetele de măritat alegeau pe cea mai frumoasă pentru sacrificiu. Noaptea, pe lună plină, tot tribul se aduna pe malurile torentului. In mijlocul urletelor sălbatice și a dansurilor diabolice, să lansa *piroga* în curentul apei. Numai câteva minute apărea în lumina argintie a lunei, plutind fulgerător spre abisul morței, acea stranie viziune pe care, într'o clipă, Niagara o înghițea pe vecie.

MINCIUNILE LUI CHATEAUBRIAND ȘI LITERATURA AMERICANA

In cercul nostru, plecat de dimineață din Bufalo, se găsea și o tânără intelectuală din Boston.

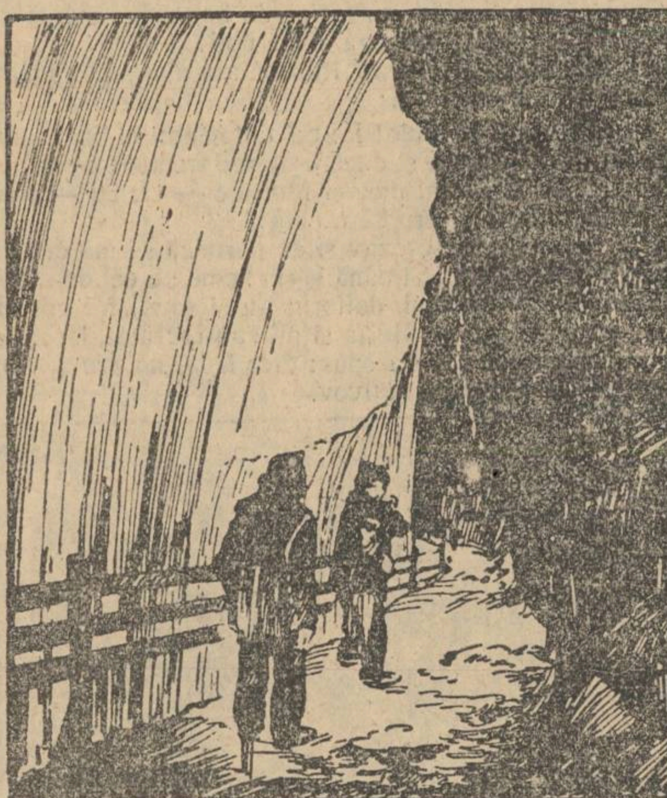
Miss Mildred T... O blondă, sveltă, fragilă, c'o voce muzicală, c'un cap de madonă. Bluza de mătase, culoarea fragilor, era prea decoltată: în ziua aceea ce-i drept, era o căldură nesuferită. Bărbații, după moda americană, umblau numai în vestă și cu sacoul pe mână.

In scurt timp ne-am pus toți la curent cu starea civilă a americancei, care ne intrigase la început:

Unica fiică a unui mare industriaș din Boston. De douăzeci și opt de ani. A doua oară divorțată. Iși reluase vechiul titlu de Miss, cum e obiceiul în Lumea Nouă. Renunțase la măritiș pentru a-și păstra complecta libertate.

Studiase muzica doi ani la Paris. După trista experiență a căsniciei, se apucase de literatură și studii sociale. Deși avea o grație naturală, inteligență și cultură aleasă, părea la prima cunoștință cam excentrică și indescifrabilă. Venise la Niagara pentru o lună, ca să ia note în vederea unui roman feminin la care lucra de un an.

Stam în parcul îngrijit de pe malul Canadian, înșirați pe bancă la umbra unor tei bătrâni. Privind panorama Niagarei, căutam să-mi închipui peisagiul primitiv, așa cum trebuie să fi fost pe vremea Peilor Roșii, în sălbatica măreție a naturei virgine, înainte de a fi insultată și mutilată de decorul și reclama civilizației aduse de oamenii albi.

Trecerea pe subt cascadă

— Ce trebuie să fi fost odată prin locurile aceste? Chateaubriand, care le-a descris magistral, spune că Irochezii se hrăneau cu vânatul animalelor târâte și ucise de cataracte. Indienii cu *pirogele* lor ușoare, din coajă de copac, pescuiau urși, cerbi și bisoni căzuți și aduși de torent.

— Admirați mult pe Chateaubriand? mă întrebă c'un zâmbet ironic scriitoarea americană.

Dintre toate celebritățile europene nici una n'a scris despre America mai mari minciuni ca Chateaubriand. Opera lui n'a fost scrisă după vedere, la fața locului, așa cum susține el. A fost compusă din bucăți la birou, răscolind o întreagă literatură adormită de trei secole în praful bibliotecilor: studii, memorii, însemnările expoatatorilor, misionarilor și călătorilor din trecut.

— Ce are a face cum a lucrat, o întrerup eu; a scos dintr'un material brut un extract minunat. A făcut un aliaj prețios, opere nepieritoare ca Atala și Natchez, în care — după cum spun marii critici — strălucesc pietre nestimate, rămase parcă din Biblie, dela Omer și Osian.

—Trebuie să știți că noi Americanii iubim mult adevărul și sinceritatea în viață și în artă. E adevărat că poemele lui Chateaubriand au făcut revelația unei lumi necunoscute și a unei poezii noui, ca un suprem triumf al exotismului american, dar nu putem uita că cea mai mare parte a operei a fost *trucată*.

Pe Chateaubriand l'a chinuit toată viața ambiția de a-și lega numele de-o mare descoperire geografică. Căuta un drum spre strâmtoarea Bering prin fundul băii Hudson, căuta isvoarele lui Misisipi și locul unde a fost Cartagena.

Dar n'a avut parte să-i poarte numele nici o apă și nici un munte. Nu era om de acțiune și energie. Nici pregătiri nu avea pentru explorări. A fost un artist c'o mare adorație pentru grandiosul său *Eu*. Un critic spunea despre dânsul că viața i-a oscilat între orgoliu-virtute și orgoliu-prostie. In Lumea Nouă n'a stat decât vreo câteva luni. N'a avut nici timpul material să umble prin toate locurile pe cari le-a descris. Când s'a convins că nu poate să îndeplinească cele ce-a visat, s'a pus să cerceteze textele vechi.

Toate peisagiile din Florida și de pe Misisipi, descrise fără să le fi văzut, sunt împodobite de minciuni născocite de bogata lui fantazie. Susține că a întâlnit ursi clătinându-se îmbătați de struguri, că a văzut stârci albaștri, crocodili, șerpi gigantici, papagali multicolori. Iar în drum spre Niagara, la un trib de Irochezi, a întâlnit un Francez, fost ajutor de bucătar, făcând pe profesorul de dans. Invăța pe *messieurs les sauvages et mesdames les sauvagesses*, dansurile franceze după aria Madelon Friquet.

Un profesor dela Universitatea din California a făcut un studiu documentat ca să deosebească adevărul și minciuna, împletite de altfel cu multă artă, în opera lui Chateaubriand.

Din una în alta am ajuns la literatura actuală americană.

— Noi, în Lumea Nouă, nu suferim de decadentismul care bântuie în literatura europeană. Avem și noi însă alte păcate. Se citește mult, dar cititorii noștri sunt proști. Gustul publicului e scăzut. Se citește superficial, fără pătrundere. Și de aceea se și scrie așa în pripă, fără multă gândire și sforțare pentru perfecție. De altfel, lucrul e explicabil. Avem o literatură prea tânără. Abia am apucat să ieșim de sub influența literaturii engleze. Tot ce se scria mai înainte în America nu era decât o transplantare britanică. Bret-Harte e Dichens, Irving e Goldsmith, Feminore Cooper e Walter Scott și Miller e Byron. Numai cu Whitman ajungem la calitatea geniului american.

In literatura noastră avem acum două curente paralele: unul *popular* și altul *rafinat*.

Curentul popular cuprinde toate cărțile scrise pentru marele public, după gustul mulțimei. Subiecte senzaționale, adesea cu miez interesant, dar de-o simplitate copilărească, tipuri convenționale și formă foarte puțin artistică, neglijată cu totul, ca o cronică de ziar popular.

Curentul rafinat are un mic număr de scriitori pentru cercuri restrânse. Stil și formă aleasă, dar fondul slab, fără viață, fără gândire profundă și fără simțul realității. Este un fel de literatură, cum se zice la noi, scrisă cu pană de cristal și cu cerneală parfumată.

— Poate din cauza vieții comerciale din America, — încerc ca să explic lucrul.

— Pardon, — mă întrerupe Americana, c'un accent net și sec, — Florența, Veneția și Olanda erau foarte comerciale când au produs pe cei mai mari artiști ai Europei.

Suntem încă o lume tânără, în formație. Talent, imaginație avem, dar n'am ajuns încă la o gândire profundă. Scriitorii europeni nu au mai mult talent decât ai noștri, dar au un public cititor mai superior, mai pretențios, produsul unei civilizații mai vechi. Un scriitor bun se formează ca și un actor, care nici odată nu va ajunge la un rol desăvârșit jucând pe scena unei săli goale sau în fața unui public prost. Gustul și educația publicului se face cu încetul.

La noi progresul este vădit. In toate orașele se organizează cluburi literare și se dau premii pentru poezie și proză. In scurt timp și pe acest teren vom arăta Europei ce putem produce. Nu uitați că arta nu e decât floarea care se deschide la urmă, după ce planta cu rădăcină adâncă și tijă sănătoasă, s'a desvoltat complect într'un pământ fertil.

— Dar din literatura europeană ce preferați?

— Nouă, Americanilor, ne place mai mult literatura engleză decât cea franceză.

Anglia e patria romanului. Scriitorii francezi sunt prea frivoli. Cu drept cuvânt s'a spus că, citind romanele franceze, îți vine să crezi că autorii nu sunt însurați și nu au nici mame, nici surori.

— Cred că în America, mai mult decât în Europa, aveți ceeace se chiamă *pruderie*...

Dar n'apucasem să sfârșesc fraza și scriitoarea americană mă întrerupse brusc aruncându-și pe umerii goi, c'o mișcare repede, un fular de mătase, ținut până atunci pe genunchi...

— In tot cazul, la noi păcatele se ascund, pe când în Europa se etalează. Ceeace numiți *pruderie* este un omagiu adus virtuții. Eu am trăit în Franța și cunosc bine viața și femeile de-acolo. Sunt falș zugrăvite în literatură. Femeia franceză se îmbracă bine, are spirit și grație, dar nervii îi sunt prea iritabili și vorbește prea convențional. E și natural, căci abia iese de sub tutela guvernantei și intră în sclavia soțului. In toată Europa femeia e încă *minoră*, numai în America a ajuns la *majorat*. Foarte bine s'a zis despre femeia franceză, că-i jumătate prințesă și jumătate actriță.

După ce ne-am despărțit, multă vreme mi-au umblat prin minte părerile scriitoarei americane asupra femeii franceze. Și cum îmi apărea mereu imagina ei și în auz îmi răsuna accentul acela net, sec și pedant, mi-am adus aminte de părerile unui scriitor francez asupra femeii americane: „Țara asta în care numărul bărbaților e cu vre-o trei milioane mai mare ca al femeilor, și unde sunt cele mai multe căsătorii din amor și cele mai multe divorțuri, a făcut din femeie o aristocrată fără curte, o rafinată fără mediu, o energie fără întrebuințare, o imagină fără cadru, un iuvaer fără montură, o zeită fără Olimp"

*) Din volumul „Peste Ocean" care s'a pus sub tipar.

Inventatorul interviewurilor

Ziarele engleze au sărbătorit de curând centenarul nașterei marelui ziarist Enric Ștefan de Blowitz, născut la 28 Decembrie 1825 în Boemia, la Castelul de Blowsky.

El era foarte cunoscut sub numele de „ambasadorul lui Times" și era considerat ca inventatorul interviewurilor.

In ziaristică a intrat destul de târziu, abia către vârsta de 50 de ani, dar în sfertul de secol în care a ocupat locul de corespondent și trimis speciale al ziarului „Times" și-a câștigat o stimă și-un renume mondial.

In presă își câștigase o putere ce-i îngăduia să se poarte, ca dela egal la egal, cu cei mai de seamă reprezentanți ai guvernului britanic și ai lumii.

Insuși Bismark, cunoscut prin disprețul pe care-l arăta față de presă în genere și prin puțina curtoazie cu care trata pe ziariști, — cu ocazia congresului dela Berlin din 1878, se întreținea adesea și îndelung cu acest „ambasador" al ziarului său, căruia îi acorda nenumărate ore de convorbire particulară.

Având odată ocazia să-l viziteze pe Abdul Hamid la 1883, acesta asculta „supus ca un miel", după expresia ziarelor, severile critici pe care simplul ziarist le aducea împăratului, conducător al uneia din cele șapte mari puteri ale Europei.

Probitatea sa ziaristică era absolută și datoria sa profesională nu cunoștea menajamente. S'a putut dovedi aceasta cu prilejul loviturei lui Mac-Mahon și mai târziu cu prilejul dezbaterilor procesului Dreyfus.

In anul 1903 pe jumătate orb și atins de reumatism, s'a retras din gazetărie, și numai câteva luni după aceia a murit.

Puhoerii

Atunci când după zile lungi se pace
Se pârjolește stulul de căldură
Mânând din urmă nouri mari de sgură,
Furtuna de sub zare se desface.

Văzduhului, albastrul larg îl fură
Și creste peste bălți încep să joace,
O lamă albă — brazdă 'n nouri face...
...Răzbubue departe-o surpătură.

Și 'n ropotul de ploaia ce s'aude,
Venind vijelios, — cu aripi ude,
In stoluri după grinduri se adună

Se 'naltă puhoerii, sboară 'n roate,
Și pe sub neguri stolul lor străbate,
Cu glasuri vestitoare de furtună.

RADU BOUREANU

LITERATURA STRAINA

Ghitla Purişchevici

SALOM ALECHEM

— In formă de monolog —

Poveste în care se vede cum o evreică, o văduvă, căreia îi zicea Ghitla şi care făcea negustorie cu ceai Visoţschi, a lucrat din răsputeri trei ani de zile în Duma rusească şi în cele din urmă a scăpat de armată pe unicul ei fiu şi din această cauză a fost poreclită în târg Ghitla Purişchevici.

Redată cuvânt cu cuvânt de ea însăşi.

— „Ian uitaţi-vă cum s'au adunat aicea, parc'ar fi o panoramă! Topiţi-vă, domnilor, cum se topeşte sarea în apă, că aicea n'o să vi se arăte nici o comedie şi nici n'o să vi se spună cine ştie ce poveşti din strămoşi cu cine ştie ce minunăţii cereşti!

Mi s'a spus că aicea se găseşte un oarecare *Şalom Alechem* care scrie... Nu-i fi chiar d-ta acel Şalom Alechem care scrie? Apoi ţine-te bine să nu te doară mâna scriind... Să descrii tot târgul dela un capăt la altul!.. Nu face nimic, căci aşa li se cuvine tuturor — şi mai cu samă bogătaşilor, favoriţii Domnului, cari şi-au închipuit că toată lumea a fost făcută numai pentru ei... Noi trebuie să muncim din greu şi să tragem pe dracu de coadă, iar ei, cu ajutorul banilor, scapă de toate buclucurile şi de toate năcazurile, iar în cele din urmă îşi mai bat joc de o femeie văduvă, de o evreică, care trăieşte din ceeace câştigă din ceaiul *Visotchi*.

Eu desfac ceaiul lui Vîsoţchi pe la toate casele gospodăreşti şi-l vând în rate, şi cu asta îmi câştig bucata de pâine pentru mine şi pentru copilul meu, unicul meu fiu pe care din păcatele altora, au vrut să mi-l ia la oaste. Puteţi asculta şi d-stră ce se poate întâmpla în lume!..

Mie mi se pare că de când lumea-i lume nu s'a mai întâmplat ca să se recruteze pe un unic fiu la o mamă văduvă, bătrână şi săracă, care datorită mai întâi lui Dumnezeu şi al doilea lui Vîsotchi se poate lăuda că trăieşte pe lume.

Vorba vine că trăieşte! A nu muri însamnă şi asta a trăi, căci ce poţi avea la un pacheţel de ceai, Doamne iartă-mă! mai ales cu concurenţa de astăzi, căci unde te întorci dai de un evreu sărac care umblă din casă în casă, vânzând ceai. Şi atunci nu mai ai încotro şi trebuie să scazi preţul: dacă acela reduce preţul cu zece, trebuie să-l reduci şi tu cu cincisprezece, şi dacă acela îl reduce cu cincisprezece, trebuie să-l reduci şi tu cu douăzeci. Dar până când să tot reduc? Că doară nu sunt Vîsoţchi! Mă rog, ţi se amăreşte viaţa de ţi-i lehamite de ea, zău aşa!

Toată nădeidea mi-i în fiul meu Moisă, singuru-mi sprijin la bătrâneţă. Am şi eu numai un copil moştenire de la bărbatu-meu, nu-i fie de deochi, ce-i drept un băiat foarte bun, n'am ce zice. Sănătos, frumos, curăţel, cu toate însuşirile, dar carte n'a vrut să 'nveţe! Şi cum credeţi că n'a vrut? Să-l tai bucăţi, să-l omori în bătaie, fie ce-o fi!

— „Care o să-ţi fie rostul în viaţă? — îi zic eu lui Moisă — dacă nu vrei să 'nveţi a ceti şi a scrie şi nici să-ţi faci măcar rugăciunile? Ce ai să te faci? Ai să tai frunze la câini?"

Dar el tace ca păretele! Atuncea m'am apucat şi l-am dat la un croitor şi am pus la cale cu croitorul ca să-l înveţe croitoria. Dar precum d-ta n'ai pus aţă în ac, tot aşa n'a pus-o nici el, fiindcă zi şi noapte purta copchilul în braţe sau o ajuta pe nevasta croitorului să-i curete cartofi ori căra lăturile sau aprindea maşina de călcat şi atunci asta era lucru mare!

De aceea l-am luat dela croitor şi l-am dat la un cizmar, dar am dat de un hotoman care nici una nici două era în stare să-ţi dee cu ciocanul în cap şi să-ţi spargă capul.

Aşa fiind m'am dus şi l'am luat dela cizmar şi l'am dat la un nenorocit de legător care nu câştiga nimica, fiindcă n'avea de lucru. L-am luat dară şi dela legător şi l-am dat la un ceasornicar, un şi mai mare nenorocit, care, în loc să dreagă strica şi mai rău ceasornicele, — aşa spuneau toţi din târg! Atunci la ce bun? Ca să facă din fiul meu un cârpaciu?

L'am scos dară dela ceasornicar şi l'am dat la un ceaprazar ca să-l înveţe a învârti la roată, adică meşteşugul ceaprazăriei, şi am făcut în scris cu dânsul, cu ceaprăzarul pe doi ani, adică doi ani să-i învârtească roata fără nici o simbrie, iar în anul al treilea, când va şti s'o învârtească bine, să-i plătească ceva. Şi mi-a ajutat Dumnezeu şi am dat de un meşteşugar de treabă, căruia îi cam plăcea băutura, dar care cu toate acestea l'a învăţat pe fiu-meu să ştie a învârti mult mai repede de cum ţi-am spus. Meseria asta i-a plăcut lui Moisă care după o jumătate de an a devenit un adevărat ceaprazar. Da ce folos că trebuia să-i mai învârtească pe degeaba încă vreo doi ani? Dar dacă am făcut aşa înscris, s'a isprăvit!

Şi Domnul m'a ajutat şi cei doi ani au trecut şi ei, şi închipuiţi-vă că-i uşor de spus numai aşa că au trecut! Dacă am putut răbda câte s'au petrecut în răstimpul acesta, sunt de fier, zău aşa! Şi dacă s'a împlinit termenul credeţi că s'a sfârşit? Trebuia mai întâi să-i caut un loc sau să-i caut lucru de ceaprazărie. Dar unde găseşti de lucru? Ia de unde nu-i! Şi eu nu-s decât un om, singur-singurică, umblând cu pachetele de ceai pe la casele oamenilor, iar concurenţa e mare şi am avut şi un faliment....

Un evreu gospodar luase dela mine trei funturi şi jumătate de ceai ca să-mi plătească în rate, şi într'o noapte s'a făcut nevăzut, fugind la America, dar'ar holera într'însul! Cine s'ar fi aşteptat la aşa ceva? Am simţit atuncea că toată lumea a căzut peste mine, ce crezi d-ta, că-i şagă? Trei funturi şi jumătate a câte două ruble şi douăzeci! Şi asta trebuie s'o mai ţii în tine, căci dacă află Vîsotchi că am o astfel de pagubă, e în stare să-mi mai strice creditul..

Dar ce face Domnul? El zice: „Ghitla, ştii una? Aşteaptă, că abia de-acuma o să ai de ce să te boceşti, căci te aşteaptă o recrutare!.."

Ce recrutare? Care recrutare? Un singur fiu la o mamă văduvă, care mulţumită mai întâi lui Dumnezeu şi apoi lui Visotchi...? Unde s'a mai pomenit una ca asta în toată lumea? Unde-i Dumnezeu? Unde-i *sovest?* 1)

Ce era să mă fac? Dacă ţi-i dat să tragi necazuri, se întâmplă că Moisă al meu trebuia să se prezinte la recrutare în acelaş an cu cei trei nepoţi ai bogătaşului nostru băieţii celor trei fiice ale sale, bătu-le-ar câte trei bube negre pe fiecare în parte şi într'un astfel de loc încât să nu poată sta, nici umbla, nici culca, nici şedea!

Nu degeaba mi s'a spus: „Ghitla, cată să vezi ca Moisă al d-tale să nu cadă în căpcană din cauza celor trei nepoţi ai bogătaşului nostru!.."

Ei, cum asta? Al meu e un unic fiu la mamă văduvă, care mulţumită mai întâi lui D-zeu şi apoi lui Vîsoţchi... iar acela e un om avut, un bogătaş, un milionar... Doară că nu mai există nici un Dumnezeu pe lume?!

1) *Sovest*, ruseşte, conştiinţă.

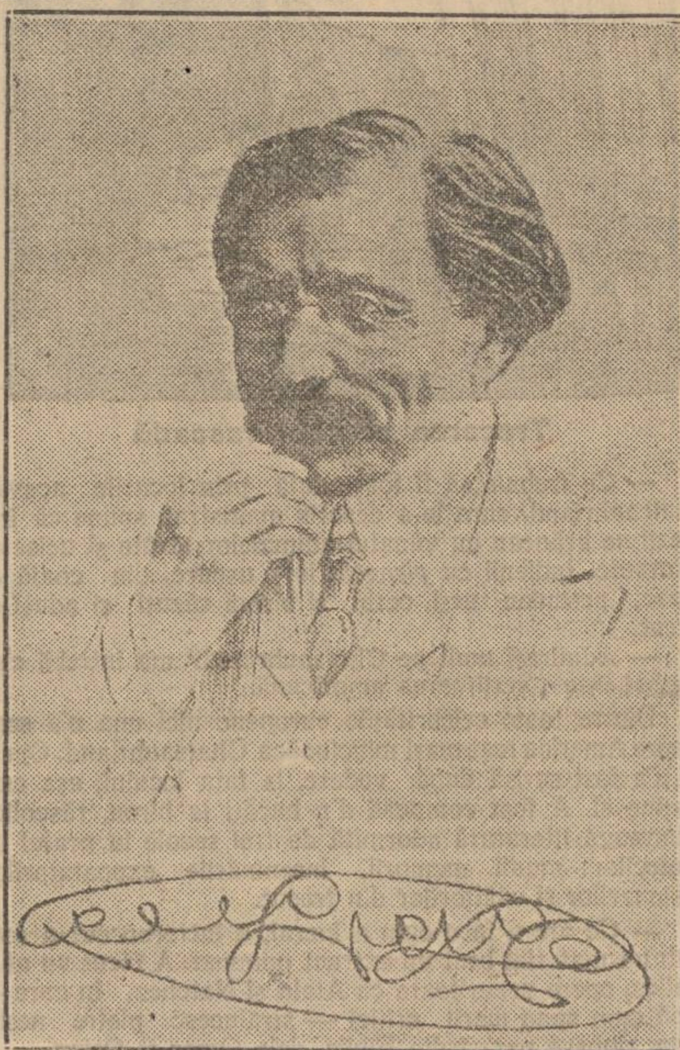
Dar puterea banului e mare. Rând pe rând au fost chemaţi la recrutare, unul după altul, nepoţii bogătaşului. Mai întâi unul: „Ne godiţa!", apoi celălalt: „Ne godiţa2). Iţi poţi închipui în ce hal eram! Căci, Doamne fereşte, dacă i se spune celui de al treilea „Ne godiţa!", atuncea e vai şi amar de Moisă al meu!

Şi par'că lucru făcut într'adins, spre marea mea nenorocire Moisă al meu e, nu-i fie de deochiu, un băetan voinic, fără nici un cusur, un gligan şi jumătate. Asta însamnă, adică, că nepoţii bogătaşului nu sunt nici ei bolnavi ca să nu facă armată, dar doftorul are cu dânşii altă socoteală. Cum zăreşte pe vre-un fecior de bogătaş, îndată *„Ne godiţa!"* şi cată de-i fă ceva, dacă poţi!

Ce era să fac? Să tac? Repede am alergat la *predsedatel* 3) şi i-am spus aşa:

— „Doamne, boerule! Pe cei doi nepoţi ai bogătaşului i-a şi scutit de armată şi dacă o merge treaba tot aşa, o să vie rândul lui Moisă al meu şi Moisă e — zic eu — unicul meu fiu şi sprijin pentru bătrâneţă!"

Dar el se înfurie grozav şi dă poruncă să mă dee afară dela *prisutstvie* 4). Şi până să-l cheme pe cel de-al treilea nepot al bogătaşului, doftorul i-a şi spus *„Ne godiţa!"* şi mi l'au şi strigat pe Moisă şi mi l'au recrutat, iar el a şi depus jurământul şi i s'a spus: *„Ne levo, na pravo"!*5) şi l'au trimis în gubernia Harcov.

Şalom Alechem

Ce era să fac? Să tac? Repede am alergat la *predsedatel* şi i-am tras o „bună-dimineaţă" cum ştiu eu:

— „Pe copiii celor bogaţi îi scutiţi, iar pe un singur fiu la mamă văduvă care mulţămită mai întâi lui D-zeu şi în urmă lui Vîsotchi?... Unde-i *sovest?* Unde-i Dumnezeu?"

Se înţelege dela sine că el a dat poruncă ca „jidovca" să fie isgonită, dar jidovca nu se lasă şi pleacă deadreptul în gubernie, la gubernator, şi i se aruncă la picioare.

— „Doamne, conaşule, iată aşa şi aşa! Trei nepoţi ai bogătaşului au fost scutiţi, iar pe Moisă al meu, un singur fiu la mamă văduvă, care mulţumită înainte de toate lui D-zeu şi apoi lui Vîsoţchi... în loc să am un sprijin la bătrâneţă... Unde-i D-zeu? Unde-i dreptatea?

Şi gubernatorul mă ascultă şi-mi spune să-i pun totul pe hârtie. Dar eu îi răspund:

— „Doamne, conaşule, ce-ţi trebuie hârtie? Iată, îţi spun eu, cu gura mea, cum stă chestia; ascultă şi trimite să se cerceteze şi-i vedea că tot ce-ţi spun e sfânt ca sfânta Thora!"

Dar el îmi zice iar:

— „Pune totul pe hârtie, pe hârtie!"

Şi eu îi răspund:

— Cucoane, eu nu-s o evreică de celea deprinsă cu jalbe şi nu mă ocup cu denunţuri! Eu îţi spun ce mă doare. Cei bogaţi sunt scutiţi, iar pe aceia cari sunt unici fii la mame văduve îi recrutează... Unde-i D-zeu? Unde-i dreptatea?"

Zice el:

— „Doamne, dar ce vrea evreica asta dela mine?"

Zic eu:

— „Vrea ca adevărul să iasă la iveală şi să i se dea înapoi pe fiul ei care o întreţine. Alta nu vrea nimic! Cerul şi pământul au juruit ca adevărul să iasă la lumină precum iesă picăturile de untdelemn deasupra apei!"....

Şi mi se înfurie gubernatorul şi dă poruncă ca jidauca să fie dată afară. Dar jidauca nu se lasă, vinde tot ce avea în casă şi pleacă să caute dreptatea tocmai la Petersburg. La Petersburg este un *voenâch del* 6) şi un *vnutrenich del* 7) şi un sinod. Şi chiar de-ar fi fost nevoe să mă duc la Ţar, n'aş fi nimerit? Cu dreptatea poţi merge şi înaintea lui Dumnezeu!

Cum am ajuns la Petersburg a început buclucul cu *pravojiteltvo* 8) şi cu izgonirile, şi de isgonire mie nu mi-i teamă. Teamă am numai de Dumnezeu şi de Ţar, dar de nimeni altul, fiindcă eu umblu, zic eu, după dreptate. Dar până una-alta, trebuie să mănânci ceva, căci altfel mori de foame. Ce-i de făcut? Cu cerşitul n'am fost niciodată obişnuită... Mi-a dat prin minte altceva: Petersburgul nu-i sat, şi slavă Domnului, evrei se găsesc berechet, iar ceaiul lui Vîsotchi e tot atât de cunoscut şi la Petersburg. Toţi *cinovnicii9)* beau ceaiul lui Vîsoţchi. Şi eu aveam de aface numai cu *prisutstvie* şi cu cinovnici şi am început să li dau pe acasă ceai de-al lui Vîsoţchi, dându-l cu plata în rate şi mulţumită mai întâi lui D-zeu şi în urmă lui Vîsotchi mi-am câştigat din greu nu numai cele trebuitoare, ci am putut să-i trimet ceva lui Moisă al meu la *polc* 10), câte odată o rublă, altă dată două.

Numai un singur lucru era rău de tot: *pravojitelstvo!* Dacă aş fi avut o *pravojitelstvo* la Petersburg, aş fi fost o împărătească... Dar în loc de *pravojitelstvo* am avut amărăciuni. Şi luptam cu moartea, căci mai-mai era să fiu isgonită din Petersburg, şi dusă cu *etap*-ul11) aşa cum a orânduit Dumnezeu.

Dar Domnul s'a îndurat şi mi-a scos în cale pe o doamnă care scrie la gazete — Dumnezeu să-i dea sănătate!— şi ea m'a scăpat de toate mizeriile, căci era un adevărat înger, zău aşa! Ea m'a făcut să-l cunosc pe *Pergament*12) de sigur că ai auzit de dânsul? El era în Dumă unul dintre aceia care vorbeşte, un om de zahăr, să-i dee Domnul viaţă îndelungată. Ce n'a făcut el pentru mine? Mi-a dat o scrisoare şi încă o scrisoare, către nişte oameni cu cari trebuie să ai un noroc deosebit ca să te apropii de ei — şi ei m'au ascultat şi m'au trimis unul la altul şi apoi la un al treilea, la fiece dată tot mai sus, tot mai sus, şi am început să viu în Dumă aproape în fiecare zi şi uneori de două ori pe zi: am ascultat tot ce se vorbia în Dumă — şi acolo de vorbit vorbesc toţi! Dar mai frumos decât toţi vorbia *Pergament*. El, când începea să vorbească, îţi spun drept, era în stare să dărâme păreţii şi să facă ca să plângă până şi pietrele. Ai d-ta idee cine era *Pergament?!*

Din această cauză el avea duşmani în Dumă, ce să-ţi spun? Duşmani cari făceau fel de fel de scandaluri şi cari se repeziau asupra lui ca nişte câini, că abia mă puteam reţine colo sus — căci locul meu în Dumă era întotdeauna la înălţime....

Când îmi aduc aminte de acest *Pergament* mi se umple ochii de lacrimi. N'ai idee ce om de treabă era, un diamant, un briliant, un înger, nu alta! El îşi lăsa toate afacerile şi pe toţi musafirii şi mă asculta pe mine, întrebându-mă ce-mi mai scrie Moişă. Ce să-mi scrie? Moişă îmi scrie că, slavă Domnului, nu-i merge rău cu slujba. Reghimentul e foarte mulţumit de dânsul, dar *feldvebel-ul*13) îi face mizerii, îl chinueşte mereu să-i dee bani. Şi se jură bietul Moisă că n'are—bătu-l'ar lingoarea şi toate bolile pe aşa un *feldvebel*. Dar el râdea, adică *Pergament*, căci îi plăcea să râdă şi să şuguiască...

Intr'un rând viu la dânsul, mă pofteşte să şed şi cum era obiceiul său, mă întreabă cum o mai duc prin Petersburg. Şi eu îi răspund că aşa s'o ducă toţi aceia cari se botează pentru a doua oară, cum o duc eu. Dar el izbucneşte într'un hohot de râs, cât pe ce să cadă de pe scaun.

— „Se vede, zice el, că d-ta nu ştii că şi eu sunt un botezat?"

— „Aşa botezaţi ca d-ta, zic eu, să dee D-zeu să fie cât mai mulţi pe lume. Ii dau dracului pe toţi botezaţii, căci cu toţii laolaltă nu fac cât preţuieşte unghia d-tale dela degetul cel mic!.."

El însă râde şi mai tare... Cum dracu era să-mi vie în minte că tocmai un asemenea om o să moară aşa, deodată?!

Ce să-ţi mai spun, domnule dragă, că-i păcat să rosteşti cu gura, dar nici la moartea bărbatului meu, D-zeu să-l ierte, n'am plâns atâat cât am plâns în ziua aceea când mi s'a spus c'a murit *Pergament*. Nici după un tată adevărat nu trebuia să-ţi pară atât de rău. Iţi pot spune că de când a murit *Pergament* mi s'a făcut lehamite de Petersburg şi de Dumă şi de toată lumea. Ei, dac'ar trăi *Pergament* ar fi cu totul altfel...

Niselovici şi Friedman, ce să spun? sunt şi ei oameni cumsecade, dar Niselovici şi Friedman nu sunt *Pergament*. Viu plângând la Niselovici sau la Friedman şi ei îmi spun că nu mă pot ajuta cu nimic, căci nu pot merge împotriva *Zacon*-ului. 14)

Dar eu li spun:

— „Cum e cu putinţă un astfel de zacon? Vezi, un om avut, un bogătaş, un milionar, şi cei trei bastarzi ai săi, scapă unul după altul, ca pentru ei să facă armată un singur fiu la mamă văduvă şi săracă lipită pământului, care mulţumită mai întâi lui Dumnezeu şi în urmă lui Vîsotchi..? Ian să văd, li spun eu, arătaţi-mi şi mie o asemenea lege!.. O Dumă, zic eu, să nu fie de deochi, cu atâţia oameni, cari vorbesc toţi, strigă şi se înjură, zic eu, şi să nu sară măcar unul în ajutorul unei vădane, care mulţumită mai întâi lui Dumnezeu şi apoi lui Vîsoţchi....?

Aşa-i c'aţi amuţit? Vouă vă trebuie, zic eu, un *Purişchevici*15) al nostru, un *Purişchevici* evreu — numai el v'ar da de hac! Iată se împlinesc acuşi trei ani, zic eu, de când sunt la Petersburg şi mă învârtesc în Dumă şi nu s'a găsit unul măcar, zic eu, care să deschidă gura împotriva unei asemenea ticăloşii, ca să se ia dela o mamă văduvă şi săracă — care mulţămită mai întâi lui Dumnezeu şi apoi lui Vîsoţchi.... singurul ei sprijin la bătrâneţe!"

In cele din urmă s'a întâmplat, o singură dată în tot timpul, că unul, un basarabean, a adus vorba despre *voensky powinost*16). Auzind „voensky powinost" am tresărit de bucurie. A, m'am gândit eu, bine ca s'a ajuns în sfârşit la adevărata chestiune. Destul de când vorbesc atâtea fleacuri, de-ţi vine rău! Asta de sigur se datoreşte — mă gândesc eu în gândul meu — tărăboiului şi intervenţiilor mele pe la toate ministerele: la *voenâch del* şi la *vnutrenich del* dar când colo ce să vezi? Absolut nimica! Trebuie să se facă pentru evrei un gheşeft cu „voensky powinost", adică să scape cu bani, aţi înţeles? Evreii să aibă dreptul, zicea el, să se răscumpere din armată cu bani! Dacă nu vrei să faci armată, plăteşti! Cu alte cuvinte un nou chilipir pentru cei bogaţi — dar'ar holera într'înşii! Iar cei săraci să facă armată chiar dacă sunt unici fii la mame văduve!!
Unde-i Dumnezeu? Unde-i dreptatea?

Dar la toată urma, Domnul a făcut o minune, şi în Dumă a izbucnit un scandal şi un tărăboi de-ţi venia să crezi c'au înebunit cu toţii. Mai mult decât toţi a lucrat ca de obicei Purişchevici. Ticălosul acesta, să nu mai ajungă, a vrut să arate cu dovezi şi cu martori că evreii nu fac slujbă în armată, dar de loc!.. Nu există un singur evreu, zicea el, care să facă serviciul militar!....

Asta n'am mai putut-o răbda, simţiam că mă arde la inimă şi am sărit deodată: Cum aşa? Singurul meu susţinător serveşte mai bine de trei ani, ba are şi o *nagradă*17) şi răsare cocoşul ăsta de Purişhevici şi rosteşte asemenea vorbe în faţa lumii întregi, în faţa tuturor miniştrilor? Şi eu să tac?

Şi de sus, din galerie adică, am strigat tare de tot, ca să audă toată Duma:

—Dar Moisă al meu ce face?!

. . . .

Vrei să ştii ce s'a întâmplat? Nimic! Am fost invitată să ies din Dumă, de unde m'au dus la *teiast* 18) ca să fiu dusă cu escorta, aşa cum a orânduit Dumnezeu!

Dar eu li-am spus verde că de asta nu mi-i teamă. Mie mi-i teamă numai de Dumnezeu şi de Ţar, încolo de nimeni altul, fiindcă eu umblu după adevăr şi am şi eu dreptul la o parte din Dumă, zic eu, caşi voi! Voi discutaţi despre *voensky powinost* numai cu gura, iar fiul meu, zic eu, slujeşte într'adevăr Ţarului, cu toate că e un singur fiu la mamă văduvă...

In sfârşit, li-am tras cât am putut! Norocul lor că n'am stat la Petersburg până după paşti, când a început să clocotiască în Dumă povestea cu sângele pe care ci-că-l întrebuinţează evreii de paşti! Li-aşi fi arătat eu cine varsă sângele: noi sau ei? Dar spre norocul lor cel spurcat m'am dus de paşti acasă, fiindcă mi s'a făcut cunoscut la *vuevâh del* că *polcul* mi l'a trimis acasă pe Moisă, şi că e vorba ca *predsedatel*, doctorul şi toată *prisutstvia* să dee de dracu! Cu toţii au fost *pod sud*19) fiindcă s'a făcut o revizie şi s'a constatat că ei au avut o adevărată fabrică de bilete albe... Evrei sau creştini, cine a crezut într'un Dumnezeu şi a avut ceva ruble la chimir, pentru acela era *„ne godiţa!*, iar bieţii săraci, unici fii la mame văduve, au fost recrutaţi.....

Dar acuma s'a sfârşit, s'a isprăvit cu ei! Nu mai există chilipirul acesta de a scăpa de armată cu o nimica toată. De-acuma toţi sunt egali la noi!.. Toţi!

Şi de asta te întreb, căci doară eşti un om care scrii, spune şi d-ta mi se cuvine să fiu luată în râs şi în batjocură fiindcă unde sunt doi hop şi eu a treia? Mă rog, dacă vor să râdă, lasă-i să râdă până or plesni de râs, dar de ce m'au mai poreclit şi Purişchevici — lua-l'ar dracu să-l ia! Căci cu toţii nu-mi zic altfel decât „Ghitla Purişchevici". Cum se potriveşte asta?

Aicea e un târg plin de caraghioşi — nişte dobitoci şi nişte oameni de nimica. Nu face să-i descrii laolaltă, dela mic până la mare şi din cap până 'n picioare?

Descrie-i *pan* 20) Salom Alechem, descrie-i aşa fel ca toată lumea să-i cunoască. Descrie-i aşa ca să nu rămâie nici unul nedescris!..

In româneşte, după textul original
de C. SĂTEANU

2) *„Ne godiţa"*, ruseşte: „nu-i bun"!
3) *Predsedatel*, preşedinte.
4) *Prisutstvie*, consiliul de recrutare.
5) Na lieva, na prava„ — „La stânga, la dreapta.
6) *Voenach del*, ministerul de război.
7) *Vnutrenich del*, ministerul de interne.

8) *Pravojitelivo*, autorizaţia de a locui în anumite oraşe ruseşti.
9) *Cinovnic*, funcţionar.
10) *Polc*, *regiment*.
11) *Etap*, escortă.
12) *Pergament*, membru marcant al Dumei ruseşti.
13) *Feldvebel*, plutonier.
14) *Zacon*, lege.
15) *Purişchevici*, cunoscutul agitator antisemit din Duma rusească.
16) *Voensky powinost*, serviciul militar.

17) *Nagrada*, soldă.
18) *Tciast*, la secţie.
19) *Pod sud*, „daţi judecăţei"
20) *Pan*, domnule.

Soţia lui Diderot

Se cunoaşte soarta tristă a mai tuturor soţiilor oamenilor mari. O viaţă de sacrificii şi mizerii a avut şi acea nobilă şi delicioasă femee care se numea Anne-Toinette Diderot.

Nepoata unui gentilom ruinat, locuia cu mama sa într'o mansardă în strada Vieux Colombier, unde întâmplător se mutase şi Diderot.

Anne-Toinette era tânără, fragedă şi frumoasă. Diderot a întâlnit'o pe scară şi, fermecat, s'a şi prezentat mamei fetei făcând o cerere formală.

Mama a cerut ca el să aibă consimţimântul din partea familiei.

Zadarnic s'a încercat Diderot să capete consimţimântul tatălui său. Părintele pare că-şi cunoştea bine fiul, de aceea îi spuse:

„Singurul sfat ce pot să-ţi dau este să nu te însori niciodată. Eşti prea boem şi numai între saltimbanci de specia ta te poţi simţi bine, nu într'o societate regulată de creştini cuminţi."

Reintors la Paris Diderot cade bolnav de disperare, Fata şi mama stau la capul lui şi-l îngrijesc. Când se însănătoşează se căsătoreşte aproape clandestin. Dar în curând apar nepotrivirile.

Diderot era boem şi inconstant, pe când ea era o femee de ordine, menajeră credincioasă casei. El era sceptic, ea era evlavioasă. El ajunge s'o dispreţuiască şi ea sufere cumplit de acest dispreţ. Pe când soţia cu cei doi copii se găsea la părinţii lui în Longres, Diderot întâlneşte la Paris o femee care pune stăpânire pe inima lui: Madame de Puiseux. Soţia sufere în tăcere şi atunci când Diderot este închis la Bastilia ea aleargă şi se luptă pentru a căpăta eliberarea lui. Totuşi el trăeşte în afară de casa lui ajungând la oroare de căsnicie încât îi spune unui prieten:

„Vrei să te însori? N'ai fost niciodată închis într'o carceră? Aminteşte-ţi de carceră dacă nu vrei să regreţi toată viaţa."

Jules Bertant, în *Revue de France*, constată că sărmana Toinetta n'a meritat o asemenea soartă. Toată viaţa a înconjurat pe soţul ei c'o iubitoare îngrijire. Cu toate că naturele şi spiritele lor nu se puteau acorda, totuşi ea a rămas fidelă amorului din tinereţă şi nu a părăsit pe omul care a iubit-o odată.

Arta dramatică în Rusia de azi

Sub semnătura lui *Roberto Suster*, „Il Popolo d'Italia" publică următoarele amănunte cât se poate de semnificative și interesante pentru teatru și pentru arta dramatică în general.

Teatrul Artistic a lui Stanislavski a fost cel dintâi care a indicat calea nouă în arta dramatică rusă, născând din intenții cu deosebire realiste, adică cu scopul de-a atinge în joc și în ansamblul scenic cea mai mare verosimilitate cu putință, supraveghind până la neverosimilitate jocul actorilor, echilibrul ansamblului, precum și cel mai neînsemnat amănunt de costume și decoruri.

Atinse aceste scopuri, se dezvoltă în el caracteristica cea mai interesantă și tipică a mentalității teatrale ruse, și anume aceia de-a aplica realitatea spiritualismului sau mai bine zis, a exprima într'un mod mai evident și sugestiv, gândul tainic al autorilor.

Interpretarea unei lucrări teatrale ajunse astfel repede la o înălțime critică literară, estetică și filosofică, iar publicul renunță de bună voie la așa zisa „distracție" înțeleasă în mod comun, ca să meargă la teatru pentru a studia, a discuta, a se pierde în nemărginita împărăție a imponderabilului și a fantasticului.

Prin mijlocirea *Teatrului de Artă* se formă, treptat, treptat, în cercurile celor îndrăgostiți de teatru, un gust și o măsură de neînchipuit; o lume întreagă de critici, de pictori și de sculptori, care din el și pentru el trăiau.

In Teatrul Rus, noutățile importante sunt foarte rare — câteva pe an. Nici un director de trupă nu a mai riscat să prezinte o lucrare teatrală înainte de-a o face să fie repetată de cel puțin cincizeci de ori, căutând nu numai ca actorii să cunoască la perfecție, până la cele mai imperceptibile nuanțe, rolul lor din piesă, dar, ca reprezentația în general, să fie susținută de un echilibru și o naturaleță miraculoasă. Fiecare actor, cu ajutorul a mii de studii, a mii de repetiții și încercări, sfârșește prin a se identifica în așa mod cu personagiul interpretat încât creiază un tip, și iarăși, fiecare lucru, fiecare culoare, fiecare mișcare, sfârșește prin a fi atât de calculată, de precisă și măsurată, încât rezultă o atmosferă în care starea sufletească a persoanelor nu este altceva decât o armonioasă rezultantă.

Teatrul, scena și parterul deveniră astfel una din manifestațiile cele mai serioase și importante ale vieței ruse și lucrul acesta a fost respectat chiar în momentele celei mai violente revoluții. Ziarele și guvernul îi dedicară teatrului timp și spațiu; în el, publicul și artiștii cheltuiră orice energie, orice credință, făcând un templu de înțelepciune ireală, o școală de simbolism filosofic, un câmp de bătălie al ideilor și pasiunilor. Asupra interpretării pieselor principale se publicară volume de studii, se învrăjbiră luni întregi de discuții; asupra importanței anumitor scene, s'au angajat polemici violente, s'a studiat cu pasiune esența raționalului, a emoționalului, a subconștientului și a operei în întregime. Din aceasta chinuită frământare a ieșit un rezultat care este o supra-abondență de viață, o atotputernică nevoie de-a aduce bucuria în suflete: și astfel se născu, poate cel mai bun *Teatru Dramatic* din lume.

La Moscova funcționează pentru moment, în timpul stagiunei de iarnă, 28 teatre mari și mici, dintre care 10 teatre de proză dramatică, 7 conduse sau subvenționate de Stat și trei ocupate de trupe libere sau de impresari.

Intâietatea, o deține, bineînțeles, vechiul *„Teatru de Artă"* al lui Stanislavsky, care prin complexul artistic, prin tradiție și autoritate, reprezintă maximul de perfecțiune atins pe vre-o scenă.

Reprezentațiile care se dau acolo, nu numai că fac școală tuturor celorlalte teatre, dar pentru public și pentru critică, ele constituie adevărate academii. Stanislavsky însuși, reapare uneori în rolul vre-unui personagiu, aducând pe scenă toată blândețea și măsura experiențelor sale, toată frumusețea și vioiciunea perfecțiunei sale. In jurul său se adună cei mai de seamă artiști, care de ani de zile îl urmează și îl adoră, satisfăcându-i orice dorință, simțindu-i orice intenție, dând astfel viață unui complex, unui ansamblu de forțe, poate unic în lumea teatrală.

Desigur, repertoriul acestui organism artistic nu este tot atât de sprinten ca repertoriile trupelor europene, dar și de lucrul acesta se îngrijește al doilea Teatru de Artă din Moscova, din care fac parte cei mai buni actori din elementele tinere.

In acest al doilea Teatru de Artă, fără a fi depășite liniile celei mai pure arte scenice, se înfăptuiesc experiențele cele mai îndrăznețe, se încearcă inovațiile cele mai originale, sub conducerea marelui Tcheckow și a lui Bersenew. Astfel, în ultima stagiune, după doi ani de pregătiri, s'a înfățișat publicului o nouă ediție a lui „Hamlet" — care a fost o adevărată revelație.

Tot astfel fu pus în scenă *„Purecele"* lui Leskov, *„A douăsprezecea noapte"* și *„Henric al XIV-lea"* a lui Strindberg, obținând succese și progrese într'adevăr uimitoare. Aci, trebuie să reamintim arta spontană și delicioasă a lui Tcheckow care, în rolurile tragice ca și în cele comice, reușește să atingă efecte extraordinare, afirmându-se din ce în ce mai mult, ca cel mai puternic artist al nouei Rusii de azi.

Alături de aceste manifestări, ca să zicem așa, clasice, lucrează alte teatre, ca de exemplu: Malyc, Kamerny, Teatrul evreesc ș. a.

Printre aceștia, Meyerhold, reprezintă noua îndrumare artistică revoluționară. Pe scena sa, cu ajutorul unor piese cât se poate de moderne, se înscenează satirile cele mai acute ale vechei lumi burgheze, se reprezintă aspectele cele mai dramatice ale actualei orânduiri sociale.

In general, în Rusia modernă, dacă dăm la o parte piesele clasice străine, cele mai vechi, foarte puține altele reușesc să pătrundă. Inainte de revoluție își făcuseră apariția Benelli, d'Annunzio, Goldoni, Gozzi, dar după ce-au ținut câțiva ani afișele, fură complect părăsiți, și numai Pirandello, fu încercat, cu slab succes însă, din cauza ostilităților de caracter politic, care erau îndreptate împotriva sa.

Statul participă la activitatea teatrală cu subvențiuni și diferite alte înlesniri, rezervându-și în schimb dreptul să distribuie un oarecare număr de bilete organizațiunilor sindicate și să se bucure de reduceri speciale pentru funcționarii săi.

Astfel, în stagiunea 1923—1924, parterele din Moscova au găzduit 505.675 persoane care nu plăteau și în stagiunea 1924—1925 un sfert mai mult, și anume 874.828.

Bine înțeles, în urma acestui fapt, din punct de vedere administrativ, afacerile teatrului au mers din ce în ce mai prost, astfel încât, în ultimele luni, guvernul s'a decis să numească o comisiune care să studieze problema, expunând propuneri practice pentru a reduce deficitul care se urcase la aproape un milion de ruble. Terminându-și lucrările, comisiunea a stabilit că teatrele la care intervine Statul, impun prea multe cheltueli de menținere, prea mult personal și prea multă risipă de forțe, astfel că propuse: a) să suprime biletele de favoare ale organizațiilor sindicale; b) să fie lăsați liberi impresarii să stabilească prețurile locurilor; c) să fie excluse, din teatrele subvenționate de Stat, cinci din cele șeapte teatre din Moscova, considerate până azi ca organizațiuni colective, lăsând în seama artiștilor, a voinței și capacității lor, mijloacele de existență.

Astfel, Teatrul Rus, tinde iarăși să redobândească caracteristica sa veche de profesie liberă, se reîntoarce spre o activitate mai plină de pasiune și de credință și nici decum de subvenții și de obiective superioare.

Noaptea

Ispititoarea lasă ca să-i cadă
In falduri al amurgului vestmânt;
Iar trupul ei începe să se vadă
Treptat cum se apleacă spre Pământ.
Cu o mișcare lenesă, domoală,
Se 'ntinde pe oceane și pe mări,
Și-și reazemă frumoasa Noapte goală,
Și brațele și umerii pe zări.
Pământul dogorît de-atâta soare,
Svâcnind aprins de doru-i până 'n fund
Enorm, brutal, pătrunde în răcoare
Și 'n visul nopții dulce și profund —
In Noaptea ce-l primește cu nesațiu
Și-i soarbe, răscolită, tremurând,
Miresmele și gândurile 'n spațiu
Din aerul ce-o strânge fremătând.
Pe sânul necuprinsei lui amante
Pământu-și stinge-adâncile-i arsuri
Și'n păru-i sclipitor de diamante
Se 'nfășură cu munți și cu păduri.

NIKITA MACEDONSKI

Primăvară veche

Indoială de căldură și de frig
Incrustează 'n mine altă primăvară;
Iarna moare, gândul doare și nu strig
Că 'năuntru e mai rece ca afară...

Inăuntru zac atâtea toamne moarte
Și, cu ochii 'nchiși, atâtea primăveri
Și atâtea ierni și-atâtea veri deșarte
Sub pisaniile roase de tăceri.

Iar afară zburdă vântul vagabond
Și dă drumul peste câmpuri la cârlani;
Primăvara despletește soare blond...
Primăvara blondă sub comori de ani...

PETRE STRIHAN

Tragicomedia înțelepciunii

Este un adevăr banal că soarta operelor epocale nu este, în totdeauna, sucesul. Dar noua ediție a „Tragicomediei" lui Wahle care a apărut de curând în editura vieneză Braumüller, dovedește că ele pot răzbi, totuș, conspirațiile tăcerei. Vor fi puțini în România — ca de altfel și în țările germane — cari vor fi auzit până acum de numele lui Richard Wahle și încă mai puțini sunt acei cari cunosc opera acestui gânditor îndrăzneț și solitar. Popularitatea unui autor nu este, însă, un indiciu pentru importanța lui mai ales dacă autorul este un filozof german — ginorat, dintr'un spirit strâmt de castă, de toți colegii lui de catedră. De aceea nu s'a exagerat atunci când s'a zis că, în istoria filozofiei, opera lui Wahle înseamnă începutul — prematur poate, dar neîndoios — al unei răspântii de evoluție. Căci filozoful Wahle — oricât de paradoxal ar părea — proclamă nici mai mult nici mai puțin decât falimentul definitiv al filozofiei. In două cărți documentate, el și-a expus această părere cu un curaj neînduplecat și o lipsă de respect față de marii consacrați ai filozofiei care a produs oroare în rândurile filozofilor de catedră. Prima, „Das Ganze der Philosophie und ihr Ende" (Viena, 1896) era încă moderată în ton și economie. In ea precumpănea străduința de a găsi, în grămada de neadevăruri și monstruozități care e, pentru Wahle, filozofia, cele câteva fărămituri de adevăr accesibile minții omenești. In „Tragikomoedie der Weisheit" (Tragicomedia înțelepciunii'), agresivitatea merge până la exces, critica sistemelor și școalelor filozofice devine furibundă, pamfletară. Nu mai există filozofie, declară Wahle, și nici nu mai poate exista. Ce s'a produs până acum, începând cu vechii elini și până la Bergson, e fals, monstruos, absurd, fără nici un sens. Și nici nu se pot găsi adevărurile absolute căutate de filozofi, căci ele nu există. Rămân numai câteva adevăruri mici sau — mai bine zis — câteva stări de fapt evidente cari însă, nu pot forma o filozofie. „Fantoma a dispărut. Claritatea de soare a acelui „nu putem ști nimic" stăpânește pe oameni modești și harnici".

Nu este locul aci să arătăm pe larg teoriile lui Wahle. Ele se găsesc expuse în cărțile lui într'o formă vioaie și plăcută, fără pedanteria stângace și doctă a filozofilor germani. Mai pe scurt, le-a formulat studiul judicios al compatriotului nostru dr. Friedrich Flinker „Ueber Wirklichkeit und Logik" (Cernăuți, Ed. R. Schally). Dar cine bănuiește că Wahle ar fi unul dintre scepticii, relativiștii sau positiviștii timpului nostru, dă greș. Wahle nu este agnostician, ci antignostician, nu filozof ci antifilozof. Dacă gândirea lui nu a rămas totuși prinsă în mrejele filozofiei pe care a numit-o de atâtea ori o vrăjitoare răutăcioasă, dacă gândirea lui nu constituie în ultima esență și ea o filozofie, este o problemă ce nu-și poate găsi deslegarea aici. Am vrut numa să atragem atenția asupra acestui gânditor, primul care în ajunul unei tulbure epoci de prefacere mondială, a pornit fără preget la revizuirea vechilor valori, la dărâmarea vechii lumi filozofice. Nu atât învățătura lui, ci mai ales atitudinea lui negativă față de trecut am stăruit să o scoatem la iveală. Căci oricâte greșeli ar fi comis și Wahle în gândirea lui, oricât de pătimaș ar fi în atacuri și negări, dela ea istoricii viitorului vor data poate epoca nouii filozofii care va trebui să răsară din noua orânduire socială a Europei. Și astăzi chiar Wahle ne apare ca un martir al ideilor sale. Fugărit de pe catedra ce o avea înainte de războiu la Universitatea din Cernăuți, înconjurat de conspirația tăcerii și ducând o viață de foame și suferințe, el a îndurat întreg calvarul marilor înaintemergători. Filozofii nu iartă ofensele aduse filozofiei. Le va ierta, tocmai în numele filozofiei, viitorul.

L. R.

Biblioteca „DIMINEAȚA"

LEI 60. — ZECE VOLUME

ADICA LEI 6.— în loc de LEI 8.—, 10.—și 12 VOLUMUL

Suma de mai sus se va înainta prin mandat postal, la Administrația ziarului „Dimineața", București, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco

AU APĂRUT PÂNĂ ASTĂZI URMATORELE NUMERE:

No. 1. — **Războiul balcanic** de M. Sadoveanu.
No. 2. — Diavolul de I. Agârbiceanu.
No. 3. — Spitalul de P. I. Jouve (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — Mâna vrăjit de Gerard de Nerval (trad. de Eug. Boureanu).
No. 5. — **Crima Lordului Arthur Savile** de Oscar Wilde (trad. de Ion Popa).
No. 6. — **Șeful gării** de A de Herz.
No. 7. — **Lăcustele** de Gleb Uspenski (trad. de M. Sevastos).
No. 8. — **Toamne de odinioară** de Gala Galaction.
No. 9. — **Fantezii humoristice** de Edgar Poe.
No. 10. — **Secretul lui Don Juan** de Rémy de Gourmont.
No. 11. — **Nuvele** de Gh. Brăescu.
No. 12. — **Viața lui Eminescu** de Gala Galaction.
No. 13. — **Adio** de H. de Balzac (trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14. — **Xanthis sau vitrina sentimentală** de Albert Samain (trad. de M. Carp).
No. 15. — **La Montmorency** de H. Sanielevici.
No. 16. — **Imprumutul răposatei** de Blasco Ibanez.
No. 17. — **Domnișoara Roxana** de Anatole France (trad. de N. Davidescu).
No. 18. — **Viața în armată** de Anton Bacalbașa.
No. 19. — **Poeme** de Ștefan Petică.
No. 20. — **Ziua apelor** de Bojena Niemțova.
No. 21. — **Surpriză** de J. Dongorozi.
No. 22. — **Poveștile lui Hinu Ion** de Sandu Teleajen.
No. 23. — **Omul cu obrazu 'ncrustat** de Jak London.
No. 24. — **Flămânzii** de I. Ciocârlan.
No. 25. — **Lupii** de Eug. Boureanu.
No. 26. — **O sărutare** de J. H. Rosny (trad. de M. Carp).
No. 27. — **Homunculus** de Al. Ciura.
No. 28. — **Viața mea**, povestirea unei țărănci din Rusia de Leon Tolstoi (în rom. de V. I. Popa).
No. 29. — **Prima Turcoaică** de N. Batzaria.
No. 30. — **Patru cuvântări** de Jean Jaurès (trad. de D. I. Suchianu).
No. 31. — **Păiajenul** de Hans Heinz Evres.
No. 32. — **Faust**, tragedie, de Goethe (trad. de Iosif Nădejde).
No. 33. — **Amintirile unui băiat de familie** de I. Petrovici.
No. 34. — **Tristan** de Thomas Mann.
No. 35. — **Amazoana**, culegere de eșeuri scrise cu o artă specific feminină de Natalia Negru.
No. 36. — **Laguna** de Joseph Conrad.
No. 37. — **Descântecul** de I. Vinea.
No. 38. — **Crainquebille** de Anatole France (trad. de M. Carp).
No. 39. — **Povestiri din Danemarca** de Drachman (trad. din nemțește de I. Botez).
No. 40. — **In tren** de H. Sanielevici.
No. 41. — **Secretul contesei** de Regnier.
No. 42. — **Singurătate** de I. Agârbiceanu.
No. 43. — **Balzac și Stendhal** de Brandes.
No. 44. — **Crima din str. Nopții** de N. Davidescu.
No. 45. — **Livada de măslini** de Maupassant.
No. 46. — **Sărutul cel mai dulce** de Septimiu Popa.
No. 47. — **Din minunile instinctului la insecte** de J. H. Fabre.
No. 48. — **O mireasă la loterie** de W. A. Hoffman.
No. 49. — **Radeș** de D. N. Teodorescu.
No. 50. — **Werther** de Lazăr C. Lazarevici.
No. 51. — **Domnul Șef** de Adrian Pascu.
No. 52—53. — **Profesiunea D-nei Warren** de Georg Bernard Schaw.
No. 54—55. — **Cum am ucis pe Rasputin** de V. Purișkevici.

PRIMELE ȘEASE NUMERE SUNT EPUIZATE

Noutăți de frumusețe și noutăți de adevăr

Căutarea obligatorie a noutății este, de sigur, o trăsătură, mai întâi de toate specifică artei. In alte discipline sufletești—ca religia, dreptul, morala, educațiunea—stabilitatea e idealul, și inovația un păcat. Conservatismul e bun amic al moravurilor bisericești, juridice și școlare. Dar chiar și în economie schimbarea întâmpină rezistențe: și acolo căci dacă vedem că mode nouă se pot lansa pe piața aceasta arată tocmai că, odată cu fenomenul modei s'au strecurat în domeniul afacerilor de bursă preocupări estetice străine economiei.

Dar știința? Este ea favorabilă, sau potrivnică noutății? A căuta adevărul este oare incompatibil cu originalitatea personală? Activitatea savantului este ea un conformism cuminte la ce a fost, sau o descoperire vecinică și o perpetuă invențiune?

Intr'un studiu apărut în ultimul număr al revistei „Viața Românească", d. Petrovici, cu obicinuita-i claritate și preciziune, își pune și el întrebarea aceasta, a raporturilor dintre adevăr și noutate, ajungând la următoarele considerațiuni:

„La prima vedere — scrie d-sa — nu există nici o înfrățire între originalitate și adevăr. Ba parcă dimpotrivă Cine e preocupat de originalitate riscă să iasă din linia adevărului. Acesta din urmă e prin esența lui impersonal, originalitatea este personală. Adevărul unește conștiințele, originalitatea le separă." Și, „este netăgăduit că noutatea, prin definiția ei, nu are de aface cu adevărul, care domină etern, deasupra fluctuațiilor subiective". Decât, adaugă d-sa, oricât „ar plana în eternitate, adevărul, totuși, nu ni se desvălue dintr'odată, ci destăinuirea lui este vecinic în curs, înfățișându-ne când o fațetă când alta". De aceea exagerările aducătorilor de noutăți cuprind întotdeauna, îndărătul bizareriilor de exprimare și al paradoxelor menite să dispară, un fragment din adevărul etern, care va constitui o achiziție definitivă în patrimoniul cultural. De sigur, adevărul e — cum se spune — „la mijloc"". Dar ca să existe mijloc trebue în prealabil să existe extreme. Și cu cât extremele sunt mai depărtate, cu atât locul geometric median al adevărului va fi mai cu precizie determinat.

Iată deci restabilită datoria de originalitate, obligația de a fi „personal" până și în cea mai impersonală dintre îndeletnicirile omenești, în căutarea eternului și neschimbătorului adevăr.

Dar ideea aceasta a d-lui Petrovici, de a explica compatibilitatea dintre adevăr și noutate prin aceea că deși etern și immuabil adevărul este perceput de noi treptat și fragmentar — este o idee deosebit de fecundă, pe care îi cerem voie să o exploatăm puțin.

* * *

In primul rând vom începe prin a întreba dacă nu cumva există o noutate — știință deosebită de noutatea — artă. Dacă nu avem de a face cu două categorii de originalitate, ca o dublă natură a Ineditului.

In filozofie se spune că deosebirea dintre artă și știință este că una se ocupă cu simboluri, cealaltă cu realitați. Un kilogram de fier este o realitate, o cruce este un simbol. Dar ce înseamnă aceasta?

O realitate seamănă cu pantalonii lui Arlequin: e compusă din petece heteroclite, culese de ici și de colo. Un kilogram de fer se compune logicește din noțiunea de materie, de cantitate, de culoare, de greutate, etc. Din toate aceste sfere noționale, mintea noastră fură câte o bucățică: și lipind fragment cu fragment, obținem un tot pe care îl numim realitate.

Nu acelaș lucru se petrece la cugetarea prin simboluri. Raportul simbol-lucru simbolizat nu necesită o răscolire a cuprinsurilor logice respective. Ne mulțămim a-l percepe ca pe o corespondență vagă și indefinisabilă, ca pe o legătură *oarecare*. Ba chiar de îndată ce insistăm a face logică propriu zisă, adică a preciza cuprinsurile conceptuale, simbolul se stinge, lăsând loc *alegoriei*, searbădă și descifrabilă ca un rebus. Teoreticienii simbolismului au atras în nenumărate rânduri atenția asupra deosebirei dintre simbolul viu și moartea simbolului care este metafora ce se explică.

Consecințele acestei deosebiri dintre simboluri și realități sunt importante din punctul de vedere al *noutății* unora și altora. Intr'adevăr:

Iată un kilogram de fer, la care adaog încă unul. Acest al doilea kilogram, deși perfect identic celuilalt, înseamnă totuși o schimbare. Venirea lui reprezintă ceva realmente nou și perceput ca atare; o modificare veritabilă a situațiunei anterioare.

Nu tot așa se petrec lucrurile în gândirea prin simboluri. O cruce este simbol de sanctitate. Două cruci nu traduc mai multă sanctitate decât una singură. Un al patrulea drapel adăogat la alte trei nu schimbă nimic la atmosfera patriotică pe care o poate crea, identică și un singur drapel.

Inmulțirea obiectelor identice cari servesc de simboluri nu aduce absolut nici o modificare situațiunei anterioare. In lumea simbolurilor, *noutatea* înseamnă cu totul altceva. Și știm cu toții ce: înseamnă *prospețime*, freschetă.

Raportul acesta „semn-lucru semnificat" este un raport fragil. Foarte ușor sentimentul dindărătul semnului se ofilește și se poate stinge: Atunci rămânem cu o formalitate goală, cu o superstiție al cărei sens nu mai este. Se spune atunci că simbolul s'a *învechit*.

„Invechire". Expresiune simptomatică și care ne ajută să pricepem deosebirea dintre noutatea-artă și noutatea-știință. Un *adevăr nu se poate învechi*. Este o contrazicere chiar de termeni. Adevărurile numai când sunt luate în sensul de percepte morale sau reguli de înțelepciune, numai atunci se pot învechi. Și aceasta pentru că în asemenea ipoteze ele numai cu numele mai sunt „adevăruri". Dar acele pe cari le caută știința sunt prin definiție immuabile, adică nesupuse vre-unei *evoluțiuni*. Intocmai cum în corpul omului celula nervoasă e elementul stabil și neschimbător, în timp ce alte celule se prefac, se nasc, mor și iar se reformează neîncetat — tot astfel în societatea omenească valorile diverse se plămădesc și răsplămădesc fără curmare, lăsând însă din ele ceva care rămâne nealterabil și etern; și din aceste fragmente de neschimbare și eternitate, se țese ceeace savanții numesc „adevăr".

Adevărul, când nu e nou, nu e nici vechiu: el este pur și simplu *identic cu ce a fost*. Noțiunea antinomică aceleia de noutate este în artă *învechirea*, în știință *identitatea*. Noutatea unui adevăr se mulțămește a fi chiar numai o simplă inovație cantitativă. Și în teoriile recente asupra materiei, deosebirile dintre stările corpurilor sunt numai deosebiri cantitative de viteză, iar acea dintre diferitele corpuri chimice simple doar deosebiri de greutate atomică.

Această concepție cantitativă a coutății-adevăr ne readuce la observațiunea d-lui Petrovici. Căci ce înseamnă că adevărul ni se revelează încetul cu încetul și bucată cu bucată? Nimic alt decât că orice supliment de realitate descoperită reprezintă, față de ce a fost, o *noutate* propriu zisă, și aceasta chiar dacă realitatea cea nou-venită prezintă asemănări cu cele deja existente. Căci să se observe: asemănarea nu va fi niciodată totală: va rămânea mereu, ireductibilă, deosebirea de cifră: ultima realitate va purta, orice am face, un număr mai mare cu una sau mai multe unități decât realitățile anterioare.

Noutatea, deci, specifică faptelor de știință diferă de aceea proprie valorilor de frumusețe. In cazul din urmă, e vorba de — cum am spune? de un fel de „tinerețe" a simbolurilor întrebuințate. Pe când noutățile sensaționale ale științei seamănă mult cu fenomenul chimic zis al „supra-cristalizării"" — când sub apăsarea înmulțirei cantitative continui, noutatea calitativă isbucnește din chiar banalitatea acumulării de particule asemănătoare...

D. I. SUCHIANU

Cronica Artistică

Infiinţată sub imboldul solidarităţii camaradereşti, acum douăzeci şi cinci de ani, Societatea „Tinerimea artistică“ a continuat sub îndemnul iniţiatorilor, al „aderenţilor“ şi al „asociaţilor“, să prezinte an cu an, în expoziţii de toţi aşteptate, — fructul cel mai reprezentativ al plasticei noastre.

Urmând şi anul acesta acelaş ideal estetic stabilit, „Tinerimea“ expune o sută optzeci de bucăţi, din cari foarte puţine numai ar fi putut lipsi fără pagubă.

Recunoaştem aici talente ce s'au impus, tineri plini de făgăduinţe şi mediocrităţi incorigibile cari azi incearcă cu oarecare osârdie şi merit, să-şi facă loc.

Majoritatea tablourilor ne sunt cunoscute din expoziţiile anterioare, mai mult sau mai puţin recente. Ele dobândesc însă calităţi noui în apropieri atât de diferite.

Kimon Loghi — care se interesează totdeauna de aproape la alcătuirea expoziţiilor „Tinerimii“, fiind şi unul din membrii fondatori ai Societăţii, — înfăţişează o serie de pânze din cari relevăm: „Evantaiul roşu“, „Portretul“ şi „Orfeu“. Loghi a părăsit arta Cosinzenelor, dulceag de corectă şi de meticuloasă, naivă şi sugestivă totdeodată, — şi se întoarce astăzi spre natură şi portret. Cu însuşirile pictoriceşti pe cari le posedă, ferindu-se de a oscila între savant şi vizionar, păstrându-şi pe alocurea vehementa expresiei lirice, Kimon Loghi porneşte pe-un drum nou.

C. Artachino aduce câteva tablouri din cari se remarcă mai ales „Portretul“ 8, „Tărăncuţa“ şi „Ileana“.

Din bucăţile lui Bassarab notăm: „Tovarăşii de drum“, „Fluturii“, „Pădurea Govora“ şi „La vatră“.

Execuţie inteligentă şi armonică găsim în „Copilul nimănuia“ şi „Savin din Dorna“ — ale lui Băieşu. La pictorul acesta întâlnim temeinice resurse picturale. Culoarea lui nu ţipă; conturul nu supără ochiul, desenul şi tonurile sunt simple, expresive şi calde. Cele două portrete au în privire ceva duios, emoţionant şi învăluitor. Dela Băieşu, generaţia noastră aşteaptă mult; şi nădăjduim cu toţii că nu se va desminţi.

„Nudul“ şi „Tufănelele“ lui Biju au fericite sonorităţi picturale, dar „Interiorul de cafenea“ e prea încărcat. Obiectele nu sunt distribuite cu destulă economie în cadru: găleata de pe ladă şi oala de pe plită stau parcă să cadă. Tabloul ar trebui revizuit în atelier.

R. Canisius expune între altele un frumos „Desen“ (35) şi două „Gravuri“ interesante (37 şi 38).

Doamna Cecilia Cuţescu-Storck aduce câteva peisagii izbutite. „Seninătate“ e pictat fără strălucire şi fără suflet.

Horaţiu Dimitriu are numai „Autoportretul“ şi „Portretul d-lui N. S. P.“. — bucăţi admirabil închegate pe cari le-am văzut şi în expoziţia personală, a acestui mare artist.

Ferekyde e încă nedecis şi prea puţin expresiv.

Popescu Gabriel, M. Georgescu, Poitevin Scheletti E. Săulescu, C. Aricescu şi N. Mantu sunt concişi, clari, stilizaţi, dar nu convingători.

„Pipa“ lui Pan Ioanid şi „Autoportretul“ lui D. Stoica au trăsături sigure şi o valorare justă.

Peisagiile d-nei Rodica Maniu sunt înfăptuite cu o fină şi delicată pricepere artistică.

„Bibelourile“ şi „Sanguinele“ lui Neylies plac pentru impresionanta lor simplitate tehnică.

Un peisagist cu vibrantă putere evocatoare e Ary Murnu. „In Negoi“ şi „Seara la Lisa“ sunt bine compuse, într'o simfonie de cromuri senine.

Din cele opt pânze ale lui Muetzner, peisagiile 89 şi 90 sunt cele mai reuşite, mai imprimăvăratec scăldate în soare. Câmpurile lui însorite duc în excesul de lumină frământul unei paste dibaci mânuite.

G. Petraşcu expune câteva bucăţi simpatice, fără a aduce însă lucrări excepţionale.

„Pe divan“, „Portretul d-nei N. K.“, „Sub dogoarea soarelui“ şi „Privire jenată de soare“ sunt cele mai frumos realizate pânze din cele prezintate de Ip. Strâmbu.

„Ţiganca“, „Margareta“ şi „Autoportretul“ lui N. Vermont precizează o adâncă forţă intimă, stimulată de un talent care-şi păstrează frăgezimea.

C. Isachie ondulează în „La parure“ şi „Vestală“, două atitudini originale de nud. Fără brutalitate în culoare, robust şi plastic în desen, pictura lui fixează agreabil impresia, evidenţiind reale calităţi.

Sculptura e sărăcăcios reprezentată, şi nu toţi artiştii şi-au adus cele mai bune modelări. Remarcabile totuş: I. Faur, „Lupta între centauri“ şi „Dansatoarea“; D. Mirea, „Bust copil“ şi „Puţin repaus“; M. Onofrei, „Bustul lui Haşdău“; O. Spaethe, „D-na Gr.“ şi „Sburătorul“: Fr. Stork, „Mister“ şi „Adolescenţă“.

***

Tot la Ateneu într'o sală personală, H. H. Catargi aduce noutăţi şi îndrăzneli de nuanţe cari nu distonează în ansamblu. Izolate, tablourile în cari avântul tineresc îşi păstrează vioiciunea şi izbânda inspiraţiei, sunt: „Lella“, „Pietro“, „Drumul fabricei“, „Migdalul“, „Corăbiile“, „Spaniola“, „Georgette“ şi „Naturile moarte“.

***

In sala Mozart, pictorul Troteanu nu se mărgineşte să ne dea numai aspectul exterior al naturii; imaginaţia îi îngăduie să-şi exprime plastic reminiscenţe literare: „Călin“, „Visul“, „Povestea porcului“, „Salomeea“ (55, 56, 57).

Troteanu demonstrează o reală ştiinţă a valorilor. „Ghitaristul“, „Buchetul“, „Fata cu cana“, „Fularul alb“, „Studiul de nud“ 70, „Portretul“ 71, — sunt schiţate şi pictate cu răbdare şi artă. In faţa acestor tablouri ochiul se bucură în linişte şi fără efort.

Un lucru de covârşitoare importanţă atât pentru desinator cât şi pentru colorist, este să nu diminueze valoarea materiei înfăţişate. Dacă nu i-o creşte, cel puţin să o prezinte cu aceeaş indiferenţă cu care natura o face: vor avea atunci un merit redus, dar nu o scădere. Studiind modelul, ceeace trebuie să redea artistul este acea frumuseţe spirituală distinctă care-i răscoleşte mai deosebit adâncul sufletului; de-aceea o figură urîtă pictată cu artă ne place; de-aceea un spectacol care, văzut aevea, ne-ar desgusta, — când e zugrăvit cu talent ne cucereşte: e „Lucifer“ al lui Troteanu; sunt atleţii lui Catargi, sau bălăriile lui Steurer.

Am găsit însă în peisagiul acestuia din urmă oarecare monotonie şi rigiditate sufletească ce nu se poate explica. Cu toate astea o clipă ne-am pierdut în „Toamna“ 4 şi'n cele două „Fantezii“.

B'Arg are lucrări interesante dar cari se păstrează încă la respectuoasă distanţă de acuitatea şi amploarea adevăratei satire. Ne-au plăcut mult comandătorii lui, admirabil de simţit realizaţi.

Schiţate spiritual, caricaturile lui Gic. Săvulescu, cu tot talentul şi humorul artistului, se ridică foarte rar la înălţimea intenţiei. „Portretul viticol“ şi „După chef“ înveselesc sincer şi necalculat. Căutând un substrat sufletesc şi nu o ilustrare de exterior, ironia lui va căpăta rezonanţe fireşti, mai închegate şi mai general acceptate.

H. BLAZIAN

Ziarele au anunţat moartea pictorului Horaţiu Dimitriu.

Munca de a contrasta boalei neiertătoare din pieptul lui, fluxul armonios al unei arte sănătoase, l-a răpus.

Plastica românească pierde în Horaţiu Dimitriu un apostol care şi-a îngropat viaţa în pânzele sale, cari întruniau iscusinţa meşterului cu originalitatea intelectuală a tehnicei.

Dimitriu duce cu el în mormânt un talent viguros, plin de cele mai îndreptăţite nădejdi. In lacrima noastră plânge făgăduinţa ce pornise atât de minunat să se înfăptuiască.

Oficialitatea, ca'ntotdeauna la noi, are vestmânt de cioclu. E rândul ei acuma să îngrijească de păstrarea preţioasei opere a acestui artist de-a cărui sănătate şubredă n'a vrut să se intereseze.

Acelora cari la tusea seacă i-au răspuns cu grabă duioasă şi sinceră, improvizându-i cea din urmă expoziţie, Horaţiu Dimitriu le lasă zâmbetul cald al prieteniei curate; oficialităţii — îi lasă opera.

La expoziţia care se mai află câteva zile deschisă, să mergem să depunem prinosul de iubire pentru cel ce şi-a lăsat sufletul printre noi.

H. B.

Teatrul Regina Maria

MAXIMILIAN

in dr. Knock — una din remarcabilele-i creaţiuni, reprezentat cu succes în ultimul timp.

Cronica ştiinţifică

O boală la modă

Vă înşelaţi dacă credeţi că o să vorbesc de... *grippă*, boală atât de răspândită azi. Ea a ajuns astăzi o banalitate, cum ar fi — de pildă — părul tuns la femei.

Inainte vreme când medicul spunea că ai grippă, trebuia să fi făcut întâi o analiză bacteriologică a sputelor şi, numai când găsia bacilul specific al grippei, îţi punea astfel de diagnoză. Astăzi, ca să te arăţi... *„cult“*, când eşti *răcit*, nu mai zici *că ai răcit*, ci (sună mai „ştiinţific“!) spui „sunt *grippat*“. Să las însă grippa, că nu de ea este vorba aci, ci de... *apendicită*.

O să vie vremea — dacă nu cumva a şi sosit — când n'o să găseşti om, căruia să nu i se fi scos *apendicele vermiform* din pântece, aşa cum rar întâlneşti azi om fără ochelari pe nas. Să vă ferească Dumnezeu să vă apuce niscaiva colici, dureri în pântece şi să vă arătaţi unui specialist.

Fiţi siguri, dacă e om prudent, vă va diagnostica o apendicită şi vă va supune — fără doar şi poate — operaţiei de *apendicitomie*. Să nu creadă cetitorul, că-mi permit să fac ironii sau glume, pe seama acestei generalizări de diagnostic din partea medicilor.

Problema aceasta a apendicitei este una din cele mai grave nu numai pentru pacienţi, ci şi pentru însăşi conştiinţa medicilor. Nu e glumă de sigur să ai, tu medic, înaintea ta un bolnav pe care nici un simptom nu-l arată că ar suferi de apendicită şi care totuşi în 24 ore — fiindcă ştiinţa medicinei nu-ţi dă încă astăzi mijloace de a putea pune totdeauna o diagnoză — să-l vezi murind, sub ochii tăi, fulgerător.

De altă parte, nu este iarăşi plăcut să pui diagnoza de *apendicită* unui bolnav pe care fireşte îl trimeţi să se opereze; şi după ce omul a achitat un onorariu destul de respectabil chirurgului, şi s'a expus unei intervenţii chirurgicale şi unei imobilizări în pat două săptămâni, să constate, că simptomele boalei se menţin, chiar după extirparea apendicelui, că nu erau deci datorite acestei porţiuni de intestin extirpat după îndemnul tău.

Şi victimele acestei situaţii neclare sunt chiar înşişi medicii de multe ori. Se cunosc numeroase cazuri de medici, care şi-au pierdut soţia sau copiii din cauză că nu le-au diagnosticat o apendicită şi nu le-au operat la timp. Şi-i atât de stranie situaţia medicilor în această privinţă în cât am prilejul să văd azi pe un cunoscut al meu, un chirurg din Capitală, care are un copil bolnav de apendicită *cronică*, manifestată până azi de câteva ori prin faze *acute*, — deci un caz unde diagnosticul e uşor de pus şi a fost pus cu preciziune — şi totuşi nu-şi operează copilul. Amână mereu operaţia.

Explicaţia nu poate fi alta decât teama de a-l lipsi pe copil de apendicele său vermiform! Cine ştie? Poate acest apendice intestinal, care se extirpă azi atât de uşor, o fi jucând vreun rol important în organism pe care noi azi nu-l cunoaştem? Apendicita *acută* nu e greu de diagnosticat. O durere mare în partea *dreaptă* şi de jos a pântecelui, o contracţie musculară când palpăm acea parte, puţină febră, vărsături uneori. Nenorocirea mare este că apendicita *cronică* e greu de diagnosticat, atunci când ea nu s'a manifestat nici odată cu faze acute (cu simptomatologia descrisă mai sus).

La aceste apendicite cronice simptomele locale din partea dreaptă a pântecelui nu sunt caracteristice, clare; deasemenea nici simptomele generale. Singurul simptom pe care se bazează medicul în diagnoza lui în aceste cazuri, este *durerea*, dar nici ea n'are nimic caracteristic. E la fel ca la toate *colopatiile* (afecţiunile intestinale). Şi totuşi e necesar să ai simţ clinic, *„l'oeil de clinicien“*, un fel de simţ intuitiv, ca să pui diagnoza de apendicită cronică şi să salvezi viaţa unui om, căci orice apendicită cronică (ca şi cea acută *trebuie operată*.

Un mare chirurg francez, *I. L. Faure* afirmă că *foarte puţini oameni au apendicele sănătos*. El a operat mii de oameni pentru diferite boli abdominale *(nu* pentru apendicită) şi mai totdeauna găsia la acei operaţi, ceeace nimeni nu bănuia la ei: *apendicele bolnav*. Şi-l extirpa la toţi. Nu e de mirare că-i atât de frequentă. Dacă privim sub microscop structura acestui apendice vedem că e întocmai ca a amigdalei din gură. Se ştie ce des se aprinde această amigdală dând cunoscutele *amigdalite*. Tot atât de des se aprinde şi apendicele, dar fiind ascuns adânc în abdomen, nu se vede.

De aceea vedem atât de frequente operaţiile de apendicită. Chirurgii se conduc după principiul enunţat de Faure: „E mai mică răspunderea medicului care trimite la operaţie o apendicită *neexistentă* (de frică de a fi neglijat să trimită la operaţie o apendicită reală), — decât de a fi neglijat să trimeată la operaţie o apendicită reală — (de frică de a nu fi supus operaţiei una care nu există).

DOCTORUL YGREC

Cronica muzicală

Pagliacci şi Cavaleria Rusticană

Aceste două opere nedespărţite au trecut din matineuri la spectacolul de seară de Vineri, 5 Martie, şi s'au afirmat, sub bagheta d-lui Massini, ca o parte integrantă şi frumoasă a repertoriului organic dela Liric. E foarte plăcut să putem constata că orchestra şi corurile şi-au însuşit şi spiritul şi tecnica acestor opere, aşa că nu mai au nevoie de repetiţii. Pe această bază, evident, se pot produce mai uşor debutanţii, dar şi artiştii de mare valoare îşi pot găsi fondul pe care să exceleze.

Tocmai tenorul polonez Gruşcinschi îşi datoreşte succesul în Canio — acestui fond pe care a putut să-şi desfăşure toată arta-i de excelent tenor dramatic.

Nedda d-nei Rodrigo e plină de experienţă, măsură şi clasicism în execuţie.

D. Giletta în Turridu a strălucit deasemenea prin dramatismul jocului şi al vocei.

Santuzza d-nei Cojocăreanu i-a permis să-şi demonstreze o voce frumoasă. Insă interpretarea rolului lasă ceva de dorit: lipseşte temperamentul.

Ne mirăm întrucâtva, că d-na Elena Basarab, o excelentă Santuzza, nu mai reapare în acest rol, în care a dovedit o sumă de calităţi vocale şi scenice, foarte frumos încadrate în conducerea muzicală şi în desvoltarea dramei.

Curiozităţi

Curiozităţi testamentare

La începutul veacului se stinse la Chicago multimilionarul Pitsburey, propietar de mine de cărbuni. El lăsă pe nepotul său, Edwards, legatar universal.

Testamentul se compunea din scrisoarea următoare:

Dragul meu nepot! Mor după o viaţă plină de desamăgiri. Până la vârsta de 45 ani am dus o viaţă de mizerie, iar dupăce am ajuns în posesia unei averi imense, nu am putut nici odată să mă despăgubesc de cele dintâi două treimi ale vieţii mele.

Iţi las şase milioane de dolari, cu condiţia să cheltueşti în trei ani cinci milioane nouă sute de mii, până la ultimul ban. Cu restul de 100.000 dolari îţi doresc să petreci restul vieţei în căutarea mulţumirilor pe care eu le-am căutat în zadar!

Moştenirea e aco'o unde am găsit-o

Un bogătaş din San-Francisco îşi lăsă averea unor rude dând ca indicaţie în testament: Averea mea se găseşte unde am găsit-o şi eu.

Ani de zile se căută în toate colţurile casei, birourilor şi grădinii... dar în zadar.

După ce muri cel de pe urmă moştenitor, se dărâmă casa şi se găsi, sub o piatră de trotuar, în faţa casei, un teanc de valori şi de bani.

In adevăr, cel ce murise îşi găsise averea pe stradă, cumpărând lotul câştigător într'o loterie.

Titluri curioase

Foarte curioase, obscure şi adeseori ridicole sunt titlurile cărţilor ebraice şi orientale. Cine ar putea înţelege că „Inima lui Aron“ este un comentar asupra profeţilor? O introducere a Talmudului poartă numele de *„Alesul“* lui Iosif“. „Grădina nucilor“ şi „Mere de Aur“ sunt cărţi teologice; un rabin publică un catalog de scriitori rabinici sub titlu de „Buzele celui care doarme“. Cartea Drogistului de Eleazar este un comentar asupra dragostei către Dumnezeu.

Iată unele titluri de cărţi de devoţiuni în Franţa, după secolul al XV-lea:

Ochelarii spirituali 1587.

Chibriturile focului divin T. Dire, Paris, 1538.

Tabachiera spirituală pentru 1538 ca sufletele credincioase să strănute către Dumnezeu.

[illegible]e poluri sunt

La vârsta de optsprezece ani, povesteşte Voltaire, făcusem o odă pentru Academia franceză, dar premiul fu dat abatelui Jarri. Nu cred că oda mea avea valoare mare, totuşi publicul nu fu de părerea Academiei. Poema premiată era plină de greşeli. Intre altele, ea cuprindea versul următor:

Şi dela polurile arzătoare până la polurile îngheţate...

Domnul de la Mothe, om foarte amabil şi de mult duh, prin a cărui stăruinţă obţinuse acest premiu nu se fălia cu cunoştiinţe ştiinţifice. Când i se reproşă această premiere, răspunse că versul în chestiune era un subiect de fizică, de resortul Academiei de ştiinţe, şi nu al Academiei franceze. Dealtmintrelea nu e sigur că nu sunt şi poluri arzătoare.

Răzbunarea soţului înşelat

Bancherul Arsenie Tenlupoff din Kiew, era, după cum ştia tot oraşul şi el însuşi, purtător al multor perechi de coarne.

Cel de pe urmă cuceritor al necredincioasei soţii era un pierde vară, fără sfanţ, numit Nicolaev; şi aceasta era ştiut de toată lumea.

Bietul Arsenie răbdă multele şi ofensătoarele preferinţe ale soţiei sale şi părăsi pământul cu resemnarea pe care o arătase în toate clipele amare prin care trecuse, dar cu un surâs crunt pe buze.

El lăsă toată averea nevestei sale, cu condiţia să se mărite după trei luni cu Nicolaev, dar în fiecare odaie şi încăpere a caselor să aşeze o fidelă copie a lui în mărime naturală, în ceară; să nu o îndepărteze sub nici un cuvânt, căci în cazul acesta averea toată ar merge la mănăstirea Kiewskaia Savra.

Aceasta se şi întâmplă când Nicolaev, într'un acces de furie, aruncă într'o bună zi pe toţi Arsenii Tenlupoffi de ceară pe fereastră, ne mai putând răbda prezenţa lor multiplă în jurul lui.

Lancea cu care a fost împuns mântuitorul

La 1488, fratele Sultanului Baiazid al II-lea fusese dat ca ostatec papei Innocenţiu al VIII-lea. Sultanul, ca să se pue bine cu papa, îi oferi diferite cadouri, printre altele şi fierul lancei care îl împunsese pe Isus Cristos răstignit. Dar păstră pentru dânsul tunica fără cusătură pe care o purta Domnul nostru şi — zice Bayle — se ivi o ceartă în toată Italia pentru a şti dacă darul făcut papei avea mai mare valoare decât ceeace Sultanul oprise pentru sine. Se discută cu deamănuntul dacă această împărţeală era în favoarea papei sau a urmaşului lui Mahomed. Cardinalul Marco Vigerius, însărcinat să cerceteze această chestie, dovedi că lancia avea mai mare valoare, fiindcă pătrunsese în inima Mântuitorului şi fusese udată de sângele lui, pe când tunica atinsese numai părţile exterioare ale corpului.

Cât costă o carte

In anul 690, Benedict Biscop, călugărul fundator al mănăstirii Warmonth, vându regelui Alfred al Northumberlandului un manuscris asupra cosmografiei, pe preţul de opt sute „acre“ de pământ arabil.

La 1774 Walter, stareţul dela Sf. Swithen la Winchester, cumpără cazaniile lui Bède şi Psaltirea lui Sf. Augustin pentru douăsprezece măsuri de orz şi o mantie bisericească pe care era brodată istoria lui Sf. Birnus, aducând pe regele Sarigon să-şi schimbe credinţa.

W. de Howton vându la 1276 abatelui de Crowton o biblie cu comentare pentru 50 mărci de argint (893 fr.) pe când construcţia a două bolţi a podului din Londra au costat numai 625 franci.

La 1400 o copie de pe „Roman de la Rose“ se vându la Paris cu 833 franci.

Intr'o listă veche a mânăstirii Sf. Ştefan din Caen, din anul 1431, se găseşte înregistrată cumpărarea operelor lui Pierre Lombard pentru suma de 7 franci. Pe vremea aceea s'ar fi putut cumpăra cu această sumă 70 baniţe de grâu.

CARŢI ŞI REVISTE

O poezie

D-ra Otilia Cazimir publică în „Viaţa Românească" No. 1 o minunată poezie, intitulată „Reculegeri între zi şi noapte".

Reproducem la întâmplare câteva versuri:

Mi-e frică, singură în toată casa...
Painjenul tăcerii-şi ţese plasa
Din fire moi şi fumurii, în jurul meu,
E de culoarea colbului, — şi vine,
Cu ochi multipli, reci, cu trupul greu:
Când va ajunge aproape, lângă mine,
Işi va 'ncâlci mătasa sură
Pe mâni, pe gene şi pe gură.
Şi voi simţi cum toate 'n lume se sfarmă —
Iar gândul, amorţit, o să adoarmă...

Clientelă dificilă

Sub titlul comun de „Instantanee", d-ra Lucia Mantu publică în No. 1 al „Vieţii Româneşti", o serie de schiţe vii, concentrate, prinse în câteva cusături fine şi discrete.

Reproducem bucata intitulată „Clientelă dificilă":

„In poarta unei şcoli de băeţi, covrigarul cotidian se frământă în loc, când pe un picior când pe celălalt. E frig şi umed: o dimineaţă amărâtă de sfârşit de toamnă.

O şcolăriţă mititică, palidă şi necăjită se apropie ţinând strânse pumn degetele mărunţele ale mânii stângi. Intreabă încetişor şi pe rând de preţul bunătăţilor din coş. Covrigarul îi răspunde, coborând cu bunătate spre ea nasul lui enorm, care era îmbietor de sub şapca veche, mărunt cadrilată. Fetiţa tace, priveşte, mai socoteşte o clipă şi pleacă. Se întoarce însă îndată, cu o grabă febrilă, depune în mâna covrigarului banul, pe care-l încălzise în pumn şi alege din coş un fel de bulgăraş roz — o delicatesă sarbădă şi suspectă de zahăr vopsit.

Tot atunci se opreşte lângă covrigar un băeţaş. Cu ton scurt şi rece, întreabă şi el de preţuri, stând strâmb, întors numai cu un umăr spre coşul plin de ispite. Cu o mână tot frământă la buzunarul hăinuţei, acolo unde trebue să fie banul. Altfel nici un semn de dorinţă ori de emoţie. Dar banul lui e pe semne pentru tariful covrigarului, căci băetaşul nu cumpără nimic şi pleacă şuerând.

— Eh, lume necăjită !—se adresează covrigarul către un domn îmblănit, care urmărise platonic toată scena".

Scrisori intime

In numărul de Martie **„Revue des deux Mondes"**, aduce scrisorile intime dintre 1855-1868, trimise de Augustin Cochin prietenilor săi. Ele oglindesc mentalitatea unui intelectual rafinat, într'o vreme când Franţa sângera, când calamităţile inchiziţiei şi lipsa de scrupul a politicianismului, depăşiseră orice margine.

Cochin nu vedea răul în activitatea josnică a celor cincisprezece studenţi, douăzeci de lucrători sau treizeci de francmasoni, ci în pervertirea politică şi administrativă a ţării, în pângărirea bisericii amestecată în cele mai meschine întreprinderi şi pusă în slujba celor mai mărunte scopuri personale.

Neinfluenţat de molima generală, senin şi curat sufleteşte, Cochin îi scrie dezamăgitului monsenior Dupanloup:

„...vă mâhneşte starea actuală a lumii ; sângele vărsat, nedreptatea triumfătoare, obrăznicia neruşinată, binele batjocorit, — toate astea vă smulg lacrimi amare...

„...aprindeţi-vă lumina lăuntrică ; ...schimbaţi atmosfera intelectuală ; gândiţi-vă la altceva, înălţaţi-vă cugetarea spre alte culmi..."

Iar în 1867, dureros impresionat de pesimismul epocii, îi scrie contelui de Montalambert cu aceeaş neclintită convingere optimistă :

„...Naţiunea franceză s'a coborît din ce în ce mai jos, dar n'a murit; boala ei nu-i atât de disperată. 1760 şi 1860 i-au lăsat dispreţul pentru religie ; 1814 şi 1830 i-au desfăcut unitatea; 1804 i-a adus militarism, iar 1793 şi 1848, frica încremenitoare de dezastru ; şi toate aceste regimuri laolaltă au împletit reţeaua pungilor ticsite cu galbeni, pe cari biurocraţia universală le împrăştie democraţiei universale — un soiu de dulău enorm care latră fără să muşte, şi pare de temut, când de fapt el e foarte supus. Adăogaţi că 1789 le-a procurat oamenilor asemenea plăceri desfrânate „de ordin civil" şi astfel de instrumente de ordin material, încât ei se tolănesc în patul ăsta, pe povârnişul viţiului, ca undele unui fluviu spre care năvălesc mii de râuri largi, vesele şi nepăsătoare la micuţele bărci politice, teologice sau utopiste, pe cari le smulg pentru o clipă în cursul lor.

„...dar stâncile de cari şuvoaiele trebuie să se izbească şi să-şi sfărâme furia, sunt aproape ; şi, cu o agricultură în progres, cu un comerţ inteligent, cu un cler cinstit şi conştient, cu o tinerime muncitoare mai numeroasă decât tineretul stricat, cu o armată solidă şi cu marea experienţă a unui despotism blajin, dar avortat (tocmai fiindcă era despotism), cu un creştinism activ şi totuş defăimat, fiindcă era teocratic, — vom vedea, sau poate sfârşitul acestui secol va vedea ridicându-se o frumoasă naţiune, care există, dar pe care mulţimea maladiilor şi indolenţa doftorilor ei, o lasă să zacă..."

Ce bizare sunt câteodată potrivelile istoriei ! Citeşti şi ai impresia că un revoltat social dela noi a prins curajul mărturiilor pe faţă, al demascărilor demagogiei şi decrepitudinilor din ţara noastră cu atâtea jertfe întregită.

Invăţământul şi încheierile se vor degaja singure pentru cei interesaţi să deducă o semnificaţie din răsfoirea paginilor intime ale lui Cochin.

Romnul Clemencei Dane

Clemence Dane este autoarea — în limbă engleză — a câtorva romane („Un regiment de femei" sau „Stele rătăcitoare") şi a unor piese de teatru („Divorţul" sau „Legenda") în care subliniază un interes deosebit pentru cercetarea sufletului feminin.

Romanul cel mai bun, „Legenda", a fost la început o piesă de teatru. Neavând nici un succes mai strălucit, autoarea a prefăcut-o în roman, gen care îngădue o mai largă analiză sufletească, şi care i-a adus un succes imediat şi răsunător. Studiind acest roman, în *„Revue bleue"* (No. 3, 1926) — André Bellesorte îl găseşte în bună parte curios şi destul de tendenţios, dar care păstrează toate datele psihologiei omeneşti.

„Legenda" nu este decât o conversaţie, de o noapte întreagă, între câteva personagii din lumea literelor, care aveau obiceiul să se adune odată pe lună pentru a citi, unul, o poemă nouă, altul un roman, nuvelă sau piesă de teatru. Sufletul acestor reuniuni era odinioară tânăra romancieră Madala Grey, care se căsători, la un moment dat, cu un medic de ţară, refractar oricărei posibilităţi de literatură sau artă în genere. In noaptea în care se petrece acţiunea romanului, personagiile discută cu aprindere actul neobişnuit al Madalei de a se închide într'o viaţă strâmtă şi fără ecou, când intervine alt personagiu, un pictor, care anunţă moartea Madalei. Odată cu această veste simt cum fiorul morţii trece pe lângă ei, îşi reîncep conversaţia mai cu însufleţire, îşi amintesc de Madala Grey şi-şi pun dinainte secretul, problema care a adus desnodământul tragic al celei mai bune prietene a lor. Sub această cercetare a sufletului şi vieţii Madalei, analizată şi comentată până în detaliile cele mai intime, romanul — dealungul căruia planează umbra romancierei moarte — se sfârşeşte.

Anatole France şi femeia

Printre numeroasele cărţi apărute în ultimul timp, asupra lui France, e de remarcat volumul d-nei Lahy-Hollebecque: *„Anatole France et la Femme"*. Unii critici, ca Pierre Larivière în „Le Semeur", consideră pe d-na Lahy-Hollebecque ca fiind cea mai indicată să înfrunte o cercetare a operii lui France, mai ales din punctul de vedere al atitudinii sale faţă de femei. Autoarea a analizat cu fineţă şi cu judecată rece, gândirea sceptică, ironică şi crudă până la nedreptate a „bunului Maestru". Jean-Jacques Brousson, privit ca un detractor postum al lui France, afirmă că Mr. Bergeret, juiseur rafinat, epicurian prost şi gânditor trist, sceptic fără iubire, artist fără pasiune, a fost însă un bărbat pătimaş care a privit femeia ca un pretext sexual. Poate să fi fost chiar aşa. D-na Hollebecque arată însă, printr'o cercetare strălucită, care a fost una din cele mai mari erori ale lui France în judecata sa asupra femeii: — el n'a crezut niciodată că femeia este capabilă să se înalţe până la raţiune, până la spiritualitate. Niciuna din femeile descrise de el, nu trece de nivelul senzualităţii. Dacă autorul lui Crainquebille ar putea ceti opera d-nei Hoelebecque, şi-ar recunoaşte poate greşeala. El nu şi-ar putea înfrâna admiraţia pentru dibăcia cu care autoarea mânuieşte scalpelul. Poate că se va recunoaşte în studiul ei şi va spune: „Iată sora mea, gândirea rece şi lucidă, care gândeşte numai ca să gândească! Da, femeia este tot atât de capabilă, de inteligentă caşi mine! Caşi mine ea poate fi Subtilitatea... care, totuşi, se rătăceşte (cum m'am rătăcit şi eu) în marea învălmăşeală a popoarelor pe *„Calea glorioasă..."* (o operă a lui A. France în cursul războiului").

D-na Hollebecque are meritul de a fi apărat, pe o cale mai glorioasă, feminitatea depreciată de „bătrânul anticar din vila Said". Cartea ei, bine stilizată, e plăcută şi vioaie.

Intre amorul antic şi don Juan

Dela o dare de seamă asupra unor reprezentaţii teatrale, Gaston Rageot ajunge la adevărate teorii asupra amorului *(Revue bleue,* No. 4. 1926). Insistăm asupra unora din aceste teorii, pentrucă nu sunt lipsite de adevăr.

Când Stendhal scria tratatul său „Despre Amor", el fixa o îndoită dată istorică: prin subiect, punând în lumină predominanţa pasiunii în moravuri şi literatură; prin metodă, propunându-şi să studieze acest sentiment, după cum ideologii analizaseră idei. Incercarea aceasta constitue, de altfel, toată psihologia amorului. Rageot precizează însă unele adevăruri, cari par a fi scăpat autorului lui „Rouge et noir". Antichitatea n'a cunoscut decât desperarea femenină: Medea, Ariana, Didona. Numai femeii aparţinea privilegiul supărării şi al părăsirii, căci ea putea să simtă amorul, nu să-l inspire. Bărbatul înamorat şi trist nu există. Instinctul îl ducea la desfrânare şi filozofia, la purificarea amorului prin spirit. Era totdeauna josnic pentru un bărbat, să se ţintuiască — prin iubire — de o femele. Unul din anacronismele cele mai evidente ale tragediei clasice este acesta: Hermiona este o femeie antică, dar Oreste nu este un bărbat al Greciei. In faţa amorului, sexele nu erau egale.

Dar romantismul a schimbat totul: desperarea sentimentală a trecut dela femeie la bărbat. El este acum înamorat de o creatură uşoară, care-l tortureazâ prin uşurinţa ei. Samson şi Dalila, în Vigny:

„Elle ne comprend pas la parole étrangère
„Et le chant verse un somme dans sa tête légère".

Şi, de acum înainte, tristeţea aceasta masculină este tema tuturor poeţilor, dela Musset la Sully Prudhomme; de asemenea a celor mai mulţi romancieri şi autori dramatici. Numai în mod cu totul special asistăm la o suferinţă feminină şi, pentru a o provoca, a trebuit să se creieze un tip anume de bărbat: seducătorul, irezistibilul, fermecătorul. Ne mirăm, de altfel, de succesul şi rezistenţa acestui personagiu, odios în sine, care totdeauna păstrează prestigiul, aureola lui Don Juan. S'a crezut, nu de mult, că tipul fermecătorului a dispărut. Iată-l însă reapărând, totdeauna acelaş, poate puţin mai obosit. Pentru că femeile, pe care el le supune, îl înmulţesc.

Selma Lagerlöf şi Sigrid Undset

Incă dela începutul secolului, o tânără funcţionară norvegiană, încercă să scrie şi reuşi să-şi publice cele dintâi povestiri. Sigrid Undset este astăzi citită în toată Scandinavia; în fiecare an critica încearcă să impună numele ei premiului Nobel. Carieră întrucâtva asemenea celeia a Selmei Lagerlöf, dar realizare artistică aparte. Sunt, scrie Lucien Maury în *„Revue de France"* (No. 5, 1926) — două aspecte complimentare ale imaginaţiunii suedeze. Selma Lagerlöf aduce o fantezie scânteietoare, o poezie tainică ce iluminează realitatea cea mai umilă, observaţia cea mai trudnică şi mai pătrunzătoare („Jérusalem" — de pildă). Tristeţile şi dramele oraşului se înobilează şi într'un fel se potolesc sub valul ireal al acestei lumini de feerie, pe care autoarea o introduce până chiar şi în colibele din pădurile suedeze, sau în odăiţele sărace din Stockholm. Veselă sau tristă, vocea acestei Schéhérazade scandinavă, încântă şi întăreşte sufletul. Din întreaga operă a Selmei Lagerlöf se distinge un optimism sănătos şi o sonoritate cristalină.

Imaginaţiunea Sigridei Undset nu este, fără îndoială, nici mai puţin puternică, nici mai puţin pătrunsă de legendele nordului; din prezent sau din trecut, ea nu reţine decât elementele pozitive. Cele mai bune din operele ei mărturisesc un realism impetuos şi dramatic. Ea a respirat cu deliciu suflul aspru al vechilor „Sagas" norvegiene şi islandeze şi-a căutat să reînvieze în scrierile sale vigoarea vechilor povestitori, spontaneitatea, concizia şi uneori chiar prolixitatea epiceilor. Descrierea moravurilor norvegiene e făcută cu o probitate aproape de scrupul ca şi aceea a vieţii conjugale, care întrece cadrul adevărului norvegian şi atinge universalul (în „Doamna Hjelde" sau „Doamna Waage").

Intorcându-se dela epoca actuală la vremile evului mediu, Sigrid Undest scrie, spre gloria Norvegiei din secolul al XIV-lea, opera „Kristin Lavransdatter", imensă frescă, monument literar de o frumuseţe severă. Opera Sigridei Undset proclamă deciziunea unui geniu viril; ea manifestă o concepţie tragică asupra vieţii, o vedere limpede, fără ezitări sau atenuări, a cruzimei destinului omenesc. In cele două volume „Olav Andunssön i Hestviken", Sigrid Undset aduce un fel de complement la „Kristin Lavransdatter"; o siluetă masculină ia însă locul Cristinei. Cercetăm împreună cu Olav o epocă, puţin mai întunecată, aceea a sfârşitului secolului al XIII-lea.

In aceste două mari povestiri există o aceeaş abondenţă de personagii, aceeaş preocupare de genealogii, ceeace aminteşte tonul vechilor cronici, aceeaş exaltare a vieţii psihologice sau conflictelor sufletului şi ale conştiinţei. Aceeaş evoluţie a personagiului central, în ambele opere, care, după lupte grele şi amintiri dureroase, îşi câştigă pacea interioară.

„Solilocul" lui Casanova

Viaţa celebrului aventurier Giacomo Casanova a fost cunoscută, mai în amănunt, după publicarea corespondenţei lui cu I. F. Opiz, apărută încă în 1913 la Leipzig. Se ştie că o bună parte din viaţa sa, Casanova şi-a trăit-o în Boemia, ca secretar al veneţianului Foscarini şi mai apoi, ca scriitor şi bibliotecar al contelui de Waldstein. Aici în castelul din Duchcow, şi-a scris el „Memoriile", „Icosameronul" sau „Povestea fugei mele", ca şi întreaga lui corespondenţă.

Literatura casanoviană se îmbogăţeşte azi cu o lucrare de cea mai mare importanţă; s'a tipărit, de curând, la Praga, după unicul exemplar din posesiunea muzeului Naţional ceh, un volumaş intitulat „Solilocul unui cugetător", cu textul original al lui Casanova şi cu traducerea lui în cehă. Existenţa acestui opuscul nu este o surpriză pentru cei cari s'au ocupat cu viaţa şi opera lui Casanova. Jaroslav Kamper îl relevase încă din 1907, Fr. Kohl îl citează în lucrarea lui din 1911: „Viaţa şi opera veneţianului Giacomo Casanova". Unicul exemplar din „Solilocul unui cugetător" provine din biblioteca contelui Kolovrat.

Ce este „Solilocul"? se întreabă Hanus Jelinek, într'un foileton din *„Gazette de Prague"* (No. 17, 1926). Un pamflet violent pe care Casanova îl aruncă în contra unui alt mare aventurier al secolului, Joseph Balsamo, cunoscut sub numele de Cagliostro. După o introducere de ordin filozofic şi literar, el atacă pe Balsamo ca un „şarlatan, bufon, prost, urît şi fără educaţie". Acestea aparţin pamfletului. Sunt însă unele pagini foarte interesante, scrise în cea mai elegantă limbă franceză, în care el face o sumă de observări asupra comediei în general, asupra lui Molière în particular, argumentând cu multă logică superioritatea avarului lui Molière faţă de acel al lui Plaut, din care scriitorul francez şi-a scos subiectul.

„Bella" lui Jean Giraadoux

Despre activitatea literară a lui Jean Giraadoux, cât şi despre ultimul său roman : „Bella", publicat de curând în revista „Nouvelle revue française", vorbeşte Léon Pierre Quint în *„Revue de France"* (No. 4, 1926).

Jean Giraadoux este unul din acei scriitori a căror influenţă a intrat, după războiu în concurenţă cu aceea a lui André Gide. Dar între Giraadoux şi Gide este o diferenţă destul de însemnată. Gide, ca şi Barrès de altfel, a adus un stil, un fel de a simţi şi o morală, care sunt numai ale lui; Giraadoux a creat mai ales fraza. Şi dacă a ajutat sensibilităţii, aşa zise moderne să se degajeze de anumite forme învechite, el nu a formulat legile sau caracteristicile ei, pentrucă niciodată n'a deschis discuţiuni logice asupra unui subiect serios. Toate acestea stau însă în poezia frazei. Nu este un teoretician, ci numai un poet. Şi, s'ar putea, ca din cauza aceasta influenţa lui să pară mai mare.

Giraadoux are, ca şi Balzac, darul observării grupelor sociale ; în „Siegfrid et le Limonsin" el opune caracterul german, caracterului francez; în „Suzanne et le Pacifique" opune mentalitatea unei tinere, mentalităţii de familie. In noul lui roman : „Bella", asistăm încă la desfăşurarea unei vaste paralele; paralelă între doi oameni politici, Rebendard şi Dubardeau, între cele două familii ale lor (din tipul individual Giraadoux scoate un tip colectiv), între cele două concepţiuni de viaţă ale acestor familii, scoţând din acest tip efectiv o filozofie nouă.

Romanul n'are intrigă, ci e mai mult o expoziţie de personagii, totdeauna noui, expoziţie întretăiată uneori de anecdote cu tâlc. „Bella" este, într'un fel, o serie de portrete a oamenilor politici, tratată într'o manieră psihologică destul de amuzantă.

Secolul lui Napoleon

Vechea „Revue des Etudes napoléoniennes" reapare, începând cu 1926, sub titlul general de *„Napoléon"* având dedesupt menţiunea „La revue de XIX-e siècle". Un articol preliminar: „Le XIX-e siècle et Napoléon", semnat Edouard Driault, care vrea să fie un program, cercetează şi ajunge la convingerea că întreg secolul al nouăsprezecelea se poate numi secolul lui Napoleon, deoarece toate instituţiile alcătuite de el, au rămas intacte sau au fost desfăşurate în armonie cu vederile marelui Impărat. Codul civil a rămas legea societăţii franceze, constituind o sinteză a dreptului roman cu vechiul obiceiu al pământului francez. Concordatul, legea relaţiunilor dintre Stat şi Biserică, este legea lui Napoleon; centralizarea administrativă a rămas deasemenea una din problemele definitiv rezolvate de el. Insăşi viaţa politică a Europei, din întreg secolul al nouăsprezecelea, toate mişcările de autonomie şi liberare a naţiunilor subjugate, sunt consecinţele mişcărilor războinice ale lui Napoleon. Mickiewicz, cunoscutul romancier polonez, îl considera ca un Messia, ca un anunţător al reînvierii şi liberărei popoarelor. Amintirile din închisoare ale italianului Silvio Pellico, alcătuesc deasemenea documentul sufletesc al evenimentelor din prima jumătate a secolului.

Napoleon este, spune Driault, nu poetul acţiunii sau profesorul energiei; el este acţiunea, energia însăşi; istoria lui permite toate avânturile, autoriză toate speranţele, ajută toate prigonirile, deschide marele aripi de imaginaţiuni. Salutând moartea lui, Chateaubriand spunea : „Cea mai puternică suflare care a însufleţit vreodată argila omenească".

ADRIAN PASCU: „DOMNUL ŞEF"

Biblioteca „Dimineaţa" No. 51

Volumaşul d-lui Adrian Pascu se subintitulează „Schiţe din viaţa funcţionarilor"; în felul acesta „Domnul Şef" şi „Omul de zăpadă" se remarcă printr'un accentuat simţământ de duioşie, desvăluind laolaltă durerile şi bucuriile, mari sau mici, ale acestor oameni, faţă de care autorul, când rămâne în contemplaţie, când ia parte directă la bucuriile şi durerile lor.

Cele mai multe bucăţi, printre care „Hainele", „Ghinion", sau „O farsă", dovedesc intenţia autorului de a-şi ţine sufletul în linia manifestărilor sufleteşti ale personagiilor sale. E o tendinţă, pe care n'o mai întâlnim însă, decât parţial, în *„Ante-feministul"*, mai mult nuvelă decât schiţă, prin varietatea momentelor şi înlănţuirea lor. D. Adrian Pascu n'are însă viziunea întregului; dintr'un complex de stări sufleteşti, autorul rămâne la una singură, şi numai în mod cu totul succesiv sunt analizate altele. De aceea, şi în această bucată, cea mai bună, de altfel, din volum, tot momentele de schiţă sunt caracteristice. Un exemplu destul de elocvent; duduia Mioara Stanciu, nou numită în slujbă, se prezintă şefului, d. Bălan, ante-feministul:

„Intr'o zi se pomeni cu o dudue nostimă de tot că se prezintă la birou şi întreabă:

— Domnul Bălan?

— Eu sunt, d-ră.

— Imi pare bine, Mioara Stanciu... Şi fără multă vorbă îi întinse mâna înmănuşată. Bălan se uită la ea nedumerit, surprins oarecum de îndrăzneala fetei; totuşi, de ruşine, îi întinse şi el mâna, murmurând ceva...

— Imi daţi voie? (Ne mai aşteptând răspunsul, se aşeză pe un scaun de lângă birou). Am fost numită aci pe ziua de întâiu, dar dacă am întârziat e fără voia mea. Căci de-abia ieri am primit înştiinţarea şi azi m'am prezentat...

Fiece cuvânt era pentru d. Bălan ca o lovitură de ciocan ce-i da cineva în moalele capului. Par'că biroul, cu funcţionari cu tot, se învârtea în jurul lui într'un dans bizar.

Prin urmare, s'a sfârşit, se gândi el şi uitându-se la faţă, ochii aceia care-l priveau surâzător, simţi un fel de dorinţă nebună, să se repeadă la ea, s'o apuce de gât şi s'o arunce pe fereastră.

— D-le şef, sunt la dispoziţia d-stră.

— Rău, foarte rău... Pentru ce-ai întârziat? Serviciul e serviciu.

— Dar, d-le....

— Nici un domnule, d-ră. D-ta nu mă cunoşti ? Eu sunt şef aici şi-s un om teribil de rău.

— Nu cred...

— Cum?

Nu sunteţi rău de loc... M'am informat eu

— Ba sunt.

— Ce-are aface ! Şi eu sunt deprinsă. Zicând acestea, făcu un gest drăgălaş cu degetul ca şi cum i-ar fi spus: „Nu te mai preface, că te cunosc eu".

Asta era prea mult pentru d. Bălan. Aşa ceva nu i se întâmplase de când fusese numit şef. Voi să fie rău, să spumege, dar ochii aceia mari, îi opreau cuvintele pe buze şi pentru întâia oară în viaţă, nu se simţi stăpân pe sine, pe autoritatea sa.

— D-ră... D-ră... Eu nu permit... dar negăsind cuvintele, tăcu, înroşindu-se la faţă. D-le Gregorian, arată-i d-rei ce are de făcut...

Istovit, se prăbuşi în fotoliu, îşi prinse capul în mâni, căutând să-şi adune gândurile..."

Sunt observări redate prin naturalul şi nota lor de umor idilic. In acest fel autorul ştie să desprindă realitatea şi să o înfăţişeze cu coloratură nouă. Insistând în această direcţie, d. Adrian Pascu va reuşi pentru că mijloacele de realizare îi stau la îndemână: puterea de observaţie şi naturaleţa stilului.

GEORGE BAICULESCU

Tot în jurul volumului IV din criticele lui Gherea

O diversiune

La o recenzie urbană şi obiectivă, d-l Barbu Lăzăreanu îmi răspunde, în ultimul „Adevărul Literar", cu insinuări şi cu o diversiune. Dacă nu mi-ar repugna să mă cobor la nivelul unor anumite polemici, i-aş putea răspunde în acelaş limbaj: că d-sa, vechiu şi necontestat *roué* în ale bibliografiei, e totuş „mai inocent decât o hulubiţă albă şi decât însăşi Agneş" când nu mai este vorba de răsfoitul revistelor, ci de înţelegerea unei opere de gândire; că, editând volumul IV al criticilor lui Gherea" a avut parte de o scrintitoare poticneală" republicând studii din volumul III etc., etc.; că până şi în bibliografie, d-sa nu e ferit de „mult-neserioase debarcări" deoarece vorbeşte în titlu de „operele complecte ale lui Gherea" în timp ce pe coperta volumului IV, editat chiar de d-sa, stă scris: „Studii critice vol. IV" ş. a. m. d. Mă voiu feri, însă, de astfel de exagerări polemice cari nu au nimic de a face cu problema în sine şi voiu constata numai diversiunea. *Critica mea n'a fost bibliografică* — precum insinuează d-l Barbu Lăzăreanu pentru că se poate agăţa de o greşeală bibliografică care, în fond, nu este decât o greşală de tipar din ediţia „Vieţii Româneşti". *Ea a fost principială* şi încerca să scoată la iveală tocmai faptul că o ediţie postumă nu se poate face după criterii bibliografice, ci numai prin selecţionarea metodică a materialului. Doar opera marilor genii ale omenirii face excepţie dela această regulă. La această obiecţiune — la care de altfel se reduce toată critica mea — d-l Barbu Lăzăreanu nu a găsit de bine să răspundă. Iau act şi consider discuţia ca închisă.

LOTAR RĂDĂCEANU

INSEMNĂRI

Distincție și Oprobiu

Universul Literar continuă să arate cum au fost premiate diferitele lucrări la Societatea Scriitorilor Români — pentru ca acei cari au dat banii trebuincioși să afle de rostul mărinimiei lor. Acuma știm complect cine au fost premiați, cum au fost premiați și ce anume premii au luat fericiții câștigători. Dar, cu regret trebuie să spunem că, lămuririle acest a dacă au contribuit pe deoparte să ne satisfacă o legitimă curiozitate, au făcut să scadă încă și mai mult înaintea noastră prestigiul acestei societăți și așa destul de anemic în această privință.

Mai întâi o simplă chestiune de principiu.

Un autor distins cu premiul național, mai trebuie să ia el parte și la alte premieri ulterioare? Cu alte cuvinte, după ce ai încununat cu lauri pe cineva, ce nevoie e să-i mai oferi și o vâzdoagă, fie ea chiar de cele mașcate? Ce rost mai poate avea ca, după buchetul grandios de flori, să-i mai întinzi și o minusculă floricică? E cazul d-lui Mihail Sadoveanu. D-sa, pentru marile sale merite literare, a fost încununat anul trecut de națiune. Atunci, de ce i s'a mai pus la premiu ultima sa lucrare *Venea o moară pe Siret?* Ce sens mai putea avea o distincție pentru acest mare scriitor, odată ce premiul național îi încoronase întreaga activitatea beletristică? Cine-va, care ar avea o proastă ideie de oameni — (noi mulțumim lui Dumnezeu avem una foarte bună de semenii noștri și în special de cei dela S. S. R.) — ar putea crede că s'a pus la cale un complot, pentru ca acest viguros literat, care e d. Sadoveanu, să iasă la plebiscitul onoraților săi confrați pe aceeași treaptă cu D-ra Sanda Movilă — de care altfel n'avem o idee rea. Sau poate, vreunul încă și mai perfid să zică că Președintele societății a desìgnat anume pentru concurs romanul d-lui Sadoveanu, pentru ca la urmă premiul să-i fie decernat d-lui... L. Rebreanu—dovedindu-se astfel că autorul lui Adam și Eva e mai abitir decât d. Sadoveanu. Noi, se 'nțelege, nu credem unele ca acestea. Ș'apoi ce noimă poate avea premierea unei opere printr'un plebiscit din partea unor profesioniști, adunați cum a dat Dumnezeu — și nu de către o anumită comisiune, cu gust, cu pricepere și cu discernământ în „știința literaturii" cum ar zice d. Mihail Dragomirescu? Doar Societatea scriitorilor nu e o Academie selectă. D-l Rebreanu însă judecă, se vede, altfel...

Dar, a propos de d. Rebreanu — am avea de pus o întrebare — cam jenantă, mărturisim, dar indispensabilă pentru bunul mers al literelor în România-Mare. Mă rog, câtă vreme are să ia premii d. Liviu Rebreanu? Dela un timp încoace avem impresia că toate sumele bune le ia numai d-sa. *Ion* a fost premiat, *Pădurea spânzuraților,* idem, *Adam și Eva,* detto. Chiar și Adam și Eva. Ba încă și *Plicul* i-a adus un premiu dela Teatrul Național. Vasăzică Academia Română, Teatrul Național, Societatea Scriitorilor Români, toate și-au revărsat în buzunarele d-lui Liviu Rebreanu gratificațiile lor. Că d. Rebreanu e un scriitor bun, lucrul e foarte cunoscut, dar tocmai pentru asta n'ar trebui să se ia mereu la întrecere cu ceilalți — mai slabi de cât d-sa — și cari poate ar avea și ei nevoie de oarecare încurajare — din fondurile societăților culturale. Aceasta cu atâta mai mult, cu cât din comisiunile de premiare face mereu parte și d. Rebreanu. Noi am fi de părere că și în această chestie trebuie să fie o regulă pe care la nevoie să și o impuie singur scriitorul. Odată ce ai fost premiat de o institute oarecare, o pudoare profesională trebuie să te țină mai rezervat față cu alte distincții similare. Așa au făcut scriitorii cu decență ca d. Sadoveanu, Galaction, Patrașcanu etc., cari fiind premiați de Academia Română, n'au mai concurat la nici un alt premiu ulterior.

Dar la S. S. R. se petrec multe lucruri ciudate pe care noi nu le putem înțelege. Intre altele auzim că se pregătește eliminarea unor membri cari „n'ar avea talent". S'ar putea oare așa ceva? Ce, societatea aceasta a ajuns acum o Academie Goncourt, unde membrii ei se primesc numai dacă au talent? A încetat ea să fie o societate profesională care își apără interesele și îngrijește de bătrânețele și nevoile scriitorilor? Și cine va face această eliminare? Probabil o comisiune. Dar pe membrii acelei comisiuni cine îi va decreta cu talent?

Chestiunile acestea dacă nu pot să ne dee un răspuns mulțumitor, pot să ne lămurească însă pentru ce S. S. R. este astăzi discreditată și de ce oamenii serioși se țin departe de ea.

Ar fi timpul să se formeze o nouă societate...

N'avem noroc

D. Lovinescu face elogii „Cetății Literare", care a dat la lumină un talent nou: Doamna T. „După această revelație literară, — urmează d-sa. — *Cetatea Literară* ar și putea dispărea, în siguranța că a servit mai bine literatura română decât atâtea reviste care în curs de ani de zile n'au adus nici o contribuție nouă — cum sunt, de pildă, *Gândirea* sau *„Adevărul Literar"*.

Intr'adevăr, — așa-i...

N'am prea avut noroc să dăm peste talente nouă.

Am avut nenorocirea să găsim mai ales scriitori vechi, celebri, consacrați — vai! — înainte de a colabora la noi.

Dar... ce-i de făcut?

Trebuie să ne consolăm cu dânșii...

„A intra în timp"

A apărut „Sburătorul". In primu-i număr, d. Eugen Lovinescu își formulează crezul: „Existența omului în afară de categoria timpului fiind o iluzie filosofică, trebuie să intrăm în timp și să ne fixăm în cronologie".

Cum se va săvârși această operație? Ne spune d. Lovinescu: printr'o „conștiință critică fermă" și o „atitudine răspicată",—căci „arta conducerii unei reviste cere dublul tact de a ști să respingi pe solicitatorii fără talent și să soliciți pe scriitorii de talent".

In privința recunoașterii scriitorilor de talent (de solicitat), — reproducem dojana d-lui Lovinescu aplicată „Universului Literar", care a făcut citații din intervievurile d-lor Sadoveanu, Ibrăileanu, Brătescu-Voinești: „E destul de rușinos că au văzut lumina o singură dată indigențile literare ce s'au numit intervievurile d-lor Sadoveanu, G. Ibrăileanu sau Brătescu-Voinești pentru a nu dori să le mai citim și reproduse".

Dacă d-nii Sadoveanu, Ibrăileanu și Brătescu sunt „indigenți", — în schimb... bogați sunt colaboratorii solicitați de d-sa: de pildă d. Simion Stolnicu, care publică în acelaşi număr poezia intitulată „Faur":

> Cer sățios de iarnă —
> Oricât îi consumară plumbul răposatii!
> Cinci turle dintre plumbuite spații
> Au prins să se discearnă —
>
> Iar vântul scrijelează
> Mănușa ninsă, gravă-a unui ciclu 'n zare
> Și-o 'ntinde spre fereastra mea pe care
> Garoafa stă de strajă —
>
> Abia îmbobocite,
> Moi buze de fetiță apăra păpușa;
> Și-a stat așa, simțindu-le mănușa
> Anemice, boite...

Cu o astfel de atitudine față de scriitorii autentici și cu această „conștiință critică fermă" față de-al de d. Simion Stolnicu, — nu credem că „Sburătorul" va putea „intra în timp"...

Tragic,—comic?

D. Perpessicius, actualul conducător al „Universului Literar", este un om priceput în meseria literelor. D-sa are însă unele metehne.

Astfel d. Perpessicius este entuziasmat de „marea și subtila artă" a d-lui Bacovia, „marele artist" plin de „discreție", „simplitate" și „seninătate horațiană"... la care „fuziunea dintre vibrația sufletească și expresie — e definitivă".

Vreți dovezi?

D. Perpessicius citează următoare versuri:

> ...Și toamna și iarna
> Coboară amândouă;
> Și plouă și ninge
> Și ninge și plouă.
>
> ...In razele de sticlă, princese
> Oftau în dantele, mecanic.
>
> ...Și iar... aceeași oră de dimineață
> Pe toate mocnind acelaș secret,
> Un frig violet, și fata e creată —.
> O cum omul a devenit concret.
>
> ...Toamna rupe afișe și flori
> E mai trist departe 'n prăpăstii —
> Să faceți foc pe zi de mai multe ori.
>
> ...O nu mai cânta harmonie pribeagă
> Că plâng, și nu știu unde să mă duc.

Despre aceste două versuri dela urmă, d. Perpessicius spune că ele cuprind „acorduri de harmonie-instrument prin excelență elegiac și care ar stoarce lacrimi și din inimă seacă".

Această poezie „unitară" și „pluricordă" — recunoaștem, cu oarecare jenă — nu ne mișcă de loc.

Și nu ne mișcă, fiindcă poezia d-lui Bacovia pare mai mult umoristică decât tragică. De altfel și d. Perpessicius recunoaște undeva că „D. Bacovia poate fi privit ca unul dintre ironiștii noștri de rasă".

Poate nu-i decât o mistificare.

Dificil

Dintre „criticii" cărora nu le place „Adevărul Literar", d. Vintilă Russu-Șirianu este cel mai dificil și mai hărțăgos.

Publicăm numai scriitorii consacrați? D-sa vrea nume nouă.

Publicăm nume nouă? D-sa face o mină de profundă nemulțumire: sistemul e prea riscat.

Drept să spunem, nici nu mai știam ce să facem.

Noroc că d. Șirianu s'a hotărît să ne dea un exemplu: cum trebuie să scriem, publicând o schiță în „Universul Literar".

Extragem din acea schiță („Două animale") următoarele modele:

> „Omul fu aproape să cadă.
> ...Tolănit pe ștergătoarea de picioare, fără a binevoi să se ridice măcar pe labele din față, un dulău enorm, cu blana ca o grădină 'n paragină, își blegi doar și mai mult urechile voluminoase și-l privi de jos în sus, din albul ochilor.
> ...In clipa aceea, crivățul vâjâi sălbatec. Câinile îi întoarse spatele cu pricepere și goana vântului, animându-se în ea, îi sburlì blana și-l înălță cu o palmă.
> ...Balul viscolului îl masca (pe câne) în jivină sălbatecă.
> ...E o javră pripășită pe aici. Nu crezi că se tolănise pe scări.
> ...El vorbi alb, cu un înțeles sticlos.

Vre-să-zică așa trebuie să scriem.

Recomandăm această rețetă d-lor Sadoveanu, Patrașcanu, Galaction, Jean Bart, Otilia Cazimir, G. Topârceanu, etc.

Când acești colaboratori vor scrie... alb, — numai atunci d. Vintilă Rusu-Șirianu se va declara mulțumit. Cum ținem foarte mult la aprecierea d-sale, nu ne îndoim că colaboratorii noștri vor lua act de modelul de mai sus, „conformându-se întocmai".

Thomas Hardy

Cel mai de seamă romancier de azi al Angliei. A ajuns târziu cunoscut pe continent, unde abia în vremea din urmă i s'a făcut dreptate, mai ales datorită traducerii în diferite limbi a romanului „Jude cel obscur" și care a stârnit vâlvă.

S'a născut în 1840, în Dorsetshire. Copilăria și-a petrecut-o la marginea unei păduri, aproape de o pustă, asemănătoare cu cea din Egdon, pe care o nemurește în unul din cele mai frumoase romane ale sale. A primit o instrucție mai mult literară, a învățat franceza și latina și-l citea pe Virgiliu în original. Pentru carieră a studiat însă arhitectura, dar se familiariza în acelaș timp cu tragicii greci și cu marii scriitori englezi. La Londra, obținu, în 1863, un premiu din partea „Institutului de Arhitectură Britanică".

Tot pe atunci începu să publice, iar în 1867 părăsi arhitectura și se închină cu totul literaturii, publicând versuri și proză — mai ales romane — și ajungând unul din cei mai rodnici și mai de frunte scriitori ai țării sale.

Publicistul francez Firmin Roz, ocupându-se de scrierile lui, spune: „Hardy își intitulează unul din volumele sale de nuvele „Mici ironii ale vieții". Degajat de epitetul modest și reducător din capul titlului, acesta s'ar potrivi tuturor lucrărilor acestui pătrunzător scriitor, în cari ni se desvăluie cruzimea, savoarea amară, împănată cu mizantropie, cu dispreț și revoltă"...

Pasiunea e tema nesecată a romanelor lui Hardy; dar pasiunea urzește pururi suferință. Aceasta e legea neînfrânată pe care o ilustrează atâtea pagini din „Jude cel obscur", „Intoarcerea", „Pădurarii", etc. S'a mai spus, și cu drept cuvânt, că la Th. Hardy, hazardul vine prea des, la un moment dat, să se amestece în mersul lucrurilor, ca o fatalitate. Pentru limpezirea acestei dispute ar intra însă în desbatere menirea însăși a romanului — care trebuie să țintească la exprimarea dramaticului intern și extern...

O ediție complectă a operelor lui a început să se publice în englezește din 1912.

Hardy a fost proclamat doctor în litere de către Universitatea din Oxford și de către cea din Cambridge, precum și doctor onorific al științelor juridice de către Universitatea St. Andrews și de către cea din Aberdeen.

Cum în românește nu e mai deloc tradus, publicațiunea „LECTURA" ne face o aleasă plăcere, prezentându-ne în numărul ei din urmă (57) una din cele mai frumoase ale lui nuvele: „UN CAZ DE CONȘTIINȚĂ", care ne dă atâta de gândit și în care autorul se dovedește un adânc cunoscător al cutelor psihologiei și conștiinței omenești, precum și al realităților vieții.

MARUNTE:

— Vor apare, în curând, în „Biblioteca pentru Toți", poeziile lui Iuliu Săvescu.

— Vineri 12 Martie la ora 9 seara se va juca la Teatrul Popular pentru prima oară „Ciufulici", piesă în 4 acte și un prolog, în versuri, de d. Gh. Silviu.

— Premiul Pierre Carrard fundat de văduva romancierului pentru a perpetua numele soțului său mort pe câmpul de luptă, în ultimul războiu, a fost atribuit d. *Léon Lemonnier* pentru romanul său „L'amour interdit". D-l Lemonnier, care a publicat mai multe romane apreciate, în special „La maîtresse au coeur simple" este, în acelaș timp, autorul a două interesante essai-uri, asupra lui Baudelaire și Paul Verlaine.

— In „Mon corp et moi" **René Crevel** dă un fel de „confession d'un enfant du siècle". Secolul lui René Crevel nu este, fără îndoială, secolul lui Alfred de Musset; autorul realizează deci contrastul intelectual dintre tânărul de azi și cel de odinioară. René Crevel dă acest contrast mai mult în aparență, decât în realitate, pentrucă, mai întâi de toate, Crevel este un romantic.

— A apărut în traducerea franceză a lui Pierre Mille, celebrul roman al lui *Israel Zangwill:* „Les enfants du ghetto" — editura Henri Jouquières et C-ie.

— In editura „F. Rieder et C-ie", au apărut primele cărți din „Bibliothéque générale illustrée", printre care cartea lui *René Verneau:* „Les origines de l'humanité".

— Pe când Louis Barthou studiază, în „Revue des deux mondes", viața artistică a marei tragediane franceze, Rachel, Maurice Donnay povestește într'un volumaș elegant **„Amorurile lui Alfred de Musset"**. Un capitol întreg este închinat legăturei amoroase a poetului cu Rachel, în care sunt publicate toate scrisorile ce au avut loc între Rachel și Musset, sau între alte persoane secundare, legate de această aventură, M-me Joubert și Paul Musset, confidenții amândurora dintre eroii acestui amor.

— Incepând cu numărul din 1 Martie 1926, „Revue des deux mondes" publică romanul lui *Paul Bourget:* „Le danseur mondain".

— „La phalange artistique" a proectat crearea unui adevărat „teatru al poporului". Reprezentațiile se vor deschide cu piesa „Liluli", farsa războiului, de **Romain Rolland.**

— Cel din urmă număr din „Figaro littéraire et artistique" publică o serie de scrisori inedite de *Baudelaire,* adresate între anii 1863 și 1865, mamei sale.

— Armando Palacio Valdes, decanul facultății de Litere din Madrid a scos de sub tipar o nouă lucrare literară: „Santa Rogelia" pe care o subintitulează: „istorie a timpurilor moderne care pare asemenea celeia din evul-mediu".

— S'a făcut mare caz la Bruxelles de reprezentarea cu succes a piesei lui Charles Dulmont: „La comédie de mariage". Mai multe teatre parisiene au înscris piesa în repertoriul lor.

— Se va sărbători, anul acesta, centenarul nașterii scriitorului **Charles de Coster**, genialul creator al operei „Tyl Eulenspiegel" în care se oglindește tot sufletul Flandrei. „La renaissance d'Occident", condusă de Maurice Gauchez, organizează o importantă ceremonie comemorativă. Pe mormântul scriitorului, la Ixelles, se va ridica un monument.

BIBLIOGRAFIE

MIHAIL DRAGOMIRESCU: *Știința literaturii* (Șase fascicole a 25 lei), Inst. de Literatură, București.

ION TIMUȘ: *Japonia,* Arta, Feniciа, Viața socială. Editura „Casa Școalelor" București. Prețul 70 lei.

VIRGIL I. BĂRBAT și FLORIAN ȘTEFĂNESCU-GOANGĂ: *Extensiunea universitară,* Cluj, prețul 35 lei.

Cartea (Documentare intelectuală; literatură bibliografică) No. 1.

Arhivele Olteniei No. 23 (G. Vâlsan, V. Bănescu, Iuliu Moisil, C. J. Karadja, etc.).

Calendarul Național al ziarului „America" pe anul 1926. Editura Companiei de Publicitate a Uniunei Societăților Române. Cleveland, Ohio S. U. A.

Educația No. 213 (C. Rădulescu-Motru, etc)

Societatea de mâine No. 10 (Ion Clopoțel, St. Bezdechi, N. Ghiulea, L. Pankerow, etc.).

Datina No. 1-2 (Consta. D. Ionescu, Gherghinescu-Vania, E. V. Voroveanu.

Cuvântul Nostru No. 1.

Cosinzeana No. 10.

Colțul librăriei „Haseler"

Str. Karagheorghevici, 9

Cu prilejul sărbătoririi lui Romain Rolland, care a împlinit vârsta de 60 de ani, cunoscuta revistă literară „Europe" din Paris, (ed. Rieder), a închinat ultimul ei număr vieții și operei marelui cugetător francez.

Au colaborat la acest număr festiv scriitorii Barbusse, A de Chateuabriand, Georges Duhamel, Havelock Ellis, Maxim Gorki, Lounatcharski, Henry de Montherlant, Upton Sinclair, Ernst Toller, Unamuno, etc., etc. Textul mai cuprinde pagini inedite din noua operă a lui Rolland: „Pâques" fleuries", precum și o serie de studii interesante.

Librăria „Haseler" din București, str. Karagheorghevici 9, recomandă acest număr excepțional, al cărui preț e de lei 65 (provincie 70) și primește abonamente anuale la „Europe" în condițiuni avantagioase.

Pentru bibliofili: Numărul festiv închinat lui Romain Rolland a apărut și într'o edițiune de lux, pe Lafuma, (tiraj 500 ex. numerotate) cu gravuri de Szekely, Musereel, etc. Prețul lei 250.

Din operile lui Romain Rolland, recomandăm:

Jean Christophe, opera complectă în 10 volume, ediție obicinuită lei 810; In ediție de lux, patru volume (operă complectă) pe hârtie fină (alfa) broșate sau în legătură bogată, executată la Paris, jumătate piele (tête dorée).

De asemenea: Pierre et Luce, Liluli, Clérambault, Théatre de la révolution Tragediese de la Foi, Jeu de l'amour et de la mort, Colas Breugnon, Annette et Sylvie, L'été, Les vaincus, etc.

In limba germană: Johann Christoph (operă complectă în 3 volume), Meister Breugnon, renumitul studiu al lui Ștefan Zweig asupra lui Romain Rolland precum și

Liber amicorum: omagiul tuturor marilor gânditori prietenului lor Romain Rolland. Este o vastă lucrare, de peste 400 pagini, la care au colaborat fiecare în limba în care scrie, 135 de scriitori printre cari cităm pe: René Arcos, Hermann Bahr, J. R. Bloch Johhann Bojer, Georges Brandès, Ernst Curtius, Lucien Descaves, Luc Durtain, Einstein, Auguste Forel, Freud, Mahatma Gandhi, Gémier, Gorki, Pierre Hamp, Herm. Hesse, Panait Istrati, Ellen Key, Selma Lagerlof, Andreas Latzko, Masaryk, Nansen, H. Sanielevici, Schnitzler, Sinclair, Tagore, Toller, Unamuno, Unruh, Wells, Zangwill, etc., etc.

Această lucrare, tipărită artistic, pe hârtie fină, în legătură de lux (Halbpergament), a fost editată în Germania sub conducerea lui Georges Duhamel, Maxim Gorki și Stefan Zweig. Prețul lei 825.

A apărut

ARIPI FRÂNTE

— Dramă în 3 acte în versuri —

de A. de HERZ

Librăria „Universala" Alcalay & Co

A apărut

„Lectura" No. 57

— Floarea literaturilor străine —

THOMAS HARDY

— cel mai de vază romancier englez de azi —

Un caz de conștiință

Trad. de H. IULIAN

Lei 4.— Scrierea complectă

La chioșcari și librari

A apărut

CUM AM UCIS PE RASPUTIN

de V. PURIȘKEVICI

BIBLIOTECA „DIMINEAȚA" Nr. 54-55

ANUL VII. – No. 276

6 LEI EXEMPLARUL IN TARA
12 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 21 Martie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888–1897
CONST. MILLE 1897–1920

FONDAT in 1893

„Cartea prietinilor" lui Romain Rolland

Oamenii reprezentativi

Au trecut mulţi ani de când n'am mai recitit „Cultul eroilor" de Carlyle. Forţa profetică a acestei cărţi e atât de fermă, încât imaginile-i au rămas definitive. Adevărul omenesc, proiectat în lumina irizată a trecutului, devine legendar. Luther, Shakespeare sau Rousseau capătă trăsături mitologice — şi totuşi, ei rămân aproape de noi; ne covârşesc — dar nu ne înspăimântă: pentru că ne recunoaştem în ei, pentru că ceva din umila noastră omenie scânteiază în privirile lor şi unele din cuvintele lor par'că au fost smulse din propria noastră inimă. Oamenii mari trăesc astfel în noi şi în preajma noastră. Emerson ne spune că omul mare realizează posibilităţile noastre; multumită lui, „noi ne mai odihnim după relaţiile prea îndelungi cu egalii noştri şi tresărim de bucurie la priveliştile profunde deschise în natură de calea pe care a tras-o el" — supraomul. „Marea mulţime a creaturilor şi calităţile lor sunt încă ascunse şi în aşteptare. Par'că fiecare, caşi prinţesa fermecată din poveşti, aşteaptă pe omul liberator, predestinat... Omul mare împrumută toată măreţia sa calităţii sale reprezentative: el este expresia unui spirit şi a unei voinţi mai mari".

Pe când Carlyle, cu toate că dă eroilor săi un fel de prestigiu înăscut, divin, îi arată ca biruitori cari au ştiut să mânuiască arma proteică a Voinţei — Emerson, pătruns de „sfinţenia universală", nu ne prezintă pe oamenii mari ca nişte „exagerări ale naturii", ci ca pe cei mai naturali dintre oameni: „Marea putere genială stă în faptul de a nu fi deloc original, de a fi într'o desăvârşită stare de receptivitate, lăsând lumea să facă totul, indurând ca spiritul vremii să treacă nestânjenit prin gândirea lor".

Mărturiile contimporanilor

Ne-am gândit la aceste lucruri cu prilejul sărbătoririi lui Romain Rolland, care a împlinit şaizeci de ani la 29 Ianuarie 1926. Ştim că multe aniversări sunt simple manifestări de complezenţă sau o glorioasă înşelare a uitării de mai târziu. Contimporanii au deseori, grija să prevină ingratitudinea posterităţii — după cum, mai deseori, însăşi „marii nedreptăţiţi" se consolează cu gândul unei recunoaşteri postume.

Am înclina deci spre metoda lui Emerson şi Carlyle, care s'au ocupat aproape numai de oamenii mari din trecut. Dar „perspectiva" istorică" nu-i totdeauna necesară. De multe ori, ea dăunează unei juste interpretări: amănuntele se pierd în linii monumentale, iar figura cu svâcnirile sângelui şi magica lucire a privirii devine simbolică, marmoreană — fixă ca un idol. In locul unei pietre preţioase, rece în desăvârşirea ei, preferăm căldura înviorătoare a unei inimi apropiate.

Aniversarea lui Romain Rolland e un simplu pretext. Nu numai spiritele luminate, dar şi foarte mulţi dintre necunoscuţii cari se istovesc în munca lor cotidiană, au simţit — în aceşti ani de universală suferinţă — nevoia profundă, vitală, de a proclama credinţa lor în isbăvirea umanităţii. Numeroasele teosofii şi idealuri sociale ivite după războiul european, sânt semne de înoire. Dar ideea pură, nu numai pentru mulţime ci şi pentru gânditori, cere întrupare. Faptul că Romain Rolland a ajuns să fie considerat, în viaţă, ca una din cele mai înalte expresii ale năzuinţelor moderne, dovedeşte că luciditatea contimporanilor este astăzi alta decât adorarea religioasă a celor vechi. Astăzi, nu mai cerem „răsplata în lumea viitoare"; voim să realizăm în noi, în viaţa de fiecare zi, măcar unele din idealurile mereu amânate dela o generaţie la alta. Dacă se iveşte omul care strigă tare gândul tuturora şi trăeşte aşa precum vorbeşte, chiar în împrejurări atât de potrivnice cum au fost fost acele din anii 1914—1918, atunci omul acesta nu-şi mai aparţine: — el este al fraţilor mari şi mici cari, risipiţi prin nenorocirile planetei, au aşteptat să se arate steaua polară a conştiinţei lor.

Sărbătorirea lui Rolland n'a acoperit larma fastuoasă a banchetelor diplomatice, nici vuetul de arme încrucişate încă prin această Europă ruinată şi prin colonii depărtate. Nu l-au sărbătorit stăpânii nici sclavii cugetători ai acestora. Spiritele libere, cari nu mai cred în ritualul academic, şi oamenii simpli, cari nu mai cred în sanctificarea bisericii — şi-au unit gândurile şi sentimentele, omeneşte, cu sinceritatea care nu cere confirmări iluzorii. „Solitarul de la Villeneuve" n'a fost înconjurat de pelerini ostentativi. Acel care a declarat că nu e decât „un slujitor al Spiritului" a fost sărbătorit cu discreţie — cum trăieşte şi luptă.

Singura mărturie a acestei sărbători, care va rămâne ca un dar al conştiinţelor libere de azi către oamenii de mâine — ca o dovadă că în anii cumpliţi ai războiului au mai stăruit luminiţele adevărului şi iubirii, este „Cartea prietenilor lui Romain Rolland".

Putem anexa la dânsa numărul special al revistei „Europe" din Paris şi „Romain Rolland's Almanach" din Berlin. *„Liber amicorum Romain Rolland"*, apărută sub îngrijirea lui Maxim Gorki, Georges Duhamel şi Stefan Zweig la „Rotapfelverlag" în Zürich, cuprinde în 400 de pagini mari contribuţia a 140 de scriitori, artişti, savanţi şi luptători sociali. Numai înşirarea numelor şi a ţărilor, ar fi de ajuns să indice importanţa documentară, morală şi artistică, a acestei cărţi; ea este opera unei solidarităţi mondială şi un semn de biruinţă culturală.

Personalitatea lui Rolland

Să citim „Cartea prietenilor", — dar fără gândul de a face o cercetare critică sau de a analiza unele bucăţi. Ne vom mulţumi să reproducem câte o frază, câte un pasagiu, fără să alegem autorii — încercând să reconstituim, în trăsături generale, figura lui Romain Rolland.

...„Spiritul vrea să aibă slujitori puternici; numai ei pot vesti lumii ceva mare şi nou. Geniul e o forţă, ca fluviul sau ca marea" (Alain). Totuşi, făptura lui Rolland e delicată „subţire şi înaltă, cu umerii puţin aplecaţi" (Léon Bazalgette); „ochi albaştri, limpezi ca gândirea lui dreaptă, vocea puţin în surdină, mereu tremurândă sub palpitaţia interioară ce urcă " (Edouard Schneider). Acest om, atât de simplu, „numai iubire şi numai curaj" (Marguerite Audoux), „este unic prin bogăţia spiritului său, prin luciditatea sa. Era deajuns ca cineva să-l cunoască o singură dată, pentru a regăsi încrederea în soarta omului" (René Arcos). In adevăr, mulţi recunosc această influenţă morală, cu repercusiuni în toate domeniile creatoare. Atâţia, voiau să-l cunoască personal. „In cele din urmă, scria Roza Luxemburg către Luisa Kautsky căreia îi propuse să meargă împreună la Rolland, nu trăim decât odată şi oameni ca dânsul sunt foarte rari : de ce ne-am refuza luxul de a-i cunoaşte personal şi de a fi în relaţii intelectuale cu ei ?" (Charles Vildrac).

Pentru ca personalitatea cuiva să atragă într'atât, trebue să reprezinte idealuri prea preţioase pentru fiecare. Singurătatea era necesară, căci „înălţimea e împărăţia luptătorului ; de sus, el poate înfluenţa lumea, în cercuri tot mai largi" (Paul Amman). „După moartea lui Tolstoi,

Romain Rolland

în mijlocul lumii europene lipsită de iubire şi judecată, Rolland e marea noastră speranţă" (Paul Birukoff); el reprezintă „protestarea împotriva violenţei, lupta împotriva ipocriziei universale, curajul cuvântului independent care denunţă viciul şi crima: — e puritatea sacrificiului în numele fraternităţii, al iubirii şi al libertăţii" (Valentin Bulgakoff).

„Eroism şi bunăvoinţă, pare că rezumă opera lui" (Felicien Challaye). Totuşi, cât de multilaterală e această operă! „Musician, istoric, romancier, dramaturg, critic de artă, esseist, moralist, poet... La această ubicuitate intelectuală, cei mai iniţiaţi adaogă pe prietenul neobosit, corespondentul credincios şi generos, inima simţitoare, repede alarmată, sfătuitorul secret al atâtor suflete rătăcite, spiritul în acelaş timp cel mai actual şi cel mai inactual dintre toate spiritele vii... Insă, „în omul care veghează pentru noi", toate aceste aspecte „se prezintă ca o unitate" (Jean-Richard Bloch).

Opere de premergător

Să culegem câteva opinii asupra scrierilor sale. „Romanele sale nu agită de loc probleme istorice; ele se ocupă divin în copii ca şi în adulţi, în oameni simpli ca şi în oameni superiori. El pătrunde în adâncimile acestei realităţi insesisabile, ca un chimist care analizează elementele..... Secretul soartei noastre e ascuns în cutele sufletului"... (Eugen Rákosi). *Jean Christophe*, acest monument al unei întregi generaţii, „e modelul unui roman în stare pură" (Roger Martin du Gard), e „simfonia eroică şi dolentă a unei epoci" (Amédée Dunois), „sinteză a spiritului german şi francez : căci, pe când Francezul tinde spre logică, Germanul tinde spre muzică" (Michel Babits). „Lectura lui Jean Christophe a fost un fapt transcendental în viaţa mea. Se poate spune că această mare carte este o biblie a epocei moderne. O iubesc, nu numai pentru valoarea literară, care e totuşi excepţională, ci şi pentru bunătatea ei, mai ales de tainele sufletului şi ale vieţii, de tot ce este pentru spiritul de toleranţă risipit prin paginile sale, pentru rostul pe care-l dă prieteniei, iubirii, vieţii, artei, muncei... E o carte plină de cordialitate şi de omenie" (Manuel Galvez).

„Vieţile eroice": *Beethoven, Tolstoi, Michel-Angelo, Gandhi*: „ce admirabilă galerie de eroi ! Ei se deosebesc cu totul de ceeace am cunoscut sub acest nume. Eroii lui Carlyle sunt semizei ; acei ai lui Rolland sunt oameni cu inimă mare.... Eroii lui Carlyle plutesc deasupra noastră ; acei ai lui Rolland rămân cu noi şi, odată bine cunoscuţi, ne îndrumează pe căile vieţii" (Anton Sikabony).

Teatrul lui Rolland *(Dramele revoluţiei şi Tragediile credinţei)* „se va revela abia peste douăzeci sau treizeci de ani — şi în Franţa mai târziu decât în alte ţări" (Marcel Martinet) ; „seria de drame revoluţionare, pentru a se impune cu toată măreţia lor, nu aşteaptă decât execuţii tot aşa de desăvârşite ca acea a lui *Danton* făcută de Max Reinhardt" (Henry van de Velde).

Altă caracteristică dominantă a lui Rolland e muzica. „In el trăieşte muzica tuturor popoarelor civilizate în decursul veacurilor... El nu se mărgineşte să înţeleagă, el ştie să creeze" (Georg Brandes). Rolland a făcut din istoria muzicei o artă vie. „Cinci sute de persoane se înăbuşiau în fiecare Joi la cursul lui Rolland la Sorbona, pentru a-l auzi vorbind despre Haendel, Hasse, Jomelli... In „Opera în Europa înainte de Lully şi Scarlatti", în articolele sale din „Revista de istorie şi critică muzicală", am descoperit studii vioaie asupra vechilor maestrii şi a muzicanţilor de avant-gardă: o lume întreagă pe care am ignorat-o până atunci" (Henry Prunières). — Temperament neliniştit de premergător, a îndrumat pe alţii spre domenii în care nu s'a manifestat. N'a scris versuri, dar, dacă mulţi poeţi francezi moderni „s'au putut angaja pe calea muncii grele şi libere unde poezia franceză şi-a găsit o magnifică înoire, ei datoresc aceasta conştiinţei profesionale a lui Romain Rolland" (André Spire).

...Revenim la operile literare. Despre *Liluli* „această uimitoare comedie, aş scrie un mare volum de comentarii" (Alain). In toiul carnagiului european, „îmi lipsea râsul. Resortul râsului. Un râs amar şi chinuit, desigur... Liluli: singura sinteză a războiului, pe care a cutezat să ne-o dea cineva... Această operă cuprinde cele două tradiţiuni esenţial franceze: a Renaşterii şi a secolului al 18-lea" (Luc Durtain). „Patria? Un idol gelos, intolerant, simplă cuvertură aruncată peste combinaţiile politicei şi ale finanţei... Onoarea? Cuvânt sonor, graţie căruia muriau, faţă în faţă, pentru motive identice, copiii aceleiaşi civilizaţii... Libertatea? Rămăşiţa unui mare lucru mort... Arta? O fată care joacă indiferentă, pentru tiran şi pentru erou... Această împătrită structură, a simbolizat-o Rolland în Liluli" (Jean-Richard Bloch). — Povestea atât de simplă şi de emoţionantă a lui *Pierre et Luce* a fost cetită copiilor dela Santiniketan, şcoala lui Tagore. Ca să fie înţeleasă, trebuia explicată aşa cum ni-se lămuresc fapte mitologice (Fernand Benoit).

„In unitatea riguroasă a efortului său constructiv, s'ar putea semnala mlădierea care merge dela grava şi magistrala descriere a fiinţelor şi a actelor eroice până la fina analiză a sufletelor tinere *(Pierre et Luce)* şi femenine *(l'Ame enchantée)*, şi până la vechea voioşie provincială, incarnată în *Colas Breugnon*" (Maurice Pottecher). „In Colas Breugnon, răsună ceva din veselia rabelesiană şi din ironia lui Voltaire; în *Clerambault*, martir al urii şi al prostiei deslănţuite în zilele războiului mondial, simt vibrând ecoul persecuţiilor îndreptate contra autorului" (S. X. Salda).

„Deasupra învălmăşelii"

Ar trebui să stăruim asupra atitudinei lui Rolland în timpul războiului. Inverşunarea cu care a fost atacat, dovedeşte curajul şi dreptatea sa. „Adversarii lui Rolland vor fi înfrumuseţaţi în visiunea depărtată pe care viitorul o va avea asupra epocii noastre". (Luc Durtain). „Ce dureros ar fi pentru tragica omenire, dacă n'ar exista oameni cari ştiu, ca Romain Rolland, să fie deasupra partidelor, deasupra vremii şi deci deasupra lor înşişi! Dacă există oameni cari au tăria să fie „deasupra" lucrurilor, putem crede în nemurirea speciei umane" (Otokar Fischer). „Azi te salută toţi acei cari au văzut în d-ta o imagină luminoasă. E comunitatea oamenilor singurateci, cari sunt imuni în faţa molimei de ură, cari văd în stârpirea războiului primul ţel pentru însănătoşirea morală a omenirii; acest ţel li se pare incomparabil mai însemnat decât interesele particulare ale propriei lor naţiuni sau ale propriului lor stat" (Albert Einstein). „Intreaga omenire ar trebui să-ţi mulţumească din adâncul inimei, dacă fiecare dintre membrii ei ar putea gândi. Ai strigat Dumnezeului care este în fiecare dintre noi, adevăratului Dumnezeu al lui Socrate: „Mântueşte omenirea!" (Auguste Forel)... „Rolland e unul dintre autorii şi autorităţile cu care sunt în legături spirituale" (T. G. Masaryk)... „el e pionierul viitorului; el întrupează idealul viu al umanităţii curate, ca un adevărat precursor, căruia trebuie să-i întindem mâna, cu mândră mulţumire" (Georg Fr. Nicolai).

Câtă putere morală trebuia să aibă Rolland, pentru a se impune din „refugiul" său elveţian! „Am fost uimit când am văzut câtă putere de voinţă e încorporată în d-ta" (Sigmund Freud). „Rolland n'are vârstă: e un spirit, o flacără vie, binefăcătoare. E o lumină mondială, care nu se va stinge niciodată" (Firmin Gémier). Cărţi ca *les Précurseurs* şi *Au-dessus de la mêlée* au făcut în adevăr atât de mult bine, încât ele pot fi puse alături de marile opere consolatoare ale acestei omeniri martirizate. „Ea m'a însoţit (Au-dessus de la mêlée) ca singura carte pe front, ascunsă adânc în raniţă, apoi a trecut cu mine dela un spital la altul" (Andreas Latzko); „după moartea fiului meu, s'a găsit în sacul lui „Au-dessus de la mêlée" pe care o purta cu evlavie, o citea şi o recitea" (Larreguy de Civrieux)... „Dacă Rolland ar publica toate scrisorile pe cari le-a primit dela martirii marelui război, ar alcătui cartea cea mai patetică şi, fără îndoială, cea mai eficace împotriva monstruoasei nebunii" (Gustave Dupin).

Adevărul ! acesta a fost strigătul lui Rolland. Adevărul cu orice preţ! „El era aspru faţă de el însuşi... Prin asprul, desolantul adevăr, el a făcut minunea de a scoate la iveală credinţa de sub desgustul şi tristeţile cari ne covârşiau" (Claude le Maguet). „Cea mai bună învăţătură e exemplul. Prin exemplul său, Rolland a întemeiat spiritul european" (Pierre Hamp). „In locul unei ipocrite Societăţi a Naţiunilor, Rolland a trăit, a gândit şi a scris pentru a crea o Umanitate a Popoarelor" (Miguel de Unamuno). A proclamat adevăruri, pe cari generaţiile de mâine le vor vedea definitiv realizate. „De ce i-au blestemat atâta (se vor întreba copiii noştri), dacă el nu spunea decât ceea ce gândim cu toţii? (Georges Duhamel).

Orient şi Occident

Să ascultăm şi câteva glasuri din alte continente. — „Romain Rolland, european, făuritor de punţi.. Cu Jean-Christophe, el a construit o punte între gândirea germană şi gândirea franceză, înainte de a se adânci prăpastia războiului. A mai construit o punte, când s'a silit să explice Europei aspiraţiile indiene *(Gandhi)*... Astfel de interpreţi ai omenirii sunt rari. Fiecare mare popor ne dă doi sau trei în cursul unui veac" (George Sarton) Mai ales faţă de Orientali, prestigiul lui Rolland e imens. „Numele lui Romain Rolland servea ca garanţie Europenilor cari nu aveau suflete de colonisatori" (Léon Werth). „A fi European, e mult — dar nu e deajuns. D-ta ai înţeles aceasta... Europa e numai o mică parte a planetei. Ideile pentru care lupţi, n'au patrie ;ele sunt ale omenirii şi n'au alte frontiere de cât acele ale pământului. Legăturile pe cari le-ai creiat cu o parte a Asiei, trebuiesc întinse asupra întregului Orient. După cucerirea spirituală a Occidentului, trebue să urmeze şi aceea a Orientului... Vom avea atunci dreptul să salutăm în Romain Rolland, nu pe un „European" ci pe un cetăţean al lumii" (Ali Nô-Rouze). „Orientalii numesc profeţi pe acei oameni cu sufletul curat, căci ei au dela Dumnezeu puterea lor binefăcătoare, şi nu pot fi decât soli ai păcii" (Ahmed Deif). „Să contemplăm istoria. Vom vedea că în cele mai dureroase momente de tulburare, se iveşte uneori omul care înfăptueşte uniunea între înţelepciunea eternă cu viaţa iluzorie şi care întrece timpul... Acum, insulele noastre izolate (Japonia) au primit sămânţa ideilor lui R. Rolland" (Tetsuo Hirasava). „La Rolland, conştiinţa este mama frumuseţii. Adevărul, chiar împotriva lui însuşi, este singura lui lege" (Toshihiko Katayama). „Rolland apare (în faţa Orientului) ca o conştiinţă rescumpărătoare a Occidentului" (Kâlidas Nâg). „Atingând vârsta de şaizeci de ani, cred că Romain Rolland a terminat existenţa sa de simplu om şi că a renăscut acum la viaţa iniţiatului divin, pentru a îndruma viitorul spre lumină" (Sei-ko Yoshimura).

Unele dintre aceste aprecieri ale Orientalilor, pot părea naive unui Occidental blazat. Ele sunt însă mişcătoare şi cu înţeles mult mai profund, dacă ştim că gândirea religioasă a Asiaticilor este şi azi expresia sinceră a marilor lor reprezentanţi. Chiar mulţi Europeni luminaţi, îşi explică marea influenţă a lui Rolland, când îl consideră şi ca un „fapt religios". — Pentru mine, R. Rolland este de multă vreme Leon Tolstoi al Franţei, dar un Tolstoi fără acea curioasă ură împotriva raţiunei... Mă uimeşte iubirea lui tenace pentru lume şi pentru oameni..., credinţa lui solidă în puterea iubirii: el e un stoician ideal" (Maxim Gorki).

Nu se putea ca autorul *Antoinettei* şi al lui *Ame enchantée* să nu primească şi omagiul femeii noui, care înlocueşte pe acea războinică. „Femeea care, înţelegând rolul ei de inspiratoare a culturii, vrea să intre în lume imperioasă, responsabilă, ca iubită legitimă şi ca mamă a oamenilor pe cari i-a creat" (Gorki). „Avem conştiinţa că exprimăm recunoştinţa miilor de bărbaţi şi de femei, pentru toate consolările găsite în operile lui, pentru toate puterile de viaţă trezite în ei" (Henriette Roland-Holst)... Nu numai minţile luminate îi mărturisesc această recunoştinţă. Mai este mulţimea anonimă „pe care adevăratul artist o susţine până la sfârşitul creaţiunii sale".. „toţi acei cari au luat totul fără să dea nimic în schimb, omenirea aceasta fără chip se simte pe veci unită de Romain Rolland, pentru că ea îl poartă în suflet aşa cum îl poartă pe Beethoven şi Tolstoi" (Jeanne şi Michel Alexandre)...

Incheiăm cu această umilă mărturie lectura noastră. N'am avut decât greutatea alegerii — şi de aceea n'am citat unele nume cari întregesc această cunună alcătuită din toate florile culturii universale. Am fi putut cita şi pe Rabindranath Tagore şi Mahathma Gandhi, pe H.—G. Wells şi Zangwill, pe Upton Sinclair, Selma Lagerlöf şi Ellen Key, pe Waldo Frank, Ernst Curtius, Johan Boyer, Herman Bahr, Richard Strauss, Arthur Ponsonby, Ştefan Zweig... Din România au contribuit Panait Istrati cu „Les trois phases de mon Romain Rolland" şi H. Sanielevici cu un fragment de studiu critic în care Rolland e arătat ca „precursorul unui clasicism popular care va da secolului al 20-lea fisionomia sa literară".

* * *

„Carte a prietenilor"... Mărturisirea acestei prietenii chiar prin titlul latinesc al operii colective, întăreşte — în loc să slăbească — valoarea lucrărilor publicate fiecare în limba obişnuită a autorului. Sentimentul pur al amiciţiei poate avea aceiaşi desinteresare ca şi erudiţia critică ; el mai are însă acea intuiţie care îl îndreaptă spre inima adevărului, făcându-l să recunoască dela început un isvor de iubire şi un cuget capabil să pătrundă tainele vieţii.

Şi, oare nu ne trebue mai mult ca oricând o pildă de universală prietenie, azi, când neîncrederea şi ura rod nu numai indivizii ci şi colectivităţile? Prietenia între „solitarii" din toate ţările, vesteşte fraternitatea de mâine a popoarelor. Acei cari s'au unit în jurul lui Rolland, cu acelaş elan al prieteniei ne-au arătat calea cea bună a păcii creatoare.

10 Martie 1926

EUGEN RELGIS

N. C. Mihailovschi şi ideia României Mari

In 1894 discuţia *pro* şi *contra* Marxismului, a materialismului economic, a „luptei de clasă" şi a social-democraţiei ca partid revoluţionar, — urma cu mare energie între vechea falangă a social-revoluţionarilor ruşi cu N. C. Mihailovschi în frunte şi tabăra lui Gh. Plehanov, elev şi prietin al lui Carl Marx.

Plehanov conducea propaganda în favoarea unei politici revoluţionare, care să urmeze legile de fier ale industrializării Rusiei. Uitându-se cu bătaie de joc la „subiectivismul" şi „eroismul" revoluţionarilor tradiţionali ruşi, Plehanov nega idealismul pornirilor pentru acte teroriste, şi răsădea ideia unei pregătiri sistematice a unui proletariat industrial — singura forţă menită în viitor să răstoarne, prin massa ei, capitalismul şi ţarismul.

Tradiţia luptei politice din Rusia, dela primii revoluţionari din epoca Ecaterinei a II-a: Novicov şi Radişcev, — era pentru Plehanov o „moştenire a taţilor şi strămoşilor la care trebuie să renunţăm". Că această tradiţie s'a desfăşurat timp de un secol, prin revoluţia decembriştilor, prin toată literatura liberatoare, prin răpuneri individuale dar numeroase ale demnitarilor ţarişti, prin procese celebre în care un Dostoiewschi condamnat la moarte, ţinut sub ţeava puştii câteva minute, era apoi trimes la ocnă, etc., — aceste accente eroice şi tragice apăreau lipsite de orice preţ, în ochii marxiştilor ruşi.

Mai ales mişcarea teroristă din anii 1870—1880, culminând în asasinarea ţarului Alexandru al II-lea în 1881 părea lui Plehanov plină de greşeli.

Marxismul răsădit de Plehanov insista ca orice intelectual rus, orice muncitor industrial revoluţionar, să se ocupe numai şi numai cu pregătirea masselor social-democrate. Pe atuncea Lenin era încă în proces de formaţie, prea tânăr şi elev credincios al lui Plehanov.

Marxismul rus nu admitea vre-un efort individual nelegat de legile desvoltării economice şi de tactica de massă. Numai mai târziu Lenin reformă marxismul introducând violenţa, rebeliunea armată, exproprieri de bănci şi de poştă, cu bombe — în scopuri revoluţionare. Insă către 1894 marxismul rus apărea numai ca o reacţie contra social-revoluţionarismului tradiţional rus, care suferise mare eşec după asasinarea lui Alexandru al II-lea, când Alexandru al III-lea ştiuse să lichideze „Voinţa Poporului" teroristă şi să dirijeze societatea cultă rusească spre „operele mărunte culturale" ale autonomiilor locale: „Zemstvelor" judeţene şi „Dumelor" orăşene.

Reacţiunea politică din 1880—1890, venită să schimbe epoca scurtă a efortului revoluţionar-terorist, a descurajat pe intelectuali şi le-a strecurat în suflete îndoiala: dacă într'adevăr mai trebuie vreodată să reia metodele de sacrificiu şi teroare de jos în sus? In această atmosferă de descurajare, marxismul lui Plehanov apăru ca un „cuvânt nou", salvator din stagnare. In zadar se lupta N. C. Mihailovschi contra lui Plehanov, în zadar dovedea negru pe alb că nu se poate păstra în revoluţie calmul şi obiectivitatea pregătirei masselor conform legilor desvoltării treptate economice:—marxismul, uneori foarte exagerat, se bucura că ţăranul se proletarizează, că pierde pământul, că „mirul" (obştia agricolă) se descompune, că din cămătarii satelor ies mari capitalişti, că ţăranul şi orăşeanul de jos „fierb" în cazanul fabricei, etc.

Admiraţia pentru acest proces era atât de mare încât entuziaştii marxişti ai lui Plehanov erau gata, ei înşişi, să se facă cămătari sau funcţionari cari să distrugă „mirul", sau capitalişti cari să răsădească industria de fabrică.

N. C. Mihailovschi arată atunci că marxismul acesta, răpind energiile tinere din sânul intelectualilor ruşi, şi umplându-le capetele cu idei fataliste, nu făcea decât să contribuie la întârzierea, cu care la urma urmei „moştenirea" „Voinţei Poporului" se va relua în Rusia, întru înteţirea luptei contra ţarismului, prin teroare.

Intr'adevăr, dela 1901 s'a reluat lupta social-revoluţionară : au început să cadă nu numai un Pleve, ci şi mari duci, guvernatori, Stolypini, etc., sub loviturile teroriştilor. Paralel cu această reluare a luptei, apăru şi Lenin cu marxismu-i maximalist, calculat pentru cucerirea puterii de stat.

Plehanov pregătise o concepţie de partid social-democrat: proletariatul trebuia să formeze cadrele sistematice de luptă prin greve, etc., ferindu-se de teroare şi anarhie, pentru ca ţarismul să-i pedepsească pe social-democraţi, să-i persecute, dar să nu-i extermineze.

Idealismul, selecţiunea prin sacrificiu, deci şi naivitatea au rămas de partea vechilor curente revoluţionare ruseşti. Realismul, bazarea politicei pe massa elementelor de stradă şi lipsa nu numai de naivitate, dar şi de orice sentiment de milă — au eşit dela fatalismul economic al lui Plehanov şi s'au întrupat în activizmul personalităţilor istorice plin de succes material — sub Lenin.

Insă în 1894 toate acestea se reduceau la discuţii şi polemici între tradiţia social-revoluţionară şi „cuvântul nou" al marxismului. In primele rânduri ale „plehaniştilor" era pe atunci şi Petru Struve, autorul *„Notelor critice asupra desvoltării economice a Rusiei"* — carte scrisă după reţeta integrală a marxismului, preconizând industrializarea Rusiei, etc. Astăzi, după 32 de ani, Struve e la Paris, refugiat din Rusia, director al ziarului „Renaşterea", reprezentând cercurile intelectuale ruseşti spre dreapta dela Milucov, cu care e în polemică acerbă din cauza congresului conservatorilor şi moderaţilor ruşi fixat pentru 4 Aprilie 1926 la Paris, şi criticat de pe acuma de Milucov.

In cadrul tuturor lămuririlor preliminare de mai sus — un fragment din polemica Mihailovschi-Struve din anul 1894, în care Mihailovschi aduce argumente contra fatalismului economic luându-le din procesul istoric româno-maghiar, — capătă pentru noi o însemnătate şi un interes cu totul speciale: doar acum desfăşurarea istoriei curente din România rămâne tot recalcitrantă faţă de legile absolute ale lui Marx. Cadrele „luptătorilor de clasă proletară" nu prea cresc de trei decenii, industrializarea ţării nu arată perspective de *Zusammenbruch* social-democrat. Mai degrabă alte curente rod la temelia acestui stat, adică curente nu tocmai economice în fond, ci capricioase, fantastice ca perversiuni, insuficienţe sau exagerări ale sufletului omenesc, în activitate, când leneşă când spazmodică.

N. C. Mihailovschi scria în 1894:

— In cartea d-lui Struve am aflat cu plăcere următoarea-i mărturisire asupra doctrinei materialismului economic sau a „concepţiei materialiste a istoriei", pe care d. Struve o profesează:—„Nu putem să nu recunoaştem că ***baza pur filosofică*** a acestei doctrine nu s'a dat încă de nimeni, şi că însăşi doctrina n'a prelucrat încă toate materialele imense acumulate de istoria universală. E nevoie de revizuirea faptelor din punctul de vedere al acestei teorii nouă. Se cere verificarea teoriei prin fapte. Poate că atunci unele generalizări unilaterale sau grăbite, din marxism, vor fi părăsite. Insă sâmburele doctrinei apare, suntem convinşi, plin de adevăr"...

— Salut această conştiinciozitate şi modestie. Aş saluta-o şi mai tare dacă aceste calităţi s'ar fi restrâns prin conţinutul cărţii d-lui Struve. Cu regret trebuie să constat că nu acesta este cazul, şi în toată expunerea-i d. Struve raţionează ca şi cum teoria cea nouă, nefondată filozoficeşte şi nerevizuită — n'ar da loc la nici un dubiu.

D. Struve arată că mişcarea intelectuală a Rusiei e dominată de polemica dintre cele două concepţii : — pe deoparte concepţia sociologică, armonioasă, care conduce prin tradiţie toată literatura rusească" şi pe de alta parte „teoria materialismului economic sau concepţia materialistă a istoriei".

Credincioşii Coranului se mulţumesc cu confruntarea orişicărei idei cu textul Coranului, când e vorba ca ideia să fie acceptată sau respinsă. Şi, pentru d. Struve, mare e Allah şi Mahomet, profetul lui Allah! — Cu alte cuvinte d. Struve contrapune pur şi simplu „concepţia sociologică armonioasă şi tradiţională a literaturii ruseşti" concepţiei materialismului economic, prin care contrapunere cea dintâi cade nimicită în faţa celei de a doua.

Concluzia definitivă a cărţii d-lui Struve se închide într'o frază foarte scurtă, ultima înainte de „sfârşit", şi anume: — „Să ne recunoaştem lipsa de cultură şi să ne lăsăm în voia capitalismului care să ne înveţe". Astfel d. Struve chiamă toată Rusia să-şi grăbească industrializarea, proletarizarea şi social-democratizarea, deşi la baza acestei chemări zace o „doctrină nefondată, nerevizuită", etc. Dar orice Coran nici nu-şi cere vre-o fondare filosofică sau revizuire prin fapte, şi adeseori le anatematizează.

— Mai departe, iată ce afirmă d. Struve, după Engels: „Reprezentanţii materialismului economic insistă că realitatea, faptele creiază idealurile. Engels în „Anti-Duering" a arătat că explicaţia conştienţei omeneşti din faptul fiinţei, existenţei omeneşti a şi înlocuit ideile prin care fiinţa se explica din conştienţă".

— Mi se pare că tocmai această afirmaţiune prezintă „sâmburele adevărului" recunoscut de d. Struve doctrinei materialismul economic. Dar Engels a mai spus: — „Istoria fiecărei epoci rezidă în economia şi nu în filozofia ei".

Intre aceste două preciziuni ale lui Engels: „concepţia materialistă a istoriei" şi „materialismul economic" — există de sigur o diferenţă mare de fond; însă d. Struve crede că şi una şi alta îl ajută să dovedească, că idealurile sunt creiate de realitate, de fapte. Cred şi eu că astăzi nu e greu să dovedim, că tocmai realitatea, faptele creiază idealurile: acesta nu e doar decât rezultatul muncii de milenii a minţii omeneşti. Insă a dovedi aşa ceva nu înseamnă a convinge pe cineva de absoluta dreptate a materialismului economic. Pentru o asemenea convingere ar mai trebui să dovedim că tocmai realitatea economică, *şi numai ea,* se află la baza tuturor idealurilor.

— Luăm un exemplu: raporturile româno-maghiare, care au produs de curând atâta zgomot, atrăgând atenţiunea generală. Pentru a ne închipui cât mai lămurit aceste raporturi — să ne ocupăm de ele înt'o formă, care să treacă mai presus de situaţia lor actuală, şi să-şi îmbrace culorile şi mai bătătoare la ochi... Să ne închipuim, deci, că Românii sunt lipsiţi de presă, de autonomie comunală, de reprezentanţă parlamentară, de uzul limbii materne, de biserica tradiţională ortodoxă, de şcoli, etc., etc.... Cu cât Maghiarii îi prigonesc mai mult, cu atât cresc mai repede pe fondul prigonirii idealurile româneşti. O Românie Mare, independentă şi întregită, sau cel puţin — o autonomie complectă a Românilor transilvăneni din cuprinsul Monarhiei Habsburgilor. Pe de altă parte, din aceleaşi cauze se ivesc şi cresc idealurile generale ale patrioţilor români, cari sunt obligaţi să ţină minte că înainte de toate sunt români, fie ei boieri sau ciobani, bogaţi sau proletari.

Idealurile acestea mai pot apoi să se afirme prin toate genurile de literatură, începând cu tratate ştiinţifice şi filosofice şi până la poezia lirică; ele mai pot să se întindă departe peste hotarele actualei Românii, recroind, de pildă, harta Europei în baza principiului naţional şi, eventual, dilatându-se până la subjugarea, încorporarea altor popoare vecine în România Nouă, etc... Şi totuşi oricât de departe ar zbura aceste idealuri, istoricul scrutător le va vedea origina pământească, adică acea „realitate", acele „fapte" care „au creiat aceste idealuri". Va fi aci un caz de „concepţie materialistă a istoriei"?

Poate. Insă în nici un caz nu putem constata aci „materialismul economic" care şi-ar găsi „esenţa" în raporturile româno-ungare şi ar trebui să mai dovedească că această esenţă nu rezidă decât în economie, în formele de producţie şi de schimb. Şi doar un alt istoric poate să caute această „esenţă" în nişte domenii cu totul altele: de pildă, în sângele acestor două naţiuni duşmane, care, în cazul nostru de mai sus, sunt de fapt două rase cu totul străine. Asemenea teorii s'au făcut de multe ori, şi ele n'au fost decât materialiste, nefiind însă în acelaş timp şi economice. Engels afirmă că „totdeauna o anumită structură economică a societăţii formează acea bază reală, din care, în cele din urmă, trebuiesc erijate toate construcţiunile şi instituţiunile juridice, politice, religioase şi filosofice ale oricărei perioade istorice". Dar dacă vom căuta fundamentul nu numai al instituţiunilor juridice, politice, religioase ci şi al însăşi structurii economice a societăţii — în deosebirile de rasă, în caracteristicile craniilor, fălcilor sau în factorii geografici ai Angliei insulare, ai stepilor Asiei sau ai munţilor elveţieni, şi încă în îngheţul timpuriu al râurilor nordice — oare toate acestea nu vor denota o concepţie materialistă a istoriei?

E clar, că materialismul economic, ca teoria istorică, e numai un caz particular din concepţia materialistă a istoriei, care nu se reduce la „formele de producţie şi de schimb"...

Aşa dar, cu o ocazie pur accidentală, acum 32 de ani, N. C. Mihailovschi formulase ipotetic ideia României Mari, preconizându-i şi eventuala „dilatare" prin încorporarea minorităţilor etnice, cu care guvernul din 1926 are de furcă. Şi-au închipuit oare în 1894 aceeaşi ideie ipotetică, tot aşa de clar şi larg interpretată, — marii Români din regat şi din Ardeal, contimporani de atunci ai sociologului rus?

ALEXIS NOUR

Expoziţia cărţii vechi româneşti dela Academie

Cartea nu este ce ne-a putut rămâne mai caracteristic de pe urmele trecutului nostru patriarchal şi de nimic mai depărtat ca de slovă. Păşind pragul expoziţiei, plin de speranţa că vei găsi acolo cine ştie ce revelaţii ale trecutului, nu se va putea să nu rămâi puţin dezamăgit. Aşa de puţin din sufletul poporului nostru e închis în acele copii stereotipe de canoane bisericeşti, îndepărtate în cele mai multe cazuri, de două ori, de noi: întâi, prin masca slovelor chirilice pe care abia le mai putem silabisi, al doilea foarte adesea prin limba străină, slavonă sau greacă în care sunt scrise. Şi totuşi, în lipsa complectă de reliquii ale trecutului în care trăim, e înduioşătoare şi emoţionantă pătrunderea în acest auster sanctuar al cărţii.

Exemplare de mult cunoscute, al căror titlu în mintea noastră luase proporţii neobişnuit de impresionante, adevărate rezumate a unor întregi epoci de viaţă trecută — cum e Biblia lui Şerban-Cantacuzino — le vezi aici sub sticlă, modeste, şi întru nimic deosebite de şirul lung al ceasloavelor, Evanghelierelor şi Liturghiilor, uzate şi îngălbenite. Trebuie un oarecare efort al imaginaţiei pentru ca să regăseşti pe paginile acestea anonime, peripeţiile dramatice şi pitoreşti prin care au trecut, ele şi posesorii lor succesivi — şi totuşi, în afară de interesul ştiinţific pe care-l prezintă, ele pot fi subiecte de evocări.

In primul rând ne apar tipăriturile în limba slavonă, din epoca călugărului Macarie (1508—1550). Liturghier-Molitvelnic-Tetraoanghel, scrise cu elegante litere chirilice aduse dela Veneţia şi împodobite cu fine chenare şi frontispicii, cu numeroase desene săpate în lemn şi tipărite în textul cărţilor, cele mai frumoase, ca înfăţişare, din întreaga expoziţie. Treptat, cu cât vechimea scade, înfăţişarea artistică se pierde. Literile şi ornamentaţia se banalizează, se îngroaşă. Incep tipăriturile cu slovă adusă dela Kiev, Lemberg, Moscova, mai apoi turnată la noi, ţărăneşte, greoaie şi nesigură.

Tipăriturile lui Coressi dela Braşov (1560—1582), cele din timpul lui Petru Movilă (1600—1608) — înfine cele din epoca fecundă a lui Matei Basarab şi Vasile Lupu (1640—1652) ce se făceau la Govora, minunata mânăstioară pitulată în dosul unui dâmb, sau la Mânăstirea Dealului, sau la Târgovişte, iar în Moldova, la Trisfetitele, tipărituri înduioşătoare prin sforţările de limbă românească în care sunt făcute, împodobite de prefeţe ale învăţatului boer al timpului, Udrişte Năsturel, ca „Evanghelia învăţătoare", sau „Cazania" dela Govora, apoi vestita „Indreptarea Legii" (leagi preoţeşti şi mireneşti), „Evanghelia învăţătoare Duminecilor preste tot anul şi la praznice domneşti şi la svenţi mari aleşi", apoi „Şiapte taine a besearecii" şi altele. Mai târziu (1671—1686) epoca Mitropolitului Dosoftei, cu psaltirea lui în versuri tipărite neregulat, cu strofe chirilice uşor de citit, cu limba lui încurcată şi pitorească, naivă şi plină de o puternică personalitate, una din cele mai evocatoare vechi opere româneşti. In sfârşit epoca lui Şerban Cantacuzino şi Brâncoveanu (1680—1714) în care tiparul românesc, susţinut de fonduri bogate, scoate la iveală opere numeroase nu numai pentru uzul nostru şi în limba noastră, dar chiar şi pentru părţi mai îndepărtate ale bisericii ortodoxe şi în limbi străine, în special georgiană, arabă şi grecească, purtând fastuos, deasupra *stihurilor* nelipsite de închinare a cărţii, stema ţării Româneşti. Astfel: „Mărgăritarele" sfântului Ioan Gură de aur, (traduse de Şerban şi Radu Greceanu), Pravoslavnica mărturisire a lui Petru Movilă (tradusă de Radu Greceanu), *Carte* sau *lumină,* cu dreapte dovediri din dogmele bearicii Răsăritului asupra dejghinării papistaşilor", „Floarea Darurilor", „Cuvânt la Patima Domnului", de Gheorghe Maiota (dascălul fiilor lui Brâncoveanu), „Pilde filosofeşti dela limba grecească tâlmăcite româneşte" etc. — toate în Muntenia, iar în Moldova: Dositeiu, Patriarhul Ierusalimului, Tomul dragostei asupra latinilor, „ce s'a tipărit fiind îndreptător prea învăţatul profesor Ieremia Cacavela" (dascălul lui Dimitrie Cantemir), apoi de acesta din urmă: „Divanul, sau Gâlciava Inţeleptului cu lumia", etc. Tipărituri oarecum moderne, care, dacă-şi pierd — pe deoparte — farmecul lor vizual de obiecte primitive şi ajung la un fel de industrializare, care aminteşte repeţirea înfrigurată a aceluiaş tipic din zilele noastre — pe de alta — ne încântă prin suflul de vioiciune intelectuală de care par a fi mai animate decât predecesoarele lor. Vin apoi cărţile greceşti din secolul al XVIII-lea şi în fine epoca Renaşterii (1780—1820) cu gramatica lui Enăchiţă Văcărescu (1787) un „gromovnic al lui Ieraclie Impărat, carele au fost numărătoriu de steale", „Istoria Alexandrului celui mare din Machedonia", „Infruntarea Jidovilor asupra legii şi obiceiurilor lor" — pe urmă tipărituri ardelene dela Viena: „Elementalinquae daco-romane" a lui Sammuil Clain şi Şincai, Catechismuri, Versuri ale lui G. Lazăr la logodirea Impăratului Franţ I cu Ludovica, „Istoria pentru începutul Românilor în Dachia" a lui Petru Maior — diferite Bucoavne — etc.

O serie de stampe, portrete domneşti şi istorice, vederi de prin ţară şi reproduceri de costume şi de evenimente istorice se înşiră pe pereţi, deasupra cărţilor; sunt portretele bine cunoscute ale lui Matei Basarab, Gheorghe Bibescu, Barbu Ştirbey, etc., apoi portretul în ulei al vornicului Filipescu — unul din cele mai expresive, al lui Alexandru Vilara, al lui Ţichindeal, fabulistul Banatului, interesantul portret mult reprodus al fiicei lui Vasile Lupu, măritată cu prinţul Ianus Radzivill, etc.

Printre stampele amintitoare de evenimente istorice, e „Cutremurul de pământ din Bucureşti" (23 Ianuar. 1838) extrem de naivă gravură în aramă, în care turlele bisericilor sunt arătate cum zboară în aer şi câinii alergă urlând pe maidane — apoi „Intrarea Prinţului de Saxa-Coburg în Bucureşti" (10 Noembrie 1789) în care vedem împrejurimile oraşului, spre Foişor, foarte puţin deosebite de ce sunt acuma, iar oraşul, cum îl descrie şi Ionescu Gion, numai turle de biserici pierdute într'o mare de verdeaţă — o serie de litografii de Bouquet, reproduse după originalele ce se găsesc la Paris, reprezintă costume (un dorobanţ de la Slatina, un altul dela Romanaţi, o femeie dela munte, o fată), o altă cromolitografie dela 1827, după un tablou care se găseşte în cabinetul Regelui Bavariei „Cum prind Românii caii sălbatici", e interesantă prin moravurile pe care ni le evocă titlul, apoi o sumară vedere a Iaşilor (1686) care nu ştii dacă reprezintă o schematizare a întregului oraş sau numai vreo curte domnească. Un tablou în ulei reprezintă învestirea lui Nicolae Mavroghenii şi o foarte amuzantă gravură în aramă colorată arătând fuga aceluiaş domn din Bucureşti, într'o caleaşcă trasă de doi cerbi. Iată în fine şi cărucioara în care s'a chinuit Demidow, fidel reprodusă, — apoi, interesante prin pitorescul lor, două aquaforte şi o litografie, nemţeşti, reprezentând cărăuşi români, cari-şi aprind focul şi-şi pregătesc mămăliga la umbra căruţelor lor înalte, apoi două originale desenuri reprezentând Mănăstirea Radu-Vodă, pe timpul când Dâmboviţa, încă necivilizată pe care pluteau raţe şi gâşte, se revărsa şi inunda totul până la poalele deluşorului — şi înfine o mică, dar delicioasă ocupare a Cetăţii Hotinului de trupele austriace şi ruseşti, la 29 Septembrie 1788. In fund, cu toate porţile deschise, cetatea, pe care flutură steagul învingătorilor, apoi mulţimea oştilor cu călăreţii şi pedeştrii lor, cu costume şi fizionomii bine caracterizate, iar în primul plan, culisele eroizmului, bucătăriile din cari iese fumul, tarabele negustorilor improvizaţi înconjurate de femei şi copii, toată varietatea unei mari mulţimi agitate închisă într'o miniatură.

Ar fi fost, poate, mai nimerit plasată această expoziţie în localul dela Archive, în faţa archaicei bisericuţe dela Mihai-Vodă, dar aşa cum e, e încă un minunat colţişor în care te poţi reculege şi visa la misteriosul trecut, a cărui adevărată fizionomie nu vom cunoaşte-o niciodată.

IGENA FLORU

Biblioteca „DIMINEAŢA"

LEI 60. — ZECE VOLUME

ADICA LEI 6.— în loc de LEI 8.—, 10.—şi 12 VOLUMUL

Suma de mai sus se va înainta prin mandat postal, la Administraţia ziarului „Dimineaţa", Bucureşti, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco

AU APĂRUT PÂNĂ ASTĂZI URMATORELE NUMERE:

No. 1. — **Războiul balcanic** de M. Sadoveanu.
No. 2. — **Diavolul** de I. Agârbiceanu.
No. 3. — **Spitalul** de P. I. Jouve (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — **Mâna vrăjit** de Gerard de Nerval (trad. de Eug. Boureanu).
No. 5. — **Crima Lordului Arthur Savile** de Oscar Wilde (trad. de Ion Popa).
No. 6. — **Şeful gării** de A. de Herz.
No. 7. — **Lăcustele** de Gleb Uspenski (trad. de M. Sevastos).
No. 8. — **Toamne de odinioară** de Gala Galaction.
No. 9. — **Fantezii humoristice** de Edgar Poe.
No. 10. — **Secretul lui Don Juan** de Rémy de Gourmont.
No. 11. — **Nuvele** de Gh. Brăescu.
No. 12. — **Viaţa lui Eminescu** de Gala Galaction.
No. 13. — **Adio** de H. de Balzac (trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14. — **Xanthis sau vitrina sentimentală** de Albert Samain (trad. de M. Carp).
No. 15. — **La Montmorency** de H. Sanielevici.
No. 16. — **Imprumutul răposatei** de Blasco Ibanez.
No. 17. — **Domnişoara Roxana** de Anatole France (trad. de N. Davidescu).
No. 18. — **Viaţa în armată** de Anton Bacalbaşa
No. 19. — **Poeme** de Ştefan Petică.
No. 20. — **Ziua apelor** de Bojena Niemţova.
No. 21. — **Surpriză** de J. Dongorozi.
No. 22. — **Poveştile lui Hinu Ion** de Sandu Teleajen.
No. 23. — **Omul cu obrazu 'ncrustat** de Jak London.
No. 24. — **Flămânzii** de I. Ciocârlan.
No. 25. — **Lupii** de Eug. Boureanu.
No. 26. — **O sărutare** de J. H. Rosny (trad. de M. Carp).
No. 27. — **Homunculus** de Al. Ciura.
No. 28. — **Viaţa mea, povestirea unei ţărănci din Rusia** de Leon Tolstoi (în rom. de V. I. Popa).
No. 29. — **Prima Turcoaică** de N. Batzaria.
No. 30. — **Patru cuvântări** de Jean Jaurès (trad. de D. I. Suchianu).
No. 31. — **Păiajenul** de Hans Heinz Evres.
No. 32. — **Faust,** tragedie, de Goethe (trad. de Iosif Nădejde).
No. 33. — **Amintirile unui băiat de familie** de I. Petrovici.
No. 34. — **Tristan** de Thomas Manu.
No. 35. — **Amazoana,** culegere de eşeuri scrise cu o artă specific feminină de Natalia Negru.
No. 36. — **Laguna** de Joseph Conrad.
No. 37. — **Descântecul** de I. Vinea.
No. 38. — **Crainquebille** de Anatole France (trad. de M. Carp).
No. 39. — **Povestiri din Danemarca** de Drachman (trad. din nemţeşte de I. Botez).
No. 40. — **In tren** de H. Sanielevici.
No. 41. — **Secretul contesei** de Regnier.
No. 42. — **Singurătate** de I. Agârbiceanu.
No. 43. — **Balzac şi Stendhal** de Brandes.
No. 44. — **Crima din str. Nopţii** de N. Davidescu.
No. 45. — **Livada de măslini** de Maupassant.
No. 46. — **Sărutul cel mai dulce** de Septimiu Popa.
No. 47. — **Din minunile instinctului la insecte** de J. H. Fabre.
No. 48. — **O mireasă la loterie** de W. A. Hoffman.
No. 49. — **Radeş** de D. N. Teodorescu.
No. 50. — **Werther** de Lazăr C. Lazarevici.
No. 51. — **Domnul Şef** de Adrian Pascu.
No. 52—53. — **Profesiunea D-nei Warren** de Georg Bernard Schaw.
No. 54—55. — **Cum am ucis pe Rasputin** de V. Purişkevici.

PRIMELE ŞEASE NUMERE SUNT EPUIZATE

I. GHEREA
C. Dobrogeanu)
Studii Critice
Vol. IV
Prima ediţie
Edit. „Universala" **Preţul 40 lei**

Pe malul mării

— Să-ţi povestesc dragul meu prieten cel mai interesant capitol din viaţa mea.

— De iubire ?

— Da, dar nu o iubire care-o întâlneşti pe toate drumurile şi toate împrejurările. Iubirea ?...

Prietenul meu, un om de-aproape 40 de ani, sta pe-o bancă, picior peste picior şi fuma leneş o ţigară de foi....

Din când în când, cu degetul cel mic scutura scrumul, ridica privirea şi fixa întinsul plin de taină al mării....

— Ascultă, vorbii eu. Iată e un an. Stam aici în preajma mărei plictisit, poate pentru că marea de-o săptămână era leneşă şi nu se turbura... Inţălegi tu, marea nu se turbura. Imi place marea când se frământă, geme, urlă, se revoltă şi aruncă sfidarea valurilor ei peste ţărmuri. Imi place o mare care pune viaţa marinarilor în pericol şi vrea să înghită uscatul acesta plin de tină. N'o iubesc când doarme ca un lac mort. Nu iubesc marea fără sbucium, după cum nu iubesc viaţa fără frământări.

— O eroule !

— Şi atunci am văzut-o trecând... Nu ştiu de ce m'am apropiat de dânsa... Ce putere tainică îmi îndreptă paşii spre fiinţa ce o întâlnisem de atâtea ori, avusesem prilejul să-i vorbesc şi totuşi fugeam de ea, cu toate că o iubeam adânc, şi aşi fi fost în stare să fac orice pentru dânsa.

Ea m'a privit duios clătinând din cap.

— Esti de mult aici ?

— De-o săptămână...

—De ce-ai venit aşa târziu anul acesta ?

— Vă interesa ?

A tăcut.

— Şi eşti liber ?

— Da....

— Atunci să ne plimbăm pe malul mării... Iţi place marea nu-i aşa ?

— Da, am borborosit eu, şi ca un copil care a învăţat un pasaj pe de rost, începui: „O iubesc pentru că suferc şi plânge, îmbracă atâtea culori, o ador pentru infinitul acela care pune în noi un semn de întrebare totdeauna nedezlegat...

— Şi de ce nu mai scrii, mă întrerupse ea brusc.

— O privii lung.

— Cum! Vă interesează ce scriu ?

— Te-am urmărit... scrii sentimental şi mie îmi plac scriitorii melancolci.

— De când nu ne-am văzut sunt mulţi ani, o dacă ai ştii cât am suferit.... !

— Şi eu am suferit mult... mult....

— Şi te-ai gândit la mine ?

Ea îşi scoase nervos mănuşa albă şi prinse a o frământa între degetele mici şi fine.

Se opri în loc ca-şi când ar fi voit să-şi aducă aminte de ceva, privi marea, mă fixă atentă, întinse o mână şi arătă spre vilele albe pline de strălucirea soarelui... „Vezi vila aceea... peste câteva zile ne mutăm acolo, ce rău îmi pare că la noi în casă e deranjat şi nu te pot invita.... Ce mare plăcere mi-ai face să fii oaspetele nostru... dar de ce nu te muţi aici ?"

— E peste putinţă...

Mă privi din nou şi clătină din cap...

Devenisem nervos şi mereu îmi examinam când hainele mototolite de drum, când ghetele pline de praf şi scălciate, ori pălăria aşa de boţită şi cu panglica eşită de soare şi prin contrast o priveam pe ea, naltă, mlădioasă, fină şi elegantă.

De două ori căutai să mă scuz: „Sunt de pe drum.... şi.... înţălegeţi" îngânai eu.

— Nu face nimic aşa-i stă bine unui scriitor...

O! glasul acela venit ca din adâncimea unui codru şi ochii plini de melancolia serilor de August şi mersul ondulat şi totul aşa de bine conturat şi armonic în făptura ei!....

— Ţi-aduci aminte de Tulcea ? vorbi ea după o scurtă tăcere.

— Era frumos acolo ? Natura aşa de măreaţă şi variată, şi oraşul revărsat pe coastă, cum privea cu miile lui de ferestre Dunărea, şi felinarele din port cum îşi răsfrângeau luminile în apa neagră!... Dar nopţile cu lună, ce sclipiri de argint aveau valurile, dar corăbiile care treceau noaptea cu zgomot, şi lotcile de pescari cu pânzele întinse, şi muzica care cânta în grădina de pe chei, şi oamenii care păreau aşa de buni ! şi d-ta, cea mai frumoasă fată, podoaba oraşului nostru, o floare rară când apăreai în amurg pe stradă....

— Ce vorbeşti ?

— Adevărul... Intr'un corp aşa armonios trebuia să fie şi-un suflet distins... Şi văd că nu m'am înşelat.

— Şi-ţi pare rău c'ai părăsit Tulcea ?

— Nu. După războiu oraşul numai gropi şi şanţuri.... Oamenii ca nişte umbre... Casele dărâmate... Câte-un felinar lumina unde şi unde rămăşiţele de zidiri şi blochauzurile bulgăreşti.... Şi-am fugit urmărit ca de amintirea unui vis grozav!... Am fugit fără să mă uit îndărăt!... Prietenii muriseră şi cea mai frumoasă fată ne părăsise... Unde erai de nu-ţi puteam da de urmă? o întrebai eu timid...

— După ce-au ocupat bulgarii Dobrogea am plecat la Craiova.... Acolo m'am măritat... Bărbatul meu era un om foarte bun... Nu zic că era o iubire... mai mult o simpatie...

Apoi s'a îmbolnăvit... Şi-atunci a trebuit să plec cu el în străinătate.... să-l îngrijesc.... Să sufăr.... tânără măritată.... Toate prietenele mele mă sfătuiau să-l las. N'am putut s'o fac... Imi respectam cuvântul dat... După războiu ne-am mutat aici.... Mi-a plăcut mult oraşul acesta... Serile stau în balcon şi-ascult marea.... In freamătul mărei se deapănă gândurile mele... Lumea de după războiu a pierdut orice sentiment etic... poezia e ceva rar... eu totuşi trăesc cu regretul altor vremuri... de aceia îmi place marea... Aşa e că între unele suflete şi nesfârşitul mării există o tainică apropiere ?

— E o întrebare care de multe ori mi-am pus'o.... răspunsei eu. Ea mă privi cu blândeţe, murmură: „Ce bine îmi pare că te văd !"

— Ţi-aduci aminte ziua când m'am îmbrăcat militar, era în 1915. Te-am văzut prin fereastră.. ai făcut un gest pe care n'am putut să'l înteleg... spune-mi astăzi, ce înţeles a avut tresărirea aceea?

— Un sentiment de jale... Te ştiam băiat elegant, îmi plăcea să te văd totdeauna în măsura frumosului şi când te-am zărit în haine largi, în faţă mi-a răsărit imaginea morţii... Târziu se zvonise c'ai murit... şi cât am plâns ?

— Ai plâns pentru mine ?

Păşirăm înainte pe lângă grilajul mării fără să ne spunem multă vreme un cuvânt.

Ea mergea aproape de mine aşa de-aproape că-i simţeam respiraţia neregulată şi turburarea care-i se oglindea în obraji....

— Odată ai fost în Bucureşti... cu d-şoara David. Te plimbai pe calea Victoriei.... Intre timp ea a plecat şi-ai rămas singură... te-ai uitat în ochii mei zâmbitoare şi par'că ai aşteptat să-ţi vorbesc, e adevărat ?

— Da.... răspunse ea scurt.

— O! de ce nu am avut curaj!

— Şi ce ar fi fost ?

— Poate că viaţa mea ar fi luat o altă întorsătură. N'aşi fi rătăcit singur şi neînţeles, deziluzionat şi fără noroc !

— Ce vorbeşti....

Nu răspunsei... Ceva neînchipuit de jalnic mi-se aşternea pe suflet... N'aveam curajul s'o privesc... Imi venea să plâng, să fug departe.... departe... Ii luai uşor mâna şi-o sărutai.....

Mă privi lung... „E frumoasă marea, şopti ea, arătându-mi cu degetul o pată mare verde, în mijlocul întinsului negru albastru. Apoi întorcându-se spre mine.... Esti aşa de palid !...

— Nu stiu de ce-mi vine să plâng....

— Să nu fii copil....

— Poate te-aşteaptă acasă... are cine.... eu n'am pe nimeni. sunt un vagabond....

— Mă luă încet de mână şi par'că vo'a să spuie ceva... Văzui că pieptul i se sbate... obrajii îi ardeau... Se uită la mine. n'aveam puterea s'o privesc drept în ochi....

Mă vedeam mic, perdut, zdrobit pentru totdeauna.... Avea bărbat... şi e un caracter... idealul trecuse pe lângă mine... Fiinţa sublimă pe lângă care odată ai trecut în viaţă putuse să fie a mea... să'nbrace sufletul meu în apoteoza poeziei. Şi-acum după atâţia ani ?....

Tresării deodată ca prins de friguri. „Ascultă Lida..."

— Ce ai ?...

— Tu stai acum lângă mine... pentru prima şi ultima oară? Nu e aşa?... Inţeleg că orice cuvinte sunt de prisos.... Nu mă voi pune în calea vieţii tale... Dar dac'ai şti la poarta câtor suflete de femei am bătut!... Totul a fost degeaba... Pustiu şi altă nimic... Şi iată că tu... Tu ai fost alături cu gândurile, cu iubirea... Şi acum... Ce-mi rămâne să fac ?... Voi pleca pentru totdeauna....

— Ce, vrei să pleci ?

— Da....

Lacrimile mă năbuşau.... Ii luai mâna o sărutai şi cu pas grăbit mă depărtai fără să spun un cuvânt.

De-atunci e un an... Am venit pe aici dar mă feresc s'o văd... Inţelegi, la ce?aşi nelinişti-o ?

Prietenul meu mă privi drept în ochi, mă prinse de mână. Observasem că povestirea mea îl neliniştise.

— Ascultă, vorbi el... Ai dreptate.... Sunt în viaţă taine rămase nedezlegate... Eu nu cred în povestirile acelor care se ocupă cu ştiinţele oculte..., dar, într'o legătură de spirite, de suflet la suflet da. Se poate că fiinţa noastră, ca fluidul ei nervos să n'aibă legătură mecanică cu alte suflete... în viaţa reală ? Nu.... nu se poate. Ascultă.... Acolo, la Tulcea... odată, sunt zece ani, trecând prin grădina publică, am văzut o fată. Să fi tot avut 14 ani... Am privit'o şi ea m'a privit la fel... Ce privire a fost acela nu-mi pot da seama... Da, e dreptul, că întregul ei eu se confundase cu al meu... Să-ţi spun că s'a înroşit, a tremurat, că mi-a zâmbit, e zădarnic...

Pe urmă, am văzut-o odată, de două, de cinci ori, n'are importanţă... Cea dintâi privire ne stăpânea... de câte ori ne întâlneam întâmplător... Şi n'am vorbit niciodată... Şi nu că nu voiam, dar nu puteam...

Şi-am plecat din Tulcea... Impreujurările vieţei, m'au purtat prin multe locuri. După războiu, m'am întors la Tulcea, dar pe frumoasa copilă n'am mai regăsit'o... Zadarnic am întrebat de dânsa.

Şi iată că acum doi ani întâmplarea m'a dus în Jugo-Slavia. Ajunsesem la Raguza......

Ce-mi vine, aşa, tam nesam, să plec şi la Zagreb.....

Intru într'o cafenea, şi deodată, văd un tânăr venind spre mine....

— D-ta nu eşti din Tulcea ?

— Da...

— Nu mă cunoşti ? Eu sunt G. Daschevici. Tatăl meu a fost funcţionar la Comisiunea Europeană. D-ta nu eşti d. Moruzan ?

Am rămas trăsnit.

— Şi d-ta aici de când ?

— Inainte de războiu am plecat în Croaţia cu familia; noi suntem Croaţi...

— Şi sora e aici?

— Da....

M'a luat acasă la el.... Şi acolo ce să-mi vadă ochii.... Pe fetiţa aceia blondă din grădină....

Cum să-ţi descriu scena când ne-am revăzut? Nu dragul meu, n'au fost nici lacrimi, nici regrete, nici suspine... S'a apropiat de mine, şi cu o siguranţă de neînchipuit m'a întrebat:

— Când aţi venit....

— Aseară.....

Vorbea aşa de liniştită, cu atâta încredere ca şi când m'aştepta să viu dintr'un oraş vecin.

— Am eşit în grădină.... pe aleile pline de umbră. „Ştiam că înainte de a muri noi trebue să ne întâlnim în viaţă"... vorbi ea....

— Ţi-aduci aminte ziua când ne-am văzut întâia oară la Tulcea, în grădină ?....

— Da....

— Ce ai simţit atunci.

— Fiorul primei iubiri....

— Şi eu de-atunci, n'am putut să te mai uit ?...

— De ce nu-mi vorbeai ?..... De ce nu mi-ai scris ?....

— Am voit... dar nu s'a putut. Războiul. Şi nu ştiam unde eşti.

Mi-a lămurit, cum a venit aici în Zagreb, şi după câtiva ani mai mult din îndemnul părinţilor s'a măritat cu un ofiţer austriac, care a murit pe front; în urma lui a rămas o fetiţă.

— Şi prietena mea are o fetiţă, vorbii eu...

Prietenul se uită la mine... adăogă ca pentru el: „Ce stranie apropiere!..."

Tăcu fără să mai spuie un cuvânt. Amintirile îl chinuiau....

Fruntea i se încreţise...

— Şi pe urmă... pe urmă.... la şase luni a murit tocmai în timpul când mă pregăteam să plec ca să facem nunta.

Acuma, ce să fac... Să încerc să iubesc o altă fiinţă e zadarnic.

Simt că nu pot... Amintirea primei întâlniri, a chipului acela din grădină, mă urmăreşte pretutindeni....

Orice om odată iubeşte în viaţă, ceeace se întâmplă în urmă e numai amăgirea, şi eu nu ţin să mă înşel pe mine....

O, da, ştiu că voi muri cu imaginea ei în minte, după cum şi ea de sigur a murit gândindu-se la mine.

El tăcu din nou. Când să ne sculăm mă întrebă :

— Şi tu ce ai de gând să faci acum?...

— Ce să fac ? Să stric liniştea unui om, să turbur viaţa unei familii? La ce să mă răzbun pe-un om care nu mi-a greşit cu nimic!... Voiu suferi în linişte până la moarte, cu gândul numai la ea.

Pornirăm încet pe marginea bulevardului, fără să ne mai spunem un cuvânt... Dar ce puteam să ne spunem când prin sufletele noastre trecea amintirea ochilor îndepărtaţi şi tainici, a sufletelor care cu adevărat ne-au iubit şi de care amândoi n'am avut parte.

N. DUNAREANU

Chişinău, 1926.

Maxime şi Cugetări

O femeie rea? E acel soiu de femei de care un bărbat niciodată nu e sătul.

* * *

Copiii încep iubindu-şi părinţii; când ei devin bătrâni, îi judecă — şi adeseori îi uită.

* * *

Cinismul constă în a vedea lucrurile cum sunt şi nu cum ar trebui să fie.

* * *

Dacă nu vorbeşti de un lucru, el nu există. Numai exprimarea dă realitate lucrurilor.

* * *

Un bărbat e pentru femeia lui un fel de bilet de ordin, de care se plictiseşte întâlnindu-l în tot locul.

(Oscar Wilde)

BIBLIOGRAFIE

Lumea No. 50 (T. Arghezi, G. Topîrceanu, Otilia Cazimir, M. Sadoveanu, etc.).

Transilvania No. 2 (Vasile Goldiş, G. Bogdan-Duică, etc.).

Foaia Tinerimii No. 6.

Societatea de mâine No. 11 (N. Ghiulea, Ion Gorun, Şt. Bezdechi, Onisifor Ghibu, etc.).

Neamul Românesc Literar No. 16 (N. Iorga, Ion San-Georgiu, etc.).

Ideea Europeană No. 185.

Universul Literar No. 11 (Liviu Rebreanu, N. N. Tonitza, B. Cecropide, etc.).

Răsăritul No. 6 (Al. Lascarov-Moldovanu, Dimitrie Nanu, etc.).

Flamura No. 1 (Mihail Dragomirescu, Marcel Romanescu, Radu Gyr, etc.).

Viaţa Literară No. 4.

Ioana, Strateg Social

Când printre soldaţii Franţei o ţărăncuţă excentrică făcea propagandă naţionalistă — Istoria de mult hotărâse irevocabil să decapiteze feudalitatea şi, în locul ei, să aducă noulle State Naţionale. Dacă Ioana d'Arc ar fi fost mai puţin deşteaptă decât era — ceeace nu era greu — sau mai puţin proastă decât ea însăşi — ceeace era tot atât de uşor — aceasta nu schimba cu nimic destinele necesare ale Europei. O Ioană perdută, o mie de Ioane regăsite. O societate poate lesne selecta oameni reprezentativi; n'are decât „încurcătura alegerei". Expresia: *„Nu e oameni"* constitue sociologiceşte o eroare. Dacă de pildă, în România ne putem plânge de ceva, apoi este cu siguranţă de pletora de oameni, cum să zic?... prea reprezentativi... Iar dacă cerem oameni altfel decât îi poate face ambianţa mediului dela noi, — e firesc să nu-i găsim... Dar să revenim la Ioana d'Arc.

Dacă fecioara din Orléans reprezintă aşa de minunat momentul ei istoric, este că a obligat-o, ca să spunem aşa, concurenţa... Câte Ioane ratate nu a trebuit Istoria să trimită la plimbare înapoi în satul lor până să se găsească una bună! Istoria e genială pentrucă ştie să aştepte, ştiut fiind că „geniul e o lungă răbdare..."

Deosebit de impresionant în fizionomia morală şi în biografia Ioanei este felul ei de a face răsboiul. Dela dânsa încolo, războiul a început să fie ceeace în limbaj raţionalist numim o *Prostie*. Inainte vreme, războiul nu numai că era o afacere, dar era singura industrie sigură. „Mijloacele de a plasa banii erau multe în evul mediu — spune Vicontele d'Avenel; — mijloc de a se îmbogăţi nu era decât unul singur: războiul". Cavalerul era un fel de titlu de bursă, ce se putea negocia şi specula.Totul în războiu era să prinzi captivi, pentru a-i revinde familiei pe preţ. Când el era Rege, constituia o valoare de portofoliu eminentă, cum ar fi astăzi „Astrele", sau „Bancanatele". De multe ori însă, beligerantul-bursier se putea păcăli jucând la „hausse"-ă. Tot d'Avenel ne descrie cum deţinătorii regelui Jean Le Bon, fiindcă n'au voit să lase din preţ, s'au târguit până ce prizonierul a murit, distrugând totodată şi excepţionala sa valoare de schimb.

Este curios, în toată această organizare economică, rolul foarte particular al monedei. Moneda, pe vremea aceea nu este, ca mai târziu, un *Capital*, ci numai un mijloc de schimb Ea slujeşte marilor baroni (adevăraţi patroni-employer-i ai fabricelor medievale) să întreţină în jurul lor atmosfera aceea de lux şi generozitate care să le asigure mai departe fidelitatea vasalilor — adică permanenţa mânii de lucru, cum am spune azi. Banul nu se acumula pe atunci. Era o imposibilitate de fapt. Dacă încercai, dacă în loc de a cheltui — ce zic? a *risipi*, căci noţiunile de cheltuire şi prodigalitate erau sinonime în Evul Mediu — dacă te încăpăţânai a pune banii deoparte, perdeai fidelitatea armatei de prieteni care singuri erau în stare a-ţi apăra banii de tâlhăria ambiată. A risipi, sau a te lăsa furat; Scylla şi Carybda. Frumos exemplu de felul automatic şi implacabil în care Istoria îşi asigură sancţiunea imperativelor sale.

Aşa dar, în Evul Mediu, Istoria spusese: Nu vreau să se acumuleze bani. Dar atunci, ce binevoia a lăsa permis acumulării?

Şi aci întâlnim o altă ciudată particularitate a veacurilor de mijloc. Exista, pe atunci un fel de a doua monedă, care era *„domeniul eminent"* Ce era acesta?

Societatea feudală semăna unei scări cu nenumărate trepte. Intre o treaptă şi cea următoare avea loc aşazisa legătură sau pact de vasalitate. Vasalul încredinţa aceluia pe care îl recunoştea drept stăpân, „Suzeranului", întreaga sa avere, din care însă îşi rezervă doar *folosinţa*, sau *„domenium utile"*. Decât această înstrăinare nu trebue luată ad litteram. Caci vasalul la rândul lui, putea avea vasali, dela cari la rândul lui, primea *„domeniu eminent"*, aceştia rezervându-şi pe cel „util", şi aşa mai departe, fiecare om, având, în patrimoniu său, două feluri de bunuri: bunuri materiale, sau domenii *utile*, şi bunuri ideale, sau domenii eminente. Acestea din urmă aveau o mare putere de cumpărare, căci distribuindu-le altora, obţineai asistenţă în războiu iar în războiu puteai încasa, dela învins, noui cantităţi de pământuri, păduri, castele, care, din nou se puteau descompune în domeniu eminent şi util.

Dar domeniul eminent avea asupra celuilalt un avantaj. Ca şi *capitalul* monetar de astăzi, el era un „semn de putere" de putere de cumpărare, adică, cum se zice în limbaj de tejghea, putinţă de a *„face comande"*, deci de a porunci altora.

Capitalul acesta feudal, adevărate „titluri de suveranitate la purtător" se puteau acumula în mare număr. Regele Franţei, Ducele de Burgundia, dispuneau de o însemnată cantitate. Se puteau însă, şi foarte maleabil, diviza. Seignobos ne pomeneşte despre „la demi-moitié de la tierce partie des droit sur le moulin de F." Intr'un cuvânt, toate calităţile adevăratelor instrumente de capitalizare.

Decât, aci, ca în toate genurile de capitalism, a venit un fel de concentrare marxistă, care a dat naştere mai întâi Principatelor teritoriale („Landesfürstentum") şi, în sfârşit acelor coloşi care sunt regatele naţionale. Capitalizarea, mecanismul acumulării de valori, a trebuit să-şi aleagă atunci alte instrumente. A ales aurul; a ales pe urmă hârtia (sau mai precis hârtiile iscălite, iscălitura); ori-cum însă, domeniul eminent, valorile cavalereşti, Wergeldurile de războiu, toate aceste lucruri trebuiau să apună.

Şi odată cu aceasta, s'a diferenţiat noţiunea generală de războiu în două noţiuni particulare: Războiul-Afacere şi Războiul-Prostie, cu concurenţa deloaială a celui din urmă asupra celui dintâi.

Nimic nu învederează mai bine conflictul între cele două concepţiuni decât aventura regatului Spaniol. Conform unei bule papale celebre, Spania obţinea jumătate din globul pământesc. Aproape toată Africa şi America, de Nord şi Sud. In aceste locuri, oamenii munceau, relativ mai greu decât animalele. Li se făcea favoarea să nu fie lăsaţi a muri de foame. Produsul muncii lor, Spaniolii îl vindeau în Europa. Beneficiul, faţă de preţul de cost, era între 100 şi 1000%. In Spania nu exista *burghezie*. Nimeni nu muncia, şi ar fi fost o absurditate ca cineva s'o facă. Se percepea doar, fără bătae de cap, diferenţa aritmetică între costul infim al mărfii coloniale şi preţul ei de vânzare. Iar cine asigura funcţionarea sistemului, era marina de războiu. Nimeni nu se putea apropia de caravanele plutitoare. Monopolul putea să dureze până azi. Sistemul era solid, sănătos, normal. Războiul, din ofensiv cum era în Evul Mediu, devenise oarecum pasiv. Spania naviga. Pentru a o împedeca, trebuia ca altcineva din afară să-i facă războiu. Războiul se redusese — în afacerile economice — la un fel de „pace armată", foarte uşor de conservat indefinit.

Dar cealaltă concepţie veghea. Impotriva tuturor regulilor logice, împotriva tuturor intereselor, Spania îşi sinucide, cu seninătate, marina. Este faimosul naufragiu pe degeaba, la coastele Engliterei, a *„invincibilei armade"*, care a atras prăbuşirea dela o zi la alta a întregei puteri Spaniole. *Războiul-Prostie* devenise stăpânul Conştiinţelor. Rând pe rând Germania lui Carol Quint, Franţa lui Ludovic al XIV şi a lui Napoleon se aruncă cu generozitate în aceste întreprinderi absurde şi păgubitoare.

Aceea care a cântat pe toate tonurile Războiul-Prostie a fost, printre cele dintâi, Ioana d'Arc. Ea a început a arătă că Războiul nu mai poate fi o afacere, ci o sinucidere. Activitatea ei pe liniile frontului se reducea în esenţă la demonstrarea absurdităţii de a te lupta pentru câştig, şi a necesităţii fireşti de a lupta pentru nimic. Nimic, — căci pe vremea aceea ideea naţională era ceva încă vag. Astăzi ea a făcut suficiente progrese pentru a putea pune în cumpănă instinctul nostru de conservare. Azi dacă mergem la moarte pentru rege şi pentru ţară, fără nici un câştig personal, ba chiar cu însemnate pagube — este pentrucă cinci veacuri au lucrat pentru a face din patriotism cea mai formidabilă valoare socială. Aşa că în zilele noastre, o asemenea sinucidere e normală, explicată, necesară şi sănătoasă. Pe vremea însă a lui Carol VIII-lea nimic nu o justifica. Pentru atunci, ea rămâne o *minune*, în cel mai riguros-canonic înţeles al cuvântului; iar prima propagandistă a Războiului, şi ea, rămâne o sfântă adevărată, născută şi nu făcută, născută atunci, şi nu beatificată ulterior de contemporanii noştrii...

D. I. SUCHIANU

ARC. AVERCENCO

Arta rusă

(din cartea „Carnetul lui Prostodușnâi") 1)

— Dumneata ?
— Eu.
— Nu-mi cred ochilor !
— Să nu crezi unor ochi atât de frumoși e o crimă.

Pentru ca să faci un asemenea compliment, ziua 'n amiaza mare în Pera, când sute de inși cari trec pe lângă tine în fugă, îți maltratează coastele și spinarea, trebue să fii un om bine crescut și din cale afară de amabil.

Tocmai așa sunt eu.

Posesoarea ochilor frumoși în chestiune, o cunoscută tragediană din Petrograd, stătea înaintea mea și pe fața ei vioaie și șireată treceau zeci de expresiuni pe minut.

— Ascultă. Prostodușnâi, ași vrea foarte mult să te văd. D-ta reprezinți pentru mine Petersburgul meu, vechi și drag. Vino să iei un ceai.

— Dar unde stai ?

In orice alt oraș această simplă întrebare ar implica un tot atât de simplu răspuns : strada cutare numărul cutare.

Dar nu tot astfel se petrec lucrurile în orășelul Constantinopol !

Fața artistei căpătă o expresie de încurcătură pe care n'o mai văzusem la dânsa :

— Unde stau ?... Dă-mi voe... Sau în Sașly-Bașly sau în Biuk-Temriuk, sau poate 'n Kazanlâc-Bazanlâc. Dă-mi mai bine un creion și o hârtie și am să-ți fac planul.

Această mulțime care se înghesue la Pera este în mare parte formată din ruși, cari unul în fața celuilalt, încearcă să-și explice adresele respective : sau Sașly-Bașly sau Babagean-Osmanly.

De obicei ii scoate din încurcătură un creion și un petec de hârtie și atunci punctul de reper este Tokatlian : acesta este locul dela care pornește un refugiat rus exasperat.

Se desenează două linii paralele — Pera. Apoi un pătrățel — Tokatlian. Pe urmă...

— Vezi, — îmi spuse artista desenând, — bucățica asta este Tokatlian. De aci o iei la stânga, apoi cotești până 'n punctul ăsta, pe urmă ocolești pe aci — și în a doua casă pe dreapta stau eu. No. 22. Etajul III. Locuința baronului K.

Cu multă evlavie am băgat acest document bizar în portofel și am salutat.

A doua zi seara, pe când mă pregăteam să plec la vizita pe care o promisesem artistei, veni la mine un cunoscut.

— Unde te duci ?

— Unde ? Dela Tokatlian drept înainte, apoi cotești așa și pe urmă faci la dreapta. Locuința baronului K.

— Il cunosc. O casă bună. Dar cum te duci acolo în haină ?

— Dar ce vrei, să îmbrac fracul ?

— Și dece nu ? Pentru o recepție fracul este cel mai nimerit. Suntem doar în străinătate.

— Fie și fracul, — consimții eu, — sunt un om de înțeles.

Mă îmbrăcai și, cu plastronul strălucind, am plecat spre Pera ca să-mi încep drumul dela pătrățelul desenat.

Dacă în Constantinopol cunoști strada și numărul casei, treaba este făcută numai pe jumătate. A doua jumătate este ca să găsești numărul pe care'l cauți. E destul de greu pentrucă numărul 7 se află între numărul 29 și 14. Iar 15 s'a ascuns modest între 127-B. și 19-A.

Aceasta probabil fiidcă turcii nu cunosc cifrele noastre arabe. Lucrurile s'au petrecut astfel : hotărând să numeroteze casele cu cifre arabe, municipalitatea a confecționat câteva mii de tăblițe cu diferite numere și le-a făcut grămadă în piața principală. Apoi fiecare propietar a venit și și-a ales numărul ale cărui cârlige și curbe îi cădeau mai mult la inimă.

Numărul pe care'l căutam — *22* — a fost relativ cum se cade. L'am găsit între 24 și 13.

O doamnă foarte elegantă îmi deschise după ce sunai.

— Ce doriți ?
— Ana Nicolaevna stă aci ?
— Cine ?
— Refugiata rusă.
— A ! O cauți pe Anușka ! Anușka ! Te caută cineva.

Se auzi un tropăit de tocuri și în vestibul apăru sprintenă prietena mea, cu un șorț dinainte și cu o cârpă în mână.

Primele ei cuvinte fură următoarele :

— Cine dracu te-a pus să vii pe ușa din față, nătărăule ?! Nu puteai să vii pe scara de serviciu ?!...

— Pardon, — îngânai eu, — Dumneata mi-ai spus...

— Ce ți-am spus, am spus.—E cumătrul meu, coniță, sărut-mâna. Il cunosc din *Piterburh.* — Du-te și-ți scoate țoalele la bucătărie, neisprăvitule !

Bucătăria erea caldă și confortabilă, dar nu prea potrivită pentru fracul meu elegant. Tunica neagră și casca unui pompier s'ar fi potrivit mult mai bine decorului.

— Șezi jos, cumetre, dacă 'ai venit. Cred că s'a răcit samovarul dar tot o mai fi pentru un pahar.

— După cum văd ai trecut dela „grande coquette" la roluri de caracter, — observai eu acru, învârtind în neștire o lingură cu găurele.

— Ce face? Crezi că joc comedie? M'am băgat aci bucătăreasă. E loc bun. Cuconașii sunt foarte cum se cade.

— Te-ai tocmit cu mâncare ? — întrebai eu cu tonul potrivit împrejurării, simțind cum pe cap îmi crește, nevăzută, casca de alamă a pompierului de care am vorbit.

— Păi cum dracu, fără ?

— Dela coșniță pică ceva?

— Ese din când în când. Vrei puțină ciorbă ? A rămas dela masă. Ți-o încălzesc acuși.

In acel moment intră stăpâna.

— Anușka, pune samovarul.

In mine se redeșteptă gentlemenul.

— Dați-mi voe, am să'l pun eu, mă repezii eu tușind în palmă. La moment. Mai repede ca ogarul. O să vedeți. Numai să-mi arătați unde să pun cărbunii și unde să torn apă, că restul știu eu.

— Cine-i ăsta, Anușka ? întrebă stăpâna, încremenind la vederea fracului meu.

— Este un băiat dela mine din sat, coniță. O rubedenie. E om liniștit. Nu bea și n'are apucături urâte

— Vă cunoașteți de mult ?

— Dela Petersburg, — răspunsei modest, mișcând picioarele încurcat, — Anușka juca în piesele mele.

— Cum... juca ? In piesele Dumitale ?...

— Ce tot trăncănești, nărodule ? — mormăi Anușka supărată. Pierd locul din cauza ta fire-ai afurisit. Nu-l ascultați, coniță. Domnul se numește Prostodușnâi.

— Dar de ce stați aci, Doamne Sfinte ! Poftiți în sufragerie, vă rog. Am să vă prezint soțului meu. Ne pare foarte bine...

— Ai văzut ? — exclamai mândru, făcând cu ochiul, — tu mă 'njuri tot timpul și stăpânii dau mâna cu mine și mă invită la masă.

La ușa din dos se auzi o bătae. Mai intră un musafir al Anușkăi, un general pe care'l cunoșteam, fost comandant al armatei III-a.

Se opri modest lângă sobă și-și scoase șapca galonată.

— Poftă mare, — ură el, — mă iertați că vin atât de târziu. Așa e slujba de portar.

* * *

Stăteam în sufragerie la masa acoperită cu o față strălucitor de albă. Noi trei, bucătăreasa, portarul și eu.

Stăpânul fugise după aperitive și vin, stăpâna prepara samovarul la bucătărie.

Și noi stăteam toți trei — bucătăreasa, portarul și cu mine — și apropiindu-ne capetele, sfătuiam despre ceeace a fost de mult.

Trad. din rusește de
IGORI MIASNIKOFF și ION IANCOVICI

1) Om simplu, prostuț.

Zola și literatura germană

Dintre scriitorii din a doua jumătate a veacului trecut nici unul n'a fost mai criticat și mai iubit ca Emile Zola. Totuși influenta sa asupra literaturilor din diferite țări a lăsat urme adânci. In literatura germană influența lui Zola a adus un spirit nou, acel spirit de critică a relelor sociale, pe care autorii germani ezitau să-l abordeze.

Cel întâi care a avut curajul să ia apărarea lui Zola în Germania a fost Mihail Georg Conrad ; în potriva lui s'a ridicat Paul Lindau care se lupta să aclimatizeze în Germania spiritul parizian reprezentat prin Dumas, Labiche, Sardou.

Erau în Germania două generații în luptă. Conrad a arătat compatrioților că ceeace se numește *conrupția franceză* este o legendă și marele maestru al naturalismului este precursorul unei noui literaturi.

Vorbind despre *Germinal,* Conrad spune : „Am citit de trei ori cartea asta. O consider ca cea mai însemnată operă a secolului care piere. Zola împins de avântul geniului său, a depășit tot ce-a scris până acum. Poetul care a scris Germinal intră în rândul celor mai mari scriitori ai timpurilor".

Dar Germanii nu aveau nici avântul, nici generositatea maestrului francez. Totuși au avut forța de a debarasa literatura germană de trecutul care o înăbușa și a-i da avântul vital. Prin literatura lui Zola scriitorii germani au înțeles ceeace se numește a deschide ochii asupra vieții.

Intr'un număr din *le Temps* din anul trecut, Réné Puaux arată ce influentă considerabilă a avut Zola asupra literaturii germane, considerând chiarpe pe *H. Mann* marea speranță a literaturii Germaniei democratice, drept urmaș al școlii lui Zola, prin curajul cu care descopere plăgile poporului său și caută a le remedia.

Primăvară nouă

Deschid fereastra pentru 'ntâia oară
Spre primăvara nouă, care vine.
Dar încă nu-i nimica...
E poate numai frica
De tot ce va să fie și de mine,
Simțind cum mă'nfioară
Adulmecarea unui val de bine...

O undă, care șovăise 'n stradă
Iși flutură 'n odaia mea sărutul,
Imi aromește proaspăt așternutul,
Și cărțile, ce-mi zac grămadă
Și furișându-se încet
La pian, pe clapele 'n șirag,
Trezește vag
Ecoul stins al unui menuet...

Privesc prin geam și nu-i nimic afară...
Nu-i încă primăvară.
Trotuarele-s pustii,
Văzduhu-i parcă vid, sticlos
Și soarele cu raze timpurii
Rănește ochii ca un smoc spinos...
Nu-s încă flori, dar se presimt sfios
In vagul crud, ce stăruie în aer.
E-un tremur, care-i încă vaer
Un gând biruitor, dar care
Se zbate încă'n trudnică 'ncleștare...
Dorm liniștiți cireșii, somnoroșii,
Ce-așteaptă 'nvingătoarea sărbătoare
Spre a-i aprinde lampioane roșii...

Nu-i încă primăvară...

Dar peste drum,
Un miel cu țipătu-i strident
A înțepat văzduhul transparent
Și iată-l c'a eșit afară
Și-a început să sară
Și caută cu buzele să soarbă
Mireazma vestitoare
A firelor cuminți de iarbă...

O ușă s'a deschis...
Bătrânul meu vecin pășește pragul,
Se-așează sub bătrânul lui cais
Și scormonește țărna cu toiagul...
Șovăitor se 'nalță în picioare
Și toropit, ca'n vraja unui vis,
Schimonosește-un zâmbet către soare...

EMIL DORIAN

Viața conjugală a lui W. Shakespeare

Unul din aspectele cele mai bizare și în acelaș timp mai nelămurite, din viața lui William Shakespeare, îl constituesc relațiile sale cu nevastă-sa. Părerea generală a biografilor este că marele tragedian nu și-a tratat consoarta cu prea multă mărinimie în decursul timpului ce l'au petrecut împreună, la Stratford-on-Avon. Și în sprijinul acestei afirmațiuni se citează testamentul lui Shakespeare.

Intr'adevăr din toată averea lui care de altfel nu era prea însemnată, el lăsă soției sale al doilea pat (în ordinea calității), din casă cu tot ce cuprinde într'însul și nimic altceva. Se presupune că un om, care, lasă tovarășii sale un simplu pat dreppt moștenire, nu nutrește sentimente prea afectuoase pentru consoarta sa.

Sir Sidney Lee, unul din cercetătorii cei mai neobosiți ai vieții lui Shakespeare, declară că testamentul autorului englez, este singurul în care se poate găsi o asemenea dispoziție. Lucrul nu este absolut exact de oare ce s'au găsit ulterior două alte testamente cu acelaș caracter, unul prin care un anume John Hill „dăruește nevestei sale, Rose, cel mai bun pat al său și nimic altceva", iar celalt al unui oarecare Philip Morton care „lăsa nevestei sale unul din cele mai bune paturi din casă" dar îi mai dă pe deasupra și o vacă.

Nu e mai puțin adevărat însă că dispozițiile testamentare ale lui Shakespeare rămân extrem de stranii. Unii au obiectat că Anne Shakespeare avea în orice caz dreptul stabilit prin lege de a moșteni a treia parte din averea soțului ei. Dar ca dovadă că Shakespeare nu voia să-i lase nici acest beneficiu este că, la contractul pentru o casă cumpărată de el în Blackfriars (Londra) a făcut astfel în cât dreptul văduvei să nu poată fi pus în evidență, și întreaga lui avere este lăsată fetei celei mai mari, hainele sale sunt dăruite surorei lui, iar sabia, unui anume Mr. Combe.

Rațiunea răcelii care pare să fi existat între cei doi soți nu este prea greu de explicat.

Ea nu se datorește unor cauze excepționale și ipoteza romantică a geniului neînțeles și neapreciat de soția sa, pare absolut exclusă.

Căsătoria lui Shakespeare nu pare a fi fost rezultatul unei hotărâri prea chibzuite. Anne Hathaway era de 26 ani și poseda ca orice avere 6 pounzi, 13 schillings, 4 pence (transformat în valoarea de azi a banilor aproximativ 250.000 lei). Shakespeare avea la epoca însurătorii, 18 ani ,o diferență deci, în defavoarea lui, de 8 ani. Ceeace este și mai edificator este că multe amănunte par a arăta că tânărul William nu era de loc dornic de a se angaja în această afacere și că prietenii miresii grăbiră pe cât putură efectuarea tutror formalităților; lucrul își are o firească explicare dacă se ține seama că, șase luni după căsătorie, Anne dădu naștere unui băiat. Imprejurările au făcut ca o legătură de dragoste pe care William o credea trecătoare, să se transforme într'un lanț pentru toată viața.

Despre menajul lor nu se știe prea multe lucruri. Primii trei ani petrecuți la Stratford trebue să fi fost plini de lipsuri și greutăți. La 21 ani, Shakespeare își lăsă nevasta în micul orășel de pe Avon și plecă să-și caute norocul. Ce-a făcut el în cursul a 12 ani care au urmat, când și de câte ori a mai venit în Stratford, nu se știe. Unii cred că a venit pe continent înrolat ca soldat în Țările de Jos, alții sunt de părere că a colindat Danemarca, Germania și Italia într'o trupă ambulantă de teatru, în sfârșit alții îi atribue meseria de învățător, scrib, tipograf sau droghist.

După această perioadă îl găsim în lumea teatrului unde în zece ani, devine celebru și bogat. In plină prosperitate se întoarce în Stratford și cumpără New Palace. Este în afară de orice îndoială că locurile și oamenii în mijlocul cărora copilărise, îl atrăgeau. Despre felul cum o trata el pe nevastă-sa, nu se știe nimic precis. In timpul lipsei lui William, Anne trăise cu copiii într'o mare mizerie. Chiar după ce Shakespeare cunoscu succesul în căsuța din Stratford domni sărăcia. Astfel se povestește că ea nu putu achita o datorie de 40 de shillings decât după moartea debitorului. Singurul lor băiat muri pe când era de unsprezece ani. Tradiția vrea ca Shakespeare să fi petrecut în fiecare an, un timp oarecare în Stratford, în noua lui casă; dar se știe precis că opera lui a fost scrisă în Londra în casa din Blackfriars.

Cam pe la 1611 Shakespeare își vându toate drepturile pentru teatrele londoneze, lichidă totul și veni să se instaleze în Stratford. La începutul lui 1616, simțindu-se aproape de moarte, își făcu testamentul. Numele soției sale nu era pomenit în el. In luna Martie a aceluiaș an, adăugă clauza „patului" între rânduri și își semnă testamentul. Anne Shakespeare avea atunci 60 de ani. Când muri, șapte ani mai târziu, fu îngropată alături de soțul ei și versuri frumoase fură săpate pe piatra mormântală.

Din toate datele de mai sus, viața conjugală a acestui mare om apare într'o lumină ciudată. Insurat cam fără voe cu o femeie pentru care nu simțise un sentiment prea adânc, Shakespeare renunță de timpuriu de a o considera ca o adevărată și bună tovarășă a vieții. Purtarea lui prezintă în diferite ocazii un aspect care nu este favorabil marelui dramaturg. Nu e mai puțin adevărat însă că nu s'a abătut din drumul moravurilor corecte, ci s'a mulțumit să se izoleze pentru ca geniul lui puternic și tumultuos să-și găsească o exprimare nestânjenită.

A apărut
„Lectura" No. 58
— Floarea literaturilor străine —
PAUL BOURGET
— Celebrul romancier și Academician Francez —
Răpirea
Trad. de GEORGE SILVIU
Lei 4.— Scrierea completă
La chioșcari și librari

„ZOOLOGICE"

Fabulă

Intr'un decor superb și pitoresc
Cu foșnetul de frunze indigen,
S'au adunat — la fel ca'n Lafontaine —
Diverse animale ce voesc
Să facă pe câmpie un concurs
Original și rar de alergări...

(In juriu e un lup, un leu și-un urs,
Ce cercetează scrupuloși, în zări.)

...Cocoșul dă semnalul de plecare.
Și melcul care poartă în spinare
Căsuța-i văruită proaspăt — sferă
De cretă — scoică — foraminiferă —
E protos la această alergare!...

In filă indiană, e-un monom:
— Crescendo de algebră, zoologic —
O vulpe 'nfășurată într'o zeghe,
Un cerb ce'nghite leghe după leghe,
Deși pe cap, semeț, el poartă-un pom,
(Sau arborele său genealogic!)

Pe lângă concurenți agili, de viță,
Sosesc în șir și alți — necontenit ;
Dar pe un cer concret, ce s'a albit
Cu nouri, ca o tavă de alviță,
Deschisu-s'a o tainică supapă,
Căzând în ritm de-allegro, stropi de apă..

Și melcul, grav, automat și logic
Iși scoate coarne mici de cauciuc,
Și-i fericit că zările aduc
Aspectu-acesta meteorologic ;
In urma lui, pe drum, un brotăcel
Brutalizat de-a ploilor nuele,
Arată, ridicându-și capul chel,
Impermeabila-i manta de piele, —
Și prin băltoace face-un salt gimnastic,
Purtând galoși ușori de gumilastic...

Iar juriu într'a stropilor urgie,
Sub o umbrelă deasă și botanică
Impune hotărîrea sa tiranică
Și-amână alergarea „Sine die"...

ALEXANDRU BILCIURESCU

Orchestra fără dirijor

Moscova apare acuma ca primul oraș din lume, unde s'a constituit o mare orchestră simfonică, din muzicanți de cea mai înaltă valoare artistică, care nu mai e condusă de dirijor. Ideia unei asemenea orchestre, reprezentând ansamblul unei muzici de cameră amplificată până la limite nemaivăzute încă, a fost emisă de profesorul L. Zeitlin dela conservatorul de muzică din Moscova.

Concertele acestei orchestre constituie spectacole de o originalitate fără precedent. Pe estrada din centrul sălii celei mari a fostei „Reuniuni a Nobilimei din Moscova", sub faimoasa cupolă a acestui palat, muzicanții ocupă mai multe cercuri concentrice, stând cu spatele spre public și putând să nu se vadă unul pe altul, aproape toți.

Aceste cercuri concentrice prezintă în acelaș timp și un amfiteatru rotund, închis. In primul cerc stau vioarele „conduse" de inițiatorul și primul solist prof. Zeitlin. De fapt, tocmai cei câțiva soliști de la diferitele genuri de instrumente sunt căpeteniile execuției.

După un semnal, necunoscut de public, orchestra începe să cânte. Și prima și ultima impresie e zdrobitoare: cele mai fine nuanțe sunt redate cu o măestrie recunoscută până acuma în muzică. Se naște o întrebare: care este atunci secretul artei de dirijor? — Orchestra din Moscova execută ireproșabil, genial, cele mai grele piese ca „Vasilache" al lui Stravinschi, simfoniile lui Ceaicovschi, suitele lui Richard Strauss, etc., — la ce e bun deci, dirijorul?

Aceste chestiuni constituie astăzi centrul discuțiilor în Moscova muzicală. Ideia orchestrelor fără dirijor are partizani, dar are și adversari. Cei dintâi afirmă că concertele orchestrei celei nouă obțin un maximum de succese artistice din cauză că muzicanții au scăpat de presiunea voinței dirijorului, străine lor, și se simt acuma, fiecare, creatori individuali. Ei spun că dirijorii nu fac decât exploatează orchestrele și-și scot din foc castanele cu mânile altora.

De fapt, concertele fără dirijor cer depunerea unei energii cel puțin înzecite, în comparație cu concertele dirijate. Detaliile cer cel puțin 15—40 repetiții în șir, când e vorba de o piesă muzicală cu totul nouă. Publicul n'are ideie câtă muncă și timp se cere pentru ca orchestra să sune cășicum ar fi dirijată.

Concertele fără dirijor sunt foarte apreciate la Moscova și de fiecare dată nu rămâne un singur loc nevândut. In ultimul timp se tot execută piesele grandioase, până și simfonia a 9-a de Beethowen, împreună cu un mare cor... fără dirijor. Cunoscătorii în materie afirmă, că execuția muzicală colectivă de la Moscova face să se simtă cu fiori acțiunea vie, creatoare, a masselor. Muzica și corurile impresionează într'un mod mult mai puternic decât atuncea când sunt conduse de dirijori.

De fapt, o sumă de împrejurări au produs această revoluțiune în muzică. In 1918, în prima fază a bolșevismului, foarte mulți dirijori ruși talentați au fugit în străinătate. Au fugit și mai mulți soliști. Insă muzicanții de rând au rămas. Un timp oarecare nu se făcea decât muzică cerută de militarism și de serbările oficiale de stradă. Apoi cercurile artistice începură să se reculeagă din stagnare. Lipsa dirijorilor a făcut să fie rezolvată problema execuției muzicale fără dirijor. In limbajul revoluționar, lucrul s'a precizat astfel: orchestrele colective și-au scuturat jugul dirijorilor....

Câțiva muzicanți și dirijori mari din Europa au și auzit orchestra dela Moscova. Ei au recunoscut că experimentul acesta de artă a reușit în mod strălucit, și că de aci începe o epocă cu totul nouă în viața și istoria muzicei de orchestră.

Orchestra fără dirijor dela Moscova e preocupată acuma de un proect care s'o îmbogățească: o călătorie prin Europa Occidentală și America. Nu se știe însă dacă Cremlinul Sovietic îi va permite eșirea din Rusia...

IMAGINI PE NISIP

Plaja

de DEMOSTENE BOTEZ

Viața „mondenă" la Budache, era viața de plajă. Ea începea cu frenezie foarte dimineață. Când apărea pe peluză primul amator, ceața astupa încă marea până la înălțimea malului, astfel că scările coborau într'un abis cenușiu de fum, de ceață, de aburi și de apă, asemănător cu acel ce trebue să fi acoperit pământul pe la începuturile lui. Iar din acest nelămurit opac sgomotul mării se ridica mat și înăbușit de parcă fierbeau în fund lumi noui. Primul vizitator al plajei scobora treptele scărilor săpate natural în pământul malului, ca 'ntr'o universală marmită pentru prefaceri nebănuite și drăcești.

Dela a cincea scară legăturile lui cu lumea erau desființate. Ochii nu mai puteau desluși nici treptele de sub picioare, astfel în cât avea impresia să plutească prin ceață ca sfinții în icoane, sau ca însuși Isus închipuit la înviere. Iar când cobora mai adânc avea impresia lămurită a unui scafandrier lăsat în fundul mării, așa umblau pe deasupra capului valuri de ceață purtate de boarea dimineții, ca niște fantome de valuri de mare adevărate, pulverizate odinioară la țărm, și ale căror fantome plutesc noaptea pe apă până le prinde lumina zilei și le-alungă soarele cu sulițele lui.

Acești rari amatori matinali, scafandrieri în ceață, descopereau ca la un început de lume, relicve dintr'o îndepărtată eră, în bărcile carbonizate și svârlite de talazuri pe plajă, în o colibă primitivă, în câte un pescar ca un Adam singuratec și plin de nostalgii nelămurite, în năvoadele lungi, întinse pe stâlpi, gata să fie trase prin ceață pentru a prinde pescăruși. De fapt însă ei nu veneau pentru aceste prețioase descoperiri științifice în atmosfera aproape lichidă prin care umblau ca'ntr'un aquarium cu ape murdare și opace, ci pentru... cură de soare. Cititori de reviste științifice de vulgarizare, numai aceștia cunosteau acțiunea razelor „ultra violete", și numai ei știau minunatele lor efecte care nu trec dincolo de ora 10 dimineața. Așa dar prin semi-întunericul acela prin care soarele nu străbătea nici măcar ca un nouraș rotund și albit, câțiva făceau cură de raze ultra-violete, care din punct de vedere poetic trebue să samene cu razele de lună din nopțile fără lună.

Pe-aceștia, mai târziu, îi descopeream umblând răpede de-alungul plajei, tremurând, înfășurați într'un cearșaf ud, ca pe niște naufragiați din timpul nopței.

Oamenii aceia trebue să fi putrezit acum.

Când soarele se ridica mai sus ceața începea să se rărească. Soarele apărea ca un disc de alamă, fără strălucire, zvârlit de cine știe ce aruncător de disc, elin, la vre-un olimpic joc la care ar fi asistat însuși Zevs.

Cu încetul pâcla rară se grupa în nourași pentru retragere, și apăreau pete verzi, albastre de cer, aproape de nouri și aproape de noi;— printre ei razele soarelui scăpătau în toate părțile, țâșnind violent, astfel că pe apă apăreau transformându-se în fiecare moment aceleași pete verzi și albastre, călătoare și variate, ca niște încrustări de pietre prețioase colorate.

Totul însă se prefăcea și se refăcea atunci sub ochii noștri, ca la o repetiție la care se încearcă în fiecare clipă un decor. Și soarele și cerul verde și nourii erau așa de aproape de noi că totul apărea ca pe-un panou anume amenajat pentru fiecare din spectatori.

Petele albastre de cer se măreau până ce lumina învingea peste tot, sclipind orbitor pe mare și pe nisip.

Imbrăcate în culori vii, ca 'ntr'o operetă în plin aer, femeile apăreau pe faleză cercetând plaja pe care oamenii păreau mici de tot cum par în tablourile proaste sau în cele cu perspective prea mari.

Unele puneau mânele în șolduri când se opreau pentru această contemplare, și atunci în lumina soarelui apăreau ca niște vaze romane, delicate și transparente, în culori, așezate acolo sus ca pe-o friză de templu dărâmat.

Alcătuind dela început un nou conglomerat social plaja se organiza după normele cunoscute, în grupuri compacte care 'nsemnau uneori clase sociale, alte ori districte sau mahalale.

Cei care scoborau pe plajă aveau un aspect ciudat de oameni în bejenie, care se refugiau de nu știu ce cataclism anunțat pe scoarța terestră. Fuga aceasta se petrecea parcă într'o grabă neobișnuită și pentru o călătorie care nu dădea posibilitatea de a se lua prea multe bagaje. Fiecare își alcătuise în grabă un mic paneraș de papură împletită, sau chiar o simplă legătură cu cele strict necesare, o sticlă cu apă, două bețe și o prostire albă pentru un cort primitiv... Totul însă se întâmplase așa de pripit încât copiii rămăseseră în urmă și alergau grăbiți după mamele lor, iar după unii se ținea și cățelul casei pentru a-i petrece la despărțire, sau pentru a-și lăsa și el tot „trecutul", și a se refugia. Familii mai puțin boeme coborau și cu o mică bae de tablă pentru copii și cu un paner cu pâne și cu haine de rezervă. Ca scăpați dintr'o casă în flăcări domnii erau unii în pijama numai, alții numai în halat, alții fără guler și cu ghetele descheiate, alții fără pălărie și cu părul vâlvoi cum i-a apucat vremea, numai femeile mai cochete chiar în preajma cataclismului descindeau în halate, uneori numai desfăcute pentru a fulgera de sub albastrul lor un colț mișcător de pulpă albă.

Odată ajunși pe plajă acești oameni gata de plecare, care-și lăsaseră parcă tot în urma lor și o rupseseră cu pământul, se opreau o clipă în fața mării, privind pe deasupra ei într'o cercetare amănunțită, cași cum ar fi perdut ceva, pe urmă cu desamăgire căutau în dreapta și în stânga un loc convenabil pentru o vremelnică așezare.

Se înfigeau bețele aduse în nisip, se întindeau prostirile albe, se deschideau umbreluțe, se așterneau cuverturi, se adunau perne de nisip, se întocmea o alcătuire fugară pentru o impusă așteptare. Avântul călător fusese împedicat de prezența mărei, peste care trebuia să vie o navă salvatoare să-i scape pe toți de pe acest tărâm blestemat și să-i ducă pe altul, indiferent pe care—dar pe altul. Și într'adevăr toată lumea aceasta ce se aduna acolo îți dădea o impresie de oameni care așteaptă, cu ochi cercetători în largul mărei, nava salvatoare pe care să îmbarce pentru călătoria la care porniseră.

Așteptarea aceasta ciudată a continuat în fiecare dimineață până la ora 1 după amiază, fără nici un rezultat, timp de-o lună cât am așteptat și eu acolo cu ei până ce am perdut nădejdea și am plecat. Am totuși credința că trebue să fie unii care să aștepte și-acum acel vas fantomă, care o fi reprezentând concretizarea nostalgiei noastre neînțelese după alte locuri, după alte larguri, simțită desigur inconștient poate în fiecare din tihniții vizitatori dela Budache. Când urcau scara înapoi la ora 1, fiecare se oprea în drum în popasuri dese și mai întorcea odată privirea cercetătoare dela înălțime peste apele mării, și apoi pleca cu-o obosită resemnare.

Așteptarea în comun însă se face pe clase sociale, pe grupuri de familii sau pe orașele din care au plecat „refugiații". — Cum scobori scara dela „Beaurivage" e cartierul aristocratic format din „personajele" (la plajă fiecare om e-un personaj) dela Chișinău și Cetatea Albă care sunt și proprietari de vile în Budache.—E o aglomerare de oameni, de copii și de culori sub lumina stridentă a soarelui. Aici e cea mai mare îmbulzeală, de oarece tendința de ascensiune socială se manifestă și aici, poate mai violent fiindcă nu se cer mijloace excepționale. Costumele de bae introduc o artificială egalizare. Aici e americana din Cairo venită din târgușorul „Paris" de lângă Cetatea Albă, unde soțul ei ține dugheană și face comerț de cereale. Aici e și bărbierul din Cetatea Albă, fost prinț rus și locotenent în garda imperială, și locotenentul „din" cavalerie, Onuță, care umblă și pe plajă cu cravașa în mână, ținând-o dela mijloc într'o atitudine marțială și țapănă de feldmareșal în inspecție. Aici vin în fiecare Sâmbătă pe două zile să discute valuta la aer de mare, soți groși care nu se desbracă niciodată, sub ochii cărora soțiile învârt enervate umbreluțe roșii, aici, bine înțeles, se vorbește și franțuzește (cam așa cum s'ar juca Hamlet la Budache) și se fleurtează stând lungit pe pântece în nisip.

Sub scara dela poștă e cartierul funcționarilor, de unde boarea mării aduce dispreț pentru aristocrația deaici, și țipete de copii. Acolo sunt femei care nu se desbracă în costum de bae fiindcă e rușine, și stau în cămeși, ca niște bolnavi scăpați din spital. Grupele de familii stau mai răslețe și mai ostile, fiindcă copiii din tabere adverse s'au bătut, și-au stricat digurile, cetățile și vasele, iar părinții și-au însușit cu comprimată ciudă ostilitatea copiilor respectivi. — Aici dorințele fiind mai puțin satisfăcute dispun la critică și vecinii noi sunt cercetați și catalogați definitiv. Fiecare familie trăește sub orizontul nesfârșit al mării cu sentimentele și sufletul cu care se trăește într'o odăiță sau într'o grădiniță. Câmpul de explorare a mării este și el limitat și îngrădit de nevăzute garduri în porțiuni mici care constituesc un fel de proprietate exclusivă a primului ocupant cu acerbe sentimente de proprietar.

Mai departe spre „periferie" sub malul nesfârșit care se pierde cât vezi cu ochii, se întindea cartierul intelectualilor, printre care desigur strălucea cu cele cinci volume alături, domnul din Buzău. In fața apelor care vroiau să-l atace, cu brațele înfășurându-și genunchii, într'un halat cu desenuri ciudate, cu „biblioteca" alături, acest domn superior părea statuia unui zeu oriental, alături de insignele înțelepciunei, descoperit abia acum de valurile mării peste care privirea lui străbătea netulburată. Eu cred că domnul acela din Buzău stăpânea marea cu privirile lui hipnotice, că purta ceva din tainele dominatoare atribuite numai lunei.

Mai înainte, într'o perpetuă izolare era un filosof reprezentat printr'un om excepțional de înalt și mare cu-o precisă înfățișare de urangutan. Nu vorbise nimeni cu el și, nu știu de ce, toată lumea era sigură că-i un neamț rătăcit pe-acolo. — Vre-o câțiva îl și porecliseră Kant. Acesta în adevăr avea o înfățișare de cugetător, nu ca domnul din Buzău, care-și studiase în oglindă cugetările și mimica lor. Umbla cu capul plecat spre pământ, ca a unui om în somnolență, ceeace manifesta în mod fizic o greutate a tot ceeace se petrecea sub fruntea astfel aplecată înainte. Capul părea așa că are o viață a parte, și urma trupul numai printr'o legănare grea la dreapta și la stânga, cu fiecare pas. — Chiar în faptul că se uita totdeauna în pământ, și avea capul plecat apărea pentru oricine îl vedea, dela început, o anumită concepție filosofică.

Când se ducea spre locul unde-și stabilise sediul trecea fatal de-alungul plajei, desculț, cu pantalonii și ismenele suflecate ca 'ntr'o funie în două culori sub genunchi, cu ghetele pe umărul stâng, una spânzurând pe piept deasupra inimei și alta pe spate peste omoplat, atârnate fiind de șireturile reciproce, care erau înodate pe umăr. In scuturătura pasului ghetele jucau ritmic când cu călcâiul, când cu vârful în afară. Sub brațul stâng strâns ca un mâner de amforă-reclamă, atârna o pelerină colosală pe care o purta astfel, cu toată ținuta de mai sus, cu desinvoltura nepăsătoare și tinerească a unui cavaler eșit la plimbare. De coada pelerinei care atârna în urmă se ținea cu mânuța dreaptă întinsă înainte cât ce putea, un copilaș. Kant mergea normal, iar copilașul călca repede și larg în urmă, târât mai mult de pelerina de care se ținea, uneori cu amândouă mânele pentru mai multă siguranță, dar de obicei și mai mult cu mâna dreaptă, ceeace-l forța să meargă cu un umăr înainte, oblic. — Cum Kant nu umbla nici odată cu o femee și nici nu venise acolo cu nevastă, noi bănuiam în copilașul ce se ținea după el pășind exagerat, parcă pentru a călca pe aceleași urme lăsate de uriaș în nisip, un discipol menit să ducă mai departe principiile filosofice ale maestrului. Eu cred însă că la acest sfârșit nu va ajunge. Copilul se juca în nisip, și îneca un vaporaș legat cu sfoară, tot timpul cât Kant era preocupat numai de filosofie. Ajuns pe mica lui proprietate de plajă, Kant se desbrăca și rămânea numai în cămașă și în pantaloni, ținută cu care intra în mare, atât numai cât apa să-i treacă peste genunchi. Uniforma aceasta era complectată cu o pălărie moale de pae. Acolo, în apă, ca în elementul lui, Kant se oprea și stătea vreme îndelungată fără să se miște cu imobilitatea unui stâlp rămas dela un pod complect distrus. Sub lumina violentă a soarelui înfățișarea lui era stranie, ca o pasăre ciudată sau ca o geamandură. Numai când vre-un „escursionist" mai îndrăzneț trecea pe-acolo, simțul de pudoare îl silea mecanic, să facă vre-o mișcare, întotdeauna aceiaș : se apleca înainte și vâra mâna în mare de unde scotea o palmă plină cu scoici și nisip pe care o studia cu stăruință. Mișcarea se cunoștea de departe de unde se vedea marginea cămeșei dinainte intrând în apă.

Inspre „Cossa" era apoi cartierul copiilor trimiși acolo de diverse societăți de binefacere, cartierul evreesc sărac, un fel de gheto la malul mărei, gheto-sanatoriu în plin aer, în care suferința omenească era expusă ca într'o drăcească vitrină însorită. Oameni cu picioarele și mânele diformate de tăinuite boli, stăteau ore întregi cu trupul învinețit în soare, cu renunțarea tragică cu care ultima suferință resistă, fiindcă ceva mai rău nu mai poate urma. Pe chipurile lor nici nu mai era nădejde ci acea nepăsare pasivă cu care durerea îndelungată deprinde pe om. Am avut impresia că fiecare din ei se îngrijește cu simțul unei datorii sau de milă, pe care le-ar fi avut pentru cel de alături, nu pentru sine însuși. Era acolo un spectacol sfâșietor. Trupurile acestea suferinde se întindeau până la mare de parcă deborda până acolo suferința omenirei pe care pământul nu mai putea s'o cuprindă.

Incolo, spre Bugaz, pe limba de nisip dintre lac și mare se înșirau cele câteva locuințe și colibe dela „Cossa" cu vizitatorii lor, veșnic vecini cu marea, care aveau prin acest contact perpetu cu nesfârșitul apelor o înfățișare specială, de oameni care au fost și vin de departe ; ceeace se citește în privirea lor și 'n culoarea feții brunată de soare și de vânt.

Urmau apoi colibele pescarilor și plaja goală și tristă care se pierde în zarea de la Nord.

Dealungul acestei bejenii în popas care cuprinde efemer aproape toate aspectele unei așezări omenești, defilează pentru curiozitate sau exhibiție oameni izolați, sau perechi gălăgioase.

Cu capul întors spre plajă trec în revistă toată mulțimea aceia culcată și leneșă, aproape dormitând sub arșița soarelui. Bărbați tineri, cu atitudini cuceritoare revăd zilnic siluetele care-i interesează. Un domn foarte distins care trece regulat dealungul plajei îmbrăcat complect și foarte corect, apare ca un personaj exotic, și toți îl privesc cu o explicabilă mirare interogativă.

Femeile se expun cu o prefăcută nepăsare și cu o neglijentă grijă pentru prea multă decență ; bărbații tineri le concurează cu atitudini cabrate și atletice care le dau o aparență artificială de sforțare inutilă, plină de comic. Grupuri disparate se întâlnesc, își fac vizite. S'aud isbucniri stridente de râs, țipete,... doi se fugăresc pe plajă, printre oamenii culcați, aruncându-le din fugă cu picioarele nisip peste ochi, peste față... Un domn serios cu un cioc lung foarte regulat tăiat, ca un cioc artificial, e indignat și vociferează contra infractorilor care abia se mai văd prin învălmășeală. Costume, umbrele, pălării, colorate violent, roș, alb, galben înpestrițează plaja țipător sub lumina puternică a soarelui de amiază.

Ca și iarna când ninge, pe nisipul plajei, se trezesc în oameni energii sburdalnice, care-i fac să se joace în apă sau în nisip ca copiii. In apă un domn serios e absolut ridicol și figura lui severă și impasibilă înconjurată de femei tinere care-și aruncă de la una la alta o minge, e grotescă și discordantă.

Copiii nu mai pot avea acolo ocupațiuni serioase în miniatură, fără ca să fie comici. Construesc cu iscusință irigații cu care să inunde sistematic la fiecare val mai mare picioarele domnului cu cioc lipit, fac cetăți cu aceiași artă și pricepere cu care le fac cei mai mari generali, și poartă de o ață cu un serios imperturbabil vaporașe de lemn pe care valurile le 'neacă spre catastrofala lor dezolare.

La amiază e ora la care aproape toți s'au vârît în mare. Apa e liniștită și sclipitoare sub soarele care cade drept de sus. La țărm numai puțin clipotesc valuri liniștite și netezi, tivind marginea. Pe luciul acesta trupurile omenești apar inestetice și pline de vulgaritate, ca niște popuri de gumă roșie săltate de hulă, ca niște viermi hibrizi, ca niște paraziți neputincioși ai mărei crescuți pe lângă țărm. Pe unele trupuri grase carnea curge acoperită cu piele galbenă și creață, ca niște osânză sleită pe care apa rece face picături mari și cristaline. Cu toată voioșia câtorva fete spectacolul e hibrid și dezolant.

Viermii aceștia se întind apoi la soare pentru ca oroarea să fie deplină. Iată însă un trup minunat de femee, cu costumul mulat de udeală esă din apă ca o apariție mitologică și rescumpără toată tristeța. Ochii se întorc avizi după ea. Frumusețea ei e provocătoare. Demonul ispitei umblă o clipă sburdalnic — printre toți. — O cucoană grasă, enormă, cu un trup creat în caturi suprapuse și revărsate, stabilește echilibrul. Aceasta vrea să se și fotografieze. Fotograful se tot apropie cu aparatul lui îndoliat, pe tripiedul care sare brusc când înainte când înapoi ca un berbece gata de luptă. Fotograful privește prin tunelul negru și doamna grasă pozează tolănită cu capul sprijinit într'un cot, cu sânii revărsați, cu pulpele de la picioare chinuitor îndoite. In figura ei zâmbitoare e-o satisfacție deplină, fără nici o îndoială. Are un zâmbet languros și prelung care curge din ochi, care se prelinge parcă pe pleoapele înroșite de pe margini. La spatele ei marea e tot liniștită. Spectacolul e grotesc. Fotograful e agil și are mișcări de baletistă în jurul celor 3 picioare ale postamentului. Scoate și pune capacul la aparat cu gesturi fluturate de scamator. Zâmbetul doamnei se topește ca o alviță sub căldura soarelui. E înfiorător de grotesc. Cei dinprejur râd și se strâng înprejur cu un diabolic interes. Pe mine mă stăpânește o compătimire fără margini.

Spre orizontul drept se vede plutind un punct negru pe care apa îl poartă când într'o parte când în alta, astfel că în săltarea lui lină când se vede, când dispare iarăși ca să reapară mai mare când e apropiat sau și mai mic când curentul l'a depărtat de țărm. L'au observat mai mulți. Și rând pe rând se scoală, care numai într'un cot, care în picioare, care în genunchi, și se uită țintă. Americana de la Cairo nu'l vede. Locotenentul de cavalerie Onuță s'a oferit să i-l arate, și în genunchi la spatele ei, cu mâna întinsă pe deasupra umărului ei gol poartă arătătorul săgetând spre mare, cu explicații :

— Puțin la dreapta, pe deasupra capului copilului din față, în direcția mânei mele. L'ați văzut ? Nu ? La dreapta, la dreapta.... Acum nu se mai vede... A, da iată'l iar. Uite acum se vede bine de tot.

Cineva spune : — E un delfin. Altul ripostează : Nu-i delfin pentru că nu sare. — Da ? Dar atunci ce e ? ! (răspunde supărat și ironic cel întâi).

Domnul elegant care se plimbă pe plaje îmbrăcat cochet are binoclu într'o geantă care-i atârnă depe umăr pe șold. A scos binoclul și se uită învârtind cu enervare inelele zimțate ale celor două tuburi.

Cei mai curioși s'au strâns în jurul lui uitându-se când la binoclu când la punctul negru, și urmărind parcă cu ochii însăși linia vizuală a domnului elegant de parcă ar fi devenit concretă ca o sârmă.

Domnul mai lasă binoclul să-i atârne pe piept prins cu un șnur de piele pe după gât și mai cercetează cu ochiul liber. Un băețel care vinde ziare pe plajă îi cere binoclu să se uite și el. Cererea i se păruse naturală, și i-l cere fără protocol. Domnul se uită la el ca de pe un munte, și nici nu-i răspunde. Ceilalți sunt intimidați și ei, oarecum, și fiindcă domnul nu vrea să spue ce vede, se retrag. De

Continuarea în pagina VI-a

Cronica Muzicală

Concertul simfonic al Filarmonicei şi concertul d-lui Al. Teodorescu la Ateneu. — Fedora la Opera Română

Al zecelea concert simfonic a inceput cu Simfonia a treia de Brahms, supra-numită şi „Eroica" din cauza unui motiv viguros ce-l găsim în prima şi ultima parte a compoziţiei.

Cele patru simfonii ale lui Brahms sunt opere de o mare importanţă muzicală. La noi le-a făcut cunoscute d. Georgescu.

Simfoniile lui Brahms au o formă îngrijită. Autorul lor subjugând pasiunea omenească, este aproape de muzica absolută.

In partea a treia a simfoniei, Brahms abuzează de un motiv melancolic, pe care-l scoate in relief la inceput, — dar îl repetă de-atâtea ori incât la urmă rămâi multă vreme obsedat de dânsul.

Execuţia ar fi fost excelentă, dacă orchestra ar dispune de mai multe coarde, pentru a echilibra tonalităţile puternice ale celorlalte instrumente.

Tenorul C. Stroescu a avut o bună inspiraţie, dându-ne prilejul să auzim compoziţia lui Chausson: „Le Poème de l'amour et de la Mer". Nimeni mai mult decât acest minunat cântăreţ al compoziţiilor moderne, nu putea sublinia frumuseţile poetice ale lucrării lui Chausson.

Mulţumită d-sale publicul nostru a început să priceapă bogăţia resurselor, de care dispune muzica franceză. O frazare exactă... Intense emoţii, care culminau într'un leit-motiv: „Le temps des lilas et le temps des roses", invocat de Maurice Bouchor in partea finală a poemului „La mort de l'amour".

Marsyas, poemul simfonic al compozitorului A. Castaldi, a fost primit de public cu un entuziasm, pe care nu l-a cunoscut decât George Enescu. Marsyas este o compoziţie perfectă care, ca şi „Prélude à Aurès-midi d'un Faune" a lui Debussy, îl pune pe compozitor în rândul artiştilor de seamă.

D. Georgescu şi orchestra, — în special harpa (d-na Pessioni) şi flautul (d. Solomonescu) — au scos în relief frumuseţile aceştei opere moderne, care azi aparţine literaturii muzicale. Sunt sigur că la Paris compoziţia d-lui Castaldi ar fi foarte bine primită, caşi „Acteon" a lui Alfred Alessandrescu, o operă asemănătoare ca stil şi ca subiect, luat tot din mitologie. Poemul d-lui Castaldi, ca o frescă mare de Puvis de Chavannes dă impresia unui episod din viaţa antică.

Concertul s'a sfârşit prin „Espana" de Chabrier, compoziţie de efect, foarte bine orchestrată. Emanuel Chabrier a fost creatorul unei muzici cu ritmuri noi şi al unor combinări de armonie şi instrumentaţie originale. Ele au influenţat o generaţie întreagă de compozitori. Espana nu este cea mai adevărată expresie a acestui geniu creator, atât de francez.

* * *

Am apreciat, de curând, progresele realizate de valorosul violonist, d. Alex. Teodorescu. Acesta, împreună cu d. Alfred Alessandrescu, a dat un interesant recital de vioară în sala Ateneului. Technica acestui artist a fost apreciată în concertul lui Nardini, în piese de Kreisler, Brahms, Socolov şi Ravel; iar priceperea muzicală în greaua sonată „în fa minor" de George Enescu.

Muncitor neobosit, d. Teodorescu, pe lângă atribuţiile de concert-maestru al Operei Române şi al concertelor simfonice, găseşte timp pentru a se manifesta şi ca solist, punând în valoare o sonoritate foarte apreciată şi o sobrietate demnă de toată lauda.

* * *

Opera Română a reluat „Fedora" de Giordano. Rolurile principale au fost încredinţate d-nei Fl. Cristoforeanu şi d-lui C. Stroescu.

D-na Cristoforeanu a făcut din „Fedora" o interesantă creaţie. Timbrul particular al vocii sale emoţionează. D-na Cristoforeanu posedă adevàrata ştiinţă a cântului; numai aşa ne putem explica deosebitele modulaţii ale vocii sale sonore şi cu atât de mare întindere. De aceea mi se pare că trebue să cinstim cât mai mult gloria acestei mari cântăreţe care, ori unde ar cânta, exprimă puritatea unei adevărate arte plină de sentiment.

Unii pretind că „bel canto" n'ar mai exista azi; el cere o gimnastică de exerciţii ce trebuiesc făcute in fiecare zi, iar pe scenă, un mod de a cânta, cunoscut atât de mult la cântăreţii italieni.

In adevăr, d. Stroescu nu ar fi un tenor ideal de „bel canto". Ceeace însă nu i se poate contesta, este sentimentul dramatic, care la d-sa, e un dar natural. In Fedora tenorul este forţat mai mult să interpreteze rolul. decât să-l cânte. Aceasta cere o cultură literară desăvârşită, pentru a înţelege libretul. Pentru a juca rolul lui Loris, trebue să citeşti textul de mai multe ori; numai astfel pătrunzi ideile autorului, diversele situaţii dramatice şi nodul principal al intrigii. D. Stroescu a impresionat print'o interpretare personală publicul. Bine secondat de d-na Cristoforeanu, d. Stroescu a găsit în actul al doilea accente frumoase, de un efect liric incomparabil şi de un realizm atât de pronunţat, în cât te întrebi dacă d-sa aparţine operei comice sau teatrului Antoine! D-na Cristoforeanu ca şi d. Stroescu, face parte din pleiada marilor artişti români.

I. FLORESTAN

fapt domnul nici nu vedea ceva mai lămurit cu binoclul şi de-aceia vroia să combine imaginea văzută prin binoclu cu cea văzută cu ochiul liber.

Cineva spune: E un om înecat. Şi adaogă: când e de-acurmezişul se vede mai bine şi mai mare, iar când valurile îl întorc cu capul sau cu picioarele spre noi se vede mai mic. Şi apoi exemplifică: „Acum e cu capul la noi... acum e de-a curmezişul... uite, uite ce bine se vede.

Ideia e sugestivă. Incep parcă a-l vedea cu toţii. Unii îl văd până în cele mai mici amănunţimi pe care le denunţă cu voce tare pentru toată lumea. Toţi sunt ca cuprinşi de febră, de-o nestăpânită nerăbdare şi curiozitate. Şi nu-i nici o barcă să se ducă cineva să vadă ce-i! Ora e târzie, dar nimeni nu pleacă.. Unul are ideia să se urce pe faleză de unde se vede mai bine. Il urmează mulţi şi pe scări e îmbulzeală. Sus îl caută o clipă pe deasupra mării şi după ce l'au găsit, aproape toţi îl urmăresc arătându-l cu mâna dreaptă întinsă înainte, într'un gest de pacificare a mării.

— Da, da, e un om înecat.

Acum se vede bine. Valurile, l'au purtat capricios multă vreme prin faţa plajei când apropiindu-l, când îndepărtându-l de par'că el însuşi ar fi avut voinţă şi nu s'ar fi decis să debarce la plaja aceasta. De la o vreme l'a apropiat bine de ţărm. Se vedea haina fluturând pe lângă trup şi pântecele proeminent deasupra apei. Capul aproape nu se vedea. La ţărm s'a strâns în jurul lui toată mulţimea să-l vadă întins pe nisip cu părul lung în şuviţe creţe lipit pe faţă. In jur au început o mie de ipoteze după ce jandarmii l'au ridicat într'o căruţă bulgărească de pescari. Ca după un mare fapt care în fine a fost desăvârşit, mulţimea s'a retras în grupe discutând mai agitată ca de obicei. Iar în urma ei, explicând americancei cauzele plutirei omului înecat, mergea domnul locotenent din cavalerie. Onuţă, având la spate nelipsita ordonanţă care se minuna de atâta ştiinţă la domnul locotenent.

Intr'un sfert de oră plaja a rămas pustie. Numai valurile plipoteau molcom la ţărm.

DEMOSTENE BOTEZ

Colţul librăriei „Hasefer"

Librăria „HASEFER" din Bucureşti strada Karageorgevici, 9, recomandă următoarele cărţi interesante în limba franceză:

Anet Claude: Ariane, jeune fille russe; La fin d'un monde (ultimu-i roman).

Audoux Marg.: Marie Claire, L'atelier de Marie Claire.

Baudelaire: Fleurs du mal (ediţii eftine precum şi ediţii p. bibliofili) Spleen de Paris, Journaux intimes.

Bienstock et Curnonsky: Wagon des fumeurs şi ultima lor lucrare: Bonheur du jour (de un humor care alungă toate îngrijorările!)

Benoit Pierre: Ultimul roman: Alberte (Alberte n'est pas une exception!) L'Atlantide, Koenigsmark, Pour Don Carlos, Puits de Jacob, etc.

Princesse Bibesco: Les huit paradis, Le perroquett vert.

Bernstein: Théâtre. — **Bataille:** Théâtre, Vers. — **Brieux:** Théâtre.

Bloy Léon: Propos d'un entrepreneur de démolitions; Le Pal (postum).

Courteline: (în ediţii frumoase, cu ilustr. de Steinlen, Guillaume, etc. à 80 lei volumul): Les linottes, Messieurs les Ronds de cuir, Boubouroche, Femmes d'amis!, Lidoire et Potiron, Traise de 8 h. 47, Un client sérieux, etc.

Volume sosite de curând:

Hamsun Knut: Le Fain (capo-d'opera marelui scriitor norvegian), Victoria, Au pays des Contes, Un vagabond joue en sourdine.

Matei Roussou: Et nous nous sommes aimés là... (Qui d'entre nous lorsqu' il aime est sûr de n'être pas fou?)

Gallsworthy: Loyautés... (piesă al cărui succes creşte din zi în zi pe scenele engleze, franceze şi germane).

Marguerilte Victor: La rose des ruines (ultimu-l roman).

Din ediţia de lux a operelor complecte ale lui Anatole France (volume de format mare, in 4°, pe hârtie foarte fină, ilustrate de cei mai mari artişti francezi) recomandăm: Poésies completes şi studiul Alfred de Vigny (în volumul I-iu). Jocaste et le chat maigre şi Crime de Sylvestre Bonnard (în vol. II). Balthasar şi Nos enfants (vol. IV). Thaïs şi Etui de nacre (vol. V.) Fiecare din volumele apărute, se vinde separat cu lei 325—350. In provincie se trimete contra unui acont, restul ramburs.

MIHAIL SADOVEANU

Venea o moară pe Siret...

Ediţia II-a

Cartea Românească Preţul 70 lei.

A apărut

ARIPI FRÂNTE

— Dramă în 3 acte în versuri —

de A. de HERZ

Librăria „Universala" Alcalay & Co

CRONICA ARTISTICA

Grupul celor patru

Clasicizanţi prin stăpânirea unei concepţii rămase neinfluenţată de credinţele cari au desrădăcinat şi-au strangulat la noi atâtea originalităţi, — cei patru s'au înfruptat fără risipă din tot ce aduceau bun şi folositor din punct de vedere tehnic, formulele străinătăţii. Era — nu teama de-a răsturna valori cu grea rădăcină în tradiţie, dar nădejdea unei absolute încorporări personale în artă — temeiul care i-a ţinut în rezerva neintinării temperamentului convins de sine. Ei au învăţat dela toţi şi au învăţat mereu, perfecţionând şi aprofundând concepţia şi coloritul — şi treptat, cu desvoltarea fiecărei individualităţi în parte, grupul a desăvârşit patru viguroase şi cu totul deosebite talente.

Oscar Han e între sculptorii noştri cel mai de seamă modelator. El n'aduce în arta lui acea abstractă perfecţiune a stilului grec, în care l-am văzut stăruind adesea pe Storck. N'are nimic din platitudinea lui Măţăuanu sau din impresionismul palid al lui Paciurea. Nu se abate în construcţii grave şi grele ca Medrea, Spaethe sau Onofrei, ori în filosofică diferenţiere de imagini mitologice ca Faur şi Jalea. Arta lui nu-i nici alegoric-fotografică cum e sculptura lui Dimitriu-Bârlad şi nici inexpresivă ca a celor mai mulţi. Cu mijloace cumpănite, dalta lui Han nu sapă decât esenţialul văzut în spaţiu. O turmentare de proporţii echilibrate totuş în discreţia sentimentului şi 'n simetria planurilor şi volumelor, evidenţiază timbrul tumultului interior şi răsunetul larg al pulsaţiilor vieţii. Nu e o violentare a naturii: e o adâncire intr'un continuu şi sincer efort, mereu amplificat şi intensificat către un ideal artistic.

Han ciopleşte cu limpezimea şi ingenuitatea formei sintetic cugetate, trupuri pline de ritm, de căldură şi de suflet: piatra lui se cere mângâiată.

„Primul sărut" topeşte o îmbrăţişare de platonică pasiune într'un simbol în care totul e pătrundere, cadenţă, aproape voluptate. „Elegiile", „Basorelieful" şi „Schiţele" au acea respiraţie adâncă ce corespunde unei dexterităţi tactile remarcabile. „Tăcerea" impresionează puternic, iar „Sărutul" interpretează momentul fizic când buzele se apropie însetate şi se zrdobesc sub apăsarea pătimaşe. Formele se încheagă dinamic, alăturându-se şi crescând una din alta. Prin circularitate, reliefurile lui tocite numai pentru a încrusta mai sigur expresia — sugerează o vagă înrudire cu arta lui Rodin.

In mădularele acestea armonic spaţializate, în jocul muşchilor şi în mlădierea formelor, viaţa pulsează energic; mişcarea deşi nedescompusă, se percepe totuş succesivă, făcând sufletul împietrit în soclu să tresalte.

Arhitectura compoziţiilor lui Han, agitaţia lăuntrică, instinctul construcţiei simetrice şi masive, au desemnat pe cel mai îndreptăţit artist menit să-şi lege numele de alt gigant al nostru: Mihail Eminescu. Alegerea ce s'a făcut încredinţându-i-se lui Han înfăptuirea monumentului marelui şi nefericitului poet — a fost cea mai potrivită şi îmbucurătoare: cinstea aceasta o merita.

* * *

Nicolae Tonitza reaprinde în pictura noastră o faclă. El desfăşură nu numai o notaţie exactă, dar şi o uimitoare alăturare de game: dela liricul expresiei inadins şterse, vagi, până la intimitatea execuţiei turburătoare, bolnăvicioase. Culoarea îşi păstrează o reală forţă de expansiune chiar şi acolo unde artistul evitând să imprime un caracter feţii, nepronunţând detaliul, s'a oprit numai la ochi, închizând tot viul intr'inşii: „Studiile" pentru panourile „Orfanii" şi „Spleen". O legănare ritmică între resemnare şi durere, între extaz şi reverie, dă acestor fragmente acel aer trist şi avântat, nedesluşit, depărtat, de covârşitor şi calm dramatism. Puterea sentimentului mistic, culoarea o aprinde surprinzătoare şi elocventă, o face numai expresie. Amestecuri delicate şi atenuate de tonuri arată aici o tendinţă spre primitivism şi decorativ. Nuanţa răsare din nuanţă, se 'nfiripează şi creşte în lumină ca ecoul ce 'mprăştie în pădure adieri primăvăratece. Ochiul se îmbată înaintea nedefinitului care se desface şi se îmbină în acorduri de stil.

Nudurile lui Tonitza au braţele, torsul şi pulpele cu contur aproape imaterial, întrerupt uneori din necăutarea stilizării membrelor.

Nudul reclamă o realizare plastică de foarte serioasă atenţie şi îndemânare artistică. Greutatea de a găsi efectele de umbră pe monocromia pielii dă adeseori naştere unor contraste brutale de tonuri, spulberând veracitatea nuanţelor. Cu multă grijă în temperarea culorilor, Tonitza asociază formele nudurilor cu liniile înconjurului, şi anatomia trupului gol se proiectează natural pe pânză. Nudurile aceste mărturisesc o adevărată voluptate a formelor. Tonitza iubeşte culoarea puţin sgomotoasă. El ştie că nu e destul să prinzi doar resfrângerea senzaţiei în paletă, trebuie s'o însoţeşti cu rezerva odihnitoare a sufletului.

Inţeleasă şi simţită, arta lui Tonitza mişcă prin veritatea, gingăşia expresiei nervoase, prin simţirea încălzită de o culoare prietenoasă şi de un contur pierdut. E un artist care nu vrea să surprindă prin procedeu, ci să demonstreze şi să convingă.

* * *

Un fenomen aparte în plastica noastră înseamnă pictorul Francisc Şirato. Cum spune undeva despre alţii, el e unul din puţinii cari gândesc cu ochiul şi filosofează cu pensula. „Pictorul — scrie el — vede mai logic decât gândeşte mintea torturată a intelectualului. Pentru artistul plastic forma e totul; când forma se solidifică, haosul dispare din univers, prin organizare. Intre o formă şi alta din natură, există o cale a inconceptibilului sufletesc, ce tălăzueşte dela om la om. Forma e baza oricărei exprimări plastice; e elementul prim".

Bănueşte oricine că un astfel de elogiu adus formei nu poate porni decât dela un artist pătruns de dânsa. Şi este aşa. Şirato străbate însăşi structura lucrurilor, confundând în ea întreaga-i vizualitate intelectuală. Nu caută nici atmosfera pretenţioasă, nici observaţia doctrinară, nici forţata armonizare a efectelor. (La aceasta se împotriveste mai ales desvoltatu-i spirit autocritic). El nu urmăreşte decât o punere în cadru clasic ordonată şi o unitate severă. Desenul undind în linii şi umbre, contopeşte dogoarea interioară în tot aerul din preajma obiectelor. Coloritul înrourat de tonuri groase apare astfel deşi static, cu o poezie dă reţinei.

Şirato — l-o spunem cu propriile sale cuvinte — îşi face din artă un cult şi cultului altar în sufletul său.

* * *

Inferior în desen faţă de pictură, Ştefan Dimitrescu, în preocuparea lui actuală se rezolvă numai în pura înţelegere a unor echivalenţe de schemă, a unor relaţii de contur. In spiritul acestui artist, desenul inventează o natură strâmbă, unde accidentalul care — se vede — nu ştie că pozează, oscilează sub cărbune şi se fixează rutinar şi imperfect.

Dimitrescu redă unele aspecte îngrijit compuse, dar şi acestea au massa neanimată şi aspră sau liniştită şi rece. Nu mai vezi în trăsăturile lui adevărul firii; nu sesizezi misterul poetic al peisagiului; schelete de copaci singuratici, aplecaţi şi desfrunziţi, nasc melancolic din absenţa tonurilor, din golul atmosferei: o artă nereflectată e tot ce ne dă azi desenul lui Dimitrescu. Nu ne sfiim să i-o spunem fiindcă îl ştim un pictor de talent, înzestrat cu alese cunoştinţe tehnice. Bucata „Năcazuri", portretele „Geanei" şi al lui Tonitza, ne-o arată...

H. BLAZIAN

Curiozităţi

Munţele lui d'Annunzio

Gabriel d'Annunzio a devenit de curând „Prinţul de Nevoso" graţie lui Mussolini şi a regelui Italiei..

Poetul însă era mâhnit prin faptul că nu e şi proprietar al muntelui Nevoso. Atunci un prinţ german, Schoenburg-Waldenburg căruia îi aparţine acest munte (lângă Triest) i-a făcut lui d'Annunzio un cadou: vârful muntelui. Acum noul proprietar al piscului Nevoso se pregăteşte să se transporte acolo cu.... aeroplanul, deoarece piscul e inaccesibil.

Maffia americană

O petiţie iscălită de doi cetăţeni mari notabili din Chicago a fost înaintată de curând Senatului Statelor-Unite, denunţând, prin fapte stabilite şi autentice, legătura care există între lumea criminală şi mai mulţi demnitari din administraţia oraşului Chicago. O bandă de străini şantajează şi jefueşte populaţia, cu concursul autorităţilor.

Nici o crimă săvârşită în 1925 n'a fost decoperită. Insuşi procurorul general Krow a asistat la banchetul dat de şeful banditilor Jenna, şi a rostit un discurs în cinstea acestuia din urmă. La acelaş banchet au luat parte mai mulţi judecători, poliţişti, funcţionari înalţi, etc.

China şi creştinismul

Guvernul din Peking a publicat un decret prin care interzice propaganda anticreştină în China. Decretul insistă că în baza tratatelor încheiate cu puterile civilizate ale lumii întregi, religiunile creştine sunt libere în China. Campania anticreştină dăunează interesele Chinei, astfel că toţi guvernatorii militari ai provinciilor au primit ordine să pună capăt propagandei anticreştine.

In jurul lumii în 25 zile

Doi americani îşi propun să facă vara viitoare ocolul lumii în 25 zile. Până acum recordul stabilit a fost 35 zile. Călătoria se va face ast-fel: New-York—Victoria (ţărmul Oceanului Pacific) cu avionul, în 36 ore; Victoria-Japonia cu vaporul accelerat, în 8 zile; Japonia-Vladivostoc, cu vaporul, în 18 ore; Vladivostoc-Moscova cu trenul, în 9 zile sau, eventual, cu avionul, numai în 4 zile; Moscova-Berlin-Amsterdam-Cherbourg, cu aeroplanul; Cherbourg-New-York, cu vaporul.

Justiţia spaniolă

Intr'un cătun din judeţul Cuenca a fost de curând identificat un cioban, care dispăruse în 1910 dintr'un alt cătun Osovega. S'a constatat că ciobanul se ocupa în linişte cu meseria sa, şi nu socotise vreodată necesar să comunice cuiva schimbarea reşedinţei sale acum 15 ani.

Abia acum a aflat el că discreţia lui avuse în 1912 unele urmări tragice: doi tineri ţărani au fost condamnaţi la 15 ani muncă silnică, fiind acuzaţi de asasinarea ciobanului dispărut...

Ucişi de automobile

Statistica accidentelor nenorocite din New-York din cauza circulaţiei de pe străzi, arată pentru Ianuarie-Noembrie 1925 un număr de 939 omorîţi faţă de 986 din perioada corespunzătoare din 1924. Adică accidentele mortale sunt în descreştere cu 47 cazuri sau 4.75 la sută. Dacă se mai ia în consideraţie şi faptul că în acest an numărul automobilelor din New-York a crescut cu 60.992, adică cu 16 la sută, atunci rezultă că scăderea accidentelor mortale se prezintă destul de însemnată, şi promite să tot progreseze pentru viitor.

Competinţa minuţioasă

Poliţia din Londra n'a autorizat autobuzele să-şi introducă frâna la roţile dinainte.

Motivul refuzului e următorul:—Autobusele circulă unul după altul, într'o serie aproape neîntreruptă, cu toate acestea fiecare autobus se opreşte la orice cerere individuală a pasagerului sau a trecătorului, care vrea să se urce în autobus. Frâna asupra roţilor dinainte ar permite ca autobusele să fie oprite prea brusc, neaşteptat, ceiace ar duce la încomodarea publicului călător şi ar produce violente ciocniri între autobuse.

Antimilitarism

Femeile din Statele-Unite au început o mişcare contra tuturor jucăriilorr „războinice" care s'au impus copiilor în anii de război.

Propaganda e îndreptată contra soldaţilor de plumb, contra săbiilor de copii, uniformelor militare, pe care părinţii le cumpără pentru copii, etc., etc.

Drepturile pisicilor

Problema acestor drepturi a constituit un caz juridic la Curtea de Apel din Londra într'un proces intentat de un amator de porumbei unui proprietar de pisică, care pisică a mâncat vreo duzină de porumbei. Judecătorii britanici au recunoscut că pisica are tot dreptul să mănânce acei porumbei pe care ea îşi pusese ghiarele. Motivându-şi hotărîrea judecătorii au citat o maximă din legile pământului: — „Cânele nu e răspunzător pentru prima-i muşcătură", ceiace înseamnă că proprietarul unui animal nu răspunde pentru pagubele produse de animal — pe atât însă pe cât proprietarul poate să argumenteze cum că apucăturile rele ale animalului nu i-au fost cunoscute...

CĂRȚI ȘI REVISTE

Fragmente bio-bibliografice

O EFEMERIDA CU PRIVIRE LA GHEORGHE PANU. In pagina culturală a „*Diminetii*", am arătat cum un calendar istoric al „Universului literar", pornit de sigur cu gândurile cele mai austere, a dobândit deodată o alură pare-că *badinà*, în orice caz mult mai puțin în armonie cu gravitatea nobilă și rigidă ce se cere unei chronologii sau unor ephemeride.

Iată un nou exemplu în această privință, desprins din numărul 10, anul XLII al „Universului literar":

„9 Martie 1848. S'a născut în Iași junimistul Gheorghe Panu."

Dar minunatul alcătuitor de portrete și tipuri parlamentare, memorialistul unei epoci și al unor războiri culturale însemnate fusese, — în bogata lui activitate publicistico-oratorică, — și altceva decât partizan al Junimei, grupării literare căriia el i-a dat numai o serie de sonete mediocru traduse din Petrarca și lucrări (de sigur ademenitoare) de diletantism istoric. Panu a început prin a fi un fel de *fracționist-independent*, adică un adversar al „Junimei". Impotriva acesteia a scris: *Despre formă și fond* (o încercare de polemică cu Titu Maiorescu), în chestia tragediei „Rienzi" a lui Samson Bodnărescu (esseu de critică comparativă) și *Boericale*, o satiră politică versificată. A fost apoi adept al „Junimei". Dar în 1884 îl găsim deputat în camera revizionistă, în calitate de... liberal, sau cam așa ceva. După aceea, iată-l intemeietor al partidului radical. Apoi (aci, poate, nu mai înșir cronologicește evoluările-i politice) conservator, independent, și iarăș național-liberal.

Astfel că nașterea, în 9 Martie 1848, a „*janimistului* Gh. Panu" este o precizare despre care poporul spune: „m'ai lămurit buștean". E în orice caz tot așa de serioasă, cum ar fi aceea (de pildă) pe care am face-o noi că „la 13 Octombrie 1853 s'a născut în Ploești *dizidentul-liberal* Take Ionescu", deși omul acesta politic — **se știe** — *inainte* de-a fi devenit dizident, fusese liberal sadea, iar *după* dizidență ajunsese conservator și apoi... takist.

* * *

CAND A MURIT SIHLEANU? — O documentată și bine scrisă broșură a d-lui Ion Gane („Din publicațiile cercului studențesc *Al. Sihleanu* din Râmnicu-Sărat" No. 1) aduce, intre altele, după „Concordia" de acum 68 de ani, opt strofe „cu inspirație patriotică", neincorporate până azi în niciuna din cele trei ediții ale *Armoniilor intime*. Observăm o mică nepotrivire între data apariției, în „Concordia", a acestor strofe, așa cum ne-o dă d. Gane în textul broșurii d-sale (pag. 10) unde vedem înregistrată ziua de *24 Martie* 1857 — și între cea arătată în capitolul Bibliografiei (pag. 13), unde ne întâmpină data de *27 Martie* (1857). Dar acest lucru — fie că-l va lămuri d. Gane în vre-o nouă ediționе, sau în revistele cari îi stau la dispoziție, fie că-l vom limpezi noi după o nouă cercetare a colecțiilor *Concordiei* — e mai puțin important.

Este, însă, o neînțelegere între d. Ion Gane de o parte, și toți biografii de până acum ai lui Sihleanu de altă parte, asupra datei morții poetului acestuia.

Biografii pe cari îi avem la îndemână: Dim. R. Rosetti (în „Dicționarul contimporanilor" pag. 196, coloana II), Niculae Țincu (în „Revista Nouă" a lui Hașdeu, vol. VI 1893—1894, în pag. 243, col. II) și Anonimul care a prefațiat volumașul de Armonii intime, în No. 75 al Bibliotecei pentru toți din 1896: toți arată drept dată a morții lui Al. Sihleanu ziua de *14 Martie* 1857.

D. Ion Gane, în conferința ținută la Sihlea la 30 August 1925 cu prilejul comemorării poetului, spune că „nefericitul tânăr (Al. Sihleanu) moare în ziua de *23 Martie* 1857". Am cerut d-lui I. Gane să ne comunice inscripția depe mormântul dela Sihlea al poetului. D-sa ne-a trimis următoarea transcriere:

Sub aceast rece mormânt zace | resturile junelui poet | Aleksandru Sikleanu; | născut în anu 1834, Genarie 9 | și mort în anu 1857 Martie 23.

BARBU LAZAREANU

Sărbătorirea lui Romain Rolland

Revista **„Europe"** consacră numărul său, pe Februarie 1926, unui omagiu lui Romain Rolland, cu ocazia sărbătoririi celei de-a șaizecea aniversare a nașterei sale.

Colaborează la acest număr cele mai recunoscute condee din lumea întreagă; din toate țările Europei, din Statele-Unite, din America latină, din Japonia, etc... Notăm, printre personalitățile marcante, următoarele: Henri Barbusse, Georges Duhamel, Maxim Gorki, G. Prezzolini, Lunaciarski, Unanumo, Upton Sinclair, și Henry de Montherlant. Pe lângă articolele cu caracter omagial, deci de circumstanță, se remarcă studiul lui Alain despre „Jean Christophe" și, mai ales, un fragment din omagiul lui **Manuel Galvez** din Buenos-Aires, care privește deaproape maniera literară a lui Romain Rolland.

„Romain Rolland este, mai întâi de toate, un creator de caractere. Este meritul cel mai înalt al romancierului și unul dintre cele mai rare din literatura contimporană; Tolstoi, Dickens, Balzac, Dostoiewski, Perez Galdos au fost, deasemeni creatori de suflete și operele lor vor trăi totdeauna. Nu se pot uita niciodată câteva din portretele lui Romain Rolland: Jean-Christophe, unchiul Gottfried, Franz Manheim, Sylvain Kohn, Olivier și atâtea altele. Mai ales, portretele sale de femei: nu cunosc, la nici un autor contimporan, o galerie mai interesantă și mai variată. La Germani, ca și la Francezi, el a studiat un mare număr de caractere femenine și din toate clasele societății. Romain Rolland înțelege cu o egală adâncime femeia intelectuală, femeia vulgară și sensuală, femeia cochetă, pasionată, idealistă. De când am citit Jean-Christophe, n'am mai putut uita pe mica Minna, pe delicioasa evreică Judith Manheim, pe Colette, Antoinette, M-me Armand, Anna, Jaqueline. Aprofundând tipul femeilor excepționale, bogate în viața interioară, Romain Rolland a făcut cel mai bun elogiu al existenței. Lumea și viața nu mai sunt atât de urâte, atât de rele, când întâlnim suflete atât de frumoase și atât de interesante ca ale acestor femei.

„Romain Rolland nu este un portretist în genul lui Dickens. El arată sentimentele în toată desfășurarea lor; asistăm la nașterea, la evoluția și sfârșitul amorului și prieteniei. Uneori este tot atât de mare cât Balzac: în transformarea Annei, de pildă, femeia hieratică, cu vorba aspră, în cea mai pasionată îndrăgostită. Nu există romancier sincer care să nu admire aceste pagini în care Rolland a trecut peste greutăți de neînvins. Romain Rolland are imaginațiune integrală. El arată exteriorul și interiorul ființelor pe care le creiază, totdeauna cu acelaș adânc adevăr al observației. Le simțim că trăesc, vorbesc, cugetă, visează. Cititorul nu este un spectator indiferent, în „Jean-Christophe" trăim în mijlocul personagiilor.

„Nu știu dacă criticii francezi, au făcut, în special, caz de psihologia lui Rolland. Eroii lui, nu numai că prezintă un puternic adevăr și o unitate psihologică, dar autorul pătrunde în sufletul lor, și descompune toate stările lor intime. Sunt câteodată notații demne de Stendhal sau de Bourget. Când spune, de exemplu: „Jaqueline et Simone se confiaient tout: preuve evidente qu'elles ne sentaient pas grande chose; c'était même le meilleur moyen pour n'avoir jamais un sentiment profond". Și aceste observări psihologice, la analiza sentimentelor și stărilor de suflet, el nu le face în dauna acțiunii. A combina, într'un roman, faptele, descrierile mediului, cu analiza, este un lucru foarte greu. La Stendhal încetineala analizei epuizează acțiunea, iar la Bourget, ambianța este un defect. Opera lui Romain Rolland îmbrățișează viața întreagă. Și, ca să ajungi să pui viața întreagă într'un roman, trebuie să ai simțul esențialului.

Numărul omagial din „Europe" e completat cu unele extrase din opera sărbătoritului: câteva scene din „Pâcques fleuries" și un studiu întitulat „Le Poison idéaliste".

„Evanghelia amorului"

Romancierul spaniol Gomez Carillo publică o ediție definitivă a celebrei lui opere „Evanghelia amorului", vastă poemă în proză. In prefața pe care o face acestei noui ediții, Blasco Ibanez numește pe autor „Prințul Cronicarilor", titlu care i-a fost dat, de altfel, mult mai înainte de Americani.

După o viață de desfrâu, un tânăr patrician roman se retrage — spre pocăință — la muntele Athos. Ducând o viață de schimnic, își ia toiagul de pelerin și pleacă spre Bizanț, să caute pe femeia care-i va fi tovarășe înaintea Domnului. Deși urâtă, Eudoxia îi pare adevăratul instrument de purificare trimis de Dumnezeu. Cartea numără mai apoi, după acest crâmpeiu de acțiune, cele mai frumoase pagini, cele mai frumoase observări și considerații asupra amorului, scrise într'un stil muzical și poetic.

Se spune că „Evanghelia amorului" va apărea, nu peste mult timp, și în traducere românească

Victor Șclovski, scriitor rus

Un portret literar al scriitorului rus: Victor Șclovski, publică Vladimir Pozner în numărul 177 al publicației pa risiene „*Les nouvelles littéraires*".

Șclovski, spune autorul articolului, este unul dintre oamenii cei mai extraordinari întâlniți vrodată. Nu cunoaște elementele vieții cotidiane și deabia poate descifra cadranul unui ceas, sau repeta, în ordine, cele douăsprezece luni ale anului. Șclovski este însă un mare ironist, și poate tot ironic vorbește Pozner despre personalitatea lui omeneească. Deși ironic, Șclovski este totuși un sentimental; la el ironia nu este decât o mască pe care n'o părăsește niciodată și care trădează dealtfel pe cel care o poartă.

Șclovski este un povestitor înăscut. Romanul lui „Zoo" este compus dintr'o serie de scrisori adresate unei femei pe care autorul o iubește, dar pe care l'a oprit să-i vorbească despre amorul care-l inspiră. Este deci obligat să-i vorbească despre lucruri indiferente, și numai pe departe prin comparație sau altă figură stilistică, să aducă vorba despre subiectul primordial, unic, care-i obsedează: iubirea. Este o carte trăită, sinceră, prea sinceră chiar.

Celălalt roman al lui Șclovski: „Voiaj sentimental", scris în formă de memorii, este început la Petersburg, continuat în Finlanda și terminat la Berlin. Intreaga revoluție rusă trece pe sub ochii cititorului. Simplu soldat în armata țarului; numit, în 1917, comisar al armatei, mai întâi în Galiția și apoi în Persia; comandant al unui serviciu de automobile blindate sub guvernarea hatmanului Skoropodski; instructor de geniu în armata roșie; profesor la institutul de istorie și artă la Petrograd, Șclovski a cunoscut de aproape pe Kerenski și Kornilof, pe Savinkof și Lenin, pe Blok și Gorki; a văzut prăbușirea rusească deaproape, sub toate aspectele ei.

S'a vorbit în nenumărate rânduri despre revoluția rusească, dar nimeni nu-i cunoaște decât numai datele importante. Viața revoluționară încă a rămas necunoscută. Cu tipărirea în franțuzește a acestui „Voiaj sentimental", avem o mărturie sinceră, a unui om care nu este nici comunist, nici un emigrat, ca să-i punem lucrarea în bănuială. Este un observator și un povestitor de talent, iar cartea lui, una din cele mai bune și mai complete din câte s'au scris asupra acestui subiect.

Ronsard și Mari l'Augevine

Academicianul francez Pierre de Nolhac, povestește în numărul pe Februarie al periodicului „*Revue des deux mondes*", despre aventura amoroasă a poetului Ronsard cu „Marie l'Angevine". După ce arată calitățile sonetelor în care cântă pe această Marie din ținutul Anjou, Pierre de Nolhac insistă a proclama drept cele mai caracteristice versuri pe acelea pe care poetul le-a scris la moartea ei.

După ce aventura lui Ronsard se sfârși, anii treceau mai greu și cele mai puternice pasiuni ale spiritului și inimei sale au modelat încetul cu încetul sufletul poetului. Arta lui, totdeauna în progres, se îmbogățește din nobile și dureroase experiențe. Melancolia care prinse sufletul lui Ronsard fu legată — în timpul răsboiului civil — de simțământul patriotic; de aci inima lui era în doliu totdeauna. Intr'o zi cineva îi aduse vestea că Marie de Bourgueil a murit. Toate amintirile tinereții încep să revină în sufletul poetului. Iși amintește de târgușorul care-l primi odinioară cu prietenie, de grupul de fete tinere care sburda în jocuri pe câmpul din vecinătatea târgului; și rămânea atent, mai ales, asupra amintirei aceleia care nu se putu decide să-l iubească cu adevărată iubire, dar care-i oferise, prin al ei „doux refus", pretextul celor mai frumoase poeme de dragoste. O vedea așa cum o văzuse atunci, în vârstă numai de cinsprezece ani, dansând sub bradul mare din fața casei.

Versurile prin care-și amintește de ea, sunt — după părerea lui Pierre de Nolhac — cele mai emoționante din intreaga literatură franceză. A avut ca divin exemplu, desigur, pe marele Petrarca din „In morte Madonna Laura", atunci când își îneacă sufletul cu amărăciunea morții:

Ah, doux dédains! vous n'êtes plus,
Vous n'êtes plus qu'un peu de cendre.

Și tot după Petrarca, sau chiar după Dante, pare a fi inspirată proclamarea castității iubitei:

Quand je pense à ce jour où je la vis si belle.
Toute flamber d'amour, d'honneur et de vertu...

Adevărata notă originală, Ronsard o găsește în evocarea naturală a iubitei, prin imaginea trandafirilor iubiți de ea, care-i parfumează memoria:

Comme on voit sur la branche au mois de mai la rose
En sa belle jeunesse, en sa première fleur,
Rendre le ciel jaloux de sa vive couleur,
Quand l'aube de ses pleurs au point du jour l'arrose;

La grâce dans sa feuille et l'amour se repose
Embaumant les jardins et les arbres d'odeur;
Mais battue ou de pluie ou d'excessive ardeur,
Languissante elle meurt, feuille à feuille déclose;

Ainsi, en ta première jeune nouvauté,
Quand la terre et le ciel honoraient ta b auté,
La Parque t'a tuée et cendre tu repos s.

Pour obsèques reçoit mes larmes et mes pleures.
Ce vase plein de lait, ce panier plein de fleurs,
Afin que vif et mort ton corps ne soit que roses.

A. Samain, poet simbolist

Cu prilejul împlinirii a 25 ani dela moartea lui Samain, G. Bonneau publică un volum (ed. Mercure de Flandre) asupra acestui poet a cărui existență a fost foarte scurtă, extrem de simplă și discretă, încât biografia lui nu ocupă multe pagini.

Asupra operii, studiul e însă bogat, nou, documentat. După ce definește simbolismul și analizează elementele sale, autorul cercetează înrudirile literare ale lui Samain. Influența Parnasienilor apare mai importantă; acea a lui Baudelaire mai redusă iar acea a lui Mallarmé mult mai neînsemnată. Dar originalitatea lui Samain nu poate fi redusă numai la arta lui poetică. In partea a doua a studiului, sunt scoase în evidență caracterele esențiale ale operii lui Samain. Oare nota dominantă este slăbiciunea? Melancolia — nu atât a inimei, cât a imaginației — pare mai justificată. Disperarea lămurește mai bine multe din atitudinile sentimentale ale lui Samain. El n'a fost un diletant în literatură, cu toate că a scris puțin. Poezia lui e în limitele unei arte pure; formele poetice realizate de autorul lui „le Chariot d'or" rămân printre bogățiile dăruite culturii universale de marile spirite creatoare

Profesiunile și literatura

Un ziar german s'a adresat unui număr mare de scriitori cu întrebarea dacă și în ce măsură exercitarea unei profesiuni „prosaice" împiedică sau promovează creația artistică. Din răspunsurile publicate reiese un fapt surprinzător. Nici unul dintre scriitorii interpelați nu se plânge că profesiunea l-ar fi împiedicat să scrie. Cei mai mulți, însă, vorbesc de anumite influențe pozitive ale muncii lor de toate zilele asupra operei lor. Ernst Zahn, cunoscutul romancier elvețian a fost multă vreme antreprenorul unui restauraaant de gară. Iată cum s'a reflectat această profesiune în preocupările lui de scriitor: „Mi-a fost imposbil să lucrez neîntrerupt mai multe săptămâni, zile sau chiar ceasuri de-arândul. Astfel am fost silit la o muncă abruptă, pe furiș. Forma epică era, deci, singura formă potrivită pentru mine, deoarece numai ea îți permite să întrerupi munca și să o relei din nou când ai timp. N'am putut găsi decjt rareori dispoziția liniștită pe care o cere creația lirică și aproape de loc acea concentrație severă pe care o reclamă creația dramatică". Nuvelistul Paul Gurk, funcționar comunal, are convingerea că profesiunea lui este foarte prielnică artei. „Funcționarul comunal", spune el, „este epiderma Statului, hotarul de luptă între administrație și viață... Pentru mine profesiunea nu este o piedică. Ea îmi dă o contrabalansă profesională față de un fantezism care, de altfel, ar fi exagerat". Interesant este ceeace spune poetul proletar Heinrich Lersch, de profesiune căldărar. El explică forma poeziilor sale „cu rânduri infinit de lungi și fără rimă" din zgomotul neîntrerupt și variat al ciocanelor pe căldări, din ritmul sălbatec al lucrului în acord în serviciul unei producțiuni extrem de încordate! Nithack-Hahn, un preot, crede că însăși profesia lui este poetică deoarece impune „să produci săptămânal o creație a sufletului tău care este aproape înrudită cu cea a poetului". S'ar părea astfel că între poezie și profesiune există cea mai desăvârșită compatibilitate. Decât, ziarul nostru uită că Ernst Zahn nu mai e restaurator că Lersch nu mai aude ciocănitul mașinei, că Gurk are o slujbă care nu-i răpește mult timp, etc. Și uită mai ales că dintre toți scriitorii germani, numai foarte puțini sunt siliți să-și câștige pânea în birouri și ateliere.

B. Nemțeanu

Cărți nouă

B. NEMȚEANU: „ANTOLOGIA"

București 1926

Editura literară a „Casei Școalelor"

Barbu Nemțeanu este, dintre toți poeții noștri, cel mai puțin cunoscut. Și-a început activitatea publicistică, nu cu mult înaintea războiului și a murit îndată după isprăvirea lui. N'a avut, prin urmare, timpul prielnic să-și fixeze personalitatea.

* * *

Poezia lui Barbu Nemțeanu se distinge printr'un sentiment duios, colorat, în genere, cu ușoare note umoristice. Nu e un umor de idee, sau unul de situație; nota ușoară de umor, care colorează lirismul poetului, e provenită din gratiosul obiectului ce-i servește ca material poetic. Nemțeanu a găsit poezie chiar în obiecte și acțiuni, care par de multe ori vulgare. Un tren cu vagonete și locomotivă mică, tren pentru transportul pietrei sau lucrătorilor, intră în contemplația poetului; micimea lui stârnește gluma:

O, trenișor de Crasna-Huși,
Locomotiva ta e-un samovar,
Iar tu, întreg, pari un tramcar.
O jucărie de păpuși,
Când dai semnal că pleci, zâmbim cu toții!
Când intri 'n gară, pufăind, zâmbim...
Ades mă mir cum nu te fură hoții,
Atât ești de infim!
Te poate măsura un om cu cotul!
Ba, mi se pare,
Cât ești de tren, ai încăpea cu totul
Intr'un vagon mai mare...

Dar trenul acesta oglindește o lume, locomotiva lui aduce atâția oameni pe la vetre, și pe deasupra, mai poartă și vagoane întregi cu pietre:

Tu trebuie să 'nduri întreg calvarul,
Să-l urci cât e de greu și de arid...
Iar când — zdrobit de munci, prin ani târzii
Vagoanele-ți nu pot să mai slujească
Prin stații, se prefac bucătării
Iar samovarul, vechi și sfărâmat,
Dispare de pe șinele-argintii,
Vândut, ca fier netrebnic, la mezat!

In acest gen, cu o ironie mai accentuată, sunt „Galații"; cu o ironie mai dulce: „Iubitei, care nu-mi citește versurile". Idilic și gingaș, B. Nemțeanu cântă pentru prima oară în literatura noastră, poezia căminului: „Gospodar", „N'am cânturi", „Părinții", „Vrajbă". In „Vrajbă", tatăl e supărat că fetița e rea și stă — toată ziulica — numai cu mama:

Voi aștepta. Aștept și-o lună,
Aștept și-un an, și-un sfert de veac;
Dar nici atunci de nu se 'mbună,
Păi, iacă, nu știu ce-o să fac.

Gândeam să-i dau de zestre-odată
Complecta-mi operă; dar dacă
Va fi și-atunci ne 'nduplecată,
Un vers nu-i dau: o las săracă!..

* * *

Cu o puternică dragoste de viață, poezia lui B. Nemțeanu are o caracteristică naivă și optimistă. In „Primăverii" poetul așteaptă sosirea anotimpului florilor:

...căci prins'a să 'ncolțească
In sânu-mi bucuria de-a fi biruitor

In „De vorbă cu trupul meu" cere descătușarea sufletului de neputința trupului, ca să se bucure de toate frumusețile munților:

Căci dacă, trup nevolnic, vei cerca
Din nou să-mi turburi visele de artă,
Și dacă cu durerea ta deșartă
Să cânt voios tu nu mă vei lăsa —

Atunci, nevrednic trup, cuprins de silă,
Prin munți nu te-oi purta de două ori;
Scot sufletul din tine fără milă,
Și 'n drum te las să mori!..

Rareori umbre de melancolie au înfășurat viziunea clară și avântul sufletesc al poetului. „Psalm păgân" sau „Elegie", dar mai ales „Don Juan", în care există o nouă concepție despre acest personaj legendar, sunt poezii care mărturisesc un talent aproape de maturizare. Poate numai „Don Juan" să fie creația desăvârșită a lui B. Nemțeanu.

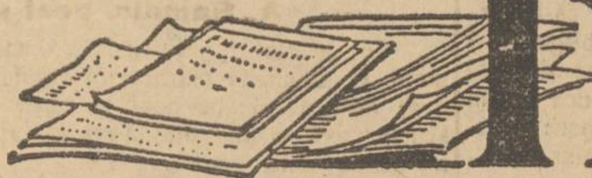
Ideea realizată de poet în această poemă este durerea lui Don Juan care, negăsind laolaltă, într'o singură femee, toate frumusețile posibile, își plânge înfrângerea avântului său, până ce ajunge la resemnare. Sunt, în acest final de poemă, strofe prin care talentul lui B. Nemțeanu își cere o consacrare; o minunată împletire a expresiei cu tonul cald al poemei, o nuanțare firească și gradată a sentimentului

Nu lăcrămați, voi, ochi senini ca cerul,
Gândind la voi tot sufletu-mi tresaltă;
Voi întruniți, în parte, tot misterul
Ce n'o să-l aibă nimeni laolaltă.

Iertați!.. Iar eu, în nopți când bate luna,
Visând, voiu plânge zâna fermecată,
Pe care voiu iubi-o 'ntotdeauna,
Pe care n'oi afla-o niciodată!..

Volumul se încheie cu o serie de traduceri din Heine, Lenau, Schiller, Goethe, Baudelaire și Victor Hugo.

GEORGE BAICULESCU

ÎNSEMNĂRI

Premiile

Presa s'a ocupat în ultimul timp de sistemul de premiere, care funcţionează acum la Societatea Scriitorilor Români.

Acest sistem este de curând inaugurat. Drept dovadă că altul era mai înainte spiritul Societăţii, reproducem un pasagiu din interview-ul d-lui Corneliu Moldovanu, fost preşedinte al S. S. R. — interview publicat în ultimul număr din „Viaţa Literară":

„Asupra premiilor acordate de societate, sunt de părere că ele trebue decernate numai scriitorilor tineri. Noi „bătrânii" trebuie să ne sacrificăm, şi fiindcă n'am putut lua la vremea noastră premiile ce le meritam, cel puţin să dăm altora la timpul lor ceeace se cuvine.

Eu de câte ori am fost premiat, am refuzat formal această onoare, socotind că un fost preşedinte al S. S. R., era din principiu recuzat la infinit dela premiile ei".

Patimă

O revistă care nu ne vede cu ochi buni, îi laudă pe colaboratorii noştri — ori de câte ori îi întâlneşte când într'o publicaţie, când în alta.

Când însă toţi aceşti scriitori îşi concentrează forţele la „Adevărul Literar", — atunci redactorii revistei adverse ne întreabă: Pentruce mai apăreţi?

Pentruce?

Pentruca să vă facem plăcere şi să vă oferim *en gros* pe scriitorii, pe care-i savuraţi *en détail*...

Valoarea personală

„Gândirea" crede că „succesul dictaturilor în Italia (de dreapta) şi în Rusia (de stânga), e datorit până acum numai valorilor personale ale şefilor — pe când odinioară aristocraţia se întindea de-alungul veacurilor; indivizii puteau să cadă, ea rămânea". (După moartea lui Lenin vedem că dictatura sovietică nu s'a prăbuşit).

Astăzi, — adaogă „Gândirea", — „când regimele democratice şi-au verificat aproape pretutindeni insuficienţa şi tarele, scriitorii în mare parte militează pentru dictatură, în aceiaşi sete de acelaşi miracol... Inainte ori îndărăt, omul scrisului se exilează din prezent".

Dacă aşa stau lucrurile, ne mirăm că adepţii dela noi ai lui Charles Maurras nu întind mâna spre putere. E-aşa de simplu! Se cere numai valoare personală...

Reţeta practică poate fi servită de emuli, chiar patronilor intelectuali din Franţa, care n'au reuşit să construiască decât teoria...

De-asupra timpului şi spaţiului

D. Mihail Dragomirescu fixează în „Flamura" cele trei idealuri ale culturii: „idealul în legătură cu timpul — idealul *istoric;* idealul în legătură cu spaţiul — idealul *etnografic* şi idealul ce se ridică mai presus de timp şi spaţiu — idealul *estetic* care, cuprinzând ce e mai înalt în idealul istoric şi cel estetic, cuprinde în sine, nu numai frumuseţea, ci şi adevărul şi binele".

Ca o exemplificare naţională a acestui sistem de idealuri, d. Dragomirescu scrie cu propria-i mână:

„Un Gyr s'a născut şi şi-a publicat poeziile lui bogate în imagini proaspete şi pline de savoare, în „Flamura" şi alte reviste craiovene. Dar el atinge dintr'odată idealul artistic, şi printr'aceasta încetează de a fi regional. Tot aşa *un Hurmuz* în proză, un *Milcu* sau un *Veja* în versuri. Deşi scriu la reviste ce apar în Craiova, în Ploeşti, în Galaţi, scrisul lor nu e nici oltenesc, nici moldovenesc, nici muntenesc. Au trecut linia de demarcaţiune ale producţiilor de interes provincial. Ajungând să realizeze idealul estetic,— peste cel istoric sau etnografic — au ajuns să fie ai — neamului, ba chiar ai umanităţii".

In posesia acestor scriitori, direcţia „Flamurei" — cu drept cuvânt — se întreabă şi-şi răspunde: „Criză literară? Noi, unii, nu ne văităm de loc. Ori unde te învârteşti, dai de literatură".

Şi încă ce literatură! Pe deasupra spaţiului şi a timpului — literatura umanităţii!

... Din familia lui Leconte de Lisle

In revista „Răsăritul" găsim un articol despre „poetul" I. Foti.

Cu această ocazie aflăm că „izvorul inspiraţiunii" d-lui Foti „porneşte tot din facultatea dominantă a spiritului său: reflexiunea, unită cu o însuşire care se întâlneşte rar la intelectuali: rezidiul emoţional al abstracţiunilor; avem deci în faţă un poet din familia lui Leconte de Lisle".

Autorul articolului, d. Dimitrie Nanu, nu se mulţumeşte cu simple afirmaţii; d-sa dă exemple.

De pildă:

„Lira 'nstrunaţi s'o cântăm pe-Afrodita
Zâna, topire de nea şi de roze,
Doarme pe pat de narcisi şi-anemone:
Numai petale se frâng sub mişcarea-i.
Crini şi-asfodele în carnea-i se 'neacă
Cad peste trupu-i corole de nacru,
Fluturi rozalbi se scutur din piersici;
Rozele par'că se pierd în obraji-i,
Parcă e ninsă şi parcă fiorii
Focului lin o învălue toată.
Sprinteni s'apleacă spre ea portocalii,
Blând o sărută smochinii, lămâii;
Rodii de sus şi din sânu-i tresaltă.
Toată-i mărgean şi omăt laolaltă.
Toată gândirea surîde şi *templul*
Negru-i de nori de tămâe şi smirnă.
Doarme şi parcă alene-adormită,
Mare, revarsă smaralde pe-aproape..."

„Puţine strofe — spune cu entuziasm d. Nanu — vom găsi în poezia noastră de vre-o douăzeci de ani încoace, având o puritate atât de clasică în compoziţie şi o inspiraţie atât de elină, fără nici o ispită de inutil modernism, ca în pasagiul acesta".

D. Foti desigur nu ne va crede pe noi, care-l sfătuim cu amiciţie să întrebuinţeze condeiul numai la manifeste electorale, ci — încurajat de d. Nanu — ne va mai da versuri... cum nu s'au scris" de vre-o douăzeci de ani".

Franţuzeasca scriitorilor

A apărut, începând cu luna Martie, o revistă de bibliografie şi documentare intelectuală, care se intitulează „Cartea". Se tipăreşte în limbile română, franceză şi germană. Reproducem mai jos următoarea glumă între scriitori:

„Intr'o zi, Delavrancea, Caragiale, Vlahuţă şi Anton Bacalbaşa erau adunaţi în casa unui prieten. Din vorbă în vorbă ajunseră să se întrebe care din ei ştia mai bine franţuzeşte.

„— Ce să ne ciorovăim? zise Delavrancea. O să dictez o frază în româneşte, o s'o traducem fiecare şi pe urmă vom întreba pe un Franţuz de baştină care e traducerea cea mai bună"

Şi Delavrancea începu să dicteze:

— *„Oricât am iubi surorile noastre...*

— *„Tot iubim mai mult pe ale altora"*, adause Bacalbaşa.

Un râs sgomotos puse capăt concursului, care nu mai avu loc".

Romain Rolland şi batjocurile

Cu ocazia sărbătoririi celor 60 de ani împliniţi de Romain Rolland, s'a alcătuit, de către J. Bonnerot, o „Antologie a înjurăturilor" pe care le-a primit acesta în timpul carierei sale, publicată în numărul omagial al revistei *„Europe"* (No. 38, 1926). Sunt trecuţi printre contribuabilii acestor înjurături, câţiva din cei mai buni scriitori şi critici ai Franţei de azi. Ne oprim la câteva nume, pe care orice cititor de literatură le cunoaşte:

Paul Souday, excelentul critic dela „Le Temps", scria în 1920:

„Niciodată n'am pus la îndoială fecunditatea d-lui Romain Rolland. Ne mirăm chiar că n'a înviat pe Jean-Cristophe, ca pe un Rocambole, ca să-l plimbe dealungul războiului, în încă o duzină de volume. Romanele sale seamănă totdeauna revistelor de fine de an sau de sfârşit de epocă".

André Gide, scria în 1919, în „Nouvelle revue française":

„Din întreaga noastră literatură, singura carte care ar fi trebuit, foarte uşor, scrisă în Germania, este Jean-Christophe; de aceea succesul ei e dincolo de Rin".

André Therive în „Revue Critique des Idées et des Livres":

„Aici, în „Clérambault", în loc de a-şi istorisi povestea, autorul n'a rezistat demonului care l-a îndemnat să umfle în fiecare carte, o enormă băşică simbolică, ce se numeşte când Jean-Christophe, când Colas Breugnon, Beethoven, Michel-Ange sau Clerambault".

Gonzague Truc în „Grande Revue" din 1915:

„E scandalos şi periculos ca d. Romain Rolland să fie luat drept un scriitor, fac răspunzători mai ales pe credincioşii lui, decât pe el, căci în definitiv el face numai ce poate".

Procedeul lui I. Bonnerot este excelent. Niciodată nu poţi dispreţui mai mult pe un „laş, mincinos sau ipocrit" decât punându-l în contradicţie cu judecata unei lumi întregi, în cazul de faţă, cu cei mai recunoscuţi scriitori ai continentului.

Max Klinger

Max Klinger, celebrul pictor german, a fost unul dintre rarele spirite, cari creează o nouă sinteză de artă. Pictor şi sculptor — şi poet genial în amândouă direcţiunile — el a sfărâmat cu o singură mişcare zăvoarele, a deschis larg porţile şi în faţa gestului său îndrăznet, omenirea s'a aflat dintr'o dată în ţara, în care necuprinsul şi impalpabilul capătă, o clipă, conturul pasionant al vieţii.

Concepţia lui despre artă ar părea, la prima înfăţişare, ciudată din punctul de vedere al formei de exteriorizare, dar ea are superioritatea de a da ideii şi emoţiei artistice o libertate lăuntrică şi un orizont complex scopului urmărit de creator. In felul acesta, finalitatea, care frământă pe creator, se învederează mai clar, actualizându-se chiar sub ochii noştri.

In lucrarea sa, „Pictură şi desen", Max Klinger a numit acest gen „Griffelkunst". Concepţiunea aceasta este foarte interesantă şi foarte simplă în acelaş timp. Ea se caracterizează printr'o activitate multilaterală a fanteziei artistului şi spectatorului totodată. Intr'adevăr pictorul obişnuit cunoaşte întotdeauna mărginirea, pe care i-o pun culorile realităţii, oridecâte ori reprezintă o bucată de natură sau un colţ de viaţă. In concepţia lui Klinger însă, creatorul nu oferă o icoană sinceră şi completă a realităţii, ci schiţând doar linia de contur, dă imaginaţiei numai incitaţiunea de a-şi crea singură tabloul. In felul acesta, fiinţele şi cadrul prinse în linii drepte sau câteva cercuri, se adâncesc în spaţiu şi totul se spiritualizează. Artistul devine purtătorul idealelor noastre interioare şi este asemenea poetului, care nu descrie, ci *trezeşte* în noi, prin anumite accente caracteristice, gânduri şi sentimente, din a căror îmbinare armonică se alcătueşte emoţia complexă.

De fapt nu Max Klinger a fost cel dintâi maestru în acest desen. Dürer l'a indicat înaintea lui, dar Klinger a circumscris noţiunea, lămurind-o sub forma unui nou sistem, în care artistul vorbeşte către noi prin linii despre tot ceea ce sufletul său vede, simte şi visează. In felul acesta, arta lui nouă se aşează între poezie, pictură şi muzică.

Max Klinger nu are în opera lui, o anumită caracteristică, o specialitate exclusivă. El e antic şi modern, medieval şi rococo. Prezentul, trecutul, eternitatea, toate capătă o strălucitoare existenţă prin fantezia sa de poet, care cercetează până dincolo de marginile posibilului, problemele profunde ale vieţii şi ale morţii.

Şirul creaţiunilor lui risipite în Berlin, în Dresda, în Leipzig, München, constituie una din cele mai înalte sforţări umane. Comedia fantastică a „Mănuşii", plină de un umor sensualist, peisagiile din „Intermezzo", nostalgica „D-ră albastră", magistrala îmbinare tragică de antic şi modern în marea operă „Cristos în Olimp", zguduitoarele tragedii ale existenţei omeneşti „O viaţă", „O iubire", „Despre moarte", toate arată pe gânditorul Klinger, care îndărătul artistului se frământă să găsească echilibrul dintre materie şi suflet. Este un strigăt nostalgic către acea visată „împărăţie a treia" a lui Iulian Apostatul.

Din marmura albă au eşit sub mâna lui genialele capete de gânditori cum sunt Nietzsche, Wagner, Liszt şi cari par piatra topită în lumină şi linii. Cu deosebire celebra lui lucrare „Beethowen" este cel mai impresionant omagiu pe care lumea materială îl poate aduce invizibilului.

De la Goethe şi Beethowen, spiritul german a produs puţine personalităţi ca Max Klinger şi această convingere o are oricine a simţit înaripare prometeică a geniului său.

Otto Ernst

In căminul său din Gross-Flottberg (Germania nordică) a încetat din viaţă, în vârstă de 62 ani, poetul şi dramaturgul *Otto Ernst.*

Fiul unui sărman lucrător de ţigări, cu şcoala terminată în seminarul normal din Hamburg, *Otto Ernst* a fost mai întâi profesor — caşi Richard Voss. De la catedră, cunoscând bine pedagogia nemţească tipică, a trecut la literatură, făcându-se cunoscut prin comedia sa „Institutorii" în care artiştii *N. Soreanu* la Bucureşti şi *Vernescu Vâlcea* la Iaşi, au realizat creaţiuni inimitabile.

El a fost unul dintre principalii colaboratori ai revistei „Scena liberă", poet liric de talent, esseist şi dramaturg. In afară de „Institutorii", el a mai scris dramele sociale „Cel mai mare păcat" în care tratează problema botezului şi ideia religioasă; „Candidatul de probă" jucată la noi pare-mi-se de către defunctul artist *Radovici;* „Dreptatea", o satiră îndreptată în contra falşului liberalism; comedia „Tinerimea de astăzi" şi piesa „Bannermann" pentru a cita pe cele mai însemnate, care au ţinut afişele principalelor teatre din Germania. In comedia sa „Tinerimea de astăzi" Otto Ernst ridiculizează pe „ghigherii" nemţi (filfisonii) şi pe acei cari maimuţăresc pe Nietzsche, devenind „pesimişti-papagali" cum îi poreclise pe vremuri criticul *Gherea.*

Ca romancier, Otto Ernst a scris celebrele romane „Copilăria lui Asmus Semper" şi „Tinereţa lui Asmus Semper" care este romanul propriei sale adolescenţe.

Pentru esseurile sale minunate, este de relevat volumul „Blühender Lorbeer" în care cu bogata sa fantezie artistică, pătrunde şi examinează operele poeţilor germani Heine, Goethe, Fontane, Hebbel, Fritz Reuter, Schiller, Lessing şi alţii.

In urma lui au mai rămas câteva volume de versuri, nuvele, polemici literare — Otto Ernst fiind clasificat printre cei mai valoroşi reprezentanţi ai literaturii germane contemporane. — *C. Sateanu.*

Paul Bourget

Este de sigur unul din cei mai fecunzi şi mai citiţi romancieri moderni. S'a născut în 1852 la Amiens şi a debutat în 1874 publicând versuri cari vesteau un caracter pesimist, înclinat spre reflexiune.

A dat apoi la lumină în genul eseist o serie de „Incercări de psihologie contemporană" (analizând pe Baudelaire, Rénan, Flaubert, Taine, Goncourt, Tourgheniev, etc.), precum şi „Studii şi Portrete", etc., fin stilizate.

Consacrându-se apoi genului povestirilor, ajunse şef de şcoală: creatorul *„romanului psihologic"* sau al *„romanului analist"*, gen care ar găsi curând nenumăraţi imitatori în toate literaturile.

Romanele lui mai de seamă în acest gen sunt: „Cruda Enigmă", „Minciuni", „O crimă din amor", „André Cornelis", „Fiziologia amorului modern", „Discipolul", „O inimă de femeie", „Ducesa albastră", „Apă adâncă", „Un divorţ", „Demonul deamiazi", „Sensul morţii", etc. In cele mai multe, el caută să analizeze mai cu deosebire, sufletul femeii în cele mai intime porniri şi frământări ale sale, şi ştie să scuze chiar şi cele mai indocilnice rătăciri ale vieţii sensuale. Acestei indulgenţi măgulitoare pentru sexul slab îi şi datoreşte Bourget în mare parte întinsa simpatie de care se bucură în lumea cititoare.

A publicat şi numeroase volume de nuvele sub titlurile: „Ireparabilul", „Profiluri pierdute", „Reînceperi", „Drame familiare", „In tiparul paşilor", etc.

Darul observării pătrunzătoare, eleganţa şi precizia expresiei, care caracterizează toate scrierile sale, — se regăsesc şi în excelentele sale descrieri de voiaj: „Senzaţiuni din Italia", „Dincolo de Mare", etc.

Din anul 1904, Bourget face parte din Academia franceză.

MĂRUNTE

— In introducerea interviewului luat d-lui I. A. Bassarabescu şi publicat în numărul trecut, s'a strecurat o regretabilă greşală de tipar. Cetitorii au făcut dela sine rectificarea. Era vorba de publicaţia enciclopedică germană, editată de P. Hinneberg (nu Hindenburg), sub titlul „Kultur der Gegenwart", în care un volum poartă titlul de „Die romanischen Literaturen und Sprachen", scris de filologii W. Meyer Lübke şi H. Morf.

FRANŢA

Se va inaugura, în curând la Paris, monumentul poetului Emile Verhaeren. Se dă ca sigură aşezarea lui în Parc Monceau.

— In locul decedatului Joseph Bertrand, secretariatul de redacţie al periodicului „Revue des deux mondes" va fi ocupat de Andre Bellesort.

— Régis Michaud, profesor de literatură franceză la Universitatea din California, ţine anul acesta la Sorbona, o serie de prelegeri publice despre romancierii americani contimporani.

— Academia franceză a ales ca subiect la concursul de poezie pe 1927, moartea locotenentului de la Tour, ucis la Maroc în Iulie anul trecut.

— Societatea poeţilor francezi va decerna pentru prima oară premierul Gabriel de Pimodan, consacrat operei unui poet inspirat de una din provinciile Franţei. La merite literare egale se va da preferinţă unei provincii din Est.

— Han Ryner lucrează la o nouă operă, care va apare în curând, şi care se va numi „L'ingénieux hidalgo Miguel Cervantès", o biografie a marelui scriitor spaniol.

— S'a vândut, la Paris, o serie de manuscripte cu preţuri senzaţionale: „Une vie" de Maupassant, cu 68.500 franci; 221 scrisori de Baudelaire, cu 62.000 franci; manuscrise de André Gide, Paul Valéry, Courteline, Huysmans şi Anatole France s'au vândut cu preţuri variabile între 19.000 şi 21.000 franci. Pentru 42 foiţe ce formau manuscriptul „Eupalinos" de Paul Valéry, s'a plătit 21.000 franci.

— S'a sărbătorit de curând, la Paris, centenarul nuvelistului şi romancierului ungur: Mauriciu Jokai.

— Vor apare în curând, în volum, cu titlul general „Psychologie de l'Art", prelegerile ţinute la Sorbona de către cunoscutul psiholog şi estet: Henri Delacroix.

— Scriitorii catolici din Franţa au făcut să apară un „Manuel illustré de la litterature catholique en France, de 1870 à nos jours" la care colaborează: Henri Bremond, Georges Goyau, Pierre Billand, Geoffroi de Grandmaison, Paul Lesourd, Jean Morienval, Jean Nesmy, Charles Oseppa, Alfred Poizat, Armand Praviel. Impărţit în nouă capitole, pentru: romancieri, povestitori, poeţi, dramaturgi, istorici, filozofi, jurnalişti şi oratori; manualul este precedat de o lungă şi spirituală prefaţă de Henri Bremond. Volumul a apărut în editura „Spes".

— Scriitorul André Billy prepară „Vie de Diderot" iar în colaborare cu M. Twersky, un mare roman evreesc, a cărei acţiune se va desfăşura la Leningrad, Berlin, Londra şi Paris.

GERMANIA

Cunoscutul romancier *Thomas Mann,* a ţinut la Centrul european al dotaţiei Carnegie, o conferinţă cu subiectul: „Atitudinea nouei literaturi germane în faţa marilor probleme europene".

— Noul roman al scriitorului *Kellermann* a apărut de curând şi se intitulează: „Fraţii Schellenberg". Kellermann, se ştie, este autor de romane de foileton şi se bucură, în Germania, de o mare popularitate, datorită fanteziei lucrărilor sale. La noi a apărut din Kellerman, romanul „Tunelul" încă de acum câţiva ani.

ANGLIA

Numărul din urmă al marei reviste „Y a le Review" conţine jurnalul unei călătorii în Congo de *Joseph Conrad,* datat 1890. Este singurul „jurnal" lăsat de autorul celebrului „Suflet al Intunericului".

— Se editează acum o lungă biografie a lui *Mark Twain,* datorită unei irlandeze: Miss Kate Leary. Opera se va intitula: „A Life Time with Mark Twain".

— S'au publicat într'un volum cele din urmă scrisori inedite ale lui *Edgar Allan Poe,* în număr de 31. Ediţia a fost scoasă numai în 325 exemplare, iar spre vânzare s'au dat numai 300.

SPANIA

Un erudit spaniol a descoperit că Dulcineea del Toboso, inspiratoarea lui Don Qijote din opera lui *Cervantes,* a existat. Se numea Ana Martinez-Zarco şi a fost amanta lui Cervantes.

— Cel mai răspândit roman din actuala literatură spaniolă, este acela al lui *Enrique Meneses,* intitulat „Mocirla vieţii". Subiectul romanului conţine evidente aluziuni la viaţa depravată a înaltei aristocraţii spaniole. Este scris în stil uşor şi reflectă luxul unei elegante ambulanţe.

— Cea din urmă lucrare a scriitorului *Roman Gomez de la Serna* se intitulează „El novelista", — povestea unui romancier, scrisă cu multă ironie, desvăluind toate secretele artei şi meseriei scrisului.

BELGIA

La Théatre de Marais, Jacques Copeau îşi continuă seria prelegerilor începute anul trecut. Studiind în acel timp teatrul grec şi roman, Copeau vorbeşte anul acesta de cele trei capodopere ale dramei Shakespeariane: „Hamlet", „Regele Lear", şi „Machbeth".

— Franz Hellens, cunoscutul romancier şi esseist, a pus sub tipar un nou roman, intitulat: „Le Naïf".

A apărut
CUM AM UCIS PE RASPUTIN
de V. PURIŞKEVICI
BIBLIOTECA „DIMINEAŢA" Nr. 54-55

ANUL VII. — No. 277

6 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
12 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 28 Martie 192?

Adevĕrul Literar și Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888—1897 / CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

De vorbă cu dl. G. Topîrceanu

de DEMOSTENE BOTEZ

E foarte greu să stai de vorbă cu d-l G. Topârceanu. Aceasta nu din cauză că ar fi prea ocupat. D-sa nu adoptă poza gravă și aferată a unui ministru. Din contra. Cu d-sa e greu să stai de vorbă fiindcă nu are nici o ocupație burgheză. D-l Topârceanu nu și-a vândut viața unei profesiuni, căci d-sa o prețuiește într'atât că o trăiește integral pentru d-sa, după fantezia d-sale și a destinului.

O profesiune deviază întotdeauna destinul vieții și îl supune unei regule sociale bine stabilită, ca pe o vietate sălbatecă pe care o prinde și-o domesticește pentru a trage foloase din activitatea ei. D-l Topârceanu a rămas întreg un fiu al naturii, al vieții, al hazardului.

D-l Topârceanu nu poate fi găsit deci la un birou, la ore fixe. Cred că numai ideia aceasta i-ar apărea ca o monstruozitate inhumană, ca un copac răstignit pe spalier, ca o vulgară înstrăinare a vieței. Din punct de vedere a viziunei reale și a sentimentului produs, aceasta echivalează pentru d-sa cu impresia pe care i-ar face-o un cerb prins și dresat să joace, cu picioare grațioase și agile, shimmy la un circ.

Necesitățile vieții ne dresează în fiecare zi, îndepărtându-ne de la realitatea ei în spre ficțiunea pe care o acceptăm, unii cu resemnare, alții cu emfază.

D-l Topârceanu refuză tot ce oferă cadrul social al vieții. D-sa nu înțelege să sacrifice pentru nimic în lume libertatea și viața sa interioară. D. Topârceanu este indomptabil. Marele regisor al vieții noastre, care este necesitatea, nu i-a putut impune nici o disciplină.

Teama de a se fixa exprimată în „Balada chiriașului grăbit" e și astăzi sentimentul lui primordial, în ciuda vieții care ne impune o fixitate de ologi, ca o condamnare celestă.

De aceea cu d. Topârceanu e greu să stai de vorbă. Unde să-l găsești, și cum să-l reții de îndată ce rigurozitatea interogatorie i-se va părea o cursă care să-l distrugă vieții pe care întreagă vrea să și-o creieze el ?!

Viața lui e retrasă și discretă, iar atitudinea față de amici chiar, e lipsită de expansiune și de elan. Acelaș Topârceanu care în scris creiază între el și cititor o atmosferă de francă naturalețetă și familiaritate, e distant și rezervat chiar în raporturile lui cu prietenii.

Nepăsarea totală față cu tot ce privește un bun aranjament în viața practică e dublată de o atenție și un interes neadormit atunci când e vorba să scrie. Opera lui, de altfel ca toate operele sale desăvârșit „lucrate", dă o impresie de spontan și natural, de parcă fiecare vers nu se putea să fie altfel, de parcă... nu a fost mare greutate să scrie astfel, atunci când versurile vin ca dictate de o imperativă naturaletă.

Dar „mania" aceasta se manifestă și în realizarea materială a operei sale prin aceea că el fizicește parcă nu poate da la tipar o poezie sau o simplă notiță până ce n'o transcrie de zece ori cu caligrafie clară de ar putea-o înțelege, ca pe-un gest, și un analfabet.

Singura disciplină din viața d-lui Topârceanu este arta lui de scriitor. De aceea poate arta este dusă la o așa de clasică rigurozitate.

In fondul poeziilor lui însă rămâne liberă aceiași fantezie care-l conduce și viața.

Am impresia că d. Topârceanu vede ceva din mâna hasardului și în descoperirile științifice ale vremii, care-l interesează și-l preocupă cu intensitate. D. Topârceanu e un pasionat cititor al cărților și revistelor de știință. Pentru o descoperire nouă d-sa se entuziasmează, o explică și o discută cu o plăcere vădită : îi creiază variante, o duce mai departe...

Acest spirit științific face ca d. Topârceanu să aibă asupra fiecărui lucru o opinie tranșantă, bazată totdeauna pe o teorie personală. De aci, poate spiritul lui combativ, care i-a creiat atâtea dușmănii în microcosmosul vieții noastre literare.

Dar unde se poate găsi acest domn Topârceanu ?

Ca să stai de vorbă cu d. Topârceanu nu e chip să te duci direct la el acasă și să începi. Pe el trebuie să-l prinzi cine știe cum pe stradă, venind dela restaurant, să-i dai bratul pentru a te asigura că nu-l pierzi pe drum, și să te ții mult și insistent, cu tenacitatea cu care unii te țin de nasturul paltonului când îți vorbesc, pentru ca să se convingă cu dezolare că nu poate scăpa decât dacă te duce în fine acasă la el, — unde găsești o pitorească învălmășeală de cărți, caete, condeie, călimări și un număr mare de puști, carabine, pumnale, florete, revolvere și iatagane, cu mânere de sidef, cu incrustații, cu filigrame de argint... ca niște relicve de erou medieval, dela care d. Topârceanu le-ar fi moștenit odată cu acel curaj al libertății depline din sufletul lui.

Și în arsenalul acesta convorbirea noastră de pe drum continuă, din cauza lui, cam hărțuită:

— Și acuma să-ți spun drept pentru ce te-am căutat. Am venit să-ți iau...

— Apoi știam eu, din experiență, că n'ai venit să-mi dai. Spune, te rog, ce-ai venit să-mi iei ?

— Un interview.

— Un interview ?... Stai să caut prin saltar, că poate să fie vre-unul. Dacă-l găsesc, ți-l dau cu plăcere că eu tot n'am ce face cu el. Dar să nu mi-l strici, te rog, și să mi-l înapoiezi îndată ce nu-ți mai trebuie.

— Aș vrea mai întâiu să-mi spui, încep eu solemn, când și unde te-ai născut ?

— Uite, să crezi că nu-mi aduc aminte, — eram prea mic... Memoria, știi, se dezvoltă mai târziu.

(Eu mă fac că nu observ tonul cam tăios. Caut să mă adaptez cu situația și urmez :)

— Ce te-a făcut să te fixezi la Iași ?

— O fatalitate.

— Una sau mai multe?

— Cum vrei. Cuvântul e de sex feminin.

— Ai putea să-mi spui: de când ai început să scrii ?

— Din clasa întâia primară. Făceam niște litere de-o șchioapă...

(Eu tot nu plec:)
— Cu ce te mai ocupi, afară de literatură ?

— Cu cărțile.

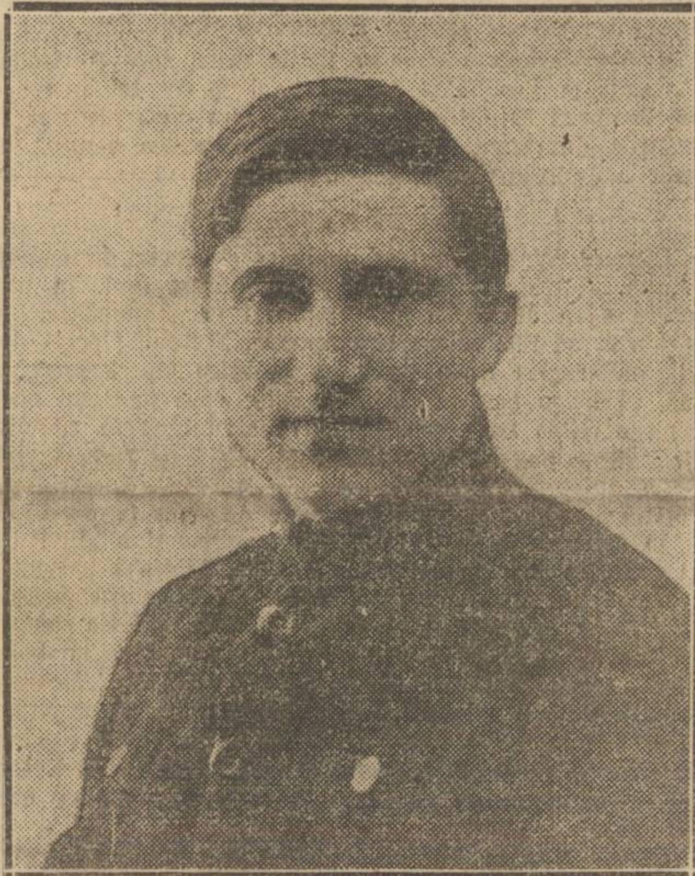
— Ce fel de cărți: literare ? științifice ?

— Nu, manuale.

(Precum vedeți, la toate întrebările care privesc persoana și viața lui privată, d. Topârceanu răspunde evasiv. Ca să-l fac să vorbească, încerc să-mi justific indiscreția:)

— Ești unul dintre puținii noștri scriitori care trăiesc numai din produsul muncii lor. Ar fi interesant să se știe: cum trăești ?

— Trăesc absolut liber. Nu mă simt legat de mediul ambiant și de realitatea socială prin nici un fir ombilical,

G. Topîrceanu

care să-și merite în adevăr epitetele. Și nu scriu decât sub imboldul unor inspirațiuni poetice exagerat de acute. Dac'aș fi sigur că am oarecare talent literar, singura mea mândrie ar fi că am realizat, în condițiile cele mai favorabile pe care timpul și locul le puteau oferi în această direcție unui om din breasla noastră, o splendidă biografie

— Numai atât ?

— N'am nici un alt fel de vanitate. Când mă ajută norocul să prind din văzduh și să fixez pe hârtie câte o strofă mai agreabilă, am impresia că ea a preexistat în univers — și nu-mi găsesc nici un merit. Mă consider, cum a zis și altul mai de mult, doar „organul întâmplător prin care poezia se manifestă"... Scrie acolo: sunt gata să cedez oricui, pentru bani sau pentru alte avantagii apreciabile, dreptul de a iscăli cu numele lui și de a publica oricare din producțiile mele inedite ; îi garantez pe cuvânt o reputație literară onorabilă, discreție desăvârșită și onestitate comercială ireproșabilă. Numai să nu-mi pretindă și pe dos, să iscălesc eu adică ce a scris el, — fiindcă nu vreau să-mi pierd clientela.

— Ai aerul că vorbești serios...

— Primesc orice comandă: roman, nuvelă, poezie sentimentală, cu sau fără lună. Pentru poezii moderniste în versuri libere, — fac reducere.

— Mă vezi cam surprins. Iți dai seama cât de „șocantă" poate fi, pentru unele sensibilități, o declarație atât de neașteptată din partea unui poet ?

— Permite să răspund cu o întrebare: iți dai seama cât dispreț în acelaș timp presupune ea față cu anumite lucruri, printre care și acele sensibilități la care faci aluzie? Ș'apoi ,să fim serioși: oferta mea se potrivește de minune cu concepția pe care Statul, adică societatea, o are despre scriitor și despre activitatea scriitoricească. Important e opul literar, nu persoana care-l produce. Literatura, făcând parte din *civilizația* unui popor, trebuie să aibă oarecare importanță. Dar oamenii care o produc, n'au nici una. Scriitorul e de două feluri: viabil și ne-viabil. Pe cel din prima categorie, societatea îl onorează destul după moarte, ca să-i mai dea vre-o atenție în timpul vieții. Numai cel din categoria a doua merită, săracul, toată solicitudinea societății — fiindcă scutește Statul de orice cheltuieli și onoruri postume.

— Ai putea să explici: pentru ce ești tradiționalist în literatură ?

— Pentru că nu-mi place să fac parte din aglomerație... Dar ce te face să crezi că sunt tradiționalist ?

— Recunoaște că nu scrii, în versuri, așa cum se scrie acum. Aproape toți poeții noștri de azi au adoptat versul liber și celelalte procedee, mai puțin vizibile, ale școalei moderniste.

— Imi permit să atrag atenția confraților care le-au adoptat, că școala literară din care fac ei parte a intrat de mult în tradiție. Dadaismul însuși a ajuns o vechitură, nu atât de venerabilă dar ceva mai ruginită decât parnasianismul. Prin urmare ei sânt tradiționaliști. Și nici nu se putea altfel. Școlile literare s'au succedat atât de repede în timpul din urmă la Paris, încât poetul valah care n'a avut altă ambiție mai înaltă decât să se țină în pas cu moda, s'a trezit la urmă, gâfâind de alergătură, în situația vițelului din fabula cu poarta cea nouă. Este oare numai decât tradiționalist acel care nu vrea să imite moda ? A rezista sugestiunilor majorității în artă, înseamnă mai de grabă a fi un spirit independent, un spirit de inițiativă — nu de rutină. Dacă am evitat cu atâta perseverență unele procedee de expresie și de versificație, ispititor de eftine, poate că am avut, pe lângă indicația imperativă a unui simț obscur de orientare — ceeace e destul de onorabil — și câteva motive de alt ordin, câteva păreri conștient și limpede motivate cu privire la estetica poeziei în versuri. Amicii mă credeau în urmă: din contra, eram înainte. Cultivând factura clasică, bag de seamă că mă găsesc astăzi în excelentă tovărășie ultra-modernistă. Paul Valéry, poetul zilei la Paris, cap de avangardă, legitimează acum în poezie, cu argumente subtile de estetică și cu realizări practice edificante, factura versului clasic, sever și conștient elaborat din materialul brut al inspirației. Sunt modest dar n'am ce face : mă întrebi, trebuie să răspund. Dacă n'am mijloacele artistice, sufletul și erudiția lui Valéry, am totuși mândria că i-am presimțit neo-clasicismul cu mult înaintea snobilor noștri... pe care-mi place să-i exasperez acum. Un punct important din profesia de credință artistică pe care Georges Duhamel o face într'un interview acordat *Mișcării Literare*, este.... poftim, citește: *„Am învățat prin experiență personală că rolul de poet nu este de a discuta obscur despre lucruri clare, ci de a traduce clar, lucruri obscure"*. Dar eu am formulat această părere cu vre-o paisprezece ani înainte de Duhamel, într'un articol din *Viața Românească* despre Eminescu, și am repetat-o de câte ori am avut ocazie, găsind că în ea se rezumă critica întregului sistem care a permis invazia șarlatanismului în literatură. Precum vezi, doi dintre cei mai reprezentativi scriitori francezi ai zilei, când e vorba de meșteșugul poeziei, au adoptat părerile mele. Asta le face onoare.

— Văd că ai mărginit întrebarea mea numai la procedee de expresie. E vorba de poezia modernistă în toată complexitatea ei.

— Adevărat. Mai e vorba și de o sensibilitate ostentativ patologică... și de gânduri delicat-aiurante după prescripțiile unui cod estetic care a ajuns astăzi până la cunoștința autorităților noastre rurale — și de alte ingrediente psiho-fiziologice, eminent poetice... Când eram în liceu, am fost și eu victima acestui inocent bovarysm cameleonic, de care pătimesc atâți contimporani. Dar am scăpat curând de sub tirania lui. Astăzi, în conștiința câtorva scriitori, foarte puțini, de autentică avangardă, încep să-și facă loc alte păreri — și să nu te miri dacă, peste vre-o paisprezece ani, aceste păreri își vor găsi în franțuzește o formulare mai impresionantă decât în românește, pentru snobii noutăților viitoare. In literatură ca și în viață, ceeace e morbid, neputincios și urît-mirositor începe să nu mai atragă astăzi cu puterea de fascinație pe care un anume prestigiu o atribuia ori diferitelor forme de decreptitudine caracterizată. Un om întreg începe să pară nesfârșit mai interesant decât un biet nebun... Vrei să știi pentru ce Shakespeare e cel mai mare dintre noi ? Pentru că, a fost poate singurul om întreg care s'a rătăcit în tagma noastră. De aceia oamenii pe care i-a creat geniul lui sunt până astăzi atât de vii și au aerul că nu vor îmbătrâni literaricește nici odată: pentru că toți — începând cu însuși Hamlet, după cum arată d. Ion Botez într'un pătrunzător studiu — sunt individualități puternice, de esență normală, excepționale nu printr'un deficit, ci printr'un excedent de vitalitate. Dacă e adevărat că omul a fost la început maimuță, e firesc să ne închipuim că evoluția speciei umane tinde spre realizarea unui tip superior, — adică nu îndărăt spre maimuță. Iar dacă linia ascendentă a acestei evoluții e ondulatoare, coborând uneori curba unei degenerescențe umane provizorii, nu văd pentru ce poezia trebue numai decât, prin unanimitatea deserventilor ei, să-i urmeze plastic și docil toate ondulațiile, toate ezitările, în loc să încerce un sbor rectilin, tangențial numai cu culmile... Dar să revenim la modernism. Curajul acestor mărturisiri atât de nepotrivite cu catehismul esteticei curente, îmi conferă cel puțin meritul de a nu fi căutat să profit de avantagiile originalității poetice colective din zilele noastre.

— Originalitate colectivă... Iți bați joc de ea ?

— Din contră, o respect. Este o realitate formidabilă, cu care trebue să contezi. Nu vezi ce disciplină ? Unul nu crâcnește. Exemplul acestei originalități în bloc, fără precedent în istoria literaturii, spectacolul acestei uitări de sine, acestei solidarizări poetice miraculoase, pe mine unul mă înduioșează până la lacrămi... Nu mai inzista te rog, că-mi vine să plâng.

— Haide, liniștește-te... ia un pahar de apă c'o să-ți treacă....

— De geaba, nu mă împaci.. emoția mea ar fi gata acum să se reverse în lacrămi adevărate de admirație și de entuziasm pentru obiectul discuțiunii noastre, dac'aș avea în fața mea un public mai numeros... Gândește-te ce ar fi fost Shakespeare, despre care vorbeam adineaori, dacă în loc să fie un barbar aproape incult, un poet izolat literaricește ca toți nenorocoșii poeți ai generațiilor trecute, ar fi cunoscut binefacerile comunității școlilor literare din zilele noastre, încrederea pe care ți-o dă conștiința că faci parte dintr'un grup compact, dintr'o majoritate zdrobitoare, că ești o celulă asigurată... plus orgoliul pe care ți-l procură această situație ! Să fi cunoscut Shakespeare măcar una din formulele esteticei înalte pe care astăzi și jandarmii le pun cu succes în aplicație când vor să devină poeți maladivi și inaccesibili mulțimii, să fi experimentat el măcar una din pederastiile moderne care...

— Totuși se zice că...

— Ce ? Chestia cu lordul și cu sonetele ? Protestez cu indignare. Și alături de mine protestează toată umanitatea virilă, care își recunoaște propria esență în energia sumbră a eroilor lui și propriul ideal de fericire amoroasă în feminitatea pură a eroinelor lui... protestează întreaga natură vie, care prin geniul lui a luat cea mai amplă cunoștință de ea însăși. Chiar dacă Voronoff i-ar fi grefat anume o glandă mizerabilă cu veleități subversive, Shakespeare încă și-ar fi conservat intactă marea lui personalitate de esență normală, autentificată printr'un decret al veacurilor, și nobleța misiunii lui de mesager al umanității întregi în fața Creatorului... Dar m'ai întrerupt adineaori în mijlocul unei tirade pe care contam... Nu, săracul ! Dac'ar fi cunoscut Shakespeare măcar una din teoriile esteticei moderne care culminează în formula clar-obscurului, în obscurul unui *Corydon* bunăoară, — gândește-te ce turnură nouă și rafinată ar fi luat *Romeo și Julieta*, acest poem din ce în ce mai neînțeles și mai curios al iubirii pasionate dintre doi tineri de sexe diferite. Insuși titlul ar fi fost fascinant: *Romeo și Julius*... Ah, închipue-ți scena balconului, efuziunile celor doi tineri sub lună! Ce rol nobil ar fi avut până și doica — pardon — *doicul* lui Julius (care e masculinul cuvântului broască ?...) dacă mi se permite această etimologie nouă pentru a indica un caz de invertire sexuală cam neprevăzută dar absolut probabilă, — înlesnind o întrevedere esențială între cei doi tineri rafinați. Și ce semnificație profundă în scena cavoului, în catastrofa finală, determinată acum nu de vrăjmășia locală și incidentală dintre două familii, ci de stupiditatea prejudecăților milenare și de sagacitatea poliției de moravuri, — doi factori cu care nu se discută fiindcă sunt de natură etern și general omenească. Vezi, asta-i nenorocirea : există în oameni până în zilele noastre prejudecata stupidă că un bărbat nu trebuie să facă amor decât cu o femeie de sex femenin... Ca și cum n'ar exista pe lume atâți bărbați de gen tandru, care pot îndeplini cu succes rolul de femee adorată.

— Topârceanu, ar fi bine să lăsăm gluma, să vorbim ceva mai serios... Și pentru a te stimula în această direcție, spune-mi care-ți sunt poeții români preferați ?

— Preferințele mele personale nu au nici o importanță. Aș putea însă mai util să-ți răspund cu o banalitate, pentru a indica un criteriu mai puțin capricios de erarhizare a valorilor, nevoii unora de a stabili cu orice preț o erarhie. Știi că sunt unii poeți care au darul să exprime, uneori cu anticipație, ceeace este la un moment dat pe primul plan al conștiinței grupului etnic (sau chiar zoologic) din care fac parte. Noi, românii, am avut cel puțin trei poeți de acest fel... E semnificativ că, rând pe rând, imitatorii modelor străine au încercat să-i deprecieze. Eminescu a fost batjocorit prin pana lui Macedonski ș'a altora. Despre poeziile lui Coșbuc, o mică secătură constructivistă a scris anul trecut, mi se pare, că nu sunt decât niște grosolane cromolitografii (Ah, mitocanul și nuvorișul când vor să facă pe omul subțire, pe aristocratul!) Iar poezia lui Octavian Goga, care are în ea ceva sălbatec, primitiv, de o rafinată simplicitate inaccesibilă papagalilor noștri articulați, a fost întotdeauna depreciată de aceștia cu glas tare... până în ziua când poetul a devenit ministru al Artelor.

— Dar despre actuali... despre Arghezi, Minulescu ?

— Arghezi e o făptură prea complexă, ca să poți vorbi de el numai în treacăt. Minulescu e un poet francez, care scrie din întâmplare în românește. Așa se exprimă despre el, într'o notă elogioasă din „Nouvelles Littéraires", un român iscălit B. Tundianu — și se exprimă așa fiindcă știe, probabil, că asta îi face plăcere. Socotindu-l poet român, poate că l'aș ofensa. Iar în literatură străină nu mă amestec și nici nu pot ști ce rang ocupă Minulescu printre poeții naționali francezi.

— Prozatori ? întreb eu, cu graba unui negustor care prezintă mostre.

— Caragiale a fost, de sigur, cel mai mare artist al prozei noastre literare: Minte ageră, spirit lucid, meșteșugar incomparabil. Dacă anume nuanțe ale realităților dela noi și expresia literară corespunzătoare ar putea fi înțelese de străini, Caragiale ar fi astăzi un scriitor european. Cam acelaș lucru s'ar putea spune și despre Sadoveanu. Mai puțin dură, mai direct izvorâtă parcă din sufletul blând și nostalgic al poporului nostru, deci cu o semnificație mai largă și poate mai durabilă, opera lui Sadoveanu a introdus în proza literară română o imensă bogăție de forme și de motive inexplorate până la el — și o poezie care trezește uneori în sufletul nostru rezonanțe atavice profunde. — Brătescu-Voinești, pe care așa-zisa școală nouă a încercat zadarnic, ca și pe ceilalți doi mari prozatori, să-l deprecieze în conștiința iubitorilor de literatură, e tot un talent reprezentativ al neamului nostru, un maestru neîntre-

Continuarea în pagina II-a

cut al vioiciunii şi duioşiei în povestire. Prin natura talentului său, d. Brătescu-Voineşti nu putea să ne dea decât o operă prea puţin voluminoasă. Dar arta nu se măsoară cu metrul (arta *lui* se măsoară cel mult cu termometrul...) Iar *Niculăiţă Minciună, Un reghiment de antilerie* şi mai cu seamă *Călătorului îi şade bine cu drumul* — în care e zugrăvită cu un humor intens o latură a caracterului românesc — sunt juvaeruri desăvârşite ale prozei noastre literare. — Jean Bart, Galaction, Patraşcanu — cui ar putea să nu-i placă? Despre Rebreanu, o părere prematură ar fi şi necomplectă. Rebreanu e departe de a'şi fi epuizat stocul. Ceilalţi, mai tineri, prozatori şi poeţi, sunt prea amestecaţi în vălmăşagul luptelor şi emulaţiilor acute. Nu vreau să-mi creez nici duşmani, nici prieteni pe această cale.

— *Dintre străini?*

— Ascultă, dragă.... ai venit să mă spovedeşti? Dacă urmezi tot aşa, în curând ai să mi ceri şi confidenţe sentimentale de altă natură. Te rog să fii la locul d-tale. Dintre străini îl prefer pe Newton, pe Einstein, pe Bergson...

— *Spune-mi atunci, ce părere ai despre critici şi esteticiani în genere?*

— Am o părere foarte gravă. Am cunoscut mai de mult o doamnă care suferea din naştere de o infirmitate curioasă: era lipsită de simţul mirosului. Toate cuvintele care corespund unei senzaţii olfactice erau pentru ea un mister. La început, a încercat să se lămurească, pe departe, folosindu-se şi ea în conversaţie, timid, de acele cuvinte-enigme. S'a văzut că merge. Dar tot nu pricepea nimic. Când le auzea rostite de alţii, avea impresia vagă a unei înţelegeri oculte între oameni, a unei făţărnicii şi strâmbături permanente la care se dedau, nu se ştie pentru ce, semenii ei. A ajuns astfel la convingerea că simţul mirosului e un fel de moft convenţional, foarte subtil, necesar în relaţiile de societate pentru eleganţa conversaţiei, fiind în legătură gingaşă cu lucruri delicate ori poetice, cum sunt florile, flacoanele Houbigant, mâna mică a femeii iubite sau, prin antiteză, vardistul şi cânele plouat. Din acel moment, doamna a început a se folosi predilect, cu un fel de furie concentrată şi chiar cu virtuozitate, de cuvintele care o intrigau altădată. Numai arare ori, când ajungea la unele precizări ce păreau stranii, i-se întâmpla să stârnească în jurul ei câte o nedumerire de o clipă...

— *Şi ce legătură are doamna asta fără miros, cu criticii şi cu esteticianii? Vrei poate să reeditezi sub forma aceasta, aproape de fabulă, o calomnie la adresa d-lui Lovinescu? (Dar d. Topârceanu devine el serios de data asta şi continuă:)*

— Sunt pe lume oameni loviţi de o infirmitate asemănătoare mai puţin controlabilă: oameni care n'au simţul frumosului. Să nu te miri dacă tocmai aceştia, intrigaţi de misterul unui domeniu interzis şi trecând prin aceleaşi faze ca doamna despre care am vorbit, ajung să se ocupe predilect cu probleme de estetică literară. Şi cu cât mai deştepţi şi mai bine informaţi printr'o înverşunată lectură, cu atât opinia lor are mai multă prestanţă, vorbirea lor mai multă gravitate. Aceşti infirmi de elită introduc fără odihnă în discuţiile despre arta literară o nesfârşită şi amuzantă harababură. Bietul muritor simplu dar normal, când îi ascultă, nu mai ştie pe ce lume se află... Inchipue-ţi nişte oameni lipsiţi complect de simţul gustului propriu-zis, cu nervii gustativi ai limbii atrofiaţi din naştere, — care s'ar apuca să discute tocmai.. despre arta culinară. — „Pentruca ceva să fie gustos, zice unul, numai forma şi culoarea au importanţă. Condiţia unică aşa dar este *pitorescul* lucrului ce urmează să fie mâncat. Substanţa lui, — ghips, carton, ceară roşie, pingea de ghiaţă, cauciuc, — n'are importanţă. Atenţi la substanţa pe care o mănâncă sunt numai *ne-culinarii*, care-şi închipue că dacă au o limbă, de care se slujesc zilnic, au şi gust. Am zis". — „Din contră, substanţa e totul! decretează altul. Ca să hotărâm dacă ceva este ori nu este gustos, singurul criteriu de judecată e higiena... Iaurt, prin urmare! Mâncaţi numai iaurt cu puţină untură de peşte fără sare, — atât. Şi trimeteţi la spânzurătoare ca pe nişte asasini, pe maeştrii voştri bucătari, recrutaţi de obiceiu din mica burghezie rurală, care atentează la sănătatea societăţii cu maionezele lor pipărate, creme, şocolade şi alte marafeturi suspecte. Am zis". — „Staţi! strigă al treilea. Staţi c'am găsit. In această materie, ca'n toate celelalte, trebuie să fim în pas cu civilizaţia, să fim la curent cu ultima noutate gastronomică a ultra-rafinaţilor din occident. Numai aşa vom şti ce ne place. S'ar părea deci că în momentul de faţă nimic pe lume nu e mai bun de mâncat şi mai gustos decât — o lăbuţă de guzgan, crudă, care a intrat deja în descompunere...

— *Topârceanu!... exclam eu şi încep să-mi caut pălăria.*

— Nu, stai. Intâiu concluzia şi pe urmă pălăria.. Materialul de expresie al artei literare sunt cuvintele — iată o constatare pe care, dela Caragiale încoace, o servim întotdeauna ironic semenilor noştri mai simpli, când vrem să le explicăm pentru ce au ei iluzia că pot să guste cum se cuvine o operă de artă literară înainte de a fi luat cunoştinţă de teoriile estetice în vigoare. Aceeaşi constatare însă ar putea să sugereze şi alte atitudini. In adevăr, ce sunt cuvintele? Cu toate că unii vor câte odată să reducă aceste minuni la rolul ruşinos de simple sunete, cuvintele sunt nişte mijloace supreme de comunicaţie spirituală între oameni „un pont de l'âme à l'âme", miraculoase instrumente de transmisiune a gândurilor. Ideia de a transmite presupune imperios doi factori, admişi implicit: un post de emisiune şi un post de recepţie, ca 'n telegrafia fără fir. Dacă nu există post de recepţie, atunci tot ce se întâmplă la capătul celalt e un non-sens, e ceva comic şi absurd. Uite-te la fâşiile luminoase pe care le proiectează un aparat cinematografic: dacă n'ar întâlni un ecran, nici n'ai bănui că ele transportă o lume de imagini vii, de privelişti şi oameni ce înfăţişează cu rost un fragment de viaţă plăzmuită. Fără ecran, toate s'ar pierde în neant. Artistul literar nu poate fi închipuit ca un soliloc: folosindu-se de cuvinte, el se adresează oamenilor. Şi oamenilor de aici, pe pământ, nu celor din Lună sau Marte. In loc să decretăm mereu şi inutil ce trebuie să le placă oamenilor tereştri, n'ar fi oare mai cuminte să constatăm pur şi simplu ce anume le convine? Şi să filozofăm pe urmă, trandafiriu ori pesimist, în toată voia. Se spune însă că omul simplu (simplu, probabil fiindcă n'a luat cunoştiinţă de teoriile noastre şi ale altora), nu poate fi capabil să aibă o emoţie estetică pură. Dar e oare sigur cineva pe lume că emoţia lui estetică e pură? Să-şi dea cuvântul de onoare... Il ironizăm de pildă pe omul simplu că într'o povestire literară îl interesează mai mult faptele, anecdota, nu frumuseţea ei artistică. Se pare însă că bietul om are dreptate. El nu-i un specialist. El cere dela opera literară ceeace promite să-i dea. Frumuseţea ei este, de sigur, o condiţie esenţială, dar când această condiţie e împlinită, ea nu-l mai preocupă: Când povestitorul are talent, el izbuteşte tocmai să te facă să-i uiţi persoana şi mijloacele de expresie şi să fii atent numai la ceeace spune. Treaba specialiştilor să-i analizeze pe urmă povestirea şi să se întrebe în ce îi constă frumuseţea şi prin ce mijloace şi-a ajuns ţinta.

— *Vorbind de arta literară, văd că te gândeşti numai la povestire, adică la un singur gen: roman, nuvelă, etc. Poezia lirică nu-i tot artă literară?*

— Aş putea să-ţi dovedesc că toată arta literară este, prin excelenţă, narativă. Cea mai eterată poezie lirică e, în fond, tot o naraţie, o mică povestire. Ca să-i transmită gândurile, omul grupează în totdeauna cuvintele în frază, adică în jurul unui verb — iar verbul e un cuvânt care notifică o acţiune, un eveniment. Un şir de fraze nu face alta decât notifică, expune, povesteşte — o succesiune de evenimente materiale sau sufleteşti. Şiruri de fraze nevertebrate, fără verb, scriu numai liricii excesivi, tipurile pur emotive, care încearcă în zadar a exterioriza prin cuvinte şi prin exclamaţii o stare emoţională prea vagă. Pe aceştia numai muzica i-ar satisface. Poezia are tocmai alt rol.

— *Care?*

— Poezia precizează ceeace muzica ar spune prea vag.... Şi acum, dacă vrei, poftim pălăria, ieşim împreună. Când mergem la baltă, la Cristeşti? Zilele astea trebuie să fi sosit raţele şi gâştele....

...Pe stradă, convorbirea noastră urmează în jurul unor subiecte şi proiecte de vânătoare, pe care d. Topârceanu le găseşte mult mai interesante decât discuţiile literare.

DEMOSTENE BOTEZ

Cugetări

Nici o crimă nu-i vulgară. Orice vulgaritate este însă o crimă.

Industria este originea tuturor uriciunilor.

Bătrânii cred totul. Oamenii de vârstă mijlocie suspectează totul. Cei tineri ştiu totul.

Condiţiunea perfecţiei este lenea. Scopul perfecţiei este tinereţa.

* * *

Astăzi bărbaţii însuraţi trăiesc ca burlacii şi burlacii ca cei însuraţi.

* * *

Cum a putut să se spuie că omul este un animal raţional! El este tot ce vrei — afară de raţional.

* * *

Frumuseţea este pentru mine minunea minunelor. Numai cei superficiali nu judecă după aparenţă. Adevărata taină a lumei este ce se vede, nu ce nu se vede.

* * *

Examenele sunt un fleac. Dacă cineva e un *gentleman* ştie deajuns ce-i trebuie. Dacă nu-i un *gentleman*, tot ce ştie îi e vătămător.

OSCAR WILDE

Colţul librăriei „Hasefer"

Librăria „HASEFER" din Bucureşti strada Karageorgevici, 9, recomandă următoarele volume în limba germană:

Thomas Mann: Der Zauberberg (roman in 2 vol.) Die Buddenbrooks (2 vol.) Der Tod in Venedig, Der kleine Herr Friedemann, etc.

Heinrich Mann: Der Kopf (ultima parte a frescei istoriei germane contimporane: Roman der führenden Klassen). Der Untertan (roman, prima parte a frescei: romanul burgheziei). Die Armen (roman, partea a doua a frescei: romanul proletariatului).

Jakob Wassermann: Laudin und die Seinen (ultimul roman al marelui scriitor german) Das Gänsemännchen.

Gerhart Hauptmann: Die Insel der grossen Mutter (romanul unui naufragiu).

Max Brod: Reubeni, der Fürst der Juden.

Arthur Schnitzler: Fräulein Else, (roman).

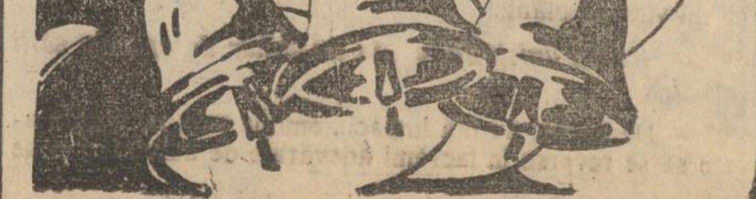
Ernst Toller: celebrele piese ale dramaturgului german contemporan: Hinkemann, Maschinenstürmer, Masse-Mensch.

Gallsworthy: Die Forsyte-Saga (roman in 2 volume), Der Patrizier, etc.

Bonsels: Indienfahrt, Eros und die Evangelien, Menschenwege, Biene Maja, etc.

Kellermann: Brüder Schellenberg, Der Tunell, Das Meer, Der Tor, Yester und Li.

Libraria „HASEFER" primeşte zilnic direct dela editorii germani, cele mai importante noutăţi pe cari le vinde cu 10 % sub costul lor în Germania (aceasta în urma obţinerii unui „Auslandsrabatt" dela cele mai mari edituri germane).

BALETUL

Pavlova în Africa de Sud. — Revolta lui Wagner contra baletului

Destinul împrăştie arta rusească emigrantă din Rusia, prin toate colţurile lumii. Ana Pavlova, după triumfurile obţinute în America, Europa, Japonia, India şi China, a cucerit şi Africa de sud. La Kimberley, Iohannesbourg, Blumfountain — reţinem aceste nume de oraşe din epopeia luptelor de acum un sfert de veac dintre Buri şi Engleji, sau din cărţile citite ocazional despre „ţara aurului şi a diamantelor" — se dansează astăzi foarte mult.

Baletul cu Pavlova a arătat însă dancingurilor cu shimmy şi tango că există în afară de aceste dansuri antedeluviane, somnambule şi fataliste, alte realizări divine prin ritmul corpului.

Prin Rodezia, Transvaal şi Capland, turneul Anei Pavlova i-a adus o parte din aurul şi diamantele care se găsesc acolo. Cu o energie extraordinară, balerina Nordului dansează pe vremea căldurilor excesive, din luna Februarie — luna lui Cuptor, la antipozi. Pavlova scrie prietenilor ei din Europa că mai ales la Kimberley, — înconjurat de munţi înalţi cât Carpaţii, — a suferit groaznic de căldură. Indigenii însă dansează cu turbare şi în luna lui Cuptor. Ca oriunde în lume şi aci dansul ocupă tot timpul liber al masselor. La Iohannesbourg profesorii şi profesoarele de dans formează o asociaţie cu două sute de membri. Cunoştinţele lor pe acest tărâm sunt primitive, însă toţi locuitorii sunt elevi, astfel că asociaţia trăeşte bine şi câştigă sume mari.

Vizita Pavlovei a ridicat nivelul gustului coreografic. Câţiva din însoţitorii ei au rămas la Kimberley sau Blumfountain, făcând mare concurenţă asociaţiei şi răpindu-i deocamdată câştigul, până când asociaţia îi va goni cu ciomegele.

Conducătorii dancingurilor au organizat o serie nesfârşită de banchete, serbări şi recepţii în cinstea Anei Pavlova, cu discursuri şi cu cadouri. Tot în cinstea ei au fost puse „în scenă" şi dansurile Cafrilor-Negritoşi. Pavlova le găseşte pline de un ritm neobicinuit. Vreo două sute de sălbatici execută mişcările ca un singur om, în sunetele unei muzici extraordinar de precise şi disciplinate. Instrumentele lor muzicale seamănă cu Xilofoanele noastre; muzicanţii urmăresc orbeşte conducerea dirijorului...

Astăzi Pavlova trebue să fie în drum spre Australia Ea a scris în Europa că însoţitorii ei se vor întoarce desigur la dânsa în ultimul moment, fiindcă după plecarea ei asociaţiile dancingurilor nu vor mai organiza serbări, ci îşi vor lua concurenţii la goană.

* * *

Richard Wagner a fost un mare şi sincer duşman al baletului. Autobiografia lui dovedeşte acest fapt. In nici o operă a sa nu găsim balete; numai în „Tannhäuser" a fost nevoit să intercaleze şi dansurile. Statutul Operei din Paris pe vremea aceia cerea ca în orice Operă pusă în scenă, să fie şi numere de balet, chiar dacă subiectul operei nu admitea aşa ceva. Wagner se indignă în adâncul sufletului de această absurditate.

La prima reprezentanţie cu „Freischütz", Direcţia s'a zăpăcit cu totul introducând numere de dans în partitură Dar în afară de „Freischütz", Weber scrise şi o „Invitaţie la Dans". In autobiografia lui, Wagner întreabă indignat: nu cumva se va confecţiona şi un balet pentru această muzică şi se va introduce în „Freischütz"?... Marele compozitor n'a ajuns să vadă cum Deaghilev a compus un balet pentru „Invitaţia la Dans" pe care l-a numit „Viziunea Trandafirului". Pus în scenă de Fokin şi executat de Nijinschi şi Carsavina, baletul a obţinut cele mai mari succese şi rămâne în repertoriul Operei din Paris până astăzi. Decurând l-au dansat Vera Trefilova şi Idzicovschi, cu acelaş succes.

Ce ar fi spus Wagner, văzând o asemenea „profanare"? El nu putu niciodată să uite cât suferise la reprezentarea lui „Tannhäuser" pe scena Operei din Paris. Prima redacţie a acestei opere n'a avut balet. Direcţia i-a cerut lui Wagner să complecteze actul al doilea cu dansuri. De ce tocmai actul al doilea? — Fiindcă baletomanii dela Jokey Club, mecene şi protectori ai balerinelor, nu vin decât la actul al doilea şi foarte des pleacă în antractul următor. Revoltat, Wagner căută să dovedească că în actul al doilea nu e un singur moment scenic care să se împace cu dansurile. Numai în primul act, în „Grota Venerei" s'ar putea admite un divertisment de balet.

In cele din urmă, Wagner învinse, însă Direcţia îl preveni, că nu răspunde de succesul operei.

Wagner nu uită ofensa toată viaţa lui, şi-şi aminteşte în memorii, cu o groază comică, despre această pasiune omenească pentru dansuri: — „Numai pe mormântul meu să nu organizeze cineva un balet!" — Wagner nu protesta însă contra dansului în sine; socotind că „dansul armonizat constitue cea mai bogată bază a simfoniei moderne"...

A. N.

BIBLIOGRAFIE

Dr. N. Lupu: *Noi şi Sârbii* (Note de drum: Zagreb: Partidul ţărănesc croat. Stjepan Radić. Chestiunea Banatului: politica d-lui Brătianu; politica lui Take Ionescu. acţiunea guvernului Vaida. Românii din Valea Timocului: Scrisoare deschisă d-lui Nicolae Passié. O altă politică de împăciuire). Editura „Cultura Naţională". Lei 25.

A apărut în editura „Cultura Naţională" următoarele cărţi:

G. Rodenbach: *In Exil;* E. Marghita: *Ironii sentimentale;* T. Vianu: *Fragmente moderne;* Tiberiu Crudu: *De pe la noi ce-a fost odată.*

Academia Română:

Dr. Marinescu: *Viaţa lui Charcot;* Iorga N.: *Lucruri noui despre Chilia; Un prinţ portughez; O istorie a lui Mihai Viteazul;* Lupaş: *Activitatea lui Mureşanu.*

Analele, Tomul XLV.
Bulletin scientifique No. 1/1926.

Lacrima No. 1.
Ateneul cultural No. 13.
Cele trei Crişuri No. 2.
Viaţa literară No. 5.
Cetatea literară No. 5—6
Propilee literare No. 1.
Universul literar No. 12.
Cosinzeana No. 12.

Cugetări

DIN CAETUL B. 1910

Religia furnizează oamenilor: cuvinte, fapte, gesturi, gânduri — pentru împrejurările când ei nu ştiu decât: să spună, să facă şi să viseze.

* * *

Ce este cogito? dacă nu traducerea unei stări ireductibile?

* * *

Prin structura lui, omul este obligat să se creadă drept totul.

* * *

Omul nu este om decât la suprafaţă. Scoate-i pielea, tae-l: încep maşinele. Apoi te pierzi într'o substanţă inexplicabilă, străină de tot ce ştii şi care este totuşi esenţială.

La fel pentru dorinţele tale, sentimentul şi cugetarea ta. Cercetând, familiaritatea şi aparenţa lucrurilor dispar. Şi dacă înlătur limbagiul, şi dacă vreau să văd sub această piele, ceeace apare mă înspăimântă.

* * *

Arată într'o aceeaş frază: cugetarea, răspunsul, neantul şi fundamentul.

* * *

Lumea nu valorează decât prin extremele sale şi nu durează decât prin mijloacele pe care le are. Nu valorează decât prin „ultra" şi nu durează decât prin ceeace este moderat.

* * *

Fiecare autor conţine unele lucruri pe care n'aş vrea să le scriu niciodată. Eu însu-mi, la fel.

* * *

Fără abuz puterea pierde farmecul.

* * *

Nu mă tem de necunoscut într'atâta cât mă tem de cunoscut.

* * *

Sunt unele fenomene pe care le-am clarificat într'un mod satisfăcător. Dar rezultatul acestei explicări atât de clare a devenit obişnuit şi indiferent. E sigur că acelaş efect s'ar produce dacă am avea răspunsuri bune pentru toate celelalte probleme nerezolvate.

* * *

Pentru unii „geniul" este o obişnuinţă.

* * *

Omul caută totdeauna să nege ceeace nu poate să exprime.

* * *

E perfect inutil de-a şti ceeace nu pot să îndrept

* * *

Sunt mai multe şanse pentru o rimă să aducă: „idee" (literară), decât să găseşti rima plecând de la idee. In cel dintâi caz stă toată poezia, şi, mai ales, aceea dintre anii 60 şi 80.

* * *

Ce lungime trebue să aibă lucrarea aceasta? Sunt totdeauna doi factori independenţi.

* * *

A combate pe cineva, înseamnă a se pune în punctul lui de vedere.

* * *

Această carte, care mi se pare atât de variată, mă copleşeşte prin monotonia ei. Pare variată ca şi lumea, dar eu nu disting decât o singură figură, repetată chinuitor. Ea digeră, fără îndoială, întregul dicţionar; dar este una şi totdeauna aceeaş.

* * *

Urâtul n'are figură

* * *

Ciclonul poate să spulbere un oraş întreg, dar nu poate să deschidă o scrisoare, să desnoade nodul acesta de aţă.

* * *

A gândi?... A gândi înseamnă a pierde firul.

* * *

Marea Muzică este scrisul omului desăvârşit

* * *

Sunt mirosuri care-mi dau cea mai fermă senzaţie de neobişnuit. Prin ea mă găsesc într'un oraş strein. Nimic nou în străzile fără miros: şi dacă sensibilitatea mea olfactivă se măreşte, mă plimb în Paris ca un strein.

* * *

Oamenii mari mor de două ori: odată ca oameni şi odată ca oameni mari.

* * *

Corabia: aceasta îngădue şi duce cu sine tot ceeace poate păstra viaţa omenească într'un mediu ostil.

* * *

Binele şi răul intelectual sunt botezaţi inteligenţă şi prostie: „intelectualii" au cunoştinţa acestor calităţi cu totul analoagă acelora pe care moraliştii o au despre bine şi rău.

Aci, de asemenea avem oameni drepţi şi blestemaţi, curaţi şi necuraţi. Dar nu se pune chestiunea de libertate. Domneşte o singură fatalitate. Un soiu de inexistenţă relativă pedepseşte pe „răii" de acest fel. Un fel de multiplicaţie a existenţei pare că recompensează pe cei „buni".

* * *

„Spiritul" este atât de ciudat, atât de capricioasă funcţiune, că nu ne putem decide dacă lipsa unei astfel de condiţiuni sau cunoaşteri nu-i serveşte mai mult decât l'ar strâmtora.

* * *

Omul interior nu se poate bate decât cu sine; şi de fapt, se bate în mii de figuri diferite. Dacă-mi închipui că-mi bat adversarul, pe mine mă bat.

* * *

A inventa trebue să se asemene foarte mult cu faptul de a recunoaşte o melodie: în căderea monotonă a picăturilor de apă, în clocănitul trenului sau al unei maşini alternative.

Este în om o parte care nu simte că trăeşte decât atunci când creiază: inventez, deci exist.

* * *

Este imposibil de spus lumei sau corpului: nu vreau nimic de la tine, dar să nu vrei nimic dela mine.

PAUL VALÉRY

„Răzbunătorul"

Astăzi nici nu-l mai ţin minte numele. Mi-am forţat memoria, în care s'a încrustat numele lui Caserio Santo, asasinul lui Carnot, preşedintele republicii Franceze, caşi numele lui Lucheni, ucigaşul bătrânei Elisaveta, soţia împăratului Franz-Iosef; dar numele asasinului lui Humbert, regele Italiei, a dispărut fără urmă de pe clişeul creerului meu. Insă, în 1900, numele acesta îmi stăpânea mintea şi sufletul. Cu vre-o cinci ani înainte, mă cufundasem în literatura revoluţionară şi pătrunsesem în toate zigzagurile luptelor şi polemicelor între social-democraţii şi social-revoluţionarii ruşi. Toate simpatiile mele erau de partea celor din urmă, deşi actele lor de teroare şi de sacrificiu individual, aparţineau trecutului.

In 1900 social-revoluţionarii numai predicau omuciderea, dar nu ucideau pe nimeni. Prigonirea social-democraţilor şi a mişcării greviste şi autodidacte muncitoreşti, provoca oarecum spiritul de răzbunare în capetele revoluţionarilor mai sanguini. Dar spiritul acesta nu era destul de puternic pentru reluarea teroarei individuale.

Nici cazul revoluţionarei Maria Vetrova care, fiind în închisoarea din Kiev, s'a sinucis dându-şi foc cu petrol, pentru ca numai astfel să scape de siluirea ofiţerului de jandarmi, — nici acest caz, aproape unic în analele revoluţiilor ruseşti, n'a fost în stare să pue faţă în faţă, în 1918, regimul ţarist şi revoluţia.

Insă către 1900 cultura a populat universităţile; autonomiile locale (zemstvele şi dumele) au creiat o opinie publică; industrializarea şi legile muncitoreşti au format cadre numeroase de muncitori conştienţi. Ciocnirile dureroase dintre toate elementele revoltate şi regimul de atunci, s'au înmulţit şi s'au amplificat.

Muncitorii, educaţi de Plehanov din 1890, au început să murmure contra tacticei prea moderate social-democrate: — „Ţarismul ne răpeşte vieţile, şi nu avem pe nimeni să ne răzbune".

Către 1900 Lenin scontă acest reviriment psihologic al masselor şi începu să organizeze prin „Scânteia" lui din Geneva, o dizidenţă maximalistă în sânul social-democraţiei.

Anul 1901 este anul reluării luptelor contra ţarismului prin acte teroriste. Tenziunea între ţarism şi societatea opoziţionistă părea că ajunsese la culme.

Trebuia numai un eveniment politic mai tare decât sinuciderea Mariei Vetrova din 1898, pentru ca să izbucnească în toată Rusia lupta corp la corp dintre reprezentanţii celor două lumi.

Acest eveniment s'a întâmplat abia în iarna 1900-1901, când, sub ministrul de instrucţie publică Bogolepov, câteva sute de studenţi, iniţiatori ai mişcării politice de la universităţile din Kiev, Moscova, Petersburg şi Harcov, — au fost pedepsiţi şi trimişi la regimentele din Turkestan, ca soldaţi, ţinuţi sub regim special.

Atunci a sunat cea dintâi detunătură de revolver: studentul Carpovici din Kiev ucise pe ministrul Bogolepov, deschizând o nouă şi lungă serie de suprimări prin teroare a ţariştilor marcanţi.

Două evenimente din 1900 au grăbit această reluare a luptelor prin teroare: asasinarea regelui Humbert al Italiei de către acel anarhist al cărui nume nici în acest moment nu mi-l amintesc; şi sărbătorirea şefului suprem şi teoreticianului anti-marxist din partidul social-revoluţionar — Nic. Const. Mihailovschi, cu prilejul jubileului său literar de 40 de ani.

Primul eveniment ne-a arătat că în omenire fierb pretutindeni pasiunile omului guvernat, contra guvernatorilor, şi că Itaila făcea pe Rusia să se ruşineze de stagnarea în care o ţinea farmecul ideilor lui Plehanov. Al doilea eveniment stârni şi el amintirea gloriosului trecut terorist inspirat de Mihailovschi în 1870-80.

Fiind tânăr, student, puteam oare să nu simt în acest an chemarea vieţii, să nu mă simt soldat al teroarei răzbunătoare, frate bun cu asasinul regelui Humbert, elev al leului gândirii şi acţiunii — Mihailovschi?..

Şi astfel s'a întâmplat că vacanţa de Crăciun, pentru care venisem din Kiev la Chişinău, s'a prelungit pentru mine în toată luna Ianuarie: într'o casă din str. Leovei, într'un cerc restrâns al familiei unuia din colegii mei studenţi, mă ocupam plin de entuziasm, cu hectografiarea proclamaţiilor şi apelurilor stereotipe.

Adevărul e că alături de mine lucra şi Lipa (adică Olimpiada), sora colegului meu, care mi se părea atunci foarte simpatică, dar care profesa în mijlocul moravurilor destul de desgheţate ale tineretului revoluţionar, o violentă repulsiune pentru tot ceiace se numeşte apropierea între cele două sexe.

Dacă Lipa a fost rece, rece am fost şi eu în fond, însă aşa, cerebral, cum eram, tot o găseam frumuşică şi-mi plăcea.

Atunci, în vara anului 1900, Lipa citise câteva broşuri revoluţionare, se făcuse „conştientă", „tovarăşă", şi se aprinsese pentru munca revoluţionară, nefiind măcar bine orientată în fineţele duşmăniei dintre marxişti şi social-revoluţionari.

M'aşi fi plictisit la urma urmei cu unul şi acelaşi stil al proclamaţiilor, pe care le hectografiam; însă într'o zi am dat peste o schiţă din „Muncitorul de Sud", o revistă subterană apărută la Nicolaev. Schiţa era intitulată: „Răzbunătorul". Un autor necunoscut, însă plin de talent, şi credincios social-democrat, descria stările sufleteşti care ar fi cuprins pe asasinul regelui Humbert,— după ce fusese judecat şi condamnat la recluziune celulară pe viaţă. Schiţa se începea cam astfel:

— Rămase singur. Această gaură întunecoasă, în care fusese împins, i-se păru un adăpost bine-cuvântat. Chinuit de emoţii, de aşteptare, de ziua plină de soare, petrecută în sala înăbuşitoare a tribunalului, — se bucură acum de aerul umed şi răcoros al celulei...

Şi aşa mai departe. Deţinutul îşi recapitulează scenele din copilărie şi adolescenţă, apoi din situaţia de muncitor exploatat şi prigonit... Işi reconstitue afirmarea convingerilor anarhiste, prima idee de asasinare a regelui, apoi asasinatul, scăparea de linşare, ancheta, procesul... Işi pune întrebarea dacă era bine ceiace făcuse. Şi-şi aduce aminte de o discuţie pe care o avusese la Paris cu un „tovarăş rus".

Anarhistul italian ars de dorul de a suprima pe factorii puterii, îl întrebase pe rus: cum pot ruşii să sufere atâta prigonire fără să reacţioneze individual cu bombe şi revolvere? Rusul îi expusese tabloul sfânt al tacticei lui Marx-Bebel-Plehanov, condamnase aspru orice eşire individuală şi invocase disciplina de partid, prin care massele vor putea răsturna într'o zi regimurile imperialisto-capitaliste. Aşa că acuma, aruncat în celulă pe viaţă, anarhistul ajunge repede la următoarea concluzie:

— Da, ai dreptate, tovarăşe rus! Dar oare n'am făcut şi eu un sacrificiu care îşi va produce odată efectul? Se poate ca viziunile mele şi faptele atât de materiale să piară din marea înlănţuire a acţiunilor omeneşti, pornite spre un viitor strălucit al popoarelor?..

Şi aci, un gând îl loveşte:

Massele, când vor obţine victoria, o vor vedea cu ochii. Pe când un individualist ca el, sacrificat într'o celulă ca aceasta, nu va putea vedea roadele faptei sale. Individul e slab, massa e tare. Menirea omului e oare să se conformeze cu viaţa massei, şi să nu facă în viaţa lui decât ceiace îi e ordonat de raţiunea colectivă a massei, din care face parte prin felul muncii lui individuale?

Şi autorul, marxist cu intenţii foarte bune şi solide, deşi poet inspirat, isprăveşte imaginea astfel:

— El stătea în această gaură de piatră întunecoasă. Singur. Fără răspuns. Pentru totdeauna...

Tot sângele meu de social-revoluţionar şi terorist, imprimator al apelurilor, care despart două secole prin tactica de luptă, — mi se urcă în cap. Cum adică: într'o formă seducătoare, autorul din Nicolaev îşi permite *astăzi* să-şi bată joc de atmosfera cea nouă a revoluţiei, şi să bâlbâie cu aere de triumf pe tema marxistă, care a dat faliment în ultimul an?

Mi s'au incordat toate facultăţile literare şi am hotărît să utilizez acea schiţă pentru scopuri diametral opuse: adică să-l fac pe anarhistul din celulă să nu recunoască dreptatea social-democratului, ci să se entuziazmeze de teroare, şi să-şi afirme credinţa în izbânda finală a anarhiei şi a revoluţiei sociale de tip rusesc.

Am pus acelei schiţe un motto din Gorki:

— Nebuniei celor bravi îi cântăm noi cântecul. O, bravule şoim! In lupta cu duşmanii ţi-a curs sângele, dar va veni vremea, când picăturile sângelui tău cald, se vor aprinde ca scânteile în bezna nopţii şi multe inimi vor aprinde cu setea nebună de libertate, de lumină... Nebuniei celor bravi îi cântăm noi gloria!...

Iar acolo, unde autorul marxist pusese: — „Da, ai dreptate, tovarăşe rus!" — am schimbat tot sfârşitul schiţei, aşa că a eşit următorul pasagiu:

— Nu, n'ai dreptate, tovarăşe rus!

După aceea, am uitat ce anume urma: mi se pare acuma, că anarhistul îşi închipuie că mâna-i ridicată pentru omor politic, e urmată de mâni răzbunătoare din ce în ce mai numeroase; la început mulţimile neînţelegătoare vor încerca să linşeze pe răzbunători, însă:

— Mulţimea oarbă să-şi verse veninul blestemelor asupra purtătorilor luminii şi ai mântuirii: mulţimea e prostită de sofisme arogante, e apăsată de munca absurdă...

Apoi, văzând dezinteresarea teroriştilor:

— Sufletul trezit al poporului va îndrăgosti pe toţi acei cari au pierit pe coama valului istoric al eliberării personalităţii omeneşti.

— El stătea în această gaură de piatră întunecoasă. Singur. Iar dincolo de bezna zidurilor, fraţii şi urmaşii lui îi continuau opera...

Da, am scris atunci aşa ceva, poate mai frumos, sau şi mai prost, dar nu-mi mai aduc aminte. Râul uitării curge repede.

Am scris şi hectografiat, aprobat fiind de Lipa. Eram sigur de frumuseţea neperitoare a opus-ului meu, care avea să mişte adânc inimile omeneşti şi să le convingă să devină teroriste. Am scos câteva sute de exemplare şi am căutat să le plasez cu preţul: o rublă exemplarul. Suma trebuia să treacă la fondurile revoluţionare.

Broşura mea hectografiată se vindea la început foarte bine. Numai cumnatul meu şi sora mea, cu care eram cam certat, au refuzat s'o primească: burghejii acestia se temeau de literatura hectografiată şi n'au vrut să-şi dea obolul pentru revoluţie.

Am mai trimes vreo douăzeci de exemplare, cu o ocazie, la Kiev, în casa unor rude ale mele, spre vânzare; şi încă câteva la Cameneţ-Podolsc pentru liceenii prieteni din anul trecut, de când luasem bacalaureatul şi-i lăsasem în clasa a opta şi a şaptea.

Impresia produsă la început şi prima fază de vânzare în Chişinău m'au umplut de bucurie şi mândrie. Schiţa în noua redactare se citea cu nesaţ. Eşecul pe care îl suferiră, din pricina ei, toate teoriile marxiste, părea a fi complect şi definitiv. Insă, puţin câte puţin, s'a ridicat o rumoare contra mea. Se spunea că aş fi contravenit la etica literară, că am făcut o faptă urâtă, refăcând parţial, cu neobrăzare, scrierea altuia. Din Cameneţ-Podolsc liceenii mi-au făcut cunoscut, că au ars broşurile de teama perchiziţiilor.

Din Kiev, rudele mele social-revoluţionare n'au apreciat frumuseţea artei mele de a redacta literatura scrisă de alţii; au accentuat chiar, că scopul terorist nu sfinţeşte mijloacele şi că trişarea literară nu e permisă.

Am fost destul de amărît. Vârf la toate necazurile mi-a pus însă Lipa, luând partea defaimatorilor mei: a ales în sfârşit, în mod conştient, între social-revoluţionarism şi social-democraţie, punându-se în slujba acestei din urmă. Mâhnit şi totuşi rece, n'am căutat să mă explic nici faţă de Lipa. Am încetat pur şi simplu să mai vin pe la hectograful din strada Leovei, şi într'o bună zi am plecat la Kiev, la Universitate, lăsând broşura baltă.

Aci mă aştepta numărul din Ianuarie al revistei „Bogăţia Rusă", editată de Corolenco şi Mihailovschi, în care număr acesta din urmă scria:

— In cel mai scurt timp, înainte de moartea mea, sper, ideile anilor 80 ai secolului trecut vor cuprinde din nou o mare — şi cred nu cea mai rea — parte a societăţii ruseşti"...

Apoi mie mi-a fost dat să văd trimiterea sutelor de studenţi la regimentele din Turchestan, răzbunarea lui Carpovici asupra ministrului Bogolepov, căderea ministrului de interne Sipeaghin ucis de Balmaşov, şi încă — o serie lungă de acte social-revoluţionare, întreruptă numai în 1919, după ce Dora Caplan trase în Lenin; şi Kanneghisser asasină pe Uriţchi, comisarul Petrogradului Roşu...

ALEXIS NOUR

Războiul chimic

Nu mai discutăm că omenirea ar putea să-şi reguleze afacerile vitale pe altă cale decât pe calea războiului. De vreme ce capacităţile cari ar cruţa-o de asemenea crudă încercare lipsesc, şi dovada cu prisos s'a văzut, războiul rămâne mereu o tristă realitate.

Să vedem atunci ce perspective mai poate avea acest războiu în zilele noastre. Intr'un articol publicat în „La Revue de France", articol intitulat Războiul chimic şi Societatea Naţiunilor, *din care vom reproduce vorbitoare extrase, autorul lui,* P. Bourgoin, *inginer general de artilerie navală, ne spune:*

I. — RĂZBOIUL CU GAZE ŞI TRATATUL DELA VERSAILLES

Actele internaţionale dela Haga, cu data de 29 Iulie 1899, stipulează că „toate naţiile europene îşi interzic întrebuinţarea de proectile cu gaze asfixiante, vătămătoare"...

...In ultimii trei ani şi jumătate de luptă, beligeranţii din ambele tabere au recurs din ce în ce mai mult la întrebuinţarea produselor chimice nocive, ca arme de luptă.

Articolul 171 din tratatul dela Versailles se exprimă: „Intrebuinţarea de gaze asfixiante toxice sau similare, ca şi toate lichidele, materiile şi procedeele analoage, fiind prohibite, fabricarea şi importarea lor sunt riguros interzise în Germania. Interzis de asemenea şi materialul anume destinat la fabricarea sau întrebuinţarea ziselor produse".

RĂZBOIUL CHIMIC OARE-I DESFIINŢAT?

...O mulţime de produse întrebuinţate de războiul chimic sunt şi produse industriale. Bunăoară *clorul* se întrebuinţează la fabricarea hypochloritelor alcaline, a acidului chlorhydric, a indigo-ului artificial şi aşa mai departe. *Phosgenul sau oxychlorura de carbon,* a cărei putere toxică e imensă, se întrebuinţează în industria materiilor colorante sau la fabricarea unor produse farmaceutice.

E vădit că interzicerea stipulată în art. 171 nu se aplică de loc în asemenea cazuri. Altfel s'ar fi hotărît desfiinţarea unor industrii chimice germane foarte de seamă.

...Şi apoi, cine ar fi calificat să statornicească întinderea trebuinţelor industriale?...

...Controlul interaliat, care de altminteri a avut atâta bătae de cap ca să vegheze la fabricarea armelor propriu zise, în cazul acesta ar fi cu totul neputincios.

Dată această lipsă de sesizare, neîndoioasă, de neînlăturat, a controlului interaliat, sau într'un apropiat viitor a Societăţii Naţiunilor, nu se poate oare prevedea că războiul chimic nu va fi din pricina asta desfiinţat? Un popor prins într'o luptă fără cruţare şi bizuindu-se pe întrebuinţarea armei chimice, nu va sta la cumpene să se slujească de ea...

PĂREREA ALIAŢILOR ŞI PĂREREA GERMANILOR

Incă dela începutul lui 1920, subsecretarul de Stat britanic dela Războiu cerea credite pentru continuarea studiilor asupra gazelor de luptă, studii întreprinse în cursul războiului. Dânsul declară în Camera Comunelor:

„Noi trebue să ne continuăm studiile în vederea războiului chimic. Nici o naţie n'a renunţat la întrebuinţarea gazelor toxice, la ieşirea dela Conferinţa de Pace. Şi sunt naţii pe-al căror cuvânt n'am putea să ne întemeem dacă ar face o asemenea declaraşie. E neapărat să studiem procedeele chimice ofensive, dacă voim să le opunem o ocrotire serioasă. Marea însemnătate a mijloacelor defensive rezultă de-acolo că procedeiele chimice ofensive pot să fie pregătite în taină încă din timp de pace şi că din întrebuinţarea lor pot decurge rezultate importante.

In această declaraţie, de notat, nici pomeneală de art. 171 din tratatul dela Versailles. Onorabilul sub-secretar vorbeşte însă şi lucrează ca şi când ar fi vorba ca acest articol să fie violat de alt-cine-va decât de Englitera.

Din punctul de vedere care ne preocupă, Statele-Unite au o atitudine cu mult mai liberă decât Englitera, pentrucă ele n'au semnat nici actele dela Haga din 1899, nici tratatul dela Versailles. Ele nu-s legate de nici un text, de nici o declaraţie. De aceea nu-i de mirare de-a fi adoptat punctul de vedere englez...

...La rândul lor, Germanii au o părere cu totul la fel.

...Din ansamblul acestor declaraţii rezultă vădit, că, dacă ar izbucni din nou un războiu, toate marile popoare occidentale şi-ar îndrepta privirile spre eventualitatea unei recurgeri la războiul chimic. Iniţiativa acestei recurgeri ar fi luată, dacă nu de către fiecare din aceste popoare cel puţin de fiecare din adversarii lor.

II. — SILINŢELE SOCIETĂŢII NAŢIUNILOR IMPOTRIVA RĂZBOIULUI CHIMIC

...Incă din 1921, în cursul celei din urmă a ei sesiuni, Adunarea dela Geneva, invită Comisia provizorie mixtă pentru reducerea armamentelor, să studieze chestia războiului chimic. Comisia încredinţă acest studiu unui comitet special, alcătuit din vicontele Cecil, din amiralul Aubray Smith, din generalul de Marinis şi din colonelul Requin. Acest comitet trebuia să facă Societăţii Naţiunilor un raport asupra efectelor probabile a descoperirilor chimice în viitoarele războaie. Comitetul crezu că putea să-şi întindă ancheta şi asupra războiului bacteriologic. Complectându-şi astfel însărcinarea, dânsul se adresă chimiştilor, fiziologiştilor, bacteriologiştilor celor mai eminenţi.

...Invăţaţii cărora li s'a adresat un chestionar erau profesorii André Mayer, dela Colegiul Franţei. Angelo Angeli dela Institutul Regal de studii superioare dela Florenţa. Pfeifer dela Breslau. J. Bordet, dela Institutul Pasteur din Bruxelles, W. B. Cannon, dela şcoala de medicină din Harvard. Th. Madsen, din Copenhaga. Senatorul Paterno, dela Universitatea din Roma. Şi profesorul Enrique Zanetti, dela Universitatea Colombia din New-York.

RAPORTUL EXPERŢILOR

Răspunsurile date de aceste somităţi ştiinţifice au furnizat elementele unui raport adresat Societăţii Naţiunilor, raport în care Comitetul tratează despre efectele cunoscute ale războiului chimic şi ale celui bacteriologic...

...Confirmând concluziile emise de experţi, raportul după ce constată că arma chimică a fost întrebuinţată izbânditor de către beligeranţi în cursul celui din urmă războiu, adaugă: *„e de temut să nu fie şi mai izbânditor întrebuinţată,* în viitor"...

...De temut că, în viitor, va atinge populaţiile civile ca şi combatanţii de nu mai mult. Profesorul André Mayer scrie în privinţa asta:

Ne îndoim că popoarele îşi dau seamă de puterea acestei arme şi de primejdia la care ea expune".

Profesorul W. B. Cannon merge şi mai departe. Dânsul declară că *n'am văzut nimic în cursul celui din urmă războiu* care să se poată asemăna cu perspectivele probabile de distrugerea centrelor industriale şi de masacrarea populaţiilor civile în caz când un nou conflict s'ar isca...

PARISUL DISTRUS IN TREIZECI DE MINUTE

Cantitatea de phosgen (oxychlorură de carbon) necesară pentru a face ucigătoare în timp de o jumătate de ceas atmosfera unei cetăţi importante, e relativ mică.

Astfel, pentru o întindere de 10.000 hectare, cam ca suprafaţa Parisului, ar ajunge 2 tone din această substanţă toxică, diluată pe o înălţime de 2 metri, pentru a atinge rezultatul urmărit. Dobândirea acestui rezultat implică, ce-i drept, realizarea simultană a câtor-va condiţii. Dintre cele mai de căpetenie: repartizarea deajuns de uniformă a gazului, o atmosferă liniştită, un teren cunoscut.

E vădit că aceste condiţii sunt lesne de îndeplinit...

...Trebuie să se mai ţie seamă de greutatea moartă aferentă îmbrăcămintei rezervoarelor. Să zicem că ar fi de 3 tone, pentru cele două tone de phosgen întrebuinţabil; greutatea totală de transportat va fi atunci de 5 tone.

Dată capacitatea de transport a celor mai mari avioane consruite sau plănuite, nu-i de loc fără cal^ de-a concepe o bombardare cu phosgen, care s'ar sluji *de 500 de tone din asemenea corp,* cu alte cuvinte de o sută de ori greutatea totală calculată mai sus...

EFECTELE DISTRUGĂTOARE ALE DIFERITELOR GAZE

Raportul Comitetului analizează apoi mulţimea efectelor distrugătoare decurgând din întrebuinţarea gazelor de luptă. In privinţa gravităţii, astea se înşiruesc dela simpla scoatere din luptă a soldatului, printr'un efect fiziologic nu tocmai grav, până la moartea-i. Şi anume: efectele iritante, decurgând din întrebuinţarea corpurilor lacrimogene, strănutătoare şi înţepătoare, efectele asfixiante sau înăbuşitoare, şi în sfârşit efectele toxice...

...Totuşi, între efectele armei chimice şi cele ale proiectilelor există o deosebire fundamentală. Aceea de-a te putea ocroti de cele dintâi, pe când de cele de-al doilea nu...

....Pentru ca mijloacele de ocrotire să aibă rezultat, e de nevoie însă ca cei meniţi să le întrebuinţeze, să le aibă la îndemână şi să fie deprinşi să se slujească de ele. Impotriva unei mulţimi apucată pe neaşteptate şi nedeprinsă cu asta, efectul armei chimice va fi tot atât de cumplit ca şi cel produs în timpul celei dintâi întrebuinţări a acestei arme, în războiul din urmă, împotriva unor oameni dezarmaţi faţă de un procedeu pe care, încrezători în convenţia dela Haga, nu l'au putut presupune înainte de a-i fi fost victime.

„O catastrofă asemănătoare se va produce fără îndoială în timpul celei din dintâi întrebuinţări a armei chimice împotriva civililor".

Dacă apropiem de declaraţia asta cele spuse de mine despre puterea de intoxicare a unui corp ca phosgenul şi despre posibilităţile de bombardare chimică a cetăţilor mari, nu mai încape îndoială că perspectivele ce le putem întrevedea sunt cumplite.

Să mergem mai departe cu analizarea raportului de care ne ocupăm. Acest raport mai scoate la iveală cât de iluzorie e ocrotirea împotriva vezicatoarelor, a gazelor înţepătoare. Neexistând nici o îmbrăcăminte filtrantă, ar fi nevoie de-o îmbrăcăminte izolatoare, ceeace, la urma urme-i, nu-i cu putinţă de îndurat îndelung...

III. — INCHEIERE

...Comitetul Societăţii Naţiunilor se rezumă:

Arma chimică, întrebuinţată tot mai mult şi c'o eficacitate netăgăduită în timpul celui din urmă războiu, dă naştere la cele mai diferite efecte fiziologice. Nu uptem prevedea limitele puterii, eficacităţii, diversităţii acestei arme, după cum nu putem prevedea limitele farmacologiei sau a oricărei ramuri din Chimie. Dacă aceste efecte, cât se poate de grave împotriva unor oameni neocrotiţi, pot fi slăbite prin măsuri adecvate de ocrotire, problema ocrotirii populaţiilor civile totuşi încă nu-i dezlegată.

Substanţele nocive întrebuinţate, fiind în timp de pace de-un uz curent, arma chimică e la îndemâna oricărei puteri industriale mari, înzestrată cu uzine chimice. Asemenea considerent sugerează profesorilor Zanetti şi Mayer încheierile următoare, scoase din rapoartele lor:

„Extrema uşurinţă cu care, ne spune profesorul Zanetti, aceste uzine pot fi transformate aproape într'o noapte în fabrici de material destinat pentru războiul chimic, face s'avem un sentiment de teamă şi de neîncredere faţă de un vecin care dispune de-o puternică organizaţiune chimică".

„Asta asigură, într'adevăr, unei puteri care se gândeşte la rele, o superioritate nemărginită, observă profesorul Mayer, la rândul lui. Un corp nociv, studiat în taină, (studiu care se poate oriunde face), fabricat în mare câtime, (fabricare care se poate face în orice uzină chimică), aruncat prin surprindere asupra unei populaţii nepregătite, poate înfrânge pe loc orice încercare de împotrivire"...

Comentând mai pe larg cele reproduse mai sus, P. BOURGOIN, *termină în cele din urmă precum urmează:*

...Negreşit nu nişte sancţiuni *aleatorii* de ordin financiar şi economic, singurele de cari dispune Societatea Naţiunilor, vor putea împedica un mare popor prins într'o luptă fără cruţare. Dacă acest popor va crede că izbânda militară i-o poate asigura întrebuinţarea armei chimice, e de temut că nu va şovăi de loc între primejdia unei sigure doboriri, şi hotărîrea Societăţii Naţiunilor.

Aşa dar războiul viitorului, după cum îl întrevedem, va aduce ruina civilizaţiei şi va constitui nebunia supremă. Să fie oare de ajuns proclamarea acestui lucru pentru ca rebunii să piară? Par'că ne-am îndoi.

Va să zică trebuie ceva mai mult pentru ca dezastrul care ameninţă omenirea, ca acest dezastru să fie înlăturat. Acest ceva mai mult ar fi ca cei chemaţi să-l alimenteze, să-şi vadă, pur şi simplu, omeneşte, de nevoile lor. Să nu mai fie nişte unelte docile în mâinile unor dezorientaţi, ca să nu zicem curat dezechilibraţi, cu numele de cârmuitori.

P. MUŞOIU

ADOLFO ALBERTAZZI

Jucăria de pământ

— Trenar!

Vecinului, care'l întreba de-ale milităriei, îi răspunse cu imboldul unei conştiinţe deschise în faţa tuturor îndatoririlor şi tuturor primejdiilor sarcinei. Iar ca să arate şi mai bine gravitatea, adăogă:

— Duc de mâncare ălora de pe front!

Glasul lui, puternic, răsunător, era expresie de bărbăţie.

— Dincotro?

— Din Trentino.

— Ai conced'?

— Da. Opt zile de permisie. Mă duc acasă să petrec.

Acuma zâmbi; dar ironia se potrivea atâta de rău cu acel chip de bărbat sănătos, voinic şi cu acei ochi luminaţi de sufletul sincer şi simplu, încât ascultătorii rămaseră nedumeriţi.

— Mi-a murit nevasta pe negândite. — Dând din cap voia să spună: — Asta'mi mai trebuia!

Când se deschise uşa vagonului, trenul pornise din nou:

— E-he! Carlino!

— Uite-mă! Saverio! Aici erai?

Noul venit îşi încruntă faţa a tristeţe; la celălalt plăcerea întâlnirii părea că întrece durerea întâmplării.

— Am umblat toată noaptea. Am ajuns, dela Verona, la prânz, şi abia ce am avut vreme să dau fuga la cumnatu-meu, la Arsenal.

— Ţi-au furat'o! — exclamă prietenul. — Ţi-au furat'o, Saverio! Nici doftoru' nu'i în stare să-şi dea seama de nenorocire, aşă ca din senin.

— Ce nevoie să mai ştiu cum şi dece? — spuse soldatul cu glas şi mai tare. — A murit şi pace!

— Păi, aşa este.

Vorbă stricată; treabă isprăvită. Puteau trece mai departe.

— Ian'ascultă Carlino. Da' nepotu-tău?

— Rănit la un picior; o să aibă de furcă vre-o câte-va săptămâni.

— Bine mă că nu-i mai rău. Da' prietenii? De opt luni nu mai am nici o veste! Al-de Mihai Costa?

— L'au prins.

— L'au prins! Pe Mihai? — Vestea ascundea pentru el un astfel de contrast între gândul prizonieratului şi icoana prietenului cam trăznit şi chefliu, că soldatul izbucni în râs. Auzindu-l şi văzându-l râzând, călătorii din preajmă se gândiră: — Ştiu că'i pasă c'a rămas văduv!

Dar dialogul se înjghebase.

— Da' de Luigi dela Osteria Grande?

— A dat bani şi l'au scutit.

— Ei, al dracului! Da Isidor?

— A murit; la Bainsizza. Caşi Ion del Poggia: şi-a lăsat pielea în Albania.

Cărăuşul rămase puţin cu gura căscată; şi adăogă:

— După mine unu, că mori aici ori că mori dincolo, tot una e. Mai bine să mori ca Isidor.

Nu toţi erau de părerea lui, şi se iscă o discuţie: de ea profită prietenul, care stătea în picioare, ca să'şi caute loc, în fundul vagonului.

— Hei, Carlino! — Saverio îi strigă din spate. — Iţi mulţumesc de tot ce-ai făcut pentru bătrânica mea.

Şi apoi întorcându-se spre femeia de-alături:

— De-ar fi toţi detreabă cum e Carlino, n'ar mai fi război.

— N'ar mai fi atâtea familii îndurerate — oftă femeia.

Işi urmă gândul cărăuşul:

— Războiu' nu se poate face fără să-ţi omori aproapele, şi nu-i de mirare că sunt mulţi cari au de îndurat. Ce să te miri că unu scapă şi altu se duce. Cum îi e scris la fiecare! Intr'o zi duceam catâru' de căpăstru pe-un munte bătut de mitraliere. Ţineam hăţu' cu mâna stângă,, înspre partea joasă a cărării. Un glonţ, şi catâru' se împletici, cu capu' zdrobit. De-aş fi stat de-a dreapta, mă lovea pe mine. Chiar aşa; cine mi-ar fi spus în ziua aceea: — Tu ai scăpat; da' nevastă-ta n'o să scape, — l'aş fi făcut nebun.

Vorbind mereu ca unul care povesteşte întâmplările altora, soldatul urmă:

— Pe câtă vreme nebun am fost eu, de alaltă-seară până azi, până în clipa în care am vorbit cu cumnatu-meu. Alaltă-seară eu şi cu tovarăşu' meu, Biagini, un toscan, încărcaserăm catârii (ne duceam la ploton, pe lună), când îmi dădură o scrisoare. Scapăr un chibrit. Văd că nu-i scrisu' nevestii; e al mamii: — Hm! — îmi spun. — Să-mi scrie mama?: mă puse pe gânduri. — Nu-i nimic — face Biagini. — Aşa e de Crăciun: mamele scriu băeţilor. — Şi nu m'am gândit la asta. Intorşi, în bordei aveam un muc de lumânare. Citii. Ai crede? Mi-am băgat în cap că era o şmecherie a mamii, cu vre-unu de la primărie ca să capăt conced. Până şi extractu de moarte mi-se părea o născocire! Da azi a trebuit să cred de-al binelea. Sâmbătă înainte de sărbători, nevastă-mea a venit la Bologna să-şi vadă o soră; n'avea nimic; voioasă; n'o durea nici vârfu' părului. Veni acasă şi căzu la pat, de nu mai părea dânsa. Frate-meu alergă după doftor, da' ea până una alta işi dădu sfârşitu.

O scurtă pauză; şi pe urmă:

— Ce'mi pasă, cum şi de ce? A murit: asta e asta!

Femeia întrebă:

— Copii ai?

— Unu; de şase ani. Când am plecat, am cerut de mâncare, mai nainte de-a mă porni. Nevasta — bocea — începu să taie slănină. — Ajunge! — am spus eu. Da' copilul: — Nu, mamă; taie-i multă, tatii, că n'o să mai mănânce. — Parcă-l văd că acu o să-mi iasă'n cale strigându-mi: — A murit mama.

Vecinul de loc se uită la cărăuş: neschimbat la faţă caşi la vorbă. Doar îi zări o lacrimă, oprită între gene, spre coada ochiului.

Atunci prinse a vorbi acela:

— Ştii dece s'a prăpădit, nevastă-ta? Pentrucă era femee cinstită. Celelalte, pe care nu le doare inima că le-au plecat bărbaţii, alea, n'avea grije că nu mor!

Cei de faţă aprobară, şi convorbirea luă înfăţişare glumeaţă. Saverio râdea la fel cu ceilalţi, mai tare ca ei.

Nimeni nu băgă de seamă la el o aţâţare ciudată: din pricina nesomnului — nu închisese ochii de trei nopţi —; din pricina foamei — de cu seară nu mâncase decât o jumătate de lipie—; mai ales din pricina plăcerii pe care, în contrast cu nenorocirea lui, o simţea auzindu-şi iarăşi dialectul din părţile lui, găsindu-se printre oameni de pe acolo, văzându-şi locurile, departe de viaţa războiului. Nimeni, nici chiar vecinul, nu se îndoia că el era o strigătoare dovadă a proverbului: „Morţu cu morţii; viii cu viii".

Carlino şi Saverio coborîră la gara din San Niccolo. O strângere de mână; seara bună!, şi se despărţiră.

Soldatul o apucă în pas de marş pe cărarea pustie.

Se lăsa pripit, amurgul; lumina fugea de negura câmpurilor arate, plouate şi negre; a pâlcurilor de ulmi despoiaţi; a ceţii care ascundea munţii şi învăluia a moarte bordeele şi casele pierdute în frig. Pămătufurile de muşchi acopereau cu o albeaţă funerară tufişurile desfrunzite şi ţepoase. Saverio umbla prin noroi.

Mergând mai repede cu gândul, îşi revedea fratele, mai mare ca el cu vre-o câţiva ani, neschimbat: tăcut, dintr'o bucată, vânjos, şi răbdător ca boii la cari ţinea mai mult ca la oameni; îşi revedea, îmbătrânită, mama: copilul, crescut. Ce dor îi era să-l ia în braţe! — Gheorghe, tată! — Dar frica să-l audă plângând, chemând pe mamă-sa, i se schimbba acum într'o greutate înnăbuşitoare.

Cu el, în sacul de pesmeţi, aducea ceva cu care să-l stâmpere. — Ia uite ce ţi-a adus ţie tătuca! Un ciobănaş şi un miel! — Il cumpărase la Bologna, pe treptele bisericii Dei Servi, unde vânzătorii de jucării pentru Crăciun, zăboveau până după Bobotează. Patru gologani! Cu patru gologani, odată, luai patru păpuşele de pământ.

Lumea, ce-i drept, s'a smintit; da' cine vrea să muncească are să găsească oricând cu ce să facă bine. Iar războiu' dacă pe mulţi îi ridică, pe mulţi îi şi coboară; o să scadă preţul pământului, şi ferice de cei ce vor avea parale să le bage în moşii! La sfârşitul războiului, el şi cu fratele lui s'ar putea lăsa de plugărit cu dijma, ca să ia în arendă o moşioară cum se cade; şi să se străduiască cu vitele. Negustor de boi: fusese visul lui din copilărie. Ochi sigur, dibăcie, cuvânt de om cinstit; biciul în mână şi punga plină de hârtii de câte-o sută.

Aşa, gândind să ajungă acasă voios, ajunse în sfârşit acasă.

Câinele parcă înnebunise; sărea pe el şi urla; îi dădea târcoale din fugă şi lătra; îi chema pe cei din casă.

Fratele, care tocmai primenise aşternutul la vite, ieşi din grajd cu felinarul aprins. Nu se arătă mişcat.

— Pe câte zile ţi-au dat drumu'?

— Pe opt.

— Tocmai bine. O să'mi ajuţi la tăiat pomii.

Mama, lăsând mamăliga pe foc, deschise largi braţele.

— Cât te-am aşteptat, băiete dragă!

— Ascultă, mamă!, nu'mi trebuie bocete — dojeni soldatul intrând. — Cu Cerul n'ai cum să te iei la bătaie: da' Gheorghe?

— L'am culcat; ostenit; cât îi ziua de mare nu mai stă locului!

Soldatul îşi scoase de după gât mantaua păturită sul şi o puse pe scrin; atârnă sacul într'un cui; luă din mâna fratelui felinarul şi spunând: — Răstoarnă mămăliga, că's lihnit de foame — se urcă, pe scara de lemn, în odaia de sus. Se cobori degrabă.

— Doarme. Chipeş, nevoie mare. Mi-a venit inima la loc.

Ii scânteiau ochii, dar fratele şi mama se făcură că nu bagă de seamă.

Se aşezară; cei doi bărbaţi, la masă, băbuţa, la vatră; şi înghiţiră feliile aburite.

— Ai aflat de Mihai Costa? — întrebă fratele.

— Da, mi-a spus Carlino în tren.

Atunci mama prinse curaj.

— Ţi-o mai fi spus, Carlino, că am făcut tot ce ne a stat în putinţă?!

— Da, mi-a spus. Să lăsăm vorba asta.

— Pe la războiu ce mai nou? — întrebă fratele, după un răstimp.

Saverio ridică din umeri. Avea el altele de gândit, de spus! Vorbi cu glas hotărît.

— Mama de-acu e bătrână; e nevoie în casă de-o femee tânără. Să te însori tu.

— Ba nu — răspunse fratele, hotărît. — Ne-om ajuta cum o da Dumnezeu.

— Atunci o să mă însor tot eu. Da să ştiţi dela mine: femee ca ea, nu mai găsesc eu cât lumea şi pământul.

— Aşa e, maică — întări mama. Adăogă: — Cât oi trăi eu, o mamă vitregă n'o să se poarte rău cu copilu'.

— Da' ce — izbucni încruntat Saverio — n'ai putea pune mână pe-o retezătură de lemn, să i-o rupi de şale, dacă şi-ar bate joc de sângele meu?

Bătrâna se sculă grăbită; puse strachina pe poliţă; îşi şterse ochii cu dosul mânei, iar Saverio se făcu că n'o bagă de seamă.

— Acum — spuse fratele înfundându-şi luleaua — să-ţi arăt socotelile. Le-a făcut Carlino ieri seară. A venit de două ori să ne mângâie.

Şi se întoarse cu hârtiile. Saverio apropie lampa şi începu să scrie şi să adune la câştiguri şi cheltueli. In cele din urmă, cheltuiala înmormântării: atâta, pe lumânări; atâta, la popi; atâta, pe altele.

— Da' ştii că nici popii nu glumesc! — făcu.

In schimb câştigul pe grâu şi pe struguri era mare.

— Să-ţi încălzesc patul? — îl îmbie mama.

— Nu, mă duc să mă culc în grajd.

Şi aprinzând iar felinarul, cei doi fraţi ieşiră.

In grajd Saverio se uită la boii culcaţi la pământ. Sculă în sus viţeluşii; îi pipăi, îi alintă.

— Frumoşi! Câştig sigur.

Pe urmă unul se aruncă pe patul cu capre; celălalt — soldatul — în maldărul de paie: se cufundă în ele; se acoperi cu ele, simţind o desfătare de copil.

Sforăitul oamenilor nu zăbovi să se amestece cu răsuflarea grea a boilor.

Când, a doua zi de dimineaţă, Saverio intră în casă, în vatră pâlpâia un foc îmbelşugat.

— Mamă, să'mi dai hainele să mă schimb.

— O să scol şi pe Gheorghe — spuse bătrâna zâmbind. — Il aud scâncind.

Soldatul rămase singur. Bucătăria i-se păru mai largă şi mai neagră în constrastul celor două lumini: flacăra roşie, pâlpâietoare şi zorile, care pătrundeau prin geamul aburit.

De-odată, în acea luminare îndoelnică, se pomeni în faţă cu icoana celei moarte: atâta de vie, mai-mai s'o cheme. Intoarse capul; şi tot atâta de neaşteptată îi veni în minte o aducere aminte. In ziua nunţii lor, la primărie, unul din cei ce scriau spuse, cu tot dinadinsul: — Frumoasă pereche!

Un fior îi trecu prin şale; simţi o remuşcare gândindu-se la ea frumoasă fără să se gândească la ea bună. Şi prinse a vorbi, cu glas şoptit, caşi cum ar fi fost cineva acolo să asculte învăţătura priceperii lui în viaţă.

— Iubirii nu-i poţi porunci. Iţi umple ori ba inima? Chiar de n'o bagi în seamă, chiar dacă vorbeşti de altceva, chiar dacă glumeşti şi râzi, chiar de nu bagi de seamă, încet-încet, iubirea, în tine, creşte, creşte mereu.

Se văzu umblând pe jos până la etapă, în camion până la Verona, în tren dela Verona la Bologna, şi dela Bologna la San Niccolo, în tovărăşie plăcută.

Cine-ar fi spus că inima, într'acestea i se umplea până într'atâta? De-alungul drumului, dela San Niccolo până acasă nu petrecuse făcându-şi planuri năzdrăvane? Intâlnindu-se cu fratele şi cu mamă-sa, şi în timpul cinei, nu simţise oare ca un fel de uşurare a nădufului de pe suflet? Nu dormise toată noaptea, la largul lui, fără vise? Dar într'acestea, pe nesimţite, patima creştea, îi umplea mereu inima. Iar când e plină, ajunge un nimic să se reverse.

Nu! Se stăpâni. Copilul, sus, ţipa: — Tătuca! tătuca! —; se dădea jos.

Ii ţinu calea; îl luă de mână strigând: — Hai să vezi, Gheorghiţă, ce ţi-a adus ţie tata!

Şi cu el se duse să desprindă din cui sacul de pesmeţi; se aşeză pe scaun, cu băeţaşul lângă el, în faţa mesii, lângă fereastră; bagă mâna în sac, încet, ca să sporească aşteptarea bucuroasă.

Dar —: mâna atinse jucăria de lut, fărâmiţată în trei.

Poate că izbise sacul urcându-se în tren, ori dându-se jos! Ce-i mai păsa să ştie cum şi de ce; se spărsese, şi-atât!

Scoase bucăţile afară, se uită lung la ele, şi atunci — ajunge un nimic când e inima prea plină — atunci strângând la piept mai tare băeţaşul cu mâna dreaptă, o întinse pe cea stângă în lungul mesii, rezemă fruntea de ea şi izbucni în hohote de plâns.

Copilul tăcea. Mirat, se uită lung şi atent la ciobănaşul cu picioarele rupte şi la tatăl lui care plângea. Pe urmă se zbătu, îi scăpă din braţe.

— Stăi, tată! Lasă-mă! Lasă-mă!

Scăpă, se urcă cu paşi căzniţi pe scară, sus. Se întoarse şi găsi pe tatăl său plângând mereu.

— Uite, tată! Ia te uită! Jucăria mea e mai frumoasă ca a ta! Mi-a adus'o mama dela Bologna, mai înainte să moară. Nu mai plânge! ţi-o dau ţie. Ia-o.

Tatăl ridică fruntea; prinse a zâmbi printre boabele grele de plâns; zări în ochii copilului, în vreme ce'i întindea jucăria, ochii moartei; şi se năpusti asupră-i, înnecându-l în sărutări.

Iar copilul începu să plângă.

(trad. din italieneşte de Alexandru Marcu)

ANTON CEHOV

Diplomatul

Nevasta consilierului titular *) şi-a dat sufletul.

— Acuma ce-i de făcut? — începură rudele şi prietenii. — Ar trebui dat de ştire bărbatului. Deşi nu trăia cu răposata, dar o iubea! Mai dăunăzi veni la ea, o rugă în genunchi, şi tot: „Anocica! Dar când ai să-mi ierţi tu greşeala de-o clipă?" Şi tot în felul ăsta, ştii. Trebuie dat de ştire...

— Aristarch Ioanovici! — se adresă cu lacrămi mătuşa răposatei, către colonelul Piscarov, părtaş la sfatul rudelor. — Dumneata eşti prieten cu Mihail Petrovici. Fie-ţi milă, du-te la el, la administraţie, şi dă-i de ştire despre nenorocirea asta... Numai cu încetul, drăguţă, nu-l izbi deodată: ştii, să nu i se întâmple ceva. E om bolnăvicios. Intâiu prepară-l, şi apoi, în sfârşit...

Colonelul Piscarev îşi puse şapca şi plecă la administraţia drumului de fier, unde slujea noul văduv. Il găsi lucrând balanţa.

— Cu toată dragostea, Mihail Petrovici! — zise colonelul, aşezându-se lângă biroul lui Cuvaldin, şi ştergându-şi sudoarea. — Bonjur, drăguţă! Ce praf pe stradă. Doamne iartă-mă! Scrie, scrie... Nu te împiedec... Stau puţin şi plec... Treceam, ştii, pe aici şi-mi zic: d'apoi aici slujeşte Mişa! Ia să intru! Apropo... e şi o mică afacere...

— Şezi Aristarch Ivanâci... Aşteaptă puţin... Peste un sfert de ceas sfârşesc, apoi putem să vorbim oricât...

— Scrie, scrie... Eu doar numai aşa, în plimbare... Zic două vorbe şi — haiti!

Culvadin lăsă condeiul şi se pregăti să asculte. Colonelul se scărpină sub guler şi urmă:

— O căldură aici, la voi... pe când în stradă — raiu adevărat... Soare, un vântişor aşa, ştii... păsările... Primăvară! Merg pe bulevard şi mă simt, ştii, aşa de bine!.. Sunt om independent, văduv... Unde oi vrea, acolo mă duc... Vreau — intru la un pahar de porter, vreau — mă plimb cu tramvaiul încolo şi încoace, şi nimeni nu îndrăzneşte să mă oprească, nimeni nu-mi urlă acasă... Nu, dragă, viaţă mai frumoasă decât viaţa de holteiu... Liber! Nestânjenit! Respiri, şi simţi că respiri! Viu, iaca, acasă şi habar n'am... Nimeni nu îndrăzneşte să te întrebe, unde ai fost... Eşti stăpân pe tine... mulţi laudă, dragă frate, viaţa de familie; după mine e mai rea decât munca silnică... Modele astea, turnurile2), cancanurile, ţipăt... musafiri după musafiri... copiii vin lanţ unul după altul... Cheltueli... Ptiu!!

— Indată! — rosti Cuvaldin, luând condeiul. — Sfârşesc şi atunci...

— Scrie, scrie... E bine, dacă nevasta s'a nemerit să nu fie o drăcoiacă; dar dacă-i o satană în fustă? Dacă-i una, care zile întregi cârteşte şi te cicăleşte?.. Ai să urli! De pildă chiar tu... Cât ai fost holteiu, erai om, dar cum te-ai căsătorit cu a ta, te-ai şi ofilit, ai dat în melancolie... Te-a făcut de râs în tot târgul... te-a alungat din casă. E bine aşa? Face să regreţi asemenea nevastă?..

— In ruptura noastră sunt vinovat eu — oftă Cuvaldin.

— Lasă, te rog! O ştiu eu! Rea, capricioasă, vicleană. Fiecare vorbă — o înţepătură otrăvitoare, fiecare căutătură — un tăiuş ascuţit... Câtă răutate se ascunde în răposata — cu neputinţă s'o exprimi!

— Adică, cum în răposata — holbă ochii Cuvaldin.

— Dar ce, am zis în răposata? — îşi luă de seamă Piscarev, înroşindu-se. N'am zis-o asta de loc. De unde, Dumnezeu cu tine... Te-ai şi îngălbenit. He-he... Ascultă cu urechea, nu cu burta!

— Ai fost azi pela Aniuţa?

— Am fost de dimineaţă, stă culcată... Necăjeşte slugile... Ba că n'au servit-o aşa, ba că... Nesuferită femeie! Nu înţeleg de ce o mai iubeşti, las-o în plata Domnului... Dacă te-ar libera Dumnezeu, nenorocitul de tine... te-ai însura cu alta... Lasă, lasă, tac! Nu te încrunta! Eu numai aşa, ca om bătrân... Din partea mea, cum vrei... Vrei — iubeşte-o, nu vrei — n'o iubi; eu numai aşa... fiindcă-ţi doresc binele... Nu trăeşte cu tine, nu vrea să ştie de tine... ce fel de nevastă-i asta? Urâtă, slabă, rea... Nici n'are de ce să-ţi pară rău. Ducă-se...

—Dumneata, Aristarch Ivanâci, judeci uşor! — oftă Cuvaldin .Amorul nu-i un fir de păr, nu-l zmulgi deodată,

— Ai şi dece s'o iubeşti! Afară de răutate nimic n'ai văzut dela ea. Iartă pe un om bătrân, nu-mi plăcea... N'o puteam vedea în ochi. Când treceam pe lângă locuinţa ei, închideam ochii, ca să n'o văd... Dumnezeu cu ea! Dumnezeu s'o ierte, să-i fie ţărâna uşoară... Dar Dumnezeu să mă ierte, n'o puteam suferi!

— Ascultă, Aristarch Ivanâci!.. — se îngălbeni Cuvaldin — Dumneata spui vorba asta a doua oară... Ce, a murit?

— Adică... cine a murit? N'a murit nimeni, atâta că n'o puteam suferi pe răposata... ptiu! Adică nu pe răposata, pe ea... pe Anusca ta...

— Dar ce, a murit? Aristarch Ivanâci, nu mă chinui! Dumneata parcă ai fi... nu ştiu cum... turburat, dumneata te încurci... lauzi viaţa de holteiu... A murit? Da?

— Numaidecât a şi murit! — îngână Piscarev, tuşind. — Cum le iei tu, poate, aşa... Ei, şi dacă ar fi murit? Toţi o să murim, prin urmare trebuie să moară şi ea... şi tu ai să mori şi eu...

Ochii lui Cuvaldin se înroşiră şi se umflară de lacrămi.

— Pe la ce oră? întrebă încet.

— Nici la o oră... Ai şi lăsat nasul în jos. Doar n'a murit! Cine ţi-a spus că a murit?

— Aristarch Ivanâci, te... rog... Nu mă cruţa!

— Cu tine, dragă, nici nu-i chip să vorbeşti; ca un copil mic... Doar n'am zis că a răposat. Ce? Am zis? Atunci de ce te zmiorcăieşti? Du-te de o vezi — habar n'are! Când am venit la ea se certa cu mătuşă-sa. Părintele Mafteiu slujeşte panichida, şi ea ţipă, de răsună toată casa.

— Ce panichidă? Pentru cine?

—Panichida?.. Aşa, ştii... ca un fel de tedeum. Adică, n'a fost nici o panachidă, ci aşa ceva... n'a fost nimic.

Aristarch Ivanâci se încurcă, se sculă şi, întorcându-se către fereastră începu să tuşească.

— O tusă, frate... Nu înţeleg unde am răcit...

Cuvaldin se sculă şi începu să umble nervos pe lângă biurou.

— Dumneata mă chinuieşti şi mă zăpăceşti — zise ciupindu-şi bărbuţa cu mânile tremurânde. — Acuma am înţeles totul, am înţeles. Nu înţeleg la ce toată această diplomaţie. De ce să nu spui deodată? A murit? Aşa-i?

— Hm... cum să-ţi spun... zise Piscarev strângând din umeri. — Nu că a murit, dar aşa... Iaca, ai şi început să plângi! Doar toţi o să murim! Nu numai ea e muritoare, toţi o să fim pe cealaltă lume. Decât să plângi faţă de lume, mai bine ai pomeni-o. Mai bine ţi-ai face cruce!

Vre-o jumătate de minut Cuvaldin se uită tâmpit la Piscarev, apoi se îngălbeni groaznic şi, lăsându-se în fotoliu, căzu într'un plâns isteric... Colegii de slujbă săriră de pe la mesele lor şi-i alergară în ajutor. Piscarev îşi scărpina ceafa şi se întunecă.

—Curată Comèdie cu asemenea oameni zău!—bombăni, răşchirându-şi degetele. — Rage... ei, dor se întreabă de ce rage. Mişa, ai înebunit? Mişa! — începu să-l zgâlţâie pe Cuvaldin—doar n'a murit încă! Cine ţi-a spus că a murit? Din contra, doctorii zic că e încă speranţă. Mişa! Auzi, Mişa? Iţi spun, n'a murit. Vrei să mergem la ea împreună? Tocmai nimerim la panichidă... adică, ce-am zis? Nu la panichidă, la masă. Mişenca, te asigur că încă-i vie! Să mă bată Dumnezeu! Să-mi sară ochii! Nu mă crezi? Atunci mergem la ea... Ai să-mi zici cum ţi-o veni la gură dacă... Şi de unde a luat el... nu înţeleg! Am fost azi în persoană la răposata, adică nu la răposata, ci... ptiu!

Colonelul făcu din mână, scuipă şi ieşi din cancelarie. Ajungând la locuinţa răposatei, se lăsă pe divan şi se luă de păr.

— Duceţi-vă la el singuri!—rosti cu disperare.—Preparaţi-l singuri pentru ştirea asta; pe mine lăsaţi-mă în pace. Nu vreau... iac'aşa! Două vorbe numai l-am spus... De-abia i-am făcut aluzie — să vezi ce-i cu el! Moare! In nesimţire! Altă dată, pentru nimic în lume... Mergeţi singuri!..

Din ruseşte de A. FRUNZA

1) Unul din cele 14 ranguri ale biurocraţiei ruse. — N. trad.
2) Schiţa de faţă e scrisă în 1885, epoca de glorie a turnurilor.

A APARUT scrierea de o reputaţie mondială:
„RENAŞTEREA"
de Contele de GOBINEAU
Scene istorice din viaţa lui Leonardo da Vinci, Cesar Borgia, Savonarola, Machiavelli, Juliu II, Michel-Angelo, Raffael, Leon X, Francisc I, Carol-Quintu, Filip II, Luther, — etc.
— Marele premiu Bordin al Academiei franceze —
Trad. de A. TOMA
Un volum elegant de 270 pag. — 60 lei. — Editura „ANCORA", S. Benvenisti
— Cel mai potrivit cadou de Paşte pentru tineret —

O poveste de dragoste

ACTORULUI CALLBOREANU

De aci începe. Cunoşti iubirea? Ai iubit? Nu cred! Nu, nu, sufletul şi mintea nu ne sunt îndestul de încăpătoare pentru a şi-o putea însuşi! Totuşi ascultă. Intâmplarea mea a dezminţit definitiv pe Geraldy, consfinţind veracitatea celor douăsprezece iubiri ale lui Alfred de Musset şi octogenara pasiune a lui Michel Angello-Buonarotti! Cine s'ar fi aşteptat? Intr'o seară, — îţi aminteşti? — mi-ai îndemnat privirile spre podoaba unui castan sălbatec ai cărui boboci plesneau în lună. Frunzele brodau întunerecul cu o pulbere verzue. Era o noapte din acelea care de atâtea ori a făcut nemurirea visătorilor lumii. Din amintirea lor ei şi-au adunat flori pentru împodobirea groapei — flori din flori, din lacrimi şi din sărut! Din pomana lor suavă am căpătat şi eu. Tot din ele voi întocmi şi eu amintirea unei dragoste vestite. Imbrăcămintea lor scumpă mi-a stat mărturie febrei de voluptate feroce, toată vremea nopţii. Ca un naiv gaj de *„nu mă uita”*, ea mi-a împrumutat mănuşile. Nu-mi explic pentru ce erau de doliu?! In locul degetelor am lăsat destule alipiri înfrigurate. Conturul lor de fildeş având în fiecare vârf câte un bob de smeură îmi tăia răsuflarea cu amintirea lor şi a ei — veşnic în ochi — un cap plin de inele de aur plămădit din reveria heruvimilor inamoraţi. Mai în urmă a venit sărutarea! Dar ce înseamnă calicia cuvântului acesta, când dogoarea ei dă foc la toată încăperea lumii? Lumea născută din raţiunea ei! Nu şi-ar putea oare primi un alt botez pentru ca lumina lui nouă, să ardă buzele unite, cum spasmul ei arde sufletul ajuns la gură?

Pe rugul ei m'am suit spre ea!

Şuviţe sfinte — firimituri de flori sfinţite de iubire — din bucle frivole!

Ele au înebunit pe Werther, lăsându-i sufletul în vraja constelaţiunilor în care şi-a găsit scăparea. In pridvor au rămas pistoalele şi mai în colo, pălăria spartă. Şi părul Charlottei şi-a urmat graţia aurului şi mirajul amanţilor de soi! Tot din el trebue să fie şi cel ce îl am dela ea! O foarfecă i-a tăiat viaţa şi o panglică i-a legat rana din care a curs sânge de aur. In racla plicului în care îi stă înmormântată frumuseţea, au mai rămas încă din lacrimile vărsate. Il am aproape — veşnic lângă mine — mult aproape de suflet. Bătăile lui torenţiale îi scandează suspinele măririi prăbuşite. Să-l plângă? Nu! El necontenit o asigură că în vecinătatea mea arzătoare, dogoarea pasiunei a înăbuşit de apururi regretul de a-l fi răpus.

L'am regăsit — l'a regăsit într'o prăpastie zâmbind în soare dorinţa de a i-l presăra în poală — liliacul. Ia-l! Deschide-i pupilele petalelor şi ascultă-l. In fiecare frunză am pus lacrima depărtării şi în fiecare scântee de polen am lăsat roua suspinului infinit. Ai deci încredere, căci hotărât, în piscul Bihorului de unde şi-a rostogolit frumuseţea până la mine, nu a avut cine să-l înveţe minciuna. I-am dat şi ei o cracă. Din ea şi-a aşezat un fir în apropierea inimii, acolo în învălmăşala suspinelor cari îi întrerupeau privirile în drumul lor spre mine. Restul îl păstrează. E buchetul înmormântării dragostei sau al izbândei ei.

Groapa doar va fi mai greu de ales!

Dacă aşi avea mereu în ochi soarele din zâmbetul ei cald; dacă aşi simţi mereu palma ei parfumată pe fruntea mea încinsă; dacă aşi putea sorbi necontenit răsuflarea ei arzătoare încropită de dogoarea buzelor moi şi dulci, dacă m'ar sufoca într'una privirile ei prelungi şi întretăiate de suspinele unei pasiuni mari; dacă în sfârşit, fiinţa ei întreagă ar fi mult aproape de îndurarea mea necontenită. hotărât, eu aşi fi mult departe de marginea mormântului.

Tot dela mine, mereu de la mine, necontenit de la mine, până în infinitul dragostei, va avea să primească semne şi urme dela mine. Or cum, florile o invidiază! Lumina chipului ei, le întunecă splendoarea — ele care au nemurit pe Julietta Capolleţilor! Intr'adevăr, mugurul buzelor ei roz, e mai turbure ca purpura petalelor lor, — înfiorător de turbure! Cicoarea din irisul ochiului ei aprins topeşte aurul potirului lor pufos. Soarele zâmbetului ei e mai arzător ca arşiţa care le-a alăptat frumuseţea!

— „Sue-le la piept, suava mea stăpână! Amestecându-vă acolo vraja, eu voi orbi de-apururi în văpaia mirajului întâetăţei voastre!”

S'a coborât alene din trăsură — cine ştie ce se mai petrece şi în sufletul ei frământat. A plecat, — nu am băgat de seamă dacă s'a îndurat să şi mai întoarcă privirile? Or cum nu mă putea distinge, căci afară era noapte şi noaptea din sufletul meu mărea întunerecul din jur deşi beteala lunii, abea sculată din somn, firimiţea cu lumina ei fosforescentă toată bolta, risipindu-i stelele în Atlantic! A ajuns. Desimea întunerecului îi făcea mai înfiorătoare frumuseţea! A urcat cu aceiaşi indolenţă voluptoasă scările. Lumina bogăţiilor dinăuntru — pare-mi-se că era un lupanar — făcea din ea o spumă. Ea se înălţă o vreme pe apa văpăilor şi un glob enorm îşi opri orbirea în mlădierea ei. O clipă vibră toată în focul lui. O profuziune de raze o prinse în urzeala lor şi pieri curând, topindu-se în gheena lui! O apă caldă îmi lipi grabnic genele una de alta. Răsuflarea mi se opri în curmezişul pieptului rostogolind nebunia sufletului. Treptele erau deşarte. Un luceafăr zâmbi în zare. Am plecat. Undeva, în nişte ierburi somnoroase, scânteiau apele privirilor ei turburi.

Pe lumina lor am intrat în odae.

I-AM TRIMIS CRINI

E o legendă de un romantism fad, bolnav, absent, aceia că, în anturajul unei idile, să trăiască un nume, o fiinţă, un anumit tip, bărbat sau femee — cu liniile, apucăturile şi năzbâtiile lor, care n'are nimic comun cu eroii, dar care totuşi are o parte virtuală în sensul cum s'au angajat inimile. El se înfruptă în deobşte din bunătatea amorezaţilor, colportează minciuni, poartă jupoanele defuncte ale eroinei şi cravatele soite ale eroului. In cele mai multe cazuri nu se dă în lături să pună la cale o înfrângere a amanţilor al căror „pastor” este, pentru gloria orgoliului lui. Şi totuşi îţi este drag, ţi-l apropii, îl menajezi, ba chiar îl iubeşti, de ochii ei sau de ochii lui! Intre noi s'a prăsit o oarecare Doamnă Rang. Ii bea cafelele cu lapte uitate pe noptieră şi îi poartă poşetele demodate. Seara, la lumânare, îi spicueşte din scrisorile mele. Citindu-le, pretinde că-i plac, că-i place muzica suferinţei lor, deşi se plânge că sunt exagerate şi prea mult desesperate. Probabil că mintea ei obtuză se referă inconştient la stil, căci e de neînchipuit ca această otreapă să poată sesiza puterea pasiunei mele!

D-na Rang

Numele ăsta pune totuşi în suflet o resonanţă de nebunie amoroasă, de obsedantă alarmă sufletească — suspinul unei claviaturi sparte pe care s'au rostogolit romanţe de iubire — D-na Rang — un fel de Nanine a lui Dumas! E o clipă de o veşnicie în care gura ei aprinsă mă arde, buzele ei moi fierbinţi şi parfumate îmi aduc sufletul la gură, dinţii ei înfricoşători de frumoşi îmi lasă rana pasiunei în întâlnirea buzelor, obrazul ei emaillat, încă mă dogoreşte, ochii ei aprinşi mă desorientează, atlasul palmelor ei îmi pune văpăi în obraji, răsuflarea ei domoală o simt în pieptul meu cangrenat — ea întreagă îmi stă în minte, în suflet şi în şoaptă. Amintirea ei violentă, mlădierea ei cumpănită, zâmbetul ei plin, ritmul întregei ei fiinţe acoperită de frumuseţi, de graţii şi de mătăsuri, pune lumini în noaptea desnădejdei mele şi aşterne atâtea făgăduinţi în căderea mea tragică, cu aroma ei de curăţenie stridentă, zâmbitoare, fină — aromă de suspin fierbinte, călit la adierea petalelor din buze!

Numai lumina chipului ei alb încadrat cu şuviţele aurului din păr, mai trăeşte împrejur. Pe cer, prăpăstii mari albastre, înghit lacome granitul brun al norilor. Apele lor strălucitoare întocmesc sclipirile zâmbetului ei. Peste putinţă să o pot îndepărta o clipă din mintea, din lacrima, din şoapta, din speranţa sau chiar din înfrângerea mea, dacă vrei!

I-am trimis crini.

Cunoşti tu floarea asta superbă şi inperturbabilă care a servit la nemurirea dragostei Sfintei Fecioare MARIA? Crinul „Bunei-Vestiri” şi al întemeerii lumii. In cupele lui diafane trăeşte purificarea eternei omeniri. In treacăt, am lăsat pe frunza lui albă, pentru gura ei aprinsă, cea mai apăsătoare dintre sărutări.

Apleacă-şi buzele pe ea. Focul lor o va topi, şi în locul ei va întâlni buzele mele pe arsura cărora stă încremenit numele ei!

Cea dintâi rază de soare mi-a adus în ochi lumina chipului ei alb.

Am rămas multă vreme aşa, cu privirile în privirile lui moi, prelungi şi gânditoare cari nu vor şi nu cer nimic şi cari totuşi cer şi vor totul! Răsăritul urcă visător în adâncul cerului. Odaia era plină de văpaia lui mătăsoasă şi de chipul ei adus de el, între pereţii mei. Zdrobit am adormit cu el în gând, şi amândoi, eu şi el, cu gândul la ea.

Mă ard grozav urmele buzelor ei de atlas. Respiraţia ei cumpănită pe care o port necontenit în piept în inimă şi în visul meu imens, mă sufocă. Depărtarea fiinţei ei fină, blândă şi suavă, e dincale afară de ucigătoare. Totuşi ea este încontinuu în apropierea mea înfrigurată. Lumina zâmbetului ei cald, lumina părului ei aprins, lumina ochilor ei adânci, stă neclintită în lumina ochilor mei. Durerea mea nemărginită le întâlneşte în tot locul, apăsându-mă cu duioşia lor neasemuită. O prind în mine toată. bucurându-mă de ivirea ei trecătoare. Târziu, în locul ei îmi răspunde un suspin, o lacrimă sau o speranţă. Din toate colţurile se adună raze albe înseilând un zâmbet

E zâmbetul ei alb, frânt din zâmbetul heruvimilor albi.

Florile cununiei sufletelor! Cea mai înălţătoare dintre uniri! Căci ce înseamnă cununia de fer pe care archiereul o aşează pe capul logodiţilor, pe lângă apropierea a două cugete printr'un singur fir de floare? In lumina petalelor lor, va găsi oglinda sufletului meu, în care îşi va aşeza lumina zâmbetului ei — reveria farmecului dezamăgirii!

Dogoarea amintirii mă va păstra etern în melancolia ei.

Din când în când înălţându-le în dreptul inimii, va simţi căldura sufletului meu trecând într'al ei.

PARUL DESPLETIT SE REVARSA INTR'UN EVANTAI DE AUR

Te vei uimi de întorsătura îndurerării mele!

Abea cununaţi printr'un fir de floare şi setea lui Dumnezeu de a se distra cu suferinţa mea a aşezat în calvarul meu poteci înfiorătoare. A fost ursit ca dragostea noastră nebună, abea înfiripată, să ţie cât splendoarea castanului care ne-a aprins-o — castanul acela imens care îşi arăta în seara jurământului perlele bobocilor în oglinda albastră a lunei. Am trecut din întâmplare pe sub umbrela lui grea, încărcată cu ciorchini plini de poame otrăvitoare. L'am cunoscut dintre alţii, toţi cu toţii trişti — o tristeţe simptomatică, surdă, melancolică, de sfârşit apropiat, de tinereţe înmormântată, de măreţie apusă. Tristeţea unui castan sălbatec în înserarea visătoare, a declinului splendoarei — preludiul prăbuşirii. Ţi-o închipui? Presimţirea lor n'a dat greş, căci întocmai aşa s'a şi întâmplat, în spre răsăritul dragostei mele nu s'a mai abătut nici o rază. Totuşi pe amintirea luminii uneia, din puzderia car eaducea din graţiile cereşti podoabe pentru făptura ei suavă, păstram necontenit în frigurile reveriei cununa de aur a părului, curcubeul din priviri şi fulgerul din zâmbetul ei sedus. Dar raza a asfinţit mai curând de cât şi-ar fi închipuit-o însăşi exaltarea viziunilor. Şi ea m'a părăsit pierind întreagă, din amintire. O vreme m'am trudit să o păstrez în conturul reminiscenţelor difuze. Mintea îndobitocită de durerea despărţirii l'a risipit şi din tot ceiace fiinţa ei întreagă a contribuit la prefacerea radicală a eului meu, a rămas să pribegească, în crizele ultimelor friguri de iubire, lumina de sidef a zâmbetului ei cald. Văpaia lui recreativă îmi replămădea mântuirea şi un drum nou înflorit de speranţe îmi deschidea în mintea asurzită de plânsori. M'am îndreptat spre dâra diamantelor lui fosforescente. Un transperant alb, îndolia de sus până jos fereastra plânsă. In cerceveaua ei tristă, se tânguia un bujor. Am intrat. Inlăcrămarea crinilor trimiş risipea în odae un miros agresiv de lămâe fanată — parfumul zăcerii mute. Părul despletit de spasmuri se revărsa într'un evantai de aur, pe albeaţa scânteetoare a căpătâiului. In mijlocul lui aprins, cicoarea ochilor stinşi aşeza două mici orchidee albastre. O mână se frângea între horbote pe atlazul galben al învelitoarei, o alta îşi alinia falangele scurse de carne, în drumul spre inimă. La căpătâi, firimituri din florile mele, leacuri nefolositoare, plicuri spintecate cu ace de cap şi felurimi de însemnări. In pereţii trişti, capul ei frivol în rame aurite, prins în toate capriciile întâmplărilor: pe Zamora cu Sovageon-ul lui André Theuriet, căzut în iarbă; pe buza trecătoarei Oituzului, pitită sub pata albă a umbrelei care înfige în stâncă, mlădierea unei panselе enorme; la botul maşinei de treerat, pe plaiurile Roşiorilor cu un snop de ramuri încărcat de fructe coapte într'o mână, cu altul încărcat de cărţi. Pe jeţuri toalete la întâmplare într'o îngrămădire indolentă aşa cum au căzut de pe trupul ei plictisit de greutatea frumuseţilor şi a scumpetei lor, păstrându-i formele şi parfumul, frânte şi rostogolite într'o profuziune focoasă de miez de pepene, de zâmbete de rodii, de firimituri de sepie, de crini plânşi, de petale obosite. înmormântând amintiri mai obosite. Şi în mijlocul lor şi al nostru, buna doamnă Rang. Nu mi-a dat nici o lămurire asupra boalei. Un spasm a dat într'o parte învelitoarea încărcată de dantele şi pe lustrul ei de un orange strident s'a revărsat îndată buchetul unei panglici. Isteţimea lui nobilă ivită pe neaşteptate în marginea zâmbitoare a cuverturii, mi-a îngreunat pleoapele cu lacrimi. Florile cununiei sufletelor noastre şi boala ei neaşteptată ne separase o vreme suferinţele. Intre timp am reîmprospătat sărbătoarea unirii prin flori, cu alte flori. Peste mijlocul mănuchiului lor, am petrecut legătura de mătase roşie care să ne întreţie mai departe unirea. Şi ea trecând crinii în glastră, arborase în mijlocul pieptului, între sâni, stindardul eternei legături. Spre înserat m'am îndepărtat. La despărţire mi-a cerut un semn de neclintită aducere aminte. Deşi păstrarea unui portret pe masa de lucru sau în obscuritatea parfumată a buduarului, implică ideia simbolului unei măreţii, al unui geniu, al unei tote universale, i-am dat şi eu... portretul meu. Fără îndoială, mucavaua lui nu se referă la nici una din aceste categorii de lumini. Cu toate acestea, pitind-o sub căpătâi, în sân, în dreptul inimei, sau asvârlind-o chiar în întunerecul vre-unei etajere pe a cărei scândură dorm somnul ignorării, chipuri şi oameni cari nu au nimic comun cu gazda, ea îi va aminti necontenit, în frigurile desamăgirii ce va să vie, epitalamul unei pasiuni neasemuite. Am revenit. Ferestrele sunt tot în doliu — doliul alb al transperantelor albe — doliul fecioriei celei dintâi iubiri. Un câine a sărit să mă sfâşie şi un copil s'a apropiat să mă scape.

— Pe cucoana cea fumoasă au dus-o la spital, de eri.

INTR'UN COLŢ MOARE UN BUCHET DE DALII

Şi copilul şi câinele s'au reîntors îngânduraţi în cuşcul lor. Clanţa sta în jos, rigidă. Zadarnic am apăsat-o, căci dinăuntru nu a răspuns nimeni şi fierul ei rămase mut. Discul unei corole de floarea soarelui poleia un ochi de geam. Apropierea lui melancolică de sticla lucie a ferestrei era chemarea sufletului dinăuntru. Nu-l auzea nimeni. Copilul care se aşezase între mine şi cruzimea câinelui de adineauri, îmi mai spusese că buna d-nă Rang plecase să-şi potolească nostalgia pământului în care văzuse lumina zilei, pe malul lacului Leman — ţara ei cu sori eterni.

Şi detaliul acesta covârşitor de dureros, îl uitasem. Şi acum în zadar băteam la fereastră, eu şi floarea soarelui!

Stăpâna nu era acasă.

* * *

— D-l profesor?

— Operează, de bună samă.

— Aşi dori să văd o bolnavă

— Oare aveţi musai învoire?

— Nu am, dar...

Autopsierul îşi despică automat fălcile într'un zâmbet placid. Şorţul albastru de găzar, coseşte cu asprimea lui băţoasă, boziile prin care ne facem loc spre salonul opt.

— Ilona tu, fată!

— Ce-i vestea măi, neneo Mercuş?

— Iaca domnişorul ista cată să vadă bolnava dela voi dă sus, şi vei şti că nu-i musai dă trebuinţă biletu, că d-sa zice că are... asta, suflet; da' ce va fi oare aia eu tu mână-l doară la salon, fată!

Salon alb, paturi albe, supraveghetoare albă, îndurerări înseninate de speranţe albe, buze albe arse de sete şi de nemâncare, flori albe, priviri albe de spasmuri, toate încremenite în expansiunea unui alb care aşteaptă mântuirea în alb. Evantaiul de aur al părului revărsat pe toată perna de spital izolează tragic accentul albastru al lui... *nu mă uita* din ochi, de sigiliul crud al aşternutului: „salonul opt”. Dar aci nu mai scântee solzii galbeni ai învelitoarei de acasă, zâmbetele portretelor din pereţi şi bunătatea plină de făgăduinţi din ochii d-nei Rang. Intr'un colţ, la căpătâiul unei ftizice, moare un buchet de dalii. Şi soarele e trist aci. Plânsoarea razelor lui limfatice, îngrămădesc mai multe lacrimi în genele bolnavelor. Ocările supraveghetoarei şi tăişul acidului fenic, deschid morţii uşile. Un schelet râde după un paravan, Intr'un colţ preotul împărtăşeşte o bolnavă, într'altul moare o bolnavă împărtăşită. Şi secera albă a morţii stă deasupra salonului alb.

— Fă-mi un semn că nu te mai doare nimic şi că suntem încă unul al altuia!

Două degete de sidef s'au desprins albe din lumina albă a cearceafului, aplecându-se pe inimă; au stat o vreme acolo, într'o încremenire stranie şi au trecut apoi spre buzele crăpate, împreunându-le într'o sărutare amară — sărutul morţei.

— Atât?

Capul încărcat de aur s'a rostogolit în perna încinsă. A lăsat un oftat în puful ei clocit şi în urmă s'a înălţat la loc cu ochii în piscul tavanului.

— Dar dragostea?

Verighetele de aur ale părului s'au rostogolit de partea cealaltă a căpătâiului; oftatul şi-a trimis refrenul spre paravanul de lac alb, în dosul căruia scheletul continua să râdă. Şi din spre el a venit spre mine ofranda nepăsării lui hidoase:

— O iau cu mine, departe, la cer!

— Dar cuvântul de pe urmă?

Coada de păun a părului brodată cu luminile inelate ale şuviţelor de aur, a rămas tot spre scheletul care nu-şi mai contenea hazul. Din lumina măselelor pline de râs, bunătatea lui de strigoi ispăşit mi-a trimis îmbărbătarea de apoi:

— Vai, totul nu a fost decât minciună! Altfel ce a putut să însemne acel alarmant şi necontenit repetat: *„a ta până la moarte”*, din josul scrisorilor cu care însu-ţi ţi-ai momit tinereţea, când *ea* a venit aci, ca să moară atât de *curând?*

SARMANUL KLOPŞTOCK

Anecdote

In actualele Camere franceze, sunt câţiva deputaţi care nu ştiu latineşte. Un ministru ceru odată amânarea *sine die* a unei interpelări.

Unul dintre deputaţii comunişti, care nu cunoştea limba lui Cicero, întrebă:

— Ce vrasăzică *sine die?*

— Fără Dumnezeu, îi şopti vecinul din dreapta.

— Atunci, dacă-i fără Dumnezeu, zise comunistul, votez şi eu amânarea.

Biblioteca „DIMINEAŢA“

LEI 60. — ZECE VOLUME

ADICA LEI 6.— în loc de LEI 8.—, 10.—şi 12 VOLUMUL

Suma de mai sus se va înainta prin mandat postal, la Administraţia ziarului „Dimineaţa”, Bucureşti, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco

AU APĂRUT PÂNĂ ASTĂZI URMATORELE NUMERE:

No. 1. — **Războiul balcanic** de M. Sadoveanu.
No. 2. — **Diavolul** de I. Agârbiceanu.
No. 3. — **Spitalul** de P. I. Jouve (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — **Mâna vrăjit** de Gerard de Nerval (trad. de Eug. Boureanu).
No. 5. — **Crima Lordului Arthur Savile** de Oscar Wilde (trad. de Ion Popa).
No. 6. — **Şeful gării** de A. de Herz.
No. 7. — **Lăcustele** de Gleb Uspenski (trad. de M. Sevastos).
No. 8. — **Toamne de odinioară** de Gala Galaction.
No. 9. — **Fantezii humoristice** de Edgar Poe.
No. 10. — **Secretul lui Don Juan** de Rémy de Gourmont.
No. 11. — **Nuvele** de Gh. Brăescu.
No. 12. — **Viaţa lui Eminescu** de Gala Galaction.
No. 13. — **Adio** de H. de Balzac (trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14. — **Xanthis sau vitrina sentimentală** de Albert Samain (trad. de M. Carp).
No. 15. — **La Montmorency** de H. Sanielevici.
No. 16. — **Imprumutul răposatei** de Blasco Ibanez.
No. 17. — **Domnişoara Roxana** de Anatole France (trad. de N. Davidescu).
No. 18. — **Viaţa în armată** de Anton Bacalbaşa.
No. 19. — **Poeme** de Ştefan Petică.
No. 20. — **Ziua apelor** de Bojena Niemţova.
No. 21. — **Surpriză** de J. Dongorozi.
No. 22. — **Poveştile lui Hinu Ion** de Sandu Teleajen.
No. 23. — **Omul cu obrazu 'ncrustat** de Jak London.
No. 24. — **Flămânzii** de I. Ciocârlan.
No. 25. — **Lupii** de Eug. Boureanu.
No. 26. — **O sărutare** de J. H. Rosny (trad. de M. Carp).
No. 27. — **Homunculus** de Al. Ciura.
No. 28. — **Viaţa mea, povestirea unei ţărănci din Rusia** de Leon Tolstoi (în rom. de V. I. Popa).
No. 29. — **Prima Turcoaică** de N. Batzaria.
No. 30. — **Patru cuvântări** de Jean Jaurès (trad. de D. I. Suchianu).
No. 31. — **Păiajenul** de Hans Heinz Evres.
No. 32. — **Faust, tragedie,** de Goethe (trad. de Iosif Nădejde).
No. 33. — **Amintirile unui băiat de familie** de I. Petrovici.
No. 34. — **Tristan** de Thomas Mann.
No. 35. — **Amazoana, culegere de eseuri** scrise cu o artă specific feminină de Natalia Negru.
No. 36. — **Laguna** de Joseph Conrad.
No. 37. — **Descântecul** de I. Vinea.
No. 38. — **Crainquebille** de Anatole France (trad. de M. Carp).
No. 39. — **Povestiri din Danemarca** de Drachman (trad. din nemţeşte de I. Botez).
No. 40. — **In tren** de H. Sanielevici.
No. 41. — **Secretul contesei** de Regnier.
No. 42. — **Singurătate** de I. Agârbiceanu.
No. 43. — **Balzac şi Stendhal** de Brandes.
No. 44. — **Crima din str. Nopţii** de N. Davidescu.
No. 45. — **Livada de măslini** de Maupassant.
No. 46. — **Sărutul cel mai dulce** de Septimiu Popa.
No. 47. — **Din minunile instinctului la insecte** de J. H. Fabre.
No. 48. — **O mireasă la loterie** de W. A. Hoffman.
No. 49. — **Radeş** de D. N. Teodorescu.
No. 50. — **Werther** de Lazăr C. Lazarevici.
No. 51. — **Domnul Şef** de Adrian Pascu.
No. 52—53. — **Profesiunea D-nei Warren** de Georg Bernard Schaw.
No. 54—55. — **Cum am ucis pe Rasputin** de V. Purişkevici.

PRIMELE ŞEASE NUMERE SUNT EPUIZATE

I. GHEREA
C. Dobrogeanu)

Studii Critice

Vol. IV
Prima ediţie

Edit. „Universala” Preţul 40 lei

MIHAIL SADOVEANU

Venea o moară pe Siret...

Ediţia II-a

Cartea Românească Preţul 70 lei

A apărut

ARIPI FRÂNTE

— Dramă în 3 acte în versuri —

de A. de HERZ

Librăria „Universala” Alcalay & Co

Cronica Artistică

Un cadru de metal, ori de scândură subțire, o bucățică de jurnal lipită într'un contur de cerneală, sau bucăți suprapuse pe poleală de diferite culori, cu câteva trăsături savante de aquarel — alcătuiesc o primă și căutată atitudine în expoziția lui Marcel Iancu. — (Futuriștii italieni cereau în limitele utile emoției plastice, întrebuințarea într'o singură operă — era vorba de sculptură — a următoarelor materiale : sticlă, lemn, beton, păr de cal, talpă bucăți de stofă, cioburi de oglindă, lumină electrică, etc...)

Un al doilea și mai frecvent motiv ne debitează tablourile cu caracter mai pronunțat constructivist, în cari tonuri țipătoare ce se resping din apropierea forțată, figuri geometrice, linii întrerupte, fragmente de reclame și de membre omenești se învălmășesc bătăioase și fără înțeles: un soi de pictură-șaradă, căreia nu-i poți găsi deslegarea. Se înțelege că aceasta nu e nici de cum o zugrăvire a stărilor sufletești, deoarece exclude modelul, forma, obiectul, și natura, fixând numai sensația, negând existența spațiului și controlul logicei.

Desenul-caricatură (ceva mai mult decât o caricatură obicinuită și mai puțin decât un desen ordonat) și portretul în culoare, — sunt cele două faze hotăritoare din evoluția acestui talent, și singurele de cari ne vom interesa.

* * *

Mentalitatea artistului modern s'a schimbat atât de mult încât din negare în negare el deszice tot ceeace până mai ieri îi întruchipa cultul. O succesiune sălbatecă de proaspete și necurmate înoiri, aducând nădejdi de-o clipă și deziluzii temerare, enervează generațiile ultime de artiști. Neliniștea, dezordinea și excesele de tot felul, din manifestările lor, sunt pricinuite toate în tendința unei desvăluiri de tranziție spre eficacitatea creațiilor *ex-nihilo.* Un vast aparat de distrugere sistematică a tuturor realităților prezente, pentru a întreprinde noi căutări, cari se rezumă cele mai adesea la notații false și zădarnice. Ruptura cu trecutul vădită în stupide inegalități și stridențe de realizare ce se pretind „artă pură" — nu poate fecunda o artă „în sine", pentrucă liberarea de dogme, de subiect și de materie nu conduce decât la erezie. Substanța se diluează sau devine compactă după voie, procedeele de sugestie paradoxală inundă compoziția. Fantazia e unica rațiune de a fi a acestei arte fără rațiune.

E oarecare logică totuș în credința că organismul unei opere de artă conștientă nu se poate înfăptui decât sfărâmând definitiv construcția scolastică în care imaginația, sensibilitatea mai adâncă și libertatea de creație sunt excluse, sufocate, reduse la simpla percepție vizuală a lucrurilor. Voind însă să sugereze cu orice preț, moderniștii anihilează. Nu e artă nici lăbărțarea formelor, nici amestecul de vopsea din care nu mai ghicești obiectul, nici impulsivitatea tonurilor, — cum nu e artă nici epuizarea înțelesului într'un amalgam absurd de culoare. Dacă unele din aceste jucărele cromatice ne plac totuș, începem să credem că meritul nu mai e al artistului ci al întâmplării...

Se pune însă cu Marcel Iancu o mult mai delicată chestiune. Sunt artiști cari plac prin noutate ; sunt alții cari se fac simpatici numai prin certitudinea sensației ce dau. Unii aduc o construcție capricioasă pe care anarhismul spiritual le-o insuflă (independent de iluzia naturii), ceilalți o corectitudine meticuloasă dar superficială în semnificația ei intimă, — certitudine căpătată printr'o regulată și credincioasă frecventare a școalei. Evident, îi privim cu interes pe novatori. In opera lor e revelația de temperament care exprimă frumosul după o optică personală și neîncătușată. Arta acestora învederează aspectele noi și neașteptate ale vieții moderne.

Inrudindu-se cu futurismul italian al unor: Carrà, Boccioni, Severini, Russolo, arta cubiștilor : Braque, Picasso, Derain, Lhote, cézannismul și consecințele lui, — manifestă în curentul modernist dela noi, cele mai puternice influențe. Pe de altă parte, propaganda numeroaselor afirmări anarhice din arta apuseană contimporană găsește adepți militanți și la noi.

Prins în vâltoarea noilor tendințe, Marcel Iancu încă n'a parvenit să discearnă ca Iser de pildă, partea caducă a manifestărilor actuale, — dar în desenele scriitorilor contimporani, în portrete și chiar în „Idilă" și „Nudul pe canapea", ne făgăduiește că o va face...

Prea recentă pentru a o judeca în rezultatele ei activitatea băștinașe se învârtește în jurul câtorva nume cunoscute.

Considerând arta ca un principiu de progres, e edificatoare aplicarea unora din acești artiști tineri de-a zămisli opere chiar de stil constructivist, în cari bucuria ochiului să se îmbine cu plăcerea sufletului. De-aceea, în sbuciumata atmosferă de azi, întrezărim un geniu ce se naște și crește, și crește măreț și nepriceput; să-l așteptăm optimiști și să-l lăsăm nestingherit să se afirme: arta nouă, din cenușa trupului ei frământat, va trebui să ni-l trimită...

* * *

Doamna Milița Petrașcu expune tot la Căminul Artelor câteva bucăți în cari spiritul de simplificare pentru redarea numai a formelor-forțe, permite spectatorului să remarce indicația profilurilor într'un fel de siluetare sculpturală. Adâncimea planurilor topite parcă sub greutatea aerului nu se mai recâștigă în volum. Liniile sintetice vor să rezume și prin urmare să caracterizeze. Forma deslipită de existența spațială își crează un spațiu în sine, în întinderea comprimată a liniilor cari definesc și înlocuiesc imaginar dimensiunea absentă. („Ioana d'Arc").

Arta doamnei Petrașcu mărturisește o inspirație neliniștită, o putere lirică grandioasă, sinteză de impresionism și de cubism temperat. Reconstituind în chip abstract formele, iar nu valoarea lor figurativă (de-aceea intersecția planurilor și volumelor se face pe nesimțite: „Peștele", „Foca", „Gângania" ; sau n'are nici o importanță : „Cocoșul", „Pisica") doamna Petrașcu aduce o sensibilitate cum nu mai cunoaștem în plastica noastră. In haosul vremii arta d-sale demarchează un impas.

* * *

Lucrările de monotyp și aquaforte solicită un talent încercat și o mână sigură. Umbra și lumina răsărind numai din alternarea de alb și negru, greutatea pe care o întâmpină artistul în necesitatea de a reduce numai la aceste două nuanțe reflexele spectrului solar asupra obiectelor, e cu atât mai mare. Pictorul R. Iosif satisface cu ușurință cerințele genului. Flori, peisagii, studii, nuduri, portrete, interioare și naturi moarte, — întocmite cu artă sinceră și bogată în expresiv, aduc dovada unui simț estetic rafinat și a unei conștiințe artistice depline.

Grija execuției și disciplina firească a gravurilor lui Iosif dau la iveală o armonie sănătoasă, lipsită de artificii și excentricități.

H. BLAZIAN

Amintirile

Dar de-ale vieții valuri, de al furtunei pas
Abia contururi triste și umbre au rămas.
Eminescu

Un amic citind *„Insemnările unui medic ieșan"*, care nu sunt decât amintiri din timpul tinereții mele petrecută la Iași — orașul meu natal — —îmi spune că însăși scrierea de „amintiri" este un semn caracteristic al bătrâneții. Și fiindcă bătrânețea este una din cele 3 mari nenorociri hărăzite de Dumnezeu omului, e firesc ca observația amicului meu să nu mă prea bucure. Este adevărat că bătrânii sunt acela care trăiesc mai mult din amintiri. Omul tânăr e absorbit continuu de viața veșnic tânără din juru-i.

Deși nu simt încă în mine fenomene sufletești, care să-mi anunțe sosirea bătrâneții, am însă astăzi prilejul să văd des — ca medic — o bătrână de 80 de ani, la care studiez, zi cu zi, tot procesul psichologic al îmbătrânirii. Sunt fenomene mentale și sufletești caracteristice *arterio-sclerozei cerebrale* și cunoscute de toți clinicienii. Este mai întâi *uitarea repede a fenomenelor recente* și AMINTIREA VIE A EVENIMENTELOR TRECUTE.

Lucrul acesta s'ar putea imagina ca și cum în mecanismul activității cerebrale, celulele creerului ar avea acelaș rol ca plăcile de gramofon. Ele ar avea par'că misiunea de a înregistra senzații, imagini, impresii și noțiuni.

Când creerul e lovit la bătrânețe, de arterioscleroză, nimicirea celulelor, adică înlocuirea lor prin simple firișoare (ceeace constitue procesul de *arterioscleroză)* ar începe dela suprafața creierului, adică dela celulele născute mai recent, acelea care înregistrau impresiile recente și numai târziu ar cuprinde pe acelea din profunzime, adică acelea care au întipărite în ele impresiile trecutului, ale adolescenței și copilăriei. Astfel s'ar explica faptul, că *acestea* se păstrează mai bine, mai mult timp, ba devin mai vii, mai predominante, nemaifiind întunecate de cele recente, înregistrate în celulele care sau sclerozat.

Iată de ce, la o vârstă oarecare, omul care vede deodată înaintea lui tot trecutul plin de farmec al copilăriei, ce părea uitată pe veci, este dispus să exclame ca poetul:

Unde ești, copilărie, cu pădurea ta, cu tot!
(Eminescu)

Și cu toate acestea, nimic mai tragic ca viața bătrânei pe care o studiez. Ea plânge mereu *astăzi* moartea mamei sale, care avu loc acum 60 de ani! Ea o vede moartă; afirmă că a asistat *ieri* la înmormântarea ei, sufere grozav *acum* de chinul despărțirii ei pe veci de ea (și care avu loc acum 60 de ani!). S'a îmbrăcat în negru și poartă doliul ei. Inteligența ei — în altă privință — nu e de loc alterată, dar toate scenele dureroase ale vieții ei din trecutul depărtat, îi reapar azi vii în lumina conștiinții, și o supun chinului celui mai grozav. Are însă — ce-i drept — și clipe, când din adâncul subconștientului ei, izvorăsc scene, întâmplări, evenimente *plăcute,* cu tot farmecul vremurilor copilăriei și tinereții. Din nenorocire însă, în viață.

Multe dureri-s, puține plăceri...

Și de aceea Natura ne-a înzestrat și cu o facultate admirabilă: *uitarea!*

* * *

Am avut prilejul să văd pe mulți — chiar tineri — îngrijați când constată la ei o slăbire a memoriei, și totuși, cea mai mare nenorocire pentru om ar fi, de n'ar exista *uitarea.*

Mă uit la nenorocita bătrână și mă gândesc, dacă ar mai fi chip de trăit, când toți am avea atât de vie amintirea trecutului nostru și dacă tot trecutul, care ne apare doară ca imagini, s'ar înfățișa înaintea conștiinții noastre *cu puterea unor senzații actuale,* ca la bătrâna cu scleroza cerebrală!

Nu trebuie însă confundată această apariție în conștiință în mod automatic și persistent — *ca o obsesiune* — a trecutului (cum se întâmplă la unii bătrâni), cu evocarea trecutului rezultat al unui efort, sau printr'un act al voinții.

Ce alta sunt — la urma urmei — toate operele marilor romancieri și poeți, dacă nu „sublimări" ale evenimentelor și faptelor din însuși trecutul vieții lor? Ce sunt minunatele creațiuni ale unui Creangă, Sadoveanu, Patrașcanu, Brătescu-Voinești, dacă nu vibrațiile lor sufletești *din trecutul* îndepărtat, exprimate într'o formă artistică. Că lucrul este astfel ne dovedește faptul că *prima* operă de artă a lui Patrașcanu o formează *„Amintirile lui Casian"* care — chiar după afirmarea recentă a autorului — nu e decât propria lui autobiografie.

Dar, la o adâncă analiză, toate operele romancierilor și poeților sunt autobiografiile lor, și 'n ele se vede o evocare continuă a trecutului. E firesc lucru ca evocarea trecutului să se găsească mai mult la scriitorii cari au început a scrie târziu, dar faptul că scrierile lor nu sunt de cât *amintiri,* nu înseamnă că sunt și un semn caracteristic al îmbătrânirii lor. Patrașcanu a început a scrie târziu, dar tot târziu au început a-și scrie capodoperele lor cei mai mari humoriști și scriitori satirici ai lumii (Rabelais, Swift, Molière, Cervantes, Dickens, etc.).

DOCTORUL YGREC

CRONICA TEATRALĂ

De ce mergem la teatru?

Am fost cu toții la teatru, desigur. Nu știu dacă mulți și-au pus întrebarea: „de ce mergem la teatru"?

Intrucât mă privește, nu știu ce curiozitate m'a făcut să mi-o pun într'o zi: și pentru a putea răspunde, pentru a ajunge la satisfacerea acelei ciudate nevoi de a ști, fu nevoie să procedez metodic. Vreau să zic, a fost nevoie să stabilesc mai multe categorii de spectatori, clasificându-i după motivele ce-i determină să frecuenteze localurile cunoscute sub denumirea poetică de temple ale artei.

Mergem la teatru mai întâi, fiindcă așa e obiceiul. Am văzut în jurul nostru înrădăcinată adânc deprinderea de a se răsplăti pe sine din când în când cu un spectacol de teatru. A merge la teatru constituie pentru „un om cum se cade" o obligație socială: chiar dacă nu-l prea amuză, chiar dacă sufere de meteahna de a adormi de cum se ridică cortina, un om cum se cade se socotește obligat să-și jertfească câteva seri — și sumele respective — pe altarul Melpomenei, cum se spune poetic. A nu merge la teatru e tot atât de infamant ca și a nu-ți plăcea muzica, a te plânge că primăvara e un anotimp neplăcut, a prefera gramofonul unei simfonii de nu mai știu cine. Sunt lucruri infamante și cari te compromit față de domnișoarele cu gusturi alese, sau cari afișează gusturi alese.

Mai mergem la teatru, fiindcă e un mijloc foarte potrivit de a-ți ucide serile în cari n'ai ce face. In schimbul unei sume oarecari, ești scutit de dezagreabila situație de a te afla singur cu tine, „de vorbă cu mine însumi" cum spune poetul, într'o singurătate asemenea neantului de care ne temem cu toții. Sunt unii cari preferă modul acesta de a-și ucide timpul, precum alții preferă vinul, dansul sau cafeneaua. Șezi comod într'un fotoliu, și nu faci altă sforțare decât s'asculți: apoi râzi sau ștergi o lacrimă când ți se pare venită ocazia, sau când vezi că vecinul face la fel. E o petrecere foarte recomandabilă persoanelor potolite și fără gusturi violente.

O altă categorie de persoane cari merg la teatru o formează snobii. Cineva dă cuvântul de ordine: nici un „om bine" nu poate lipsi dela cutare spectacol. Indată toți oamenii „bine" dau năvală la cassa teatrului și complectează lojile și parterul: snobismul impune obligații de cari nu se poate libera cineva fără a fi eliminat automat din congregația oamenilor bine. Aceștia merg la teatru nu ca să vadă ci ca să fie văzuți; nu ca s'audă, dar ca să fie auziți, în fumoar, în timpul pauzelor.

De asemeni, să nu uităm cucoanele, cari silesc și pe alții să vie la teatru, O femeie vine la teatru pentru a înoi o toaletă; pentru a studia ultimele mode și a afla ultimele creații de mode și croitorie; pentru a diseca în amănunt toaletele artistelor și a învăța dela ele maniere distinse. Mai adăugați că e umilitor pentru o doamnă din societate să nu fi asistat la un spectacol dela care n'a lipsit nimeni din hig-life.

Și dacă vin la teatru cucoanele, mai vin atâtea alte persoane de sex contrar: soții lor, pretendenții la mâna stângă, celibatarii, etc. Deci o nouă categorie, la care vom îngloba și pe amatorii sexului frumos cari vin la teatru oridecâteori e de prevăzut o afluență de femei, pentru a le admira dela distanță: contemplarea lucrurilor frumoase poate fi desinteresată, indiferent de natura acelor lucruri frumoase.

O clasă importantă de spectatori o formează cei cari vin la teatru pentru actori și actrițe. Ajunge să se anunțe un spectacol cu un actor sau actriță prețuiți de public, pentru ca biletele să fie luate cu asalt. Sunt naivi cari cred — sărmanii! — că primează piesa, actorul fiind element secundar. Aceia se înșeală. Dacă mi-e îngăduit un joc de cuvinte, în teatru textul e pretext. Pretext pentru actor, de creații cari decid soarta piesei. Ați auzit vreodată de succesul unei piese, oricât de reușită, jucată de actori submediocri?

(Facem o excepție pentru „Hamlet", care—oricine l'ar juca — atrage massele: e vina stafiei care vorbește subteran și a altor atracții de succes). Pe când, o piesă proastă poate avea succese mari dacă e bine jucată. E nevoie oare de exemple?

Actorii o știu prea bine aceasta: De aceia — cei cari își pot permite luxul de a-și impune voința — vor juca acele piese cari le permit creații importante, indiferent de calitatea piesei. Maestrul Nottara va juca totdeauna „Fata muzicantului", melodramă la care plângi de mila ta că-ți pierzi vremea acolo; Ion Manolescu va pleca în turneu cu „Moartea civilă", la care galeria plânge de ți-se rupe inima ș. a. m. d. De aceia acolo unde teatrul e într'o fază înaintată, piesele de teatru se scriu în vederea unui actor sau a unei actrițe și nu pentru a desvolta un gând sau a face să trăiască un suflet.

Cam acestea sunt motivele cari ne fac să mergem la teatru.

A! era să uit. Ar mai fi o categorie de spectatori, de o importanță redusă: aceia cari vin la teatru pentru piesa în sine. Sunt, mi se spune, persoane — prin câte un colț de provincie — cari vin la teatru ca să audă și să înțeleagă: elevi de liceu, fete, bătrâne și sentimentale, câte un biet burghez mistuit de nostalgia unei lumi pe care și-o închipuie ca în romane și din cari îi vin ecouri în frazele searbăde ale cutărei drame parisiene, ajunsă acolo în orășelul unde-și prăpădește o viață stearpă pe care ar fi voit-o altfel, așa cum nu și-a putut-o face.

Dar putem face abstracție de aceștia, numărul lor fiind cu totul neînsemnat.

Intrucât mă privește, am auzit numai vorbindu-se de ei: n'am întâlnit încă nici unul.

MANUEL MENICOVICI

A apărut
„Lectura" No. 59
— Floarea literaturilor străine —
VALLE INCLAN
— Cel mai mare scriitor spaniol —
Rosarito
Trad. de AL. IACOBESCU
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioșcari și librari

Cronica muzicală

Vasul Fantomă la Opera Română.—Concertul tenorului Stroescu la Ateneu

Vasul fantomă de R. Wagner a fost reluat de Opera română zilele acestea.

Această operă, reprezintă prima concepție a artei wagneriene. In Vasul fantomă, Wagner părăsește toate procedeele vechi ale muzicei italiene și se adresează mai mult muzicei germane. Wagner a început să'și traseze drumul către drama muzicală, care are la bază acțiunea, pasiunea, într'un cuvânt viața exprimată prin drama însăși. Wagner a fost nu numai un mare muzicant, dar și un mare poet. Ceeace concepe un poet-muzicant, nu e nici poezie, nici muzică, acestea sunt numai mijloace de exprimare, astfel că de multe ori se sacrifică una alteia, când e nevoe să se producă un efect suprem.

Catulle Mendès spune într'un loc că atunci când ascultăm o operă de Wagner, nu trebuie să ne punem întrebarea dacă vom auzi melodii frumoase sau versuri frumoase. Un spectacol wagnerian înseamnă reprezentarea unei drame, care produce o emoție oarecare.

Dacă cineva dorește să asculte versuri nemțești, să se adreseze lui Goethe; muzică germană, lui Beethoven; iar dramă — să-i spunem muzicală — lui Richard Wagner, tot atât de puternic ca și Shakespeare. In Vasul fantomă Wagner nu a ascuns temele luate dela Weber. In aria Sentei găsim, aproape notă cu notă, tema din sonata în mi bemol de Weber. Vasul fantomă traduce toate enigmele dureroase și tragice ale mării care, în freamătul ei pare că ar ascunde vocile omenești ale celor disperați, pe care valurile nemiloase i-au înghițit.

Această operă din punct de vedere muzical este imperfectă; iar personagiile sale nu prezintă acea plasticitate pe care o întâlnim mai târziu, în operile pur wagneriene. Totuși, uvertura din Vasul fantomă prezintă caractere orchestrale de așa natură, încât ca și uvertura din Tannhäuser a devenit o bucată foarte indicată pentru concertele simfonice.

Incepând cu Vasul fantomă, mai în toate operele sale găsim ceva neexplicabil, ideea ispășirii: Un personagiu principal trebuie să ispășească un păcat, pentru a salva o situație dintre cele mai dramatice.

In Vasul fantomă, Senta (D-na Rodrigo) sacrifică dragostea pe care i-o deșteaptă Erik (D. Rabega) pentru olandezul rătăcitor (D. Lupescu). Ideea de a trata un astfel de subiect îi veni lui Wagner cu ocazia unui naufragiu suferit într'o călătorie între Riga și Boulogne, lângă coastele Norvegiei. Acolo Wagner auzi legenda vasului blestemat și a căpitanului misterios.

Acest mit fu modificat prin împrumuturi luate din legenda lui Odiseu, care și el rătăcia pe mări pentru a-și descoperi patria sa, Itaca, și a jidovului rătăcitor. Mitul simbolizează întru câtva chiar lui Wagner — prima parte — când acest mare geniu rătăci în diverse țări pentru a-și căuta un loc de odihnă.

Cum am spus mai sus problema ispășirei n'o găsim numai în Vasul fantomă. In această operă fidelitatea Sentei deslegă de blestem pe Olandez, condamnat să nu moară, ci să rătăcească pe toate mările. Problema o mai găsim în Tannhäuser, Siegfrid, Lohengrin și chiar în Parsifal.

Oare Wagner era atât de pătruns de doctrina creștină încât credea în ispășirea păcatului strămoșesc, sau doria să creeze un fel de transpoziții, luate din doctrina creștină, pe care să le combine cu ideile moderne de umanitate și cu cele socialiste? Wagner, urmând să creeze drame, nu putea să neglijeze nimic din ce e viu, ce e acțiune, ce e uman. Numai mai târziu a putut să se îndepărteze luând drumul sferelor supraterestre pentru a crea o nouă formă de dramă, mai bine zis, feerii poetice, din care face parte și tetralogia.

De aceea în Vasul fantomă, cași în Lohengrin, Wagner fiind la începutul concepțiilor sale dramatice a putut crea situații cât se poate de bizare. Ce înseamnă plecarea Olandezului după ce a avut o explicație cu Senta și s'a convins de sinceritatea ei? Ce înseamnă plecarea lui Lohengrin, pentru că a fost întrebat cine este?... Meritul lui Wagner este foarte mare și nici un alt compozitor nu ar fi putut trage atâta profit din aceste situații, ce aparțin unei ideologii atât de personale și totodată atât de neînțelese.

Publicul a primit cu multă căldură prima operă de Wagner ce s'a cântat în această stagiune și la al cărei succes au contribuit, pe lângă artiștii mai sus citați, d-nii Folescu și Mircea Lazăr, precum și d-ra Nănescu. Interpretarea d-lui Georgescu a fost dintre cele mai bune. Acest șef de orchestră, pe lângă respectul genului, caută să aducă și un aport personal, care în cazul de față nu e lipsit de interes.

* * *

D. Stroescu, împreună cu excelentul pianist d. Alfred Alessandrescu, a dat la Ateneu un festival de muzică franceză. D-l Stroescu, mai în voce ca nici o dată, a pus în valoare frumusețile compozițiilor lui Henri Duparc, Claude Debussy și Gabriel Fauré.

A fost o seară de muzică modernă aleasă; cu un astfel de program, cei doi artiști nu puteau să obțină decât un mare succes, o sinceră și călduroasă primire.

I. FLORESTAN

Anecdote

Un emir din Africa veni odată la Londra, unde fu foarte sărbătorit. I se făcură tot felul de întrebări. Soția unui lord ceru să-i spuie ce gândește el despre femei.

Emirul îi răspunse trăgănat:

— Ele ne despăgubesc cu prisosință de tulburările pe care ni le pricinuesc.

Frumusețea ideii încântă pe nevasta lordului; ceru deci înaltului musafir, o lămurire.

Emirul i-o dădu numaidecât:

— Femeile ne fac să uităm plictiselile ce ni le cauzează, pentru că ele ne îmbogățesc: muncesc fără ca să le plătim!

* * *

Citroën, regele automobilului, era odată la Deauville. Juca fără să se uite la bani. In fața lui, un tânăr, jucător mai timid, câștigă deodată patruzeci de mii de franci. Entuziasmul îl făcu ironic:

— Iată, am cu ce cumpăra acuma doi Citroën — spuse el către marele industriaș.

Citroën nu zise nimica. Un ceas după asta, tânărul imprudent pierdu cei patruzeci de mii de franci și încă două-trei mii pe deasupra. Acuma era cam plouat.

Citroën îl privi zâmbind:

— Dacă vrei... pot să-ți acord un credit pentru cele două automobile — spuse el triumfând.

CARŢI ŞI REVISTE

Tolstoi inedit

(L. N. Tolstoi. Povestiri şi piese inedite. Soc. de Edit. N. Carabasnicov. Paris. 1926)

Constatăm că Tolstoi încă nu e epuizat, că mai putem aştepta publicarea operelor sale postume. In redacţia cooperativei de editură „Zadruga" din Moscova, închisă de guvernul sovietic, se păstrează copiile originalelor Tolstoiene. Acum treisprezece bucăţi au şi apărut la Paris.

Aceste opere aparţin tuturor perioadelor din activitatea literară a lui Tolstoi, de la primele începuturi (1851) şi până la 1910. Sunt povestiri, nuvele, piese de teatru, o bucată de poezie în proză, un tratat despre pământ şi despre Henry George şi impozitul său unic; un basm pentru copii şi o dramatică prelucrare a unor legende religioase. Tot acest material nu se prezintă de aceiaşi valoare artistică, nici nu are vre-o legătură comună. Bucăţi tari sunt amestecate cu bucăţi slabe; însă şi aci sunt slăbiciunile lui Tolstoi, slăbiciunile unei puteri.

E o mare bucurie să dai în pagini nouă de trăsături cunoscute ale chipului lui Tolstoi. Găsim pe ici pe colo şi unele haşiuri complimentare pentru tolstoism. Povestirea „Cum piere iubirea" se remarcă printr'un lirism mişcător şi neobicinuit pentru creaţiunile lui Tolstoi: cum un adolescent, inocent şi curat, Serioja Ivanov plânge după ce cunoscuse „dragostea de vânzare" a „ţigăncelor", la care fusese dus de prietenii lui cei „cu experienţă", iar apoi nu-i vede pe aceştia decât râzând de naivitatea şi durerea lui.

„Cine-i de vină?" — întreabă Tolstoi cu întrebarea-i atât de bine cunoscută în literatura rusă, şi răspunde: — „voi sunteţi de vină, voi care suportaţi pe aceşti seducători, şi nu numai îi suportaţi, ci îi şi alegeţi să-vă fie preceptori".

Apoi scriitorul adresează un cuvânt de reproş — unuia din aceşti preceptori, soţul nedemn al unei soţii cinstite şi frumoase: — „Părăseşte-o, om fără inimă şi fără conştiinţă, ce eşti! Ea plânge tocmai fiindcă tu o dezmierzi, fiindcă ai dreptul s'o dezmierzi".

Şi povestindu-ne cum a pierit iubirea, povestitorul adaogă: — „Ce păcat, că astfel de fiinţe perfecte, născute una pentru alta, deşi pricep lucrul acesta, — au pierit totuşi pentru dragoste"...

In cartea aceasta mai sunt şi obişnuitele motive Tolstoene: superioritatea naturii faţă de cultură, a ţării faţă de oraş, a „lumii lui Dumnezeu faţă de lumea omului"... O schiţă „Nihilistul" apare ca subiect premergător al romanului „Invierea". O comedie, „Familia molipsită", oglindeşte pe acei radicali ruşi, împănaţi cu neologisme, cari nu vorbesc decât de comunism, resping toate obiceiurile şi riturile vieţii tradiţionale, şi-şi păzesc cu gelozie demnitatea de „cei mai înaintaţi".

Ştim că mai târziu, în „Invierea", Tolstoi şi-a arătat eroii şi eroinele sub un aspect plin de seriozitate. În 1860 însă Tolstoi râdea cu bunătate de aceşti liceeni — atei de „personalităţile critice", de domnişoarele „conştiente". Deaitfel râsul lui Tolstoi niciodată nu omora eroii, nici nu-şi bătea joc de dânşii — ceiace nu-i cazul cu Gogol, acest călău al tipurilor lui literare. Tolstoi ajunge chiar să facă ca o eroină, din aceste postume, să-şi priceapă toate păcatele şi să şi le ispăşească.

Se apropie a suta aniversare de la naşterea lui Tolstoi. In preajma acestei date a calendarului rus, va apare o mare ediţie complectă a tuturor scrierilor acestui uriaş. Dar şi cartea aceasta apărută de curând cu treisprezece titluri nouă, e un cadou de valoare care va intra ca o parte scumpă, integrantă, în ediţia jubilară.

I. EICHENWALD

Limba literară

In ultimul număr al „Vieţii Româneşti", d. G. Ibrăileanu vorbeşte despre limba literară.

„In Franţa, — spune d-sa, — există o limbă definitiv formată (mulţi Francezi se plâng că prea definitiv...) şi astfel scriitorul francez nu mai are nevoe decât să aibă talent — şi să întrebuinţeze, oricât de personal, intrumentul acesta perfect, găsit gata.

Nu este acelaşi cazul scriitorului român.

...Nu avem încă o limbă literară fixată definitiv, dela care orice abatere să fie o greşală şi un semn de incultură. Şi astăzi încă scriitorul român este liber (şi este liber, fiindcă nu are ce face alta) *să-şi aleagă* (conform cu gustul şi cultura sa) materialul liric din limba vorbită de toată lumea, de toate clasele sociale, din toate provinciile spre a-şi alcătui limba sa literară...

...Câtă energie trebue să cheltuiască scriitorul român cu făurirea instrumentului, găsit gata de scriitorul străin.

...Şi ce mare ne apare atunci un Sadoveanu, care şi-a creat o limbă atât de frumoasă din haosul acesta limbistic.

...Este drept însă (orice rău are binele lui!) că un scriitor român, tocmai din această cauză, poate avea o limbă mai umedă de viaţă, mai aderentă sensibilităţii, — mai fragedă, mai colorată, decât scriitorul din ţările cu limba literară înţepenită.

...Problema limbii noastre literare este strâns legată de aceia a asimilării culturii străine, este chiar un alt aspect al acesteia".

Mahalagism este şi vorba „pe radical" dar şi cuvântul neaoş popular întrebuinţat într'un articol de idei.

...„Câtă ştiinţă a limbii — a graiurilor româneşti — şi cât gust trebue să aibă un scriitor român, ca să-şi făurească o limbă bogată şi frumoasă. — Şi câtă vreme trebue să mai treacă până ce vom avea o limbă literară fixată definitiv, dela care orice abatere să fie un stigmat de ignoranţă şi incultură".

Amorurile lui Alfred de Musset

Librăria Flammarion a creat, sub direcţiunea lui Dominique Silvaire, o prea interesantă şi plăcută colecţie „Vies amoureuses", în care sunt povestite amorurile personagiilor ilustre din literatură, artă, scenă, politică, antichitate, etc. Colecţiile de felul acesteia sunt, într'un fel, reeditări. Dacă nu cunoaştem decât frânturi din amorurile marilor noştri contimporani, acelea ale celebrităţilor trecutului nu mai sunt un secret, pentru nimeni. Istoricii au cercetat şi lămurit totul; şi dacă încă mai avem nesiguranţe asupra, de pildă, unora dintre punctele tratatului din Westfalia sau congresului dela Verona, nu credem că se mai poate descoperi ceva nou asupra slăbiciunilor Joséphinei, asupra capriciilor Messalinei sau asupra isprăvilor lui Cassanova.

Se întâmplă totuşi ca aceste „vieilleries" să pară noui prin maniera în care sunt tratate; şi pentru aceasta, librăria Flammarion a apelat la o sumă de scriitori cu reputaţie, printre care notăm: Louis Barthou, Bertrand, Farrère, Paul Reboux, M-me Tinayre, Maurice Magre. Au apărut până acum din colecţie: „Vie amoureuse de Joséphine" de M-me Gérard d'Houville şi „Vie amoureuse de M-me Desbordes-Valmore" de Lucien Descaves. Cea mai nouă contribuţie este aceea a lui Maurice Donnay şi se intitulează: „Vie amoureuse d'Alfred de Musset".

Discutând în cel din urmă număr din „La revue de France" noua contribuţie, în acest domeniu, a lui Maurice Donnay, Fernand Vandérem recunoaşte că autorul aduce, pe lângă istorisirea iubirii dintre Musset şi George Sand, cunoscută de toată lumea, mai ales din lucrarea „Amants de Venise" a lui Maurras, — şi unele amănunte noui. Astfel în afară de această aventură, intrată demult în seria legendelor clasice ale amorului, Alfred de Musset a mai avut încă alte; cu principesa de Belgiojoso, cu Rachel (amănunte preţioase în cartea nouă apărută a lui Louis Barthou), cu Aimée d'Alton, cu Louise Colet — şi cu Allan-Despréaux, aventură mai nobilă, mai înduioşetoare decât toate celelalte. Atâtea romane de iubire, fiecare cu partea lui reflectată în opera poetului, care s'ar putea istorisi mai bine numai cu comentariul textului lui Musset! Ca să dea şi mai multă însemnătate acestor romane de dragoste în legătură cu opera poetului, Donnay arată cum, din întreaga literatură franceză, poezia lui Musset este singura care a avut ecou mai adânc în inimele contimporanilor (...mai ales contimporanelor) săi. Un amănunt semnificativ, dat de însuşi Donnay: o femee tânără, spunea în urma lecturei poetului: „Alfred de Musset, je ne suis pas bien sure qu'il n'ait pas été mon amant".

Viaţa sentimentală a lui Wagner

Iată, după „Vie amoureuse d'Alfred de Musset", o nouă lucrare a lui Louis Barthou: „Vie amoureuse de Richard Wagner", în care autorul rezumează aventurile, avânturile sufleteşti, decepţiunile şi triumful celui din urmă dintre marii romantici germani. Este, spune Edmond Jaloux în **„Les nouvelles littéraires"**, o carte preţioasă scrisă în observarea strictă a operei compozitorului. Biografiile, în felul acesteia, nu sunt posibile decât numai atunci când opera celui studiat oferă biografului material din abundenţă. Dacă nu aduc ecoul emoţiunilor, al bucuriilor, al durerilor, în fiecare pagină, în fiecare temă, în fiecare tablou, existenţele acestea nu par de loc mai mari decât acele ale fiecărui om. Dar acestea nu sunt limitate la ele înşile, cum sunt ale celorlalţi oameni; ele au un sens simbolic. Când un mare creator cugetă, se bucură, etc., el n'o face numai în numele său, ci în numele umanităţii. De-aceea capodopera lui are amploare, e patetică. „Secretul muzicei lui Wagner, spune Barthou, stă în viaţa lui. Ca şi aceea a marelui şi iubitului Beethoven, ea pleacă dela inimă ca să meargă la inimi. Când aceste genii ating punctul cel mai înalt, sufletele lor îndurerate sau vesele susţin înălţarea. Wagner nu s'a inspirat decât din viziunea lumei sale interioare.

Wagner nu se putea înţelege bine decât cu femeile. Totdeauna reproşa bărbaţilor egoismul lor. Cu femeile Wagner se amuza ca un adevărat copil. Din aventura lui cu Mathilde Wesendonck a ieşit capodopera „Tristan". După ce stabileşte asemenea trăsături ale geniului lui Wagner, toată cartea lui Louis Barthou este povestirea patetică şi luminoasă a aventurei de dragoste dintre marele muzicant şi Mathilde Wesendonck.

Despre amorul ideilor

Sub acest titlu, Jean Rostand publică în **„La revue de France"** (No. 6, 1926) o serie de maxime şi cugetări privitoare, am putea spune, la viaţa şi frumuseţea ideilor. Sunt în total o sumă de observaţii, date sub această formă, poate din cauză că în acest fel, adevărul rămâne mai subliniat. Scoatem, în cele ce urmează, câteva din cugetările care ilustrează mai bine concepţia filozofică a lui Jean Rostand:

Unii au pentru idee un amor brutal şi aproape senzual; după ce s'au potolit însă, nu se mai ocupă de soarta ei.

Când îţi aperi ideile, plăcerea este uneori aşa de mare, încât ţi se pare chiar că e o plăcere vinovată.

Nu rareori încercăm un simţământ de gelozie faţă de toţi acei cari iubesc ideile noastre.

Chiar şi în amorul ideilor punem egoism, dar aceasta nu e dat pentru toată lumea.

Puţini oameni au curajul pasiunilor lor.

Persoanele pe care le iubim, le idealizăm; ideile pe care le iubim, le personificăm.

Cunoaştem destul de bine direcţiunea urei noastre, dar nu totdeauna, şi destul de exact, obiectul ei.

Mila, trece repede, ca să n'o ajungă ura.

Sunt oameni cari nu ştiu să fie nici cu raţiunea, nici în contra ei.

Este totdeauna o deosebire între idealistul care utilizează un ideal până ce-l degradează şi între altul care-l păstrează intact dar inutil.

Eclectismul moral este, fără îndoială, recomandabil publicului mare; dar, în etică caşi în artă, creatorul nu ştie să fie eclectic.

Putem, de cele mai multe ori, să răsturnăm idei, decât să le temperăm.

Câteodată urâm o idee pentru amorul unei alteia şi, mai adesea, ne facem că iubim o idee pentru a fi autorizaţi să urâm pe o alta.

Unii fanatici ar prefera înfrângerea ideilor lor, unui triumf la care n'au concurat cu nimic.

Este mult mai mică suferinţa atunci când nu poţi realiza un ideal, decât atunci când nu-l poţi concepe.

Inamoratul de ideal vrea: sau ca oamenii să fie prea mult oameni, sau ca ideile să fie prea puţin omeneşti.

Chateaubriand în Ţara-Sfântă

Un studiu documentat şi destul de interesant este acela pe care-l publică Henry Bordeaux în **„Revue des deux mondes"**, intitulat: „Călători în Orient". Incepând a analiza faptele celor dintâi călători cari au fost atraşi de mirajul Orientului, insistând mai mult asupra vieţii de aventurier pe care a dus-o francezul Renaud de Chatillon, căsătorit cu o prinţesă văduvă şi devenit prinţ şi dictator în Antiohia, Henry Bordeaux se opreşte la alt călător pasionat, la acela care avea să-şi toarne impresiile în nepieritoare opere de artă, la Chateaubriand.

Chateaubriand este cel mai mare călător din toţi câţi au vizitat Ţara-sfântă, nu numai pentru savanta orchestrare din „Itinéraire", dar pentrucă a lucrat mai mult ca oricare altul. Niciodată nu s'a mulţumit numai cu geniul său; cercetă biblioteci, adună documente, îşi pregăti ochiul ca să vadă tot ceeace rămăsese nevăzut de alţii. Călătoria, Chateaubriand a făcut-o în 1806, „Itinéraire" este scris în 1811; cinci ani i-au trebuit poetului ca să-şi scrie textul. „Sunt poate cel dintâi francez, scrie el la începutul cărţii, plecat din ţara mea spre Ţara-sfântă, cu ideile, scopul şi sentimentele unui vechiu pelerin; dacă n'am virtutea care strălucea în: de Concy, de Nesles, de Châtillon sau de Montfort, cel puţin restul îmi aparţine; în felul acesta, încă pot să mă recunosc ca un vechiu cruciat". Dacă n'a fost cel dintâi descălicător în ţinuturile sfinte, Chateaubriand a voit să fie cel din urmă. Când dintr'o oarecare înălţime zăreşte zidurile Ierusalimului, viziunea aceasta îl orbeşte, pentrucă-i stărue în minte un trecut prodigios. „Pot să încredinţez — spunea el — pe oricine care are răbdarea să citească, cu mine, relaţiunile moderne asupra Ţărei-sfinte, că nu s'a ştiut prea mare lucru până acum. Am rămas cu ochii fixaţi asupra Ierusalimului, primind deodată toate amintirile istorice, dela Abraham până la Godefroi de Bouillon, gândind la lumea întreagă, schimbată prin misiunea Fiului-omului, şi căutând în zadar templul din care n'a mai rămas piatră peste piatră. Dacă aş trăi o mie de ani, niciodată n'aş putea uita pustiul acesta, care încă pare că respiră măreţia lui Jehova şi fiorii morţei".

Nimeni altul n'a determinat mai bine ca el, caracterul special al emoţiei vederii Judeei, „singura ţară de pe pământ care aminteşte călătorului atâtea întâmplări cereşti şi care face să nască în fundul sufletului sentimente şi gânduri pe care nici un loc altul nu le poate inspira". Cu Biblia şi Evanghelia în mână, vizitează Chateaubriand Ţara-sfântă. Prin descrierea lui el ne face să simţim toată misterioasa poesie a sfântului-mormânt, toată tristeţea văiei Josofat, toată agonia grădinei măslinilor, toată speranţa locului înălţărei.

Chateaubriand este în felul acesta, spune Henry Bordeaux, cel mai minunat pictor realist al vederilor Ierusalimului.

Al şeaptelea centenar franciscan

Cu prilejul acestui apropiat centenar de la moartea Sft. Francisc din Assisi, Mussolini a trimis reprezentanţilor săi din străinătate, următorul mesagiu:

„Cel mai înalt geniu al poeziei, cu Dante; cel mai cutezător corăbier oceanelor, cu Columb; mintea cea mai adâncă a artelor şi ştiinţei, cu Leonardo; dar Italia, cu Sft. Francisc, a dat şi pe cel mai sfânt dintre sfinţi creştinismului şi omenirii. Căci, odată cu înălţimea geniului şi a caracterului, sufletul italian se deosibeşte prin simplitatea spiritului, prin ardoarea cuceririlor ideale şi, când e nevoe, prin virtutea renunţării şi a sacrificiului. Cu Sft. Francisc, cel dintâiu în timp dintre acei mari, Italia, deşi încercuită încă în vajnica frământare medievală, vesteşte primele semne ale renaşterei sale şi afirmă reînoitele sale calităţi de distincţie şi de umanism. Sft. Francisc, la început părtaş la luptele lăuntrice, se ridică de-odată, ca transfigurat, cu fulgerătoarea zvârcolire a patimilor veacului său, înnălţând odată cu crucea mâinii descărnate, flamurile glorioase ale milei şi ale păcii. Restaurator al religiei lui Cristos, el este şi unul dintre cei dintâiu poeţi italieni, fără îndoială primul care dă un conţinut caracteristic, adânc şi universal poeziei începuturilor

„In limba în care, un veac mai târziu, Dante scria *Commedia*, el, Sfântul sărăciei, compuse *Cântecul Făpturilor*. Ardoarea apostolilor retrăeşte pe neaşteptate şi năvalnică în sufletul său de italian, fără răgaz, nesatisfăcută între graniţele ţării sale, prea înguste pentru nesaţiul său de-a se dărui.

„Corabia care duce spre Răsărit pe vestitorul nemuritoarei doctrine, duce pe prora sigură destinul neamului, care se întoarce pe calea străbunilor. Iar urmaşii Sfântului, cari în urmă-i porniră spre Răsărit, fură totodată misionari ai lui Cristos şi misionari de italianitate, în timp ce pe mormântul venerat din coasta muntelui Subasio, care se aprindea de-o lumină fără amurguri, arta italiană se grăbea să ridice acolo, într'un măreţ avânt de creaţie, templul celei mai sugestive frumuseţi. Izvori astfel activitatea şi arta franciscană care, întruchipate în forme italice, se răspândiră în lumea largă. Şi oriunde azi, prin toate ţările tuturor continentelor, se vede strălucire ori umilinţă de opere în numele Sfântului, zidite şi pătimite, acolo este o urmă a patriei italiene.

„In 1926 se împlinesc 700 de ani dela moartea Sf. Francisc iar Italia, cu suflet nou, mai în stare de a-l simţi, se îndreaptă spre amintirea sublimului trezitor de conştiinţe. Italienii din străinătate, cari se pregătesc să-l comemoreze prin şcoli, prin asociaţii şi conferinţe publice, fie mândri de-a putea întovărăşi, în superbul rit, celebrarea acelei Italii din care-a izvorit în lume o auroră atât de minunată".

Joseph Delteil: Ioana d'Arc

Ioana avea — spune Delteil — „tot ce-i trebuia, ca să facă o Ioană d'Arc. Mai întâiu poseda *le physique de l'emploi*". Dar în general, avea o calitate care e condiţia *sine qua non* pentru a fi sfântă: sănătatea, normalitatea. Căci nu-i oare sacrilegiu şi contradictoriu să o privim pe Ioana pe de o parte ca pe o sfântă, pe de alta ca pe o excepţiune antinaturală? Sanctitatea nu-i o maladivă perversitate, ci-i încoronarea supremă a legilor celor mai fireşti ale firei:

„Structura trupului ei, ieşit deadreptul din pământ, răspunde legilor fundamentale ale vieţei. Principiul utilităţei îi lărgeşte şi fecundează liniile generale ale cărnii. Pulpele vânjoase au drept misiune nu de a „atrage privirile", ci de a susţine un grav edificiu. Fiecare membru îşi cunoaşte excelenţa rolului său, şi fiecare celulă colaborează la soluţia problemei". „Ioana e marea ţărancă a Franţei plămădită din carne şi din Dumnezeu". „Belşugul de viaţă îi umflă pielea din toate părţile, obrajii cei par'că vopsiţi cu sânge, gâtul ei cel nou, urechile împodobite cu urdori. E murdară şi proaspătă ca perele înflorite cu găinaţ de rândunică".

„Familia d'Arc e la masă... Un zgomot de farfurii, sparge minutele. Tatăl e un bloc de mulţămire sufletească. O justă veselie înviorează această profundă familie. Totul aci respiră forţa, azotul, înlesnirea şi simplicitatea. Se bea apă ca la banchet. Apa posedă daruri extraordinare, şi în deosebi (eu însumi am făcut experienţa) la Domremy, satul Ioanei. Băutura acolo are virtuţi ponderative şi proprietăţi laxative care nu au fost desigur fără o binefăcătoare înrâurire, asupra organismului Ioanei. Nu ei îşi datoreşte oare Fecioara prospeţimea cărnii şi simplitatea geniului?"

„După sfârşitul mesei, Ioana iese. Ţine o găleată de faianţă în mână. Se duce să adape vacile, traversând curtea animală, pe care dela un cap la altul o cotcodăcesc găinile şi o măcăesc răţuştele. Toate razele soarelui au adormit pe o clae de fân. Gunoiul cântă şi râde în balta lui de băligar. Divin şi parfumat gunoi, puternice exalaţii naturale, bucurie supremă a gazelor şi alcalinelor!" Ioana respiră cu nările pline. Toate organele, fără ştirea ei, se dedau la cele mai grave ocupaţii naturale. Este, întreagă, ascultătoare frumoaselor reguli ale materiei, şi o simt de conivenţă cu toate reflexele". „O nespusă mulţămire intestinală însufleţeşte, subt soare, ansamblul regimului animal". Apoi, în timp ce vacile pasc, „Ioana se întinde pe iarbă şi tot trupul ei, tot, ia contact cu Pământul. Cu burta pe humă, cu mâinile înfundate în ţărână, sublima fetiţă extrage din materia vie sevele infinitezimale, principiile esenţiale, luxul sângelui, secretul cărnii. Stă, întinsă, într'o uitare care se apropie de împreunare. Se încorporează pe jumătate la chiar textul Universului..." „Ioana este sănătate din cap până în picioare. *Ce batjocură să se vorbească, la ea, de isterie!*" E drept că „dacă carnea îi e, toată, sănătate, inima ei e numai pasiune". „A nu se confunda însă cu nervozitatea. Nervozitatea e o exaltare bolnăvicioasă, intermitentă, accidentală. E o împietare a spiritului asupra corpului, o ruptură de echilibru. La Ioana fierberea psihică e naturală ca fermentaţia mustului din vin. Temperamentul ei — este alcoolul".

In ce priveşte acum succesele ei militare, ele sunt simple, ca tot ce o atinge:

„Instinctul Ioanei se conciliază cu învăţăturile strategiei moderne. Este teoria ambulantă a Ofensivei".

„Fundamentul ofensivei este tinereţa. E nostim cât sunt oamenii de tineri pe vremea aceia! Pucella are 18 ani Carol VIII 27, Alençon 22, Mareşalul de Reis 23! Singură tinereţea poate salva omenirea. Experienţa şi maturitatea sunt cei mai primejdioşi microbi ai Universului".

„Ioana mânueşte bătălia cum mânuia Columb Oul: Extrem de simplu; dar trebuia să-ţi vină în gând..." „Suprema ei virtute e ignoranţa. Ea nu cunoaşte arta războiului, vreau să zic jocul războiului, regulile jocului. Această neştiinţă derutează pe adversar. Ea trişază din simplitate. Toate victoriile ei sunt neregulate. In bătălie, ea intră cu ochi noui, cu suflet nou. Acest atom de aer curat ştie să pună în debandadă toţi microbii calculelor pozitive. „Ceea ce, la urma urmei, înseamnă că „la ea improvizaţia se rezimă pe un fond întins de cunoştinţe".

La luptă. „Deasupra Orleanului, vremea era dulce ca un piept de femee. O adiere verde, încărcată de cireşi, de clopote şi apă, se preumblă pe cer cu paşi mărunţi de fetiţă. Văzduhul mirosea a roză, a Loire-ă şi a Ronsard. Cu spada în mână, Ioana sbiera comandamente militare:". „Ochii săi, beţi de praf de puşcă şi de bucurie, aruncau flăcări peste adversar. Din trup se degaja o putere magnetică. Prin platoşa plesnită, unul din sânii ei ieşise afară, tandru ca Touraine-a însăşi, fascinator cu un tun. Sânul acesta, ca un şarpe, fascina armatele britanice. Şi Ioana, în clipa aceea, superbă de energie, de viaţă şi de moarte, era asemenea unui bloc de radium incendiând oameni şi oraşe".

Şi, în toate aceste situaţii, de o puritate vrednică de supranumele oficial dat ei de posteritate. De altfel, încă din chiar momentul naşterei, „moaşa, ridicând copilul gol în braţe, şi arătând cu degetul spre centrul corpului, zise asistenţei: — *Pucelă!*"

Mai târziu, biserica fu silită să nu-i facă deocamdată nimic şi să renunţe provizoriu de a o considera vrăjitoare pentru că o anchetă medicală riguroasă o găsise fecioară — ceeace nu se întâmplă des acolo unde dracul şi-ar fi fost vârît eventual coada.

Odată, pe când ea mustra pe rege în numele lui Dumnezeu, şi pe când Carol îi ţinea mâinile şi i le desmierda, — „în acea atmosferă de vrăjitorie, regele, cu o mişcare bruscă, o pişcă de amândoi sânii. Dar sânii ei erau două resorturi. Ioana sări, dreaptă, dărâmând visul şi ţâşnind proaspătă şi netedă afară din descântec". Şi atunci era cât p'aci să se 'ntoarcă la ea la Domremy. Pudoarea ei era gata să fie mai mare decât glasurile Sfintei Caterina şi decât destinele ulterioare ale Franţei!

Dar când era pe rug! Ce luptă cu acel demon mai redutabil ca moartea: Nuditatea!

„Deja fusta ei era în flăcări. Cămaşa îi ardea până la genunchi. Ioana îşi văzu genunchii goi, *goi*, în faţa a 10.000 de oameni! Uitând de foc, de dureri, Ioana se gândeşte acum doar la curăţenia ei de fecioară. Ii e groaznic de frică de acest foc care o desbracă. O limbă de flacără, căzută pe gât, îi scoate afară sânul, sânul ei frumos de Fată a Pământului. Soldaţii fac haz: „A dracului ţâţe!". Mulţimea, mulţimea scârboasă se chioraşte cu ochi porcini la despuierea acestei fecioare. Acum, şi sânul al doilea a ieşit. Toţi bătrâneii mahalalei îşi răsfaţă ochiul cu această pereche de mamele roze. Cum? Ea stă aşa, goală, goală în faţa a 10.000 de oameni? Cu o sforţare mai mare, rupe legăturile mâinilor. Mâinile slobode! Ah! In sfârşit! Cu mâinele ei prăjite, îşi readuce cămaşa pe picioare, placheazä pe piept bucăţile arse de sfoară. Dar flacăra îi precupeţeşte stofa petec cu petec, fir cu fir. Şi flacăra, încetul cu încetul, afundă toate. Atunci, ea-şi încrucişează braţele sale lungi peste trup, într'o atitudine finală... Dar durerea, o durere de iad, îneacă pe biata femee, îneacă totul. Mai încearcă încă să încrucişeze picioarele. In zadar, căci focul descrucişează muşchi şi membre. Treptat-treptat, totul arde. Fosta fecioară albă e acum o torţă fumurie...."

„Lumea, în timpul acesta, e cuprinsă de un fel de panică". Toţi simt păcatul cel mare, pe care secole întregi li-l vor imputa, la lecţia de Istorie, profesorii din liceele Franţei. Iar însuşi cardinalul de Englitera este atunci văzut de mulţime, „ştergând-o la galop, călare, şi strigând, roşu, prin tot oraşul:

— Am intrat messa: am ars o sfântă!"

S. S.

INSEMNĂRI

Apostolii

Un ziar cere imediata scoatere de pe afișul Teatrului Național, ca nepatriotică, a piesei „Apostolii” de d. Liviu Rebreanu.

Motivul ar fi că, în această piesă, sânt batjocoriți „regățenii”.

„Apostolii” sunt trei cabotini din Regat cari, — închinându-se ori de câte ori pronunță numele lui Ștefan cel Mare și al lui Mihai Viteazul, — se ocupă cu fel-de-fel de afaceri, una mai suspectă decât alta.

Dacă ar fi vorba în piesă numai de clasa repugnantă a patrioților de cafenea, — și încă nimeni n'ar trebui să se scandalizeze. Autorul dramatic n'are dreptul să ironizeze o categorie infectă de compatrioți? Dar d. Rebreanu, pe lângă acești trei cabotini, aduce pe scenă doi oameni cum se cade din Regat — făcând abuz chiar de prea multă simetrie. Spectatorii „patrioți” judecă piesele cu ochi de electori? De-oparte *trei* cabotini, — de alta *doi* oameni cum-se-cade... Ar fi trebuit ca proporția să fie pe dos?

Dacă personagiile din Regat, împărțite în *buni* și *răi* după proporția de mai sus, ar fi avut în față numai Ardeleni integri și serioși, — ziarul d-lui Averescu ar fi putut, la urma urmei, să aibă puțină îndreptățire. Dar așa... Ardelenii din piesă sunt lichele, iar cel mai simpatic dintre dânșii este un ridicol advocat — terorizat de nevastă și antrenat, cu libidinozitate, în aventuri nepotrivite cu vârsta lui.

Atunci?

D. Rebreanu a luat câteva tipuri ridicole de aici și de peste munți, le-a adunat cam cu forța pe scenă, (niciodată nu înțelegi de ce vine un personagiu și de ce pleacă) și ne-a lăsat să râdem de ele — nu prea mult.... probabil din considerente politice.

Ardelenii sunt caricaturizați și prin vorba lor răstită și bodolănoasă — care dela o vreme începe să supere.

Unde-i nepatriotismul?

Dacă acest spirit ar fi domnit în societatea noastră înainte de războiu, piesele lui Caragiale nu s'ar fi putut juca nicăeri la noi.

Iar acum, — după părerea „Indreptării” și a unui grup de spectatori care au manifestat ostil la o reprezentație a „Apostolilor”, — înseamnă că autorii noștri dramatici n'au dreptul să aducă la rampă decât oameni cinstiți, serioși, patrioți autentici. Cum rămâne atunci vorba: teatru-i viața!

Și încă ceva: acuzația de nepatriotism prea se repetă. Din domeniul politic ea a trecut și'n literatură. Vra-să-zică pe toate terenurile: nepatrioți, și iar nepatrioți. Cam prea mult.

Piesa n'a avut norocul unei interpretări potrivite și îndestulătoare. Am remarcat doar jocul strălucit al d-lui Morțun. — *M. Sv.*

Mita

In admirabila-i schiță „Negustor lipscan”, publicată în ultimul număr al „Vieții Românești”, — d. Mihail Sadoveanu aduce la Hanu-Ancuței un negustor, plecat în străinătăți după marfă, și care se întoarce cu căruțele încărcate. Astea se petreceau în depărtate timpuri.

Negustorul Damian Cristișor povestește o întâmplare cu vameșii, privighetorii și hoții de codru.

Intorcându-se cu marfa din țara nemțească, negustorul — după ce-a dat vamă către domnie — a fost întrebat de vameși... dacă nu le-a adus și lor ceva dela „iriticii și ticăloșii aceia de Nemți”. Le-a dat câte un baider roșu, pregătit din vreme. Vameșii, bucurându-se, l-au lăsat să treacă. Mai departe negustorul s'a întâlnit c'un hoț de drumul mare. I-a dat și acestuia un baider roșu. „Când l-a văzut, mare bucurie pe acel voinic. L-a luat și s'a dus, mulțumindu-mi”. In sat se înfățișează privighetorul, căruia negustorul îi întinde zâmbind alt baider roșu. Privighetorul îl ia și „se duce fără să-mi mulțumească”

Din întâmplarea aceasta cu baiderul vedem, odată mai mult, cât de veche-i tradiția mitei pe aceste locuri. Și mai vedem că nevinovatul baider roșu s'a transformat—zi cu zi — până la mita feroce de astăzi.

Mai vedem încă un lucru: hoțul ia baiderul și mulțumește, privighetorul însă îl vîră în buzunar fără să spună un cuvânt de mulțumire.

Această apropiere ne-a pus pe gânduri.

Curentele religioase

Scriitorul belgian *Edouard Daanson*, care a publicat mai multe studii importante în legătură cu problemele scoase la iveală de „libera cugetare”, a rezumat cercetările sale într'o conferință pe care o publică *La Raison*, în ultimul ei număr din Februarie. Prin istoria comparată a religiunilor și prin cercetarea originei miturilor, s'au deschis orizonturi noui în ce privește nebunia și isteria religioasă, sugestiunea colectivă și fenomenele psihologice morbide.

Daanson afirmă că orice religie nouă este opera unui nebun care se crede inspirat. Practicile unor anumiți credincioși sunt contra judecății, bunului simț și logicei. Religia nu mai este o simplă chestiune particulară, căci ea este cauza multor rele; atâtea războaie au fost purtate între state numai din motive religioase. Din punct de vedere social, religiile ar trebui puse în acelaș rând cu alcoolismul, toxicomania și bolile venerice!

Cași nebunia, religiunile așa numite „inspirate” își au origina în halucinație. In religie, halucinația visuală e numită visiune. Spiritele visionare sunt nenumărate. Halucinația auditivă e indicată în terminologia religioasă prin: inspirație. Aceste feluri de halucinații sunt specifice profeților și făuritorilor de religii. Halucinația olfactivă se numește în religie „mireasmă de sfințenie”; ea se manifestă la istericii numiți „mistici” și la acei cari se cred visitați de diavoli. Halucinația senzorială se manifestă la misticii cari simt, în visiunile lor, un foc interior, focul sacru și dulcea suferință pricinuită de iubiri divine sau de împreunări diavolești. Halucinația cenestesică e numită în religie: a fi stăpânit de diavol; iar halucinația kinestesică nu e decât senzația pe cari o au unii indivizi cari se cred ridicați deodată și transportați prin spațiu, de pildă: carul lui Ilie, Isus purtat de Satan pe munte, Mahomed făcând într'o noapte drumul dela Mecca la Ierusalim, sfântul Paul atingând al treilea cer iar sfântul Patriciu ajungând în Purgatoriu.

Urmările acestor halucinații sunt revelațiile, legendele, evenimentele fictive cari încadrează viața personagiilor religioase; miturile și transformarea lor în legende sfinte, alcătuesc oricare din istoriile religioase.

Astăzi, după locuri, acești inspirați, acești iluminați (théomani) sunt închiși în ospicii pentru alienați sau sunt lăsați în libertate. Unii dintre ei sunt considerați ca primejdioși pentru comunitate; printre aceștia sunt acei cari cred că un spirit divin vorbește prin gura lor. Mai sunt acei cari se cred persecutați de Dumnezeu, de demoni, de francmasoni. Mai sunt visionari și mitomani cari se pocăesc mereu voind să sufere ca să salveze omenirea. Melancolicii suferă sau de necredință sau văd numai spectre, îngeri, diavoli. Aceste melancolii religioase sunt uneori pline de frică sau furios agitate.

Posedații sunt nebuni religioși. Printre delirurile provocate de credința în metempsichoză cităm pe zooantropii (oameni animale), lycantropii (oameni-lupi), buantropii (oameni-boi), galeantropii (păsări), etc. Acești nenorociți se cred transformați deodată în animale. Misionarii, cari cred că au ceva de îndeplinit pe pământ, sufăr de astfel de deliruri. Unii se cred victime ale luptei dintre bine și rău, dintre Dumnezeu și diavoli.

Susținând că religia este cauza acestor felurite nebunii. Daanson explică cum s'a ivit arta prezicerii, apoi magia, credința în genii și spirite, în tabu, în totem, în divinități și în cele din urmă în Dumnezeu. Pentru a provoca visuri și halucinații, primitivii și credincioșii întrebuințau felurite procedee, între cari băuturile fermentate și toxine primejdioase cari irită centrele sensoriale ale creerului, stârnind delirul mistic și excitând simțul genesic.

Deci trebue să căutăm în frică, în ignoranță, în beție, în erotism, în stupefiante, visuri și halucinații, factorii cari au determinat acele *psichose* sociale numite religiuni. Marea primejdie a acestor religiuni e atunci când din individuale devin colective, minând nu numai moralitatea publică ci și pacea între popoare, precum ne arată prea des istoria, — își închee scriitorul belgian bizarele-i considerații.

Valle Inclan

Ramon del Valle Inclan e astăzi unul dintre cei mai de seamă prozatori spanioli. Poet ce leagă de o simțire aleasă cea mai desăvârșită putere de pătrundere a sufletului omenesc, Valle Inclan, în *sonatele* lui, povestiri ce captivează printr'o analiză neobișnuită, desvăluie cele mai fine calități de povestitor. Un critic spaniol contimporan ocupându-se de cele din urmă lucrări ale lui Valle Inclan, spune între altele: „Prin studiu necontenit a ajuns să stăpânească graiul, să-l ductilizeze și să-i potrivească cele mai neașteptate nuanțe ale sensibilității. Valle Inclan este un artist cult, din cei formați prin studiu, nicidecum un artist inconștient, instructiv, care să nu fi știut să-și creieze cea de a doua personalitate dăruită de cultură. Pentru aceasta. Valle Inclan e azi primul stilist spaniol.

Cea mai de seamă operă a lui Valle Inclan este fără îndoială acea „Spovedanie din pribegie a marchizului Bradomin”. E un roman în formă autobiografică, — forma cea mai directă și mai sinceră pentru un roman. Marchizul de Bradomin e un Don Juan, dar un Don Juan urât, catolic și prea sentimental”.

Altă lucrare de seamă e trilogia: „Los cruzados de la causa”, „Aquila del blason” și „Romance de lobos”, roman în care se povestesc întâmplări în legătură cu cel din urmă războı carlist.

Dar în afară de romanele cari l-au asigurat un loc de frunte în literatura universală, Valle Inclan are și piese de teatru. Printre cele care s'au bucurat de mai mult succes, cităm: „Comedia barbară”, „La marcheza Rosalinda”, „Cucuto de Abril”, „La cabeza del dragon” și altele. A vrut să scrie și versuri. A publicat chiar și un volum: „Aromas de legenda”. N'a reușit însă.

In literatura spaniolă contimporană, alături de Miguel de Unamuno, de Blasco Ibanez și de Emilia Pardo de Bazan, conducătoarea nuveliștilor realiști, — Valle Inclan, ca șef de școală nouă, e poate cel mai prețuit.

Intr'o măestrită nuvelă a lui, pe care „*Lectura — floarea literaturilor străine*” ne face serviciul să ne-o redea în ultimul ei număr apărut (59), el surprinde și urmărește efluviile misterioase dintre două suflete omenești, dintre care unul este șoimul feroce și fascinant, celalt porumbița de pradă.

Verlaine ca om politic

Verlaine ca om politic este, fără îndoială, o revelație surprinzătoare. O odă, adresată de poet lui Wilhelm II ni-l înfățișează, însă, și în această ipostasă. Iată această odă care, cu drept cuvânt, este trecută între curiozitățile literare ale epocii:

Guillaume Deux, l'homme à l'oreille mâle,
Au bras long mal,
Et qui parfois — faveur impériale! —
Agis pas mal,

Napoléon éventif, mais honnête
Mecklembourgeois,
Je t'aime quand même, et même c'est bête
Mais pas bourgeois!

Parce que t'es un homme avec un sabre
(Et bien disant
Des choses non dites par tel quel glabre)
Si bien luisant!

Je t'aime comme on aime une ennemie
Que l'on aurait,
Parce que, Sire, au fond, vous n'avez mie
Quelque secret,

Parce que vous êtes un honnête homme
Bien que Prussien,
Parce que vous êtes un fou tout comme
Moi, ce Messin,

MARUNTE:

DELA NOI:

— Sfârșindu-se seria șezătorilor organizate de S. S. R. este vorba ca aceste șezători să se reînceapă în toamna viitoare. Până atunci S. S. R. va organiza un turneu de șezători în provincie.

— De aproape un an de zile se vorbește despre reapariția revistei „Flacăra”. Suntem totuși în măsură să anunțăm că revista „Flacăra” nu va mai apare.

FRANȚA:

— Premiul „Societății Prietenilor Literaturii Franceze”, s'a decernat tânărului scriitor Jean Barreyre pentru cel dintâiu roman scris de dânsul: „Corabia oarbă”.

— Rămășițele lui Barbei d'Aurevilly, inhumate la cimitirul Montparnasse din Paris, vor fi transportate în Normandia, în locul lui de naștere.

— O nouă și foarte interesantă colecție apare în Franța, la „Nouvelle revue française”. Se va întitula „Vies des Hommes Illustres” și va cuprinde: *Vie de Franz Liszt* de Guy de Pourtalès, *Ben Jonson de* Marcel Achard. *Cazotte* de Marcel Allard, *Lan* de Réné Bizet, *Philippe II* de Jean Cassou *Grovning* de G — K. Chesterton *Cibett* de G.-K. Chesterton, *Mozart* de Jean Cocteau și L. Laloy, *Mazarin* de Benjamin Crémieux, *Michelet* de Paul Desjardins, *Marc Aurèle* de Drieu la Rochelle, *Talleyrand* de Alfred Fabre-Luce, *Molière* de Ramon Fernandez,*Moise* de Edmond Fleg; *Madame de la Fayette* de Ramon Fernandez, *Lady Hamilton* de François Tosca, *Lazare Hoch* de Georges Girard, *Marquis de Sade* de Maurice Heine, *Stendhal* de Paul Hazard. *Lermontoff* de Jean Kessel, *Louise de la Vallière* de Jacques de Lacretelle, *Lamartine* de Jacques de Lacretelle, *Savage Landor* de Valéry Larbaud *A .de Vigny* de François Le Grix, *Rivanel* de Eugêne Marsan. *Alcibiade* de Maurice Meunier, *La Rochefoucald* de L Martin-Chauffer, *Denis Diderot* de Maurice Martin du Gard, *Disraeli Quint* de Lucien Romier, *Pușchin* de Bo-Prévost, *Charles Quint* de Lucien Romier, *Pușchin* de Boris de Schloezer, *Descartes* de Paul Valéry și *Colbert* de Jean Variot. Numai lista publicată de „Nouvelle revue française” nu este completă. Lipsesc: Dante, Omer, Cervantes, Shakespeare, Tolstoi, Dostoiewski, Goethe, etc..... se poate însă ca rândul acestora să vină mai pe urmă.

CEHOSLOVACIA:

— Casa cunoscută sub numele de „Bertramchi” dintr'o suburbie „Smihov” a orașului Praga, va fi transformată în „Muzeul lui Mozart”. Aci Mozart și-a isprăvit opera „Don-Juan”, a cărei primă reprezentație a avut loc în Teatrul „Stavov” din Praga. Casa aparținuse pe atunci familiei Dușec, prieteni ai lui Mozart, care venea acolo în fiecare zi din „Orașul vechiu” unde locuia. Două odăi i-au fost aci puse la dispoziție. In vara anului trecut, ultimul proprietar al casei, murind, a testat-o „Mozarteum”-ului din Salzburg.

— A murit tânărul scriitor Bartoș Vicec, care scria în limba moravă.

GERMANIA:

— Paul Kassierer, cunoscutul critic de artă și propovăduitorul puternic al impresionismului în Germania, s'a sinucis în cabinetul avocatului său.

ELVEȚIA:

— Albert Thibaudet a publicat în „Editions de la petite Fusterie” din Geneva, sub titlul „Etranger”, toate studiile de literatură engleză publicate mai înainte în „Nouvelle revue francaise”. Sunt observări asupra lui Spener, Georges Eliot, Edgar Poe și Anatole France en Angleterre.

— La teatrele din Geneva se joacă acum, ca dealtfel pretutindeni, Eernard Shaw, (Sainte-Jeanne) și iPrandello (Six personnages en quête d'auteur).

ITALIA:

— Cel mai vechiu ziar din Italia („Corriere della Sera”), și unul dintre cele mai importante din Europa, a intrat sub direcțiunea lui Ugo Ojetti, cunoscutul scriitor. Patru luni dela demisia fraților Albertini, ziarul a apărut sub conducerea unui interimat.

— Intr'un număr din revista „La fiera litterara” din Milano, scriitorul francez Benjamin Cremieux argumentează pentru ce trebue scos din noaptea uitării italianul scriitor Italo Svevo.

RUSIA SOVIETELOR:

— Au apărut la Moscova două almanahuri ale „Asociației Scriitorilor” și un almanach „Cercul”, în care s'au publicat: „Moscova” de Andrei Belâi; „Mama — pământul ud” și „Zavolocie” („Volochiste?”) de Boris Pilneac; „Pustiul Trubcoia” de Vsevolod Ivanov; „Cazarma” de S. Grigoriev; „Pumnalul” de Gh. Ciulcov (cu subiectul din epoca „decembriștilor”); „Când înfloresc vișinile” de A. Sobol; fragmente din romanul lui S. Clâcicov: „Țara cotofanelor”; și tot fragmente din romanul lui B. Pastărnac „Spectorschi”.

— Teatrul de Artă din Moscova a început punerea în scenă a lui „Don-Quijot” după Cervantes. Rolul inițial s'a dat lui M. A. Cehov.

Curiozități

Carnavalul parizian

Comitetul de serbări din Cartierul Latin, Paris, a organizat la 11 Martie, ziua „Mi-Carême”, o mare manifestație de stradă. O procesiune veselă pornise la ora 2 din strada Auguste Comte, trecând apoi prin Avenue Gobelins, strada Monge, bulevardul Saint-Germain, și mai departe prin cheiurile Senei spre Ecole Reine, etc.

Americanii la Paris

Romancierul american Lorence Alel, foarte cunoscut în Statele-Unite prin romanele-i sentimentale și pline de virtuoși: bărbați și femei, s'a pomenit într'o noapte într'un cabaret parizian împreună cu o „Mistinguette” cu care bău foarte multă șampanie. Din cauză că un domn se uita fix la prietena lui de petrecere, Alel, cuprins de gelozie, a început să tragă cu revolverul și să spargă oglinzile, tacâmurile, etc. Șase polițiști l-au redus la tăcere, însă Alel s'a pomenit la circumscripție bătut și rupt,—fiindcă n'a vrut să se supuie somațiilor și căutase să-i bată pe rând pe polițiști. Inchis și lăsat să doarmă la poliție, romancierul american primi dimineața un cont de 4.000 franci de la cabaret.

Toată aventura a fost telegrafiată în America unde produce o mare senzație aventura virtuosului romancier...

Vânătoarea de tigri

O aventură neobicinuită a avut loc de curând într'o vânătoare de tigri în apropierea orașului Bombay din India. Colonelul englez Smithis a aflat despre apariția unui enorm tigru într'o pădure de lângă Bombay, și se decise să-l ucize.

Doamna Smithis îl însoțea la toate vânătorile riscate, fiind o minunată trăgătoare. Soții s'au dus pe poteca pădurii unde tigrul trecea în fiecare noapte, și au ocupat două posturi de observație pe doi pomi, aranjându-și niște mici platforme de scânduri atârnate de ramuri. Pe la miezul nopții tigrul apăru într'adevăr pe potecă. Colonelul Smithis trase cel dintâi și-l răni pe tigru; al doilea foc, descărcat de soția colonelului, îl doborî. Bestia începu să se rostogolească și să se zbată de durere. Apoi, observând platforma doamnei Smithis, se aruncă spre pom și se urcă până la platformă, ca pisica. Smithis mai descărcă un foc, dar glonțul numai sgârie pielea tigrului.

Ajuns la platformă, tigrul apucă cu gura țeava carabinei doamnei Smithis; aceasta trase cocoșul, însă carabina nu luă foc. Intr'o clipă tigrul ar fi rupt în bucăți pe aventuriera pădurilor; însă doamna Smithis reuși să facă un pas înapoi și a căzut jos de pe platformă. Incă un glonț trimis de colonel nemeri tigrul drept în inimă. Atunci și tigrul căzu mort, de pe platformă, alături de doamna Smithis, care în acelaș moment se ridică în picioare: căderea nu-i pricinuise nici un rău.

Moștenire americană

Noel Souland, un „garcon” dintr'o cafenea din Bordeaux a moștenit înt'o zi un milon de dolari în urma morții fratelui său, despre care nu avusese nici o veste timp de 15 ani, de când acesta plecase în Brazilia, unde se îmbogățise.

Aviația americană

Ministerul de războiu al Statelor Unite a întocmit un program de aviație pentru cinci ani. Numărul mașinelor zburătoare va fi de 2.200. Corpul de aviație va număra 16.000 piloți din care 1.650 ofițeri activi și 550 ofițeri de rezervă.

Supraproducția reginelor

La Paris s'au și ales reginele: modelor, muncii, liricei, spălătoreselor, plus reginele sectoarelor II și VI ale orașului. Aceste regine apar candidate pentru alegerea unei „regine a reginelor”, care alegere va avea loc în Teatrul „Gaité”.

Criminalitatea, într'adevăr!

Guvernatorul Statului New-York, d. Smith s'a adresat Camerei Deputaților arătând nevoia de a se creia o comisiune specială care să se ocupe cu chestiunea creșterii îngrozitoare a criminalității atât în orașul New-York cât și în toată țara. n 1922 numărul cetățenilor omorîți în Statele-Unite era 9.500, în 1923 — 10.000 și în 1924 circa 11.000! In unele din orașele Americei numărul asasinatelor întrece anual numărul corespunzător din întreaga Aprilie. In New-York au fost uciși de criminali 262 oameni în cursul anului 1924, pe când în Londra numai 43...

A apărut
CUM AM UCIS PE RASPUTIN
de V. PURIȘKEVICI
BIBLIOTECA „DIMINEAȚA” Nr. 54-55

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9-11.